

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БЕРЕЗЮК ДМИТРО ІВАНОВИЧ

УДК 377.018.8:373.5.011.3-051]:[373.3.017:796(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ
ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

011 – Освітні, педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Д. І. Березюк

Науковий керівник: Бялик Оксана Василівна, доктор педагогічних наук, професор

Умань – 2023

АНОТАЦІЯ

Березюк Д. І. «Підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2023.

У дисертації вперше розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, яка містить такі блоки: теоретико-методологічний (мета, методологічні підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та оцінно-результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат).

Обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи (актуалізація орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів, форм, засобів та технологій навчання; стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів на основі посилення фізкультурної спрямованості змісту їх підготовки; оптимізація практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури).

Визначено критерії готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи та їх показники: мотиваційно-ціннісний (інтерес до професійної та фізкультурної діяльності, усвідомлення актуальності та необхідності процесу формування основ фізичної культури учнів початкової школи, сформованість ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреба в досягненні успіху в діяльності, пов'язаної з формуванням основ фізичної культури учнів початкової школи, формування ієрархії потреб та відповідних мотивів, педагогічна спрямованість особистості,

прагнення набуття відповідних знань та умінь; рівень фізичного стану (фізичного розвитку, функціональної та фізичної підготовленості); чіткість виконання різноманітної фізкультурної діяльності, сформовані особистісні та професійні якості, необхідні для формування в учнів основ фізичної культури); пізнавально-когнітивний (оволодіння теоретичними, методичними та практичними знаннями, необхідними для формування основ фізичної культури учнів початкової школи, розуміння їх інтегрованого впливу на фізкультурну діяльність; обсяг та система засвоєних професійних знань; поінформованість про інноваційні технології навчання, методи, прийоми, форми та засоби реалізації професійних знань, вмій та навичок, необхідних в навчанні молодших школярів; високий рівень оволодіння методикою викладання; постійне прагнення до поповнення своїх професійних знань, умінь та навичок, професійне самовдосконалення; можливість знаходження раціональних способів діяльності, умінь швидкого реагування на зміну видів діяльності та перенесення умінь та навичок у нову ситуацію тощо); дієво-практичний (практичні уміння та здатності, рівень фізичної підготовленості студентів та їх професійно орієнтовані уміння та навички щодо організації процесу формування основ фізичної культури у молодших школярів; уміння застосовувати отримані знання на практиці; здійснювати аналітико-синтетичну діяльність; трансформувати свою педагогічну майстерність у різних непередбачених та спеціально створених ситуаціях; уміння самостійно займатися фізичною культурою, впроваджувати її в усі сфери повсякденної діяльності учнів, оволодіння формами та методами контролю за фізичним розвитком та руховою підготовленістю, розвитком рухових дій та якостей; рівнем розвитку потреби у систематичних фізкультурно-оздоровчих заняттях; рівнем сформованості навичок самостійних занять).

На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: високий, середній та низький. Аналіз термінологічного апарату дослідження дозволив уточнити та доповнити значення ключових понять.

Підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи у дослідженні по трактована як цілеспрямований, динамічний процес, орієнтований на позитивну мотивацію, ціннісні орієнтації, інтереси та потреби майбутніх учителів, здатних відповідати за морфологічне та функціональне вдосконалення організму учня, підвищення рівня його фізичних якостей, формування та розвиток рухових навичок, покращення форм тіла у сфері фізичної активності та здорового способу життя.

Готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи тлумачимо як полікомпонентний стан особистості, ядром якого є позитивне ставлення до майбутньої діяльності у галузі фізичної культури, стійкі мотиви, наявність професійно-значимих якостей особистості, певної сукупності професійних знань, досвід застосування їх на практиці з урахуванням її соціальної значущості та соціальних ризиків, які можуть бути пов'язані з фізкультурною діяльністю.

Удосконалено змістове наповнення освітнього процесу підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах за спеціальністю 013 Початкова освіта кваліфікації «вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти» з додатковою кваліфікацією «вчитель фізичної культури початкової школи».

Подальшого розвитку набули наукові знання про готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, форми і методи їх забезпечення.

На різних етапах у дослідженні брали участь 456 осіб, які навчаються за спеціальністю першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 013 Початкова освіта ОП «Початкова освіта», із них 216 – у контрольній та 240 в експериментальній групах.

З метою розроблення моделі та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи проведено пілотажне дослідження та констатувальний експеримент, результати яких засвідчили переважання низького рівня їх готовності до здійснення означеного процесу в обох групах.

Формувальний експеримент передбачав реалізацію педагогічних умов.

У процесі реалізації першої педагогічної умови використано різноманітні види лекцій, серед яких: лекція з експрес-контролем, лекція-прес-конференція, проблемна лекція, лекція аналітичного типу, лекція версійного типу, лекція спілкування, бінарна лекція тощо. Запропоновано такі види самостійних робіт: підбір літератури, складання конспектів окремих джерел з проблем фізичної культури, реферування та рецензування цих джерел; порівняння різних підходів до проблеми фізичної культури (вибір методів і прийомів, найбільш оптимальних для використання різних фізкультурних вправ); узагальнення та систематизація знань, отриманих із різних джерел; самостійне складання конспектів занять з використанням фізичних вправ, дидактичних ігор. Для плідної самостійної роботи зі студентами проводилися індивідуальні та колективні консультації, навчалися складанню схем, тестів, вікторин, роботі над проектом, створенню портфоліо тощо.

У дослідженні використано такі активні методи як: експресивний (моделювання ситуацій), дослідницький, вплив на емоційну сферу (ігрові ситуації), розвитку пізнавального інтересу (стимулювання новим змістом, створення ситуацій творчого пошуку), занурення, мікровідкриттів, природних наслідків, бінарні (пояснювально-спонукальний метод викладання – частково пошуковий метод учіння), стимулювання та мотивації відповідальності. Застосовано ділову гру, метод групової дискусії, ігрове проектування, імітаційний тренінг; прийоми: катехізисна бесіда (контроль за засвоєнням раніше вивченого), герменевтична бесіда (заснована на самостійній роботі з літературою), рольова маска, імпровізація, виокремлення протиріч, мізансцена (розподіл за групами), створення креативного поля.

Практикувалися різні типи тренінгів: інтелектуальний, педагогічного спілкування, прийняття індивідуальних та спільних рішень тощо. Під час тренінгів пропонувалися такі типи теоретичних завдань (ілюстративні, аналітичні, завдання на знаходження педагогічних помилок) та ігрових ситуацій: стандартну, критичну та екстремальну.

Застосовано інноваційні технології, зокрема інтегративно-модульну технологію, особистісно-орієнтовані технології та ІКТ. У процесі реалізації інноваційних технологій студенти розробили: програму для міні-дослідження «Молодь і фізична культура», сценарій позакласного заходу «Безпека фізичних вправ», запропонували провести прес-конференцію «Міфи і правда про фізкультурно-оздоровчу діяльність», за допомогою інформаційних технологій приготували презентацію «Заняття спортом».

У процесі реалізації другої педагогічної умови здійснювалося коригування змісту їх підготовки. Оновлено зміст дисциплін «Фізичне виховання», «Фізична культура», «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор». Використано завдання-пастки, завдання, які не мають вирішення, завдання з відсутніми даними; ситуації, пов'язані із необхідністю прийняття рішення (ціннісно-пізнавальні, ситуації саморегуляції, практико-імітаційні), міні-дискусії, проекти-програми розвитку основ фізичної культури в учнів. Запропоновано авторську методику застосування навчальних карток, блок-схем та дидактичних ігор.

Упроваджено дисципліну вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи» для взаємозв'язку усіх елементів освітнього процесу (мети, змісту, форм, методів та результату), спрямованих на визначення готовності майбутнього вчителя початкових класів до формування в учнів основ фізичної культури.

Упроваджено спецсемінар «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі» для поглиблення підготовки студентів до застосування фізичних вправ у професійній діяльності.

Провідною формою реалізації третьої педагогічної умови є педагогічна практика, під час якої використовуємо уроки у різних модифікаціях (уроки-подорожі, уроки-вікторини, уроки-тренування, уроки-змагання). Основним змістом таких уроків є фізичні вправи, ігри, ігрові вправи, вправи з предметами, рухливі ігри, ігри-естафети з елементами бігу, стрибків, метання, лазіння та передачу різних предметів, пов'язаних з подоланням різних перешкод та виявом вольових

зусиль, елементами видів спортивних рухів. Застосовано різні форми занять фізичними вправами (уроки фізкультури, ранкова гімнастика, фізкультхвилинки, секційні заняття, заняття у групах здоров'я та загальної фізичної підготовки) з програми формування основ фізичної культури учнів початкових класів (з розділів легкої атлетики, гімнастики, рухливих та спортивних ігор).

З метою формування фізкультурної активності молодших школярів проводилися індивідуальні та групові бесіди із застосуванням методів переконання, роз'яснення, позитивного прикладу, схвалення, заохочення та похвали. Особливу увагу надавали малоактивним дітям, дітям з надмірною вагою та хворобливим дітям.

Особливе місце під час практики здобувачів відводилося фізкультурно-оздоровчим та спортивно-масовим заходам: дні здоров'я та спорту, шкільні змагання, туристичні походи та екскурсії, фізкультурні свята, а також позаурочній та позашкільній спортивно-масовій роботі у формі занять фізкультурних гуртків, спортивних секцій, масових змагань, кросів, спортивних ігор.

За результатами формувального експерименту виявлено зміну рівнів готовності здобувачів КГ із низького на середній, ЕГ із низького на високий: у ЕГ високий рівень склав 40,4%, середній 38,3%, низький 21,3%, у КГ відповідно 17,1%, 43,5%, 39,4%.

Порівняння результатів констатувального та формувального експериментів підтвердило, що більшість респондентів КГ має середній рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів, ЕГ – високий.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти діагностичного інструментарію, обґрунтуванні та експериментальній перевірці критеріальних та рівневих характеристик готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, оновленні змісту дисциплін «Фізичне виховання», «Фізична культура», «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор», упровадженні дисципліни вільного вибору

«Фізична культура в освітньому процесі початкової школи», спецсемінару «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі»; засобів підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури, відібраних з урахуванням індивідуальних особливостей фізичного розвитку та рівня підготовленості здобувачів; методи оцінювання (тестування, анкетування, спостереження, бесіди, експертне оцінювання, аналіз, узагальнення тощо).

Матеріали дисертації, зокрема створене й апробоване діагностичне забезпечення може використовуватися для оцінки готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; розроблена методика підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи – для підготовки майбутніх учителів різних спеціальностей, у безперервній професійній освіті та підвищенні кваліфікації вчителів початкової школи.

Ключові слова: майбутні учителі, підготовка, педагогічний коледж, формування, готовність, основи фізичної культури, учні, діти молодшого шкільного віку, початкова школа.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Березюк Д. І. Умови підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2022. № 207. С. 99–104.
2. Березюк Д. І. Зміст, форми та методи роботи з формування фізичної культури учнів початкової школи у соціокультурному середовищі. *Вісник Глухівського Національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2023. Т. 2(52), № 52. С. 248–254.
3. Березюк Д. І. Формування дидактичних умінь студентів педагогічних коледжів з використанням активних методів навчання у фізичному вихованні. *Наукові записки [Закарпатського угорського інституту ім.*

Ференца Ракоці II; Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв Закарпатської обласної ради»]. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2023. Вип. 3. С. 186–190.

4. Березюк Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2023. № 67. С. 96–103.
5. Березюк Д. І. Теоретичні підходи до розробки змісту фізкультурно-освітнього компонента з урахуванням закономірностей розвитку особистісних якостей в учнів початкової школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* Умань, 2023. Вип. 2. С. 197–205.
6. Kostyria I., Bereziuk D., Sadovyi M., Podoprygora N., Tryfonova O. Use of smart technologies in the training of specialists in higher education institutions. *Amazonia Investiga.* 2023. Vol. 12, no. 62. Pp. 149–157.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Березюк Д. І. Можливості формування фізичної культури майбутнього вчителя початкових класів. *Basics of learning the latest theories and method: IX Міжнар. наук.-практ. конф., (Бостон, 7–10 берез. 2023 р.).* Бостон, 2023. С. 239–241.
8. Березюк Д. І. Мотиваційно-ціннісне ставлення особистості до фізичної культури. *Global Issues and Decisions: II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конгр., (Дніпро, 10–11 квіт. 2023 р.).* Дніпро, 2023. С. 23–25.
9. Березюк Д. І. Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи. *Наука. освіта. молодь: матеріали XVI Всеукр. наук. конф. (Умань, 11 трав. 2023 р.).* Умань, 2023. С. 28–31.
10. Березюк Д. І. Умови підготовки майбутніх учителів до організації фізкультурної діяльності учнів молодших класів. *Перспективні напрямки розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: теорія і практика: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 19 квіт. 2023 р.).* Полтава, 2023. С. 6–8.

11. Березюк Д. І. Фізична культура особистості як багатоаспектний об'єкт дослідження. *Наука, освіта та технології: актуальні проблеми теорії та практики*: Міжнар. наук.-практ. конф. (Дрогобич, 19 трав. 2023 р.). Дрогобич, 2023. С. 6–7.

***Наукові праці, які додатково відображають наукові
результати дисертації***

12. Березюк Д. І. Організаційно-педагогічні засади формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах фахової передвищої освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: педагогіка*. 2021. Т. 2(27), XXVII. С. 142–148.
13. Березюк Д. І. Підходи до визначення поняття «Внутрішня система забезпечення якості освіти». *Актуальні проблеми педагогічної науки в XXI столітті*: зб. тез доп. І наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти (Одеса, 24 берез. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 17–20.
14. Березюк Д. І. Внутрішня система забезпечення якості освіти як педагогічне поняття. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 14 трав. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 293–296.
15. Березюк Д. І. Структура і зміст внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах фахової передвищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 2, № 52. С. 124–127.
16. Березюк Д. І. Забезпечення якості фахової перед вищої освіти в Україні: виклики сьогодення. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 трав. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 168–173.
17. Березюк Д. І. Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності у закладах фахової перед вищої освіти. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 29–30 верес. 2022 р.). Тернопіль: Тайп, 2022. С. 40–42.

SUMMARY

Bereziuk D. I. “Preparation of future teachers in pedagogical colleges for the formation of the fundamentals of physical culture of primary school students”. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for the Doctor of Philosophy degree in the specialty 011 – Educational and Pedagogical Sciences. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2023.

The thesis is the first to develop and test a model of training future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture of primary school students, which includes the following blocks: theoretical and methodological (purpose, methodological approaches, principles), content and procedural (stages, content, forms, methods, means, technologies) and evaluation and results (diagnostic tools, criteria and their indicators, levels, results).

The pedagogical conditions for training future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture of primary school students are substantiated (actualizing the orientation of students’ motivational sphere towards physical culture as a socially and professionally significant value based on the effective choice of methods, forms, means and technologies of teaching; stimulating the cognitive activity of students in the field of physical education on the basis of personality-oriented training content; optimization of practical activities of applicants aimed at forming the fundamentals of physical culture in primary school students).

The criteria for the readiness of future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical education of primary school students and their indicators are specified: motivational and value-based (interest in professional and physical activities, awareness of the relevance and necessity of the process of forming the fundamentals of physical culture for primary school students, formation of a value attitude to pedagogical activity and the need to achieve success in activities related to the formation of the fundamentals of physical culture of primary school students, formation of a hierarchy of needs and corresponding motives, pedagogical orientation of the individual, the desire to acquire relevant knowledge and skills; level of physical

condition (physical development, functional and physical fitness); precision in performing various physical activities, formed personal and professional qualities necessary for the formation of the fundamentals of students' physical culture); cognitive (mastering the theoretical, methodological and practical knowledge necessary for the formation of the fundamentals of physical culture of primary school students, understanding their integrated impact on physical education activities; the scope and system of acquired professional knowledge; awareness of innovative teaching technologies, methods, techniques, forms and means of its implementation of professional knowledge, skills and abilities required in teaching primary school children; high level of mastery of teaching methods; constant striving to update their professional knowledge, skills and abilities, professional self-improvement; the ability to find rational ways of working, the ability to quickly respond to changes in activities and transfer skills to a new situation, etc.); practical (practical skills and abilities, the level of physical fitness of students and their professionally oriented skills and abilities to organize the process of forming the fundamentals of physical culture in primary school students; the ability to apply the knowledge gained in practice; carry out analytical and synthetic activities; transform their teaching skills in various unforeseen and specially created situations; the ability to engage in physical education independently, to introduce it into all areas of students' daily activities, to master forms and methods of control over physical development and motor fitness, development of motor actions and qualities; the level of development of the need for systematic physical education and recreation; level of development of independent study skills).

On the basis of the defined criteria and indicators, the levels of readiness of future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture of primary school students are characterized: high, medium and low. The analysis of the research terminology allowed to clarify and supplement the meaning of key concepts.

The preparation of future teachers in pedagogical colleges for the formation of the fundamentals of physical culture in primary school students is understood as a purposeful, dynamic process focused on positive motivation, values, interests and needs of future teachers who are able to be responsible for the morphological and functional

improvement of the student's body, raising the level of their physical qualities, forming and developing motor skills, improving body shape in the field of physical activity and healthy lifestyle.

The readiness of future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture in primary school students is interpreted as a multicomponent state of personality, the core of which is a positive attitude to future activities in the field of physical culture, stable motives, the presence of professionally significant personality qualities, a certain set of professional knowledge, experience in applying them in practice, taking into account its social significance and social risks that may be associated with physical education activities.

The content of the educational process of training future teachers in pedagogical colleges in the specialty 013 "Primary Education" with the qualification "primary school teacher of general secondary education" with the additional qualification "primary school physical education teacher" has been improved. The scientific knowledge about the readiness of future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture of primary school students, forms and methods of its provision was further developed. At different stages, 456 people studying on the first (bachelor's) level of higher education 013 "Primary Education" of the EP "Primary Education" took part in the study, including 216 in the control and 240 in the experimental groups.

In order to develop a model and substantiate the pedagogical conditions for training future teachers in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture of primary school students, a pilot study and a confirmatory experiment were conducted, the results of which showed the prevalence of a low level of readiness for the implementation of this process in both groups.

The formative experiment involved the implementation of pedagogical conditions. In the process of implementing the first pedagogical condition, various types of lectures were used, including: lecture with express control, lecture-press conference, problem lecture, analytical lecture, version lecture, communication lecture, binary lecture, etc. The types of work for independent work are proposed: selection of literature, compilation of summaries of individual sources on the problems of physical

culture, abstracting and reviewing these sources; comparison of different approaches to the problem of physical culture (selection of methods and techniques that are most optimal for using different physical exercises); generalization and systematization of knowledge obtained from various sources; independent preparation of class notes using physical exercises and didactic games. Individual and collective consultations were held with students to ensure fruitful independent work, and the process of drawing up schemes, tests, quizzes, working on a project, and creating a portfolio was explained.

Active methods were used in the study: expressive (modelling situations), research, influence on the emotional sphere (game situations), methods of developing cognitive interest (stimulation with new content, creation of situations of creative search); immersion, micro-discovery, natural consequences, binary methods (explanatory and motivational teaching method – partially search method of learning), methods of stimulation and motivation of responsibility. Business game, group discussion method, game design, simulation training; techniques: catechetical conversation (control over the assimilation of previously studied material), hermeneutical conversation (based on independent work with literature), role mask, improvisation, highlighting contradictions, mise-en-scene (grouping), creation of a creative field were applied.

Different types of training were practiced: intellectual, pedagogical communication, individual and joint decision-making, etc. The following types of theoretical tasks (illustrative, analytical, tasks to find pedagogical mistakes) and game situations: standard, critical and extreme were offered during the trainings.

Innovative technologies were applied, including integrative modular technology, personality-oriented technologies and ICT. In the process of implementing innovative technologies, the students developed a program for a mini-research “Youth and Physical Education”, a scenario for an extracurricular activity “Safety of Physical Exercise”, proposed to hold a press conference “Myths and Truth about Physical Education and Recreation”, and prepared a presentation “Sports Activities” using information technologies.

In the process of implementing the second pedagogical condition, the content of their training was adjusted. The content of the disciplines “Physical Education”, “PE class”, “Methods of Teaching Physical Education in the field of Primary Education”,

“Moving Games with Teaching Methods”, “Theory and Methods of Teaching Gymnastics”, “Theory and Methods of Teaching Athletics”, “Theory and Methods of Teaching Sports Games” was updated. Trap tasks, tasks that have no solution, tasks with missing data; situations related to the need to make a decision (value-cognitive, self-regulation, practical and simulation), mini-discussions, projects-programs for the development of the fundamentals of physical education in students were used. The author’s own methodology of using training cards, flowcharts and didactic games was proposed. The discipline of free choice “Physical Culture in the Educational Process of Primary School” was introduced as an interconnection of all elements of the educational process (purpose, content, forms, methods and results) aimed at forming the readiness of a future primary school teacher to form the fundamentals of physical culture in students. A special seminar “Physical Education and Health Technologies in Primary Schools” was introduced. The leading form of implementing the third pedagogical condition is pedagogical practice, during which we consider lessons in various modifications (travel lessons, quiz lessons, training lessons, competition lessons). The main content of the lessons is physical exercises, games, game exercises, exercises with objects, outdoor games, relay games with elements of running, jumping, throwing, climbing and passing various objects related to overcoming various obstacles and showing volitional efforts, elements of sports movements. Various forms of physical exercises (physical education classes, morning gymnastics, physical education minutes, sectional classes, classes in health and general physical training groups) from the program of forming the fundamentals of physical culture for primary school students (from the sections of athletics, gymnastics, outdoor and sports games) were used.

Individual and group conversations were held to develop junior schoolchildren’s physical activity and methods of persuasion, explanation, positive example, approval, encouragement and praise were used. Particular attention was paid to inactive, overweight and sickly primary schoolchildren. A special place during the students’ practice was given to physical education and sports events: health and sports days, school competitions, hiking and excursions, sports holidays and extracurricular sports activities in the form of physical education clubs, sports sections, mass competitions, cross-country, sports games.

The results of the formative experiment revealed a change in the levels of readiness of CG applicants from low to medium, EG applicants from low to high: in the EG, the high level was 40.4%, the average 38.3%, and the low 21.3%, and in the CG accordingly 17.1%, 43.5%, and 39.4%.

Comparison of the results of the ascertaining and formative experiments revealed that the majority of CG respondents have an average level of readiness to form the fundamentals of students' physical culture, while EG has a high level.

The practical significance of the results obtained is the development and implementation of diagnostic tools in the educational process of higher education institutions, substantiation and experimental verification of the criterion and level characteristics of future teachers' readiness in pedagogical colleges to form the fundamentals of physical culture of primary school students, updating the content of the disciplines "Physical Education", "PE class", "Methods of Teaching Physical Education in the field of Primary Education", "Moving Games with Teaching Methods", "Theory and Methods of Teaching Gymnastics", "Theory and Methods of Teaching Athletics", "Theory and Methods of Teaching Sports Games", introduction of the discipline of free choice "Physical Culture in the Educational Process of Primary School", special seminar "Physical Education and Health Technologies in Primary School"; means of training future primary school teachers in the field of physical education, selected taking into account individual characteristics of physical development and level of preparedness of students; assessment methods (testing, questionnaires, observation, interviews, expert evaluation, analysis, generalisation, etc.).

The materials of the thesis, in particular, the created and tested diagnostic support, can be used to assess the readiness of future teachers to form the fundamentals of physical culture of primary school students; the developed methodology for training future teachers to form the fundamentals of physical culture of primary school students can be used to train future teachers of various specialties, in continuing professional education and in-service training of primary school teachers.

Key words: future teachers, training, pedagogical college, formation, readiness, fundamentals of physical culture, students, children of primary school age, primary school.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Bereziuk, D. I. (2022). Umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pedahohichnykh koledzhiv do formuvannia osnov fizychnoi kultury uchniv pochatkovoї shkoly [Conditions for Preparing Future Teachers of Pedagogical Colleges to Form the Basics of Physical Education for Primary School Students]. *Naukovi zapysky. Serii: pedahohichni nauky – Scientific notes. Series: pedagogical sciences, 207, 99–104* [in Ukrainian].
2. Bereziuk, D. I. (2023). Zmist, formy ta metody roboty z formuvannia fizychnoi kultury uchniv pochatkovoї shkoly u sotsiokulturnomu seredovyschi [Content, Forms and Methods of Work on Formation of Physical Culture of Primary School Pupils in Socio-Cultural Environment]. *Visnyk Hlukhivskoho Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka – Bulletin of Hlukhiv Oleksandr Dovzhenko National Pedagogical University, vol. 2(52), 52, 248–254* [in Ukrainian].
3. Bereziuk, D. I. (2023). Formuvannia dydaktychnykh umin studentiv pedahohichnykh koledzhiv z vykorystanniam aktyvnykh metodiv navchannia u fizychnomu vykhovanni [Formation of didactic skills of students of pedagogical colleges using active teaching methods in physical education]. *Naukovi zapysky [Zakarpatskoho uhorskoho instytutu im. Ferentsa Rakotsi II; Komunalnoho zakladu vyshchoї osvity “Akademiia kultury i mystetstv Zakarpatskoi oblasnoi rady”]. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific Notes [Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rákóczi II; Municipal Institution of Higher Education “Academy of Culture and Arts of the Transcarpathian Regional Council”]. Series: Pedagogical sciences. Kropyvnytskyi, issue 3, 186–190* [in Ukrainian].
4. Bereziuk, D. I. (2023). Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do vykorystannia fizkulturno-ozdorovchykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti [Formation of Future Primary School Teachers’ Readiness to Use

Physical Education and Recreation Technologies in Professional Activity]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in the Training of Specialists: Methodology, Theory, Experience, Problems*, 67, 96–103 [in Ukrainian].

5. Bereziuk, D. I. (2023). Teoretychni pidkhody do rozrobky zmistu fizkulturno-osvitnoho komponenta z urakhuvanniam zakonomirnosti rozvytku osobystisnykh yakosti v uchniv pochatkovoii shkoly [Theoretical approaches to the development of the content of the physical culture and educational component taking into account the patterns of development of personal qualities in primary school students]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University*. Uman, issue 2, 197–205 [in Ukrainian].
6. Kostyria, I., Bereziuk, D., Sadovyi, M., Podoprygora, N., Tryfonova, O. (2023). Use of smart technologies in the training of specialists in higher education institutions. *Amazonia Investiga*, vol. 12, 62, 149–157.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Bereziuk, D. I. (2023). Mozhyvosti formuvannia fizychnoi kultury maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [Possibilities of forming physical culture of future primary school teachers]. *Basics of learning the latest theories and method: proceedings of the IX International scientific and practical conference*. Boston, 239–241 [in Ukrainian].
8. Bereziuk, D. I. (2023). Motyvatsiino-tsinnisne stavlennia osobystosti do fizychnoi kultury [Motivational and value attitude of a person to physical culture]. *Global Issues and Decisions: proceedings of the II International scientific and practical internet conference*. Dnipro, 23–25 [in Ukrainian].
9. Bereziuk, D. I. (2023). Kharakterystyka osnovnykh tsinnosti fizychnoi kultury uchniv pochatkovoii shkoly [Characterization of the basic values of physical culture of primary school students]. *Nauka. osvita. molod: proceedings of the XVI All-Ukrainian scientific conference*. Uman, 28–31 [in Ukrainian].

10. Bereziuk, D. I. (2023). Umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv do orhanizatsii fizkulturnoi diialnosti uchniv molodshykh klasiv [Conditions for preparing future teachers to organize physical education activities for primary school students]. *Perspektyvni napriamky rozvytku nauky, osvity, tekhnolohii ta suspilstva: teoriia i praktyka*: proceedings of the IX International scientific and practical conference. Poltava, 6–8 [in Ukrainian].
11. Bereziuk, D. I. (2023). Fizychna kultura osobystosti yak bahatoaspektnyi ob'iekt doslidzhennia [Physical culture of the individual as a multidimensional object of research]. *Nauka, osvita ta tekhnolohii: aktualni problemy teorii ta praktyky*: proceedings of the IX International scientific and practical conference. Drohobych, 6–7 [in Ukrainian].

***Наукові праці, які додатково відображають наукові
результати дисертації***

12. Bereziuk, D. I. (2021). Orhanizatsiino-pedahohichni zasady formuvannia vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity v zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity [Organizational and Pedagogical Bases of Formation of the Internal System of Education Quality Assurance in Higher Education Institutions]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seria: pedahohika – Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University. Series: pedagogy, vol. 2(27), XXVII, 142–148* [in Ukrainian].
13. Bereziuk, D. I. (2021). Pidkhody do vyznachennia poniattia “Vnutrishnia systema zabezpechennia yakosti osvity” [Approaches to Defining the Concept of “Internal System of Education Quality Assurance”]. *Aktualni problemy pedahohichnoi nauky v XXI stolitti*: proceedings of the I scientific and practical conference. Odesa, 17–20 [in Ukrainian].
14. Bereziuk, D. I. (2021). Vnutrishnia systema zabezpechennia yakosti osvity yak pedahohichne poniattia [Internal system of education quality assurance as a pedagogical concept]. *Pedahohichna nauka i osvita u suchasnomu vymiri: problemy i perspektyvy rozvytku*: proceedings of the III All-Ukrainian scientific and practical conference. Odesa, 293–296 [in Ukrainian].

15. Bereziuk, D. I. (2022). Struktura i zmist vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity [Structure and content of the internal system of quality assurance in higher education institutions]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy, vol. 2, 52, 124–127* [in Ukrainian].
16. Bereziuk, D. I. (2022). Zabezpechennia yakosti fakhovoi pered vyshchoi osvity v Ukraini: vyklyky sohodennia [Ensuring the quality of professional undergraduate education in Ukraine: challenges of today]. *Pedahohichna nauka i osvita u suchasnomu vymiri: problemy ta perspektyvy rozvytku: proceedings of the IV All-Ukrainian scientific and practical conference. Odesa, 168–173* [in Ukrainian].
17. Bereziuk, D. I. (2022). Normatyvno-pravove zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti u zakladakh fakhovoi pered vyshchoi osvity [Regulatory and legal support of the quality of educational activities in institutions of professional higher education]. *Rozvytok profesiinoi maisternosti pedahoha v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti: proceedings of the V International scientific and practical conference. Ternopil: Taip, 40–42* [in Ukrainian].

ЗМІСТ

ВСТУП	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	31
1.1. Ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи	31
1.2. Термінологічний апарат дослідження	51
1.3. Особливості підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи та вимоги до їх професійній діяльності	69
Висновки до першого розділу	89
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	92
2.1. Організація дослідно-експериментальної роботи з підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи	92
2.2. Моніторинг стану підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи	102
2.3. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи	117
2.4. Методика та результати констатувального експерименту	138
Висновки до другого розділу	163
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	167
3.1. Модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи	167
3.2. Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи	185
3.3. Інтерпретація результатів дослідно-експериментальної роботи	209
Висновки до третього розділу	232
ВИСНОВКИ	237
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	245
ДОДАТКИ	275

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У суспільстві фізична культура дедалі глибше проникає у соціальні сфери життя та діяльність людей: у систему освіти, організацію праці, дозвілля, рекреацію. Сучасна людина дедалі виразніше усвідомлює той факт, що культура суспільства та особистості не може бути повноцінною без прогресу культури фізичної. Це свідчить про те, що фізична культура стає глобальною у масштабах людства.

На сьогодні, зважаючи на численні законодавчі акти та постанови, прийняті в останні роки в Україні: Закони України «Про освіту» (2017), «Про фахову вищу освіту» (2019), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 роки та Концепція Нової української школи (2016), Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року (2020), Указ Президента України «Про затвердження державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту» (2013), Накази МОН «Положення про організацію фізичного виховання в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах» (2005), «Системи організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладах» (2003) тощо, можна стверджувати, що підготовці майбутніх учителів початкової освіти в галузі «Фізична культура» у нормативно-законодавчих документах приділяється значна увага.

Проблема формування фізичної культури людини привертає увагу провідних науковців. Дослідниками для розкриття цієї проблеми розроблено: критерії фізичного розвитку особистості, вивчено питання теоретичної організації уроку фізичної культури за різними ступенями навчання, визначено обсяг теоретичних знань і практичних умінь, необхідних для освоєння індивідуальної фізичної культури (Н. Деделюк [59], С. Єрмакова [73], С. Жила [75], С. Косянчук [95], В. Сутула [194], А. Харахайчук [209] та ін.). Досліджувалися не лише основні напрями фізкультурної освіти, а й елементи, що входять до її складу: фізична культура, фізичне виховання, фізична підготовка та фізичний розвиток

(А. Белянінова [29], Ю. Козловський [90], Т. Кузнецова [104], Л. Ляліна [108], М. Радіонова [173], Н. Степанченко [191], Л. Філатова [207] та ін.).

На думку фахівців, практика роботи з формування фізичної культури учнів, що склалася останнім часом, виявилася недостатньо ефективною, оскільки науково-педагогічні засади оновлення змісту фізичної культури дітей молодшого шкільного віку не отримали глибокого наукового опрацювання. Зокрема, недостатньо розробленими залишаються питання: освоєння дітьми цінностей фізичної культури та формування у них мотивів та потреб у фізкультурно-спортивній діяльності; використання засобів, методів та форм у контексті вирішення завдань формування у них основ фізичної культури. Послаблення фізкультурно-оздоровчої роботи в освітніх закладах зумовило погіршення здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

Комплекс невирішених проблем зумовлює необхідність критичного аналізу методологічних, організаційних та змістових аспектів формування основ фізичної культури молодших школярів, значення чинників, що лімітують ефективність цього процесу та конкретизують шляхи їх заміщення інноваційними технологіями.

Стає очевидним, що існують проблеми, які ще недостатньо відображено у наукових дослідженнях. До них належить і формування основ фізичної культури молодшого школяра.

Особистість вчителя, який має фахові знання, фізичну підготовку, досвід самостійних занять фізичною культурою та спортом, є визначальною у формуванні установок на розвиток ціннісної та мотиваційно-потребової сфери саме в молодшому шкільному віці. Сьогодні суспільству потрібен новий вчитель, що гнучко мислить і нестандартно діє в концептуальному полі сучасної освіти, що динамічно змінюється, формує унікальний досвід учня.

Орієнтація на підготовку майбутнього вчителя початкової школи у галузі фізичної культури викликана необхідністю зміцнення здоров'я та розвитку фізичних здібностей учнів молодшого шкільного віку (О. Аксьонова [3], М. Бабюк [8], Н. Денисенко [62], М. Маєвський [109], Б. Максимчук [111], О. Марченко [113], Г. Остапенко [144] та ін.).

Аналіз проблем підготовки майбутніх учителів початкової освіти здійснювався у контексті освітньої системи, завдяки чому було: вивчено особливості організації освітнього процесу; розроблено вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя; розкрито зміст поняття «професіоналізм» як визначальної характеристики особистості вчителя (Н. Антонюк [6], Т. Браніцька [40], Ю. Драгнєв [68], С. Ігнатенко [77], О. Ліба [106], Б. Максимчук [111], Т. Мірошніченко [124], Н. Резнік [173] та ін.).

За всієї наукової та методичної значущості цих досліджень у вирішенні нагальних завдань підвищення якості підготовки майбутнього вчителя ХХІ століття слід констатувати, що розробка науково-обґрунтованої системи професійної підготовки студентів педагогічного коледжу є однією з малодосліджених сторін професійної педагогіки. На тлі професійно-орієнтованого підходу до підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів виконано дослідження О. Гилярської [52], М. Климович [85], А. Колесник [92], Т. Кравцової [96], А. Крижановського [97], О. Кругляк [102] та ін.

Проте, професійна підготовка майбутніх учителів педагогічних коледжів не орієнтована на якісні показники, нові принципи та технології навчання та залишає проміжок між загальнокультурним та професійним, традиційним та проблемним, екстенсивним та інтенсивним у навчанні, що не забезпечує формування загальної та професійної культури вчителя, його готовності до організації фізкультурної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Усе вищевикладене свідчить про необхідність науково-педагогічного дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах до формування в учнів основ фізичної культури з орієнтацією на посилення їхньої фізкультурної підготовки, що робить його актуальним.

Все це дозволяє констатувати необхідність пошуку шляхів вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів основ фізичної культури для роботи, в основі якої лежать протиріччя між:

- соціальним замовленням на підготовку майбутніх учителів початкової

школи до реалізації фізкультурної освіти та недостатньою їх готовністю до роботи у сучасних умовах;

– необхідністю підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формуванні основ фізичної культури учнів початкової школи та відсутністю системного вивчення цієї проблеми;

– зростанням потреби у формуванні основ фізичної культури учнів початкової школи та недостатньою розробленістю теоретичних та методичних основ вирішення цієї проблеми.

Отже, актуальність проблеми, викликана зазначеними вище суперечностями, її складність і поліаспектність, недостатня розробленість у теорії й практиці зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження обраної проблеми здійснювалося відповідно до основних напрямів та завдань наукової теми кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти в європейському освітньому середовищі» (державний реєстраційний номер 0116U000115). Тему затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 12 від 28.03.2023).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й апробувати модель та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Гіпотеза дослідження. Процес підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи відбуватиметься більш ефективно в разі дотримання таких педагогічних умов: актуалізації орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів,

форм, засобів та технологій навчання; стимулюванні пізнавальної діяльності здобувачів у галузі фізичної культури на основі особистісно-орієнтованого змісту підготовки; оптимізації практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи у науковій літературі, розкрити термінологічний апарат дослідження.

2. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

3. Здійснити моніторинг підготовки та діагностику готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

4. Розробити та апробувати модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

5. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах.

Предмет дослідження – модель та педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Методи дослідження: *теоретичні* – теоретико-методологічний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, нормативної та програмно-методичної документації з проблеми дослідження, вивчення державних освітніх стандартів, що дало змогу здійснити системний аналіз проблеми дослідження;

визначити об'єкт, предмет, мету дослідження; сформулювати його завдання; уточнити сутність понять «підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи» та «готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи»; методи прогнозування, проєктування, моделювання – для розробки моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; *емпіричні методи психолого-педагогічної діагностики* – спостереження, інтерв'ю, бесіда, анкетування, консультації з викладачами, експертна оцінка, аналіз продуктів навчальної діяльності, тестування здобувачів, педагогічний експеримент: пілотажне дослідження – для проведення аналізу стану підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; констатувальний експеримент – для визначення початкового стану готовності майбутніх учителів педагогічних коледжів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; формувальний – для перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; порівняльний – для здійснення інтерпретації результатів дослідження; *методи суміжних медико-біологічних наук* – антропологічні виміри основних показників фізичного розвитку, а також вимірювання деяких здатностей керувати окремими параметрами рухів; *статистичні* – статистична і математична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи, їх кількісний та якісний аналіз.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота здійснювалася на базі Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж». На різних етапах у

дослідженні брали участь 456 осіб, які навчаються за спеціальністю першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 013 «Початкова освіта» ОП «Початкова освіта». До контрольної групи залучено 216 здобувача вищої освіти, експериментальної – 240.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* розроблено модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, яка містить такі блоки: теоретико-методологічний (мета, методологічні підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та оцінно-результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат); обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи (актуалізація орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів, форм, засобів та технологій навчання; стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів на основі посилення фізкультурної спрямованості змісту їх підготовки; оптимізація практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури);

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження: «підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи», «готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи»; критерії (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, дієво-практичний), їх показники та рівні готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи (високий, середній, низький);

– *удосконалено* змістове наповнення освітнього процесу підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах за спеціальністю 013 Початкова освіта;

– *подальшого розвитку* набули наукові знання про готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів

початкової школи, форми і методи її забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти діагностичного інструментарію, обґрунтуванні та експериментальній перевірці критеріальних та рівневих характеристик готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, оновленні змісту дисциплін «Фізичне виховання», «Фізична культура» та «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор», упровадженні дисципліни вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи», спецсемінару «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі»; засобів підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури, відібраних з урахуванням індивідуальних особливостей фізичного розвитку та рівня їх підготовленості; методи оцінювання (тестування, анкетування, спостереження, бесіди, експертне оцінювання, аналіз, узагальнення тощо).

Матеріали дисертації, зокрема створене й апробоване діагностичне забезпечення може використовуватися для оцінки готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; розроблена методика підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи – для підготовки майбутніх учителів різних спеціальностей, у безперервній професійній освіті та підвищенні кваліфікації вчителів початкової школи.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 09/03-05/252 від 03.07.2023), Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (довідка № 254/01-14 від 06.07.2023), Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (довідка № 01/5-06 від 29.06.2023), Комунального закладу «Балтський

педагогічний фаховий коледж» (довідка № 378 від 04.07.2023).

Особистий внесок автора. У статті «Use of smart technologies in the training of specialists in higher education institutions» (у співавторстві з I. Kostyria, M. Sadovyi та ін. (2023) запропоновано використання смарт-технологій у підготовці майбутніх фахівців (внесок автора 25%).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (Тернопіль, 2022), «Basics of learning the latest theories and methods» (Бостон, 2023), «Global Issues and Decisions» (Дніпро, 2023), «Перспективні напрямки розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: теорія і практика» (Полтава, 2023), Наука, освіта та технології: актуальні проблеми теорії та практики (Дрогобич, 2023); *всеукраїнських* – «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку» (Одеса, 2021, 2022), «Актуальні проблеми підготовки сучасного вчителя: теорія, історія, практика» (Умань, 2022), «Наука. освіта. молодь» (Умань, 2023); *регіональних* – «Актуальні проблеми педагогічної науки в XXI столітті» (Одеса, 2021).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2022–2023).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 17 публікаціях автора (1 – у співавторстві), із них: 6 статей відображають основні наукові результати (1 – у зарубіжному фаховому виданні), 5 – апробаційного характеру, 6 – додатково відображають результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (258 найменувань, із них 27 – іноземною мовою), 12 додатків на 96 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 370 сторінок, з них 225 сторінок – основний текст. Робота містить 3 рисунки, 45 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

Зміна тенденцій розвитку сучасного суспільства зумовила зміну цілей освітньої політики у напрямі формування вільної, творчої, ініціативної, саморозвиненої особистості, без якої неможливий розвиток суспільства, держави.

Сучасні перетворення у суспільстві, нові стратегічні орієнтири розвитку економіки, політики, соціокультурної сфери, необхідність освоєння людьми нових соціальних ролей з урахуванням відкритості суспільства, його швидкої інформатизації та динамічності – все це кардинально змінило вимоги до освіти, суттєво підвищило очікуваний внесок у трансформацію суспільства, визначило освітній сектор як пріоритетний (Н. Мачинська [114], Н. Ничкало [131], Л. Нос [135], Я. Пономаренко [155], О. Савченко [177], О. Солтик [187] та ін.).

За визначенням С. Дудченко, українська освітня система опинилася в нових реаліях функціонування [69, с. 54].

У контексті нової освітньої парадигми підготовка майбутніх учителів, зокрема у педагогічних коледжах, стає важливою умовою відродження не лише освітнього простору, а й усієї вітчизняної культури, її інтеграції до загальнолюдської та європейської культури.

Система професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах передбачає низку пріоритетних завдань: формування психолого-педагогічної готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності; оволодіння різними методами діагностики; підготовка до роботи у нових реаліях; знання сучасних гуманістичних концепцій та методик розвитку особистості

фахівця нового типу (В. Михальська [123], А. Смолюк [185], О. Шквир [226] та ін.).

Стрижневою лінією підготовки майбутнього вчителя початкової школи стає звернення до особистості кожного здобувача, творчий підхід до освітнього процесу, зростання ролі психолого-педагогічної підготовки.

У процесі усвідомлення місця та ролі майбутнього вчителя початкової школи в розбудові життєдіяльності суспільства справедливою є теза про те, що вчителі, які працюють творчо, є потужною силою прогресу людства.

Цільові орієнтири сучасної освітньої політики сформульовані у Законі України «Про освіту» (2017), який закликає фахівців усіх рівнів системи освіти звертати увагу на підвищення творчої активності, визначення нових підходів, розробку інноваційних технологій навчання задля досягнення результату [165].

Отже, удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя передбачає, по-перше, забезпечення її повноти (практичної підготовки до виконання професійних функцій), по-друге, її цілісності (готовність до виконання не лише окремих операцій, а й цілісної діяльності від початкового етапу до аналізу результатів), по-третє, посилення творчого компонента у структурі підготовки.

Для розкриття проблеми підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи публікації науковці згруповані за ключовими питаннями дослідження. Виокремлено чотири групи досліджень.

Перша група досліджень характеризує можливості, переваги і недоліки фізкультурної освіти у педагогічних коледжах в аспекті підготовки майбутніх учителів початкової школи (О. Ліба [106], Б. Максимчук [111], Н. Мачинська [114], А. Мельнік [116], Т. Мірошніченко [124], Н. Ничкало [131], Л. Нос [135], Л. Поліщук [153], Н. Резнік [173], К. Царьова [211] та ін.).

Науковцями зроблено висновок про необхідність пошуку нових шляхів підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів початкової освіти, зокрема і в галузі фізкультурної освіти.

Головна роль фізкультурної освіти полягає у посиленні уваги до

особистості кожної людини як найвищої соціальної цінності; визначення орієнтації на здоровий спосіб життя; підготовці фізично та психічно здорових і гармонійно розвинених людей, спираючись на ідеї, цінності та самоцінності людини, її розвиток, саморозвиток, особистісне зростання [230, с. 407].

Сучасне розуміння фізкультурної освіти визначає нові цілі та зміст фізичної культури учнів. У зв'язку з цим, пріоритетними завданнями підготовки майбутнього вчителя початкової школи є такі: формування в учнів переконаності у необхідності регулярно вивчати особливості свого організму; навчання раціонально використовувати свій фізичний потенціал; вести здоровий спосіб життя у повсякденній життєдіяльності.

Саме фізкультурна освіта здатна дати людям найнеобхідніше – здоров'я, яке формується за допомогою спеціальних фізичних вправ, природних чинників та впливу на свідомість людини [216, с. 94].

З одного боку, фізкультурна освіта покликана вирішувати завдання осмислення людиною своєї тілесності, свого фізкультурного образу, з іншого – сприяє усвідомленню своєї індивідуальності, природної та соціально обумовленої унікальності [216, с. 32].

Для створення здобувачам належних умов, зокрема, організації масового спорту в закладах освіти, занять фізичною культурою і спортом, заняттям руховою активністю як важливої складової здорового способу життя затверджено «Концепцію розвитку щоденного спорту в закладах освіти» (2021).

На думку С. Дудченко, концепція передбачає принципову зміну ставлення до освіти у сфері «спорт», формуючи систему організації масового спорту в закладах освіти та новий підхід до оздоровчої роботи тощо [69, с. 55].

Як зазначають науковці (А. Белянікова [218], Л. Ляліна [107], Л. Філатова [206]), основними складовими фізкультурної освіти майбутніх учителів початкової школи мають стати: створення умов розвитку природних здібностей учнів, навчання руховим діям (умінням та навичкам), що розвиває їх природні задатки, а також способам самонавчання та побудови власних програм розвитку фізичних якостей; формування уявлень, установок, стосунків, потреб, способів

здорового способу життя.

Попередній теоретичний аналіз досліджень науковців показав, що компонентами фізкультурної освіти є:

1) рухові дії: зміни за допомогою виконання різних рухових дій окремих властивостей людського організму (фізіологічних, психічних та рухових). Предметом вивчення при освоєнні ходьби, бігу, плаванні, стрибків тощо є визначення їх впливу на організм: скелетно-м'язову, кровоносну, нервову та інші системи. Рухові дії становлять і основну базу для фізкультурної освіти, результатом якої є вміння будувати власну методику роботи над собою, своїм способом життя (Ю. Кулаков [104], С. Трачук [196]);

2) тілесні функції організму: розкриття через фізичні навантаження (освоєння оптимальної техніки рухових дій та способів розвитку рухових якостей) індивідуальних особливостей організму (індивідуальних, фізіологічних, психічних, рухових) та визначення адекватних їм способів зміни його стану (К. Царьова [211, с. 41]);

3) оздоровчі системи: цей компонент освоюється через ознайомлення з різними підходами до здійснення комплексного впливу на організм людини з метою його оздоровлення та фізичного вдосконалення, звертається увага на його характеристики, режим життєдіяльності (сон, харчування, відпочинок тощо), цілеспрямовану рухову активність (набір певних вправ), психологічну підготовленість (рефлексію, планування і прогнозування можливих життєвих ситуацій) (А. Герасимчук [51], В. Сутула [193]).

Фізкультурна освіта, на нашу думку, має бути заснована на трьох складових: а) фізичній культурі особистості; б) системі пропаганди оздоровчого та соціального ефекту фізичної культури; в) професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, компетентних у галузі фізичної культури. Результатом такої освіти, на наш погляд, має стати розвинена особистість, здатна: 1) до самовизначення у житті та професії; 2) до комфортного перебування у соціумі; 3) до оволодіння знаннями, рухами, якостями як засобами для нормальної життєдіяльності та фізичного розвитку; 4) до формування та підтримання

здорового способу життя.

Аналіз другої групи досліджень стосується розуміння сутності фізичної культури (О. Аксьонова [3], М. Бабюк [8], Н. Денисенко [62], М. Маєвський [108], Б. Максимчук [110], О. Марченко [112], Г. Остапенко [143], Д. Скальські [183] та ін.).

Культурологічний підхід визначає шлях створення нового сенсу фізичної культури, отже нових цілей фізкультурної освіти. Це передбачає нові підходи до відбору знань, їх співвідношення та зв'язки, що сприятиме формуванню цілісного уявлення про місце тілесної рухової сутності особистості, фізичної культури в системі соціальних стосунків.

Фізична культура особистості ґрунтується на фізкультурній освіті та формується в межах програм навчання, оскільки фізкультурна освіченість людини – це знання про здоровий спосіб життя та відповідна рухова підготовка, практичні навички в тому чи іншому виді спорту [183, с. 21].

Сучасні погляди на фізичну культуру визначають і нові цілі та зміст фізкультурної освіти: 1) створення умов розвитку природних здібностей людини (від народження до старості); 2) навчання руховим умінням та навичкам, що збагачують природні задатки, способам самонавчання та побудови власних програм формування фізичних якостей; 3) формування уявлень, установок, стосунків, потреб, способів фізично культурного життя (фізкультурна освіта через приклад іншої особистості, особистий спосіб життя) [195, с. 17]. Нове бачення фізичної культури має визначити і нове культурологічне, гуманітарне мислення майбутніх учителів початкової школи.

У сучасних дослідженнях приділяється значна увага ціннісному аспекту фізичної культури (С. Єрмакова [72], С. Косянчук [94], А. Харахайчук [208] та ін.).

Як зазначає С. Єрмакова, незважаючи на низку безумовно прогресивних ознак розвитку, фізична культура не стала потребою для більшості людей, та на вкрай низькому рівні функціонує в основних сферах життєдіяльності суспільства та людини (освіті, професії, дозвіллі), не даючи їй запасу міцності у вигляді збереження здоров'я, функціональної підготовленості, психічної стійкості та емоційної задоволеності [72, с. 14].

Виходячи з того, що існують різноманітні підходи до структурування фізичної культури, розглянемо деякі з них. Н. Степанченко у структурно-функціональному аспекті виділяє: базову фізичну культуру (основну форму базової фізичної культури називає «шкільну фізичну культура»), спорт; професійно-прикладну фізичну культуру; оздоровчо-реабілітаційну фізичну культуру; «фонові» види фізичної культури [190]. О. Томенко пропонує розглядати у структурі фізичної культури такі компоненти: неспеціальна (непрофесійна) фізкультурна освіта, спорт, фізична рекреація та рухова реабілітація [195]. Іншу структуру фізичної культури подає у дослідженні Н. Деделюк: це фізична освіта, спорт, фізична рекреація, рухова реабілітація [60]. В. Приходько визначає у фізичній культурі такі види діяльності як: фізкультурно-освітня, фізкультурно-спортивна, фізкультурно-рекреаційна, фізкультурно-реабілітаційна, фізкультурно-адаптивна, фізкультурно-постадаптивна [157].

Незважаючи на відносно прогресивний характер розробленої стратегії фізичної культури та спорту (О. Голоцван [53], О. Качан [81] та ін.) та програми фізичного виховання школярів ([164] та ін.), у практиці фізичної культури учнів мало що змінилося. Це виявляється, зокрема: у недостатній наступності навчального матеріалу для різних вікових груп та закладів освіти різного типу; у недостатньому врахуванні вікових особливостей у формуванні особистості учнів, динаміки формування їх фізкультурних та спортивних інтересів; у стереотипності та одноманітності цільових установок та змісту фізичної культури протягом багатьох років; у «натаскуванні» учнів здавати нормативні вимоги, часто необґрунтовані. Крім того, надається особливе прикладне значення фізичній культурі на шкоду її самоцінності, формуванню особистості; в акцентуванні освітнього процесу на підготовку спортсменів; в інформаційно-відтворювальному способі навчання.

Проведений теоретико-методологічний аналіз дозволяє стверджувати, що фізична культура як соціальний феномен і як частина загальнолюдської культури є рівною серед рівних у системі соціальних феноменів – це загальна історична діяльність людей, конкретний результат цієї діяльності, їх сукупний продукт.

Однак, фізична культура має свою специфічну особливість: тільки їй притаманна оздоровча функція, що виділяє її серед усіх соціальних феноменів та ставить на пріоритетне місце у життєдіяльності людини. У сучасному ЗЗСО, в умовах гуманізації освіти, роль фізичної культури як соціального феномену та як одного з видів загальної культури значно зростає у зв'язку з вирішенням проблеми формування фізичної культури учнів, зокрема початкової школи.

Реалізація будь-якої вищезгаданої проблеми об'єктивно пов'язана з впливом не тільки на фізичні якості учнів, а й на їх пізнавальні та емоційно-вольові властивості, соціальні функції фізичної культури у ЗЗСО у галузі фізкультурної діяльності. Труднощі реалізації такої проблеми полягають у: відсутності основних критеріїв оцінки професійної діяльності вчителів початкової школи в галузі фізичної культури; відсутності у вчителів необхідної професійної компетентності у ній; домінуюча орієнтація вчителів і учнів лише на кількісні показники навчальної діяльності (виконання нормативних вимог) без урахування ціннісного розвитку особистості; слабкий світоглядний аспект фізкультурно-спортивних занять.

У зв'язку з цим вченими зроблено неоціненний вклад у виявлення закономірностей розвитку та функціонування фізичної культури людини, починаючи з раннього віку, у розробку методик розвитку фізичних здібностей (якостей) людини, навчання її та багатьох аспектів підготовки спортсмена. Для реального вирішення цієї проблеми розроблено та обґрунтовано: методику застосування рухливих ігор (В. Шутько [227]), методичні аспекти організації і проведення рольових рухливих ігор (Н. Бондарчук [38]), використання народних, рухливих і спортивних ігор (О. Вертелецький [43]), методологічні засади фізичного виховання школярів (Т. Ротерс [174]), методи дослідження у фізичному вихованні (В. Чижик [216]) тощо.

У системі професійної підготовки майбутніх учителів Н. Степанченко виходила з таких методологічних передумов при побудові моделі фізичної культури особистості, яка спирається на психологічний аспект знання про особистість: фізична культура особистості – це частина загальної культури, і тому

фізична культура особистості – це системне утворення, що містить ряд компонентів, має власну структуру (взаємозв'язок між компонентами), вибірково взаємодіє з навколишнім середовищем і має інтегральну властивість цілого, що не зводиться до властивостей окремих частин; особливості формування фізичної культури особистості в системі безперервної освіти зумовлені віковими, психофізіологічними, індивідуально-типологічними характеристиками, процесом формування фізичної культури в усіх ланках системи безперервної освіти, діяльності вчителя [190, с. 423].

Аналіз наукового підґрунтя в галузі фізичної культури показав, що провідні вчені метою формування фізичної культури особистості вважають: підвищення ресурсів здоров'я як системи цінностей, що активно та довгостроково реалізуються у здоровому способі життя (стосовно молодшого шкільного віку); дослідження структури потреб дітей у галузі фізичної культури та обґрунтування методів їх формування, розвитку та діяльнісної реалізації; розвиток програмного забезпечення процесу формування фізичної культури у початковій школі; формування у здобувачів теоретичного мислення та знань, що дають їм можливість самостійно досліджувати рухову дію; індивідуалізація фізичного розвитку, фізичної підготовленості; розвиток мотиваційної та пізнавальної сфери здобувачів засобами та методами фізичної культури.

Нами виокремлена третя група досліджень, які стосуються процесу формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

Вивчення науковцями зарубіжного досвіду дало можливість розкрити тезу, що ефективне застосування засобів, методів і форм спортивної підготовки на практиці шкільної фізичної культури стримується через недостатню розробленість теоретико-методологічних та організаційних засад цілеспрямованого їх використання у масових формах занять (К. Білоус [33], Д. Фоменко [207], О. Ярова [230] та ін.).

Так, О. Яровою досліджено проблеми фізичної культури у початковій школі в Болгарії, Чехії, Данії, Фінляндії, Німеччині, Франції, Італії, Австрії, Румунії, Словенії та Сполученому Королівстві (Уельс), Латвії та Хорватії. Автором

встановлено, що європейські країни активно розробляють і впроваджують національні та регіональні стратегії з просування фізичного виховання й фізичної активності різних цільових груп (діти, молодь, населення країни). Національні стратегії більшою мірою зосереджено на конкретних питаннях: наприклад, здоров'я школярів і фізичний розвиток перебувають у центрі поточних стратегій в Австрії, Румунії, Словенії та Сполученому Королівстві (Уельс). Деякі стратегії зосереджено на важливості модернізації спортивних споруд та обладнання, як в Латвії та Хорватії. Останнім часом великого поширення набули також заняття танцювальними вправами під музику (танці у багатьох країнах є обов'язковим компонентом програми з фізичного виховання) [230, с. 403].

Д. Фоменко досліджувала дистанційні заняття з фізичної культури в країнах Європи. Автором виявлено, що в Ірландії заняття фізичною культурою на другому ступені навчання не є обов'язковими, у державних початкових школах Греції, Італії, Португалії та Іспанії заняття з фізичного виховання та спорту часто навіть не проводяться зовсім [207, с. 185].

Навчальні програми з фізичної культури школярів Німеччини містять загальні принципи навчання, обов'язкові до виконання всіма школярами. Чільне місце приділяється навчанню специфічним видам спорту [47, с. 135].

У багатьох країнах до обов'язкових занять ще додаються факультативні, в таких випадках вид спорту є вибірковим. Ці заняття проводяться у позаурочний час у шкільних та інших спортивних клубах.

У всіх країнах ЄС програми навчання багато в чому схожі, хоча практично використовуються у окремих країнах по-різному.

Отже, аналіз літератури, присвяченої організації та змісту фізичної культури за кордоном, свідчить про те, що їх поєднує наявність спеціального теоретичного курсу, спрямованого на формування з дитячих років сталого та усвідомленого інтересу до занять фізичною культурою та спортом з метою зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та профілактики захворювань. Що ж до практичної частини фізичної культури, то у кожній країні вона реалізується по-різному, часто віддається на відкуп вчителям і не має чітко

розставлених акцентів та належної фізіологічної бази.

Аналіз вищезазначеного дозволяє зробити такі узагальнення: фізична культура – один із основних видів освітнього процесу, який є пріоритетним; основна увага приділяється розвитку фізичних якостей та навчання основним руховим умінням та навичкам; у змісті програм виділяється її варіативна частина, що дає можливість враховувати особливості, інтереси учнів та шкільні традиції, що склалися; диференційований підхід під час проведення та організації фізкультурних занять; цілі та завдання, програм вітчизняних та зарубіжних авторів багато в чому збігаються.

Вітчизняні науковці (Н. Бондарчук [38], С. Карасевич [80], Н. Павлова [144], І. Тюх [199], Л. Шейко [223], В. Шутько [227]) у дослідженнях надають науково-методичні рекомендації для формування фізичної культури дітей шкільного віку та для організації рухового режиму в умовах освітніх закладів. Так, у посібнику «Методика фізичного виховання учнів 1–11 класів» автор розкрив: методику формування фізичних здібностей в учнів початкових класів; загальні компоненти методики виховання фізичних здібностей у молодших школярів; методичні основи виховання фізичних здібностей у молодших школярів, спортивно-ігровий метод фізичної підготовки учнів початкових класів тощо [118].

В. Білецька [32], Ю. Васьков [41], В. Федюк [203] розглядають фізичне виховання як один з основних засобів зміцнення та збереження фізичного та психічного здоров'я дітей молодшого шкільного віку та дають ряд рекомендацій для педагогів щодо використання засобів фізичної культури за оздоровчим напрямом. Однак у їх дослідженнях недостатньо висвітлено педагогічні основи організації режиму рухової активності учнів початкових класів у позанавчальний час, побіжно розкрито методи педагогічного управління руховою діяльністю дітей, принципи та форми організації додаткових занять з оздоровчим напрямом та методи індивідуалізації фізичних удосконалень з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей та можливостей молодших школярів.

Дослідженню впливу підвищеного режиму на стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку присвячено роботи науковців (А. Герасимчук [51],

О. Гудима [57], Н. Казакова [78], І. Пелешко [148], Г. Путятіна [171], Т. Яценко [231] та ін.).

Результати досліджень дозволили розробити наукові основи гігієнічного нормування фізичних навантажень для дітей та підлітків, визначити приблизні норми рівня рухової активності для дітей різного віку, які забезпечують біологічну потребу організму в русі. За даними цих вчених тижневий обсяг та режим фізкультурно-рухової активності для дітей дошкільного віку (5–6 років) становить 8–10 годин, для дітей молодшого шкільного віку (6–10 років) 8–12 годин на тиждень. У цих дослідженнях встановлено, що у початкових класах спостерігається негативна практика неправомірного збільшення розумового навантаження та зміст освітніх програм зорієнтовано переважно на розумовий (інтелектуальний) розвиток дітей.

Значний інтерес для теорії та практики формування основ фізичної культури дітей шкільного віку та педагогіки початкової освіти мають фундаментальні наукові дослідження, присвячені поглибленому вивченню рухової функції дітей (О. Гончаренко [117], Ю. Кулаков [104], Л. Ляліна [107]).

Ці вчені-педагоги розробили науково-практичні рекомендації щодо розвитку рухових та координаційних здібностей та вдосконалення системи формування основ фізичної культури дітей шкільного віку та спортивного тренування юних спортсменів. Ними представлено методи педагогічної діагностики рухових здібностей дітей шкільного віку. Однак у їхніх дослідженнях недостатньо висвітлено проблеми розвитку фізичних якостей, рухових здібностей дітей шкільного віку, які мають відхилення в стані здоров'я, та слабо розкрито педагогічні умови, що сприяють підвищенню рухової активності, формуванню здорового способу життя молодших школярів та зміцненню у них фізичного та психічного здоров'я.

Значну роль у розробці та обґрунтуванні науково-методичних основ формування здорового способу життя зіграли наукові праці (А. Заїкін [75], В. Мужичок [129], Г. Путятіна [171] та ін.). Ці вчені розробили програми з фізичного виховання для ЗЗСО та ЗВО. Вони дають низку корисних рекомендацій

щодо формування здорового способу життя дітей шкільного віку.

У посібнику «Нова українська школа: методика навчання фізичної культури учнів 1–4 класів ЗЗСО» розкрито такі методики як: оздоровлення дітей засобами фізичного виховання; навчання способам рухової діяльності; навчання організуючим вправам, вправам для оволодіння навичками пересування (різновиди ходьби, бігові вправи, стрибкові вправи, лазіння та перелізання), вправам для формування культури рухів, вправам для опанування навичками володіння великим і малим м'ячами тощо [37, с. 3].

Однак у цих дослідженнях недостатньо висвітлено педагогічні аспекти організації процесу формування основ фізичної культури молодших школярів за оздоровчим напрямом та шляхи оптимізації рухового режиму учнів початкової школи у позанавчальний час, принципи, форми та методи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з молодшими школярами; послідовність застосування засобів оздоровчої фізичної культури та спорту; методи та методичні прийоми реалізації індивідуально диференційованого підходу у формуванні фізичної культури дітей.

Актуальним є дослідження О. Казачінер, у якому виділено шкільні фактори ризику, розташовані в порядку за значимістю та силою впливу на стан здоров'я школярів: стресова педагогічна тактика; невідповідність методик та технологій навчання віковим та функціональним можливостям школярів; недотримання елементарних фізіологічних та гігієнічних вимог до організації навчального процесу; недостатня грамотність батьків у питаннях збереження здоров'я дітей; провали у чинній системі фізичного виховання; інтенсифікація навчального процесу; часткове руйнування служб шкільного медичного контролю; відсутність системної роботи з формування цінності здоров'я та здорового способу життя тощо [79].

Аналіз шкільних груп ризику показує, що більшість проблем зі здоров'ям в учнів виявляється і вирішується під час щоденної практичної роботи вчителів, яка пов'язана з їхньою професійною діяльністю. Особливу і цілком зрозумілу тривогу представників різних спеціальностей, які стосуються шкільної фізичної культури, викликає те, що дедалі більше почастишали зафіксовані випадки травматизму

учнів під час навчального процесу, багато з яких, на жаль, закінчуються летальними наслідками (проєктивні (установчі), змістові, процесуальні (технологічні), організаційні).

Початкова школа є важливим етапом у формуванні особистості школяра, тому на вчителя покладаються завдання дати дітям необхідні знання, уміння та навички щодо зміцнення здоров'я, сформувати звичку правильної поведінки, виховати у них почуття відповідальності за власний фізичний стан [74, с. 122].

Дослідниця А. Гарлінська визначає основними засобами формування фізичного здоров'я учнів народні рухливі ігри і забави [50, с. 35].

Характеристику рухливих ігор здійснено науковцями М. Байдюк [9], А. Гарлінською [50], О. Онопрієнко [140], Н. Павловою [144], С. Трачук [196], В. Шутько [227] та ін.

Рухливі ігри є одним з найбільш ефективних і адекватних засобів фізичної культури. Вони відіграють освітню, оздоровчу та виховну функції, сприяють збільшенню раціональної рухової активності, покращують рівень фізичного розвитку, рухової підготовленості та стан здоров'я учнів початкових класів [222, с. 218].

Організоване і систематичне застосування ігор значно розширює рухові можливості молодших школярів, забезпечує повноцінне засвоєння життєво важливих рухів, розвиває рухові якості та властивості психіки, формує особистісні риси характеру та, таким чином, здійснює позитивний вплив на всебічний гармонійний розвиток особистості [49, с. 139].

Отже, аналіз науково-методичної літератури з питання професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи в аспекті фізичного розвитку дітей дозволяє зробити такі узагальнення: рівень та гармонійність фізичного розвитку є одним із показників здоров'я дітей; віковий інтервал від 6 до 10 років є сенситивним для розвитку практично всього спектра фізичних якостей; у структурі завдань навчання дітей молодшого шкільного віку вирішення проблеми їх фізичного розвитку є одним із найбільш пріоритетних напрямів роботи майбутніх учителів початкової школи; найважливіше значення для молодшого школяра надається

фізичній активності, зокрема фізичним вправам та руховим іграм.

Режим закладів загальної середньої освіти передбачає обов'язкове проведення різних форм занять з фізичної культури на відкритому повітрі, ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурхвилин, рухливих ігор, додаткових занять фізичними вправами в групах здоров'я та загальної фізичної підготовки, секційних занять в школі. Сумарний час навчальних та позанавчальних занять, враховуючи домашні завдання, за рекомендацією МОН для дітей молодшого шкільного віку (6–10 років) має становити 8–12 годин на тиждень. Такий поділ дозволяє створити цілісну систему формування змісту освітньої галузі «Фізична культура» з урахуванням закономірностей розвитку значимих якостей особистості учня початкової школи.

Метою освітньої галузі «Фізична культура» у початковій школі є формування фізичної культури особистості учня за допомогою освоєння основ фізкультурної діяльності із загальною прикладною та спортивно-рекреаційною спрямованістю, яка забезпечується як за рахунок власне навчального змісту програми, так і нових технологій його планування та освоєння учнями.

Нині фізичне виховання дітей молодшого шкільного віку регламентується різноманітними програмами: типовою освітньою програмою (О. Савченко 1–2 клас), типовою освітньою програмою (Р. Шиян 1–2 клас), типовою освітньою програмою (О. Савченко 3–4 клас), типовою освітньою програмою (Р. Шиян 3–4 клас) (2022) та програмах «Фізична культура» для 1–4-х класів (2016).

Аналіз їх змісту дозволяє зробити висновок про те, що вони орієнтовані, в основному, на формування у дітей ключових рухових навичок і меншою мірою сприяють розвитку рухових якостей, а також не надають достатньо спрямованого впливу на системи та функції організму дітей та їх здоров'я, що неодноразово відзначалося багатьма авторами. У зв'язку з цим реальний рівень розвитку фізичних якостей дітей молодшого шкільного віку виявляється найчастіше досить низьким. На розвиток фізичних рухів спрямовано до 40% шкільної програми фізичного виховання, решта часу надається вивченню фізичних вправ.

Основною формою занять з фізичної культури у ЗЗСО продовжує

залишатися урок фізичної культури.

Умовами підтримки інтересу учнів до активної діяльності на уроках фізичної культури О. Аксьонова вважає такі чинники: підбір індивідуальних, доступних конкретному учневі вправ, завдань, вимог, моделювання оптимальних режимів навантаження й мотивації; орієнтація кожного школяра на доступний для нього результат, досягнення якого має сприйматися ним, вчителем, товаришами, батьками як перемога дитини над собою, прогрес тощо [2].

Для того, щоб навчальний процес з фізичної культури відповідав усім цим чинникам, фахівці пропонують використовувати різні види уроків:

1) уроки у формі академічного заняття, на яких обговорюється інформація з історії фізичної культури, гігієни фізичних вправ, фізіології рухової активності, біомеханіки фізичних вправ;

2) уроки інструктивно-методичного плану, на яких мають формуватися знання з методики тренування, методики засвоєння різних рухових дій, методики виховання фізичних якостей. Учні не лише набувають знання методичного характеру, а й роблять спроби їх застосування практично, наприклад, під час складання комплексу фізичних вправ із засвоєння техніки основних рухових процесів чи розвитку фізичних якостей;

3) уроки, які забезпечують формування поняття про здоровий спосіб життя.

Відсутність балансу різних видів активності дітей, порушення режиму освітнього процесу, його невідповідність можливостям та статусу їх здоров'я призводять до погіршення працездатності та підвищення захворюваності молодших школярів. У зв'язку з цим раціональне чергування різних видів (навчальної, ігрової) діяльності протягом дня є найважливішою умовою збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я молодших школярів.

Дослідження показало, що належний обсяг рухової активності молодших школярів не завжди забезпечується в умовах ЗЗСО. Не систематично проводяться ранкова гімнастика, фізкультхвилинки, рухливі ігри та ігрові вправи на великих перервах, заняття у гуртках та секціях, фізкультурні свята та змагання з різних видів спорту, заняття у групах здоров'я та загальної фізичної підготовки,

туристичні походи. На фізкультурних заняттях приділяється недостатня увага розвитку рухових і координаційних здібностей, формуванню правильної постави та вихованню фізичних та морально-вольових якостей.

Окрім цього, в системі фізичної культури молодших школярів слабко впроваджуються нові форми фізичного виховання (гімнастика ушу, аеробіка, музично-ритмічні вприва) і нетрадиційні засоби фізичної культури, національні види спорту та рухливі ігри, ігри-естафети, елементи спортивних ігор і тренажерів, велотренажерів та інше сучасне спортивне обладнання та снаряди, що дозволяє ефективніше розвивати рухові і координаційні здібності дітей молодшого шкільного віку, зміцнювати їх здоров'я і підвищувати працездатність.

Істотні недоліки спостерігаються і в організації спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкової школи. У багатьох школах не організовано групи для дітей з ослабленим здоров'ям, не працюють гуртки загальної фізичної підготовки та не систематично проводяться додаткові заняття. Молодші школярі з ослабленим здоров'ям дуже рідко беруть участь у фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходах, присвячених знаменним подіям «Міжнародному дню здоров'я», «Дню фізичної культури і спорту України», «Міжнародному дню захисту дітей» тощо.

Формування фізичної культури молодших школярів належним чином не здійснюється на основі індивідуально-диференційованого підходу у відборі, дозуванні та послідовності застосування фізичних вправ. На уроках фізичної культури з учнями спеціальної медичної групи рідко використовуються ігрові та змагальні методи навчання. Не проводяться нестандартні заняття (уроки-здоров'я, уроки-свята, уроки-змагання, уроки-екскурсії та подорожі). Це знижує оздоровчий ефект фізкультурних занять.

Викладене вище свідчить про незадовільний стан формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Четвертий напрям досліджень стосується пошуку шляхів оптимізації підготовки майбутніх учителів для роботи з дітьми молодшого шкільного віку та створення ефективної моделі підготовки такого фахівця, вивчення процесу

організації взаємодії аудиторної та позааудиторної їх діяльності, розроблення системи навчання студентів сучасним технологіям фізкультурно-спортивної роботи з молодшими школярами (Н. Антонюк [6], Т. Браніцька [40], Н. Денисенко [64], Ю. Драгнєв [68], О. Ліба [106] та ін.).

Зокрема, зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів початкової школи розкрито вітчизняними науковцями (К. Біницька [34], Н. Деделюк [60], Л. Нос [136], Д. Фоменко [207], О. Цюняк [213] та ін.).

У процесі аналізу сучасних підходів до підготовки майбутніх вчителів початкової школи в окремих країнах Європи дослідником Л. Нос виокремлено такі тенденції: двоступеневу освіту, розвиток у студентів навичок працювати з учнями з урахуванням соціокультурних особливостей, формування у них готовності до професійної мобільності, до навчання впродовж усієї професійної діяльності, створення умов для стажування за кордоном [136, с. 312].

Дослідниця К. Біницька висвітлила особливі тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти, до яких, на думку автора, належить диверсифікація програм професійної підготовки; професійна підготовка майбутніх учителів початкової освіти за двома спеціальностями, пріоритет на магістерському рівні підготовки майбутніх учителів початкової освіти (Чехія, Словаччина); великий вибір додаткових спеціалізацій при здобутті спеціальності «Вихователь дітей дошкільного віку» та «Вчителя початкової освіти» (Угорщина, Чехія) [34, с. 270].

У Швейцарії фахівцем в галузі фізичної культури, тренером з виду спорту може стати будь-яка людина, яка має вищу освіту та відвідала низку спеціалізованих курсів навчання. Основною вимогою до фахівця галузі фізичної культури є багатoproфільність [88, с. 48].

У програмах з фізичного виховання різних країн спостерігається постійне збільшення кількості спортивних ігор як найбільш ефективних засобів для гармонійного розвитку рухового потенціалу. Разом з тим відзначено зменшення прикладних фізичних вправ з легкої атлетики та гімнастики [195, с. 10].

Новим поглядом на добре організоване заняття у США і Канаді є онлайн-

фізкультура, яка перетворилася на тренд та є досить поширеним у всьому світі. На жаль, лише мала кількість онлайн-курсів викладається учителями фізкультури, які мають державну сертифікацію. Однією з таких програм може бути QDPE (Якісне щоденне фізичне виховання), яка функціонує в Канаді та є успішною щодо запровадження у школах та вишах [33, с. 26].

Дослідницьке зацікавлення зарубіжною практикою професійної підготовки майбутніх педагогів, дало можливість О. Цюняк виокремити важливі ідеї для визначення концептуальних засад професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Підсумовано, що освітянами України активно вивчається та використовується зарубіжний досвід підготовки фахівців, передусім, педагогів Європейських держав, США та Фінляндії. З'ясовано, що заклади вищої освіти Європейських держав, передбачають таку інваріантно-варіативну побудову програм, що уможливають оволодіння фундаментальними психолого-педагогічними знаннями в єдності з досвідом педагогічної діяльності тощо [213, с. 121].

У межах дослідження щодо підвищення якості професійної підготовки студентів педагогічного коледжу ми виходимо з ідей сучасної реформи освіти та поглядів зарубіжних педагогів про шляхи подолання світової кризи освіти – підготовка вчительських кадрів вищої кваліфікації вимагатиме значної зміни в організації роботи закладів освіти, зокрема педагогічних коледжів.

На тлі професійно-орієнтованого підходу до підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах виконані дослідження Т. Кравцової [96], А. Колесник [91], О. Кругляка [102], А. Крижановського [97] та ін.

Найбільший інтерес для нашої розвідки становлять дослідження, автори яких намагаються вирішити проблему професійної підготовки, залучаючи студентів до певного виду педагогічної діяльності: до управління навчальною діяльністю молодших школярів (В. Михаська) [123], до інтегрованого навчання учнів (В. Поберецька) [151], до створення науково-методичного середовища в початковій школі (М. Климович) [85].

Проблемі професійної підготовки в умовах воєнного стану значна увага

приділяється у педагогічній та методичній літературі. Розглядаються різні аспекти цієї проблеми: трансформація діяльності освітнього процесу (Т. Кравцова) [96], організація дистанційного навчання з дисципліни «фізична культура» (С. Дудченко) [69].

Для визначення сутності діяльності майбутнього вчителя початкової школи на заняттях з фізичної культури розкриємо різні погляди у літературі на особливості їх підготовки.

На відміну від вчителів фізичної культури, які працюють у багатьох класах, вчитель початкових класів проводить зі своїми учнями найбільшу частину робочого часу. Кожного дня, протягом трьох-чотирьох уроків і впродовж усього навчального року, він спілкується зі своїми учнями, організує їх навчальну і позанавчальну діяльність, спілкується з батьками і вчителями, що викладають інші предмети, створюючи сприятливі умови для розвитку й навчання дітей. Саме він має можливість постійно спостерігати за фізичним станом і здоров'ям своїх учнів, підтримувати і укріпляти його упродовж навчального дня. Однак навчальні програми, на які він орієнтується при плануванні і виконанні своєї професійної діяльності, не вимагають від нього підтримки й урахування фізичного стану учнів, використання засобів, що його укріплюють і розвивають під час навчальної діяльності. Не сприяє цьому і методика фізичного виховання, яку майбутній вчитель початкової школи опановує під час підготовки до професійної діяльності у ЗВО і яка за своїм змістом не відрізняється від методики роботи вчителя фізичної культури. Як наслідок, у значної частини учнів початкової школи від першого до четвертого класу не покращується, а погіршується стан здоров'я [76].

Державним стандартом початкової освіти визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів з фізкультурної освітньої галузі: заняття руховою активністю, фізичною культурою і спортом; демонстрація рухових умінь і навичок, використання їх у різних життєвих ситуаціях; вибір фізичних вправ для підвищення рівня фізичної підготовленості; дотримання правил безпечної і чесної гри, вміння боротися, вигравати і програвати; усвідомлення значення фізичних вправ для здоров'я, задоволення, гартування характеру, самовираження і

соціальної взаємодії [65].

У фізичній культурі прийнято комплексно підходити до формування та розвитку фізичної підготовленості та рухових якостей, вдосконалювати фізичну та психічну підготовку до активного життя, формувати пріоритети оздоровчої рухової активності, забезпечувати всебічний розвиток особистості студента [69, с. 56].

Мотиви спортивної діяльності не тільки спонукають людину займатися спортом, а й надають заняттям осмислений характер. Для цього необхідно оволодіння системою певних умінь і навичок, сприятливий психологічний стан, розвиток здібностей, фізичних якостей і властивостей особистості. Саме регулярні заняття фізичною культурою і спортом повинні забезпечити досягнення необхідного рівня фізичного і розумового потенціалу студента [208, с. 56].

Формування спортивних навичок у студентів залежить не лише від загального освоєння рухової дії, а й від ряду чинників, таких як мотивація, розвиток знань у студента про сутність рухової дії та її користь, зацікавленість тренерів/педагогів у підвищенні інтересу серед студентів до зайнять фізичною активністю, а також наявність потужної матеріально-спортивної бази [1, с. 14].

Підготовка компетентних педагогів може здійснюватися за умови що студенти в період навчання в педагогічних коледжах будуть знаходитися в максимально наближених до майбутньої професійної діяльності умовах, у яких вони будуть готуватися до співпраці не лише з молодшими школярами, а й з усіма суб'єктами освітнього процесу початкової школи [97, с. 104].

Аналіз вищезазначених напрямів дослідження дозволив виявити недостатність розроблених аспектів з підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів молодшого шкільного віку, зокрема: мало вивчено можливості використання засобів фізичної культури з метою оптимізації умов, необхідних для їх підготовки; недостатньо вивчені особливості процесів освоєння здобувачами цінностей фізичної культури та формування у них мотивів до занять фізичними вправами, фізкультурної активності та освоєнні основ професійної діяльності; підвищення ефективності

процесу активізації пізнавальної та фізкультурно-оздоровчої діяльності за допомогою впровадження методів активного навчання; збалансованого використання технічних засобів на заняттях; адекватного застосування різних, залежно від цілей етапу підготовки, систем педагогічного контролю рівня знань, умінь та здатностей студентів тощо.

Вищевикладене дозволяє констатувати необхідність пошуку шляхів вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів до формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

1.2. Термінологічний апарат дослідження

Досягти гармонії у своєму розвитку можна людині лише через освіту. Однією із складових освіти є фізична освіта. На думку науковців (О. Полковенко [154], Т. Ротерс [175]), саме фізична освіта здатна дати людям найнеобхідніше – здоров'я, яке формується за допомогою спеціальних фізичних вправ, чинників природи та впливу на їх свідомість. На переконання С. Іваннікова, фізична освіта – це педагогічний процес цілеспрямованої зміни фізичних та духовних можливостей людини, що забезпечує фізичний розвиток, фізичне та психічне здоров'я, стійкість організму щодо несприятливих зовнішніх впливів [76].

Водночас С. Ігнатенко визначив поняття «фізична освіта» як систему підготовки фахівців вищої кваліфікації для науково-дослідної та викладацької роботи в галузі фізики та суміжних з нею галузей науки і техніки [77, с. 42].

У літературі зустрічається у широкому сенсі поняття «фізкультурна освіта» у працях О. Безгребельної [10], О. Томенко [195], що свідчить про правомірність визначення «фізкультурний» та доцільність його використання у понятійно-термінологічній системі предмета «Фізична культура».

В. Приходько вважає словосполучення «фізкультурна освіта» некоректним, ґрунтуючись на тому, що термін складається з трьох слів «фізична», «культурна», «освіта»; відстоює правомірність використання поняття «фізична освіта» для позначення результатів освітнього процесу з предмету «Фізична культура»,

назвавши його «загальною фізичною освітою» [157, с. 83].

Грунтуючись на викладеному вище і з метою уникнення плутанини у використанні термінів «фізична освіта», «фізкультурна освіта», вважаємо за доцільне використовувати поняття «фізкультурна освіта», утвореного на основі складно скороченого слова «фізкультурний» (рух, суспільство, діяльність, заклад освіти, споруда, колектив, зал, майданчик, комплекс тощо).

О. Безгребельна виокремлює основний принцип фізкультурної освіти – єдність світоглядного, інтелектуального та духовного компонентів у формуванні фізичної культури особистості, що зумовлює тісний взаємозв'язок та взаємозалежність у розвитку духовної, чуттєво-емоційної, інтелектуальної та фізичної сфер особистості [10]. Цю позицію поділяє О. Ярова, окреслюючи важливість для формування фізичної культури учнів, окрім рухової підготовленості, формування загальної культури, моральності, навичок міжособистісного спілкування [230, с. 407].

Очевидно, що зміст фізкультурної освіти містить такі складники: соціокультурний, інтелектуальний, руховий (фізичний).

Сутність соціокультурного складника фізкультурної освіти зводиться до освоєння цінностей фізичної культури, їх усвідомлення людиною, а ціннісні орієнтації підкріплюватимуться активною фізкультурно-спортивною діяльністю [155, с. 72].

Соціальний розвиток передбачає розвиток особистості як суб'єкта соціальних стосунків і, насамперед, оволодіння особистісно та соціально значущими цінностями, знаннями, вміннями, навичками [94, с. 119].

Інтелектуальний складник фізкультурної освіти є системою світоглядних, загальнокультурних та фахових знань, що дозволяють формувати у людей цілісне уявлення про фізичну культуру як про елемент загальної культури, при активному ставленні до освоєння, реалізації та примноження її цінностей [178, с. 4].

Третій складник фізкультурної освіти означає організований процес управління фізичним розвитком людини за допомогою фізичних вправ, гігієнічних заходів, інформації, інших засобів, з метою формування у неї таких

якостей та набуття таких знань, умінь та навичок, які відповідають інтересам особистості. Результатом цього процесу є фізичний розвиток та фізична досконалість.

Для здійснення фізкультурної освіти необхідно розрізняти такі поняття як фізичний розвиток (зміна зростання, ваги, сили, пропорції тіла людини); фізіологічний розвиток (зміна функцій організму в серцево-судинній, нервовій системах, системі травлення тощо) та психічний розвиток (ускладнення процесів відображення людиною дійсності: відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, почуття, уява, а також складніші психічні утворення: потреби, мотиви діяльності, здібності, інтереси, ціннісні орієнтації) [184].

Фізична досконалість особистості передбачає такий рівень здоров'я, фізичного розвитку, психофізіологічних та фізичних можливостей, які складають фундамент її активної перетворювальної, соціально значущої діяльності та життєдіяльності. Як динамічний стан, фізична досконалість характеризує прагнення до всебічного та цілісного розвитку, за допомогою різноманітних видів та способів фізкультурно-спортивної діяльності. Цим забезпечується найповніша відповідність морфофункціональним і соціально-психологічним особливостям особистості, максимальному розкриттю її індивідуальності [146, с. 105].

Фізична досконалість – це результат процесу задоволення потреби у здоров'ї, силі, красі, спритності, що набувається у процесі систематичного повноцінного використання цінностей фізичної культури за умов позитивної мотивації на фізкультурну активність, прогресивні індивідуальні показники співвідносно з категоріями моралі й етики [2].

У роботі дотримуємося положення про те, що мета фізкультурної освіти – це володіння майбутніми вчителями базовими основами фізкультурної діяльності з різною соціально-орієнтованою, загальнорозвивальною, загальноприкладною та спортивно-рекреаційною, оздоровчо-коригуючою спрямованістю.

Узагальнюючи вищезазначене під поняттям *«фізкультурна освіта»*, пропонуємо розуміти *процес формування фізичної культури особистості через засвоєння нею цінностей, знань, відповідної мотивації та рухових навичок, які є*

основою соціокультурного, інтелектуального, рухового (фізичного) компонентів, що забезпечують її фізичну досконалість.

В аспекті компонентів фізкультурної освіти виокремлюємо «культуру особистості» як поєднання трьох складників феномену «людина»: духовного, соціального (зокрема інтелектуальний розвиток) та фізичного.

Різноманітність трактувань поняття «культура» пояснюється, перш за все, тим, що культура виражає глибину і незмірність людського буття [212, с. 126].

Отже, культура в першому наближенні – це активна творча діяльність людей з освоєння світу, у процесі якої зберігаються, освоюються та виробляються соціально значущі цінності.

Проте, неоднозначність терміна відображає реальну багатогранність позначеного явища, різні смислові відтінки цього терміна підкреслюють різні грані (ознаки) одного і того ж складного багатоаспектного явища. Тому розглянемо різноманітні методологічні підходи до визначення поняття «культура».

Філософсько-антропологічний підхід ґрунтується на розумінні культури як прояву людської природи. Культура окреслюється через сукупність знань, моралі, права, звичаїв та інших особливостей, властивих людині як члену суспільства. Така сукупність характеризує цілісність особистості у її матеріальному та духовному розвитку [89, с. 37].

Цілісність є історично конкретним буттям соціальної сутності людини, що виконує інтегративну функцію у процесі формування особистості, сприяє більш узагальненому, комплексному підходу до діяльності, до світу, до життя, подій, явищ і фактів; дає можливість людині тлумачити різні явища соціального життя, виходячи зі своїх поглядів (С. Єрмакова [72], С. Косянчук [94]). Як зазначає Г. Груць, поняття цілісності відіграє істотну роль у тих випадках, коли завдання дослідника полягає в отриманні синтетичного знання про об'єкт і коли сам об'єкт є досить складним. До таких об'єктів, безперечно, належить особистість [56, с. 242].

Ми відзначаємо, що проблема цілісності особистості – це проблема ступеня її сформованості, зібраності, об'єднаності, інтегрованості її якостей і виявів, а отже, цілісна особистість – це особистість високого рівня сформованості

відповідно до вимог суспільства, що успішно виконує свої функції в навколишньому світі, за умови усвідомлення моральної цінності психічного та фізичного здоров'я.

Розгляд поняття «культура» з позицій природно-антропологічного підходу містить судження про те, що природа сповнена не одних органічних сил, у ній є духовний, естетичний початок. До культури належить те, що може бути привнесене до природи людиною (А. Дістервег); метою культури є людина (Ф. Шіллер); культура – сукупність особливостей, властивих людині (Е. Тейлор).

З погляду особистісно-орієнтованого підходу культура сприймається як спосіб освоєння людиною світу, спосіб людської діяльності (Н. Ольхова-Марчук [139], Г. Панченко [145]). Особистісно-орієнтований підхід передбачає повноцінне задоволення культурних потреб особистості, надає свободу вибору способів самореалізації в культурно-освітньому просторі. Спостерігається взаємопроникнення культурологічного і ціннісно-орієнтаційного підходу в освіті: з одного боку, культура виробляє і створює істинно людські цінності, головними з яких є добро та краса [132, с. 82]; з іншого, – закладає у людини механізм культурної ідентифікації, проживання почуття приналежності до культури, здійснює інтеріоризацію її цінностей [51, с. 24].

З позицій культурологічного підходу А. Заїкін порушує питання про фізкультурне виховання через культуру, у вигляді освоєння ціннісного потенціалу фізичної культури [75, с. 25].

З погляду культурологічного підходу науковці розглядають людину як глобальну мету сучасної освіти. Це визначає такий тип особистості, ядром якого є суб'єктні властивості, які визначають міру її свободи, гуманності, духовності, життєтворчості [222, с. 217].

Діяльнісний підхід враховує операційне тлумачення культури, у якому вона постає як вироблений, особливий, лише людині властивий спосіб діяльності, і, відповідним чином, об'єктивований результат цієї діяльності (О. Мацкуляк [113]); як спосіб діяльності конкретного соціального суб'єкта (В. Супрунюк [192]), як певні види діяльності людини (суспільства), її засоби та методи, створені в

суспільстві, а також її результати, що характеризують цінність для особистості та суспільства (В. Агалаков [1]).

Стосовно педагогічних досліджень соціологічний підхід до поняття «культура» поділяється вченими С. Ігнатенко [77], Я. Пономаренко [155] та ін. Сутність культури виявляється у процесі саморозвитку людини, розкритті її творчого потенціалу [77, с. 127].

У сучасній соціокультурній ситуації актуальності набуває проблема розвитку особистісної культури учнів молодшого шкільного віку, а також питання пошуку найбільш оптимальних, специфічних для цього віку засобів, методів, форм освоєння культури та створення сприятливих умов для самореалізації особистості дитини в період дитинства [70, с. 186].

Вважаємо, що розглянуті підходи дозволяють зробити висновок: по-перше, культура є формою ціннісно-особистісного ставлення людини до світу, по-друге, культура, будучи суспільним феноменом, є водночас справою суто особистою, а тому особистість і є основним носієм, суб'єктом культури. У той же час, як зазначає М. Климович, культура претендує на загальність як у сфері творчості, так і у виробництві, побуті, бутті сучасної людини, якій необхідно зрозуміти і реалізувати своє буття у розрізі творення культури [85, с. 268].

З позицій аксіологічного підходу культура розкривається у трьох аспектах. По-перше, людина освоює культуру, будучи об'єктом її впливу. У процесі своєї свідомої діяльності, вона перетворює культуру на один із способів суспільної життєдіяльності, на власні творчі здібності. По-друге, створюються нові культурні цінності у процесі творчої, перетворювальної діяльності, яка виступає суб'єктом культурної творчості. По-третє, культура інтегрується самою особистістю, яка функціонує як конкретний носій певних цінностей, поєднуючи в собі загальне, властиве, в цілому, культурі та особисті, залучене до культури на основі індивідуального життєвого досвіду, рівня знань, ідеології, світогляду та ін. [112, с. 13].

Комплексний підхід до вивчення особистості та суспільства основною позицією має положення про людину, як частину культури, що представляє сукупність основних способів виробництва і взаємодії з природою, що

практикуються суспільством, діяльності соціальних інститутів та інших регуляторів сучасного життя, а також містить вірування, ієрархію цінностей, мораль, особливості міжособистісної поведінки і самовираження, ту або іншу мову, способи передачі досвіду через покоління [155, с. 72].

Отже, людина у сфері культури здійснює діяльність у трьох аспектах: пізнає (споживає) культуру; діє у суспільному середовищі як носій певних культурних цінностей; створює нові цінності, які стають базою для розвитку наступних поколінь.

У цій логіці культуру необхідно, на наш погляд, розглядати як світ матеріальних і духовних цінностей, узятих у ставленні до людини, і розцінювати культуру не як сукупність готових результатів людської діяльності, а як процес творення.

Відповідно до зазначених постулатів, культура стосовно особистості постає як досягнення особистістю певної гармонії, що дає їй, за словами О. Пономаренко, соціальну стійкість і продуктивну включеність у суспільне життя і працю, а також особистісний та психологічний комфорт. Гармонія із собою і суспільством досягається з урахуванням сформованої культури ставлення особистості до себе і суспільства, з одного боку, і суспільства до особистості, – з іншого [155, с. 73].

Культура особистості містить результати її предметної діяльності, що реалізується у знаннях, вміннях, навичках, світогляді, рівні морального, естетичного, фізичного розвитку, способах та формах спілкування.

Отже, людина одночасно може творити культуру, опредмечувати в ній власні сили, формувати себе як суспільну особистість. До явищ культури відносяться методи і результати перетворювальної діяльності (суспільства), задоволення людських потреб. У процесі розвитку її характерними складовими стали такі види (форми, способи) діяльності, які спеціально спрямовані на вдосконалення людиною самої себе. Однією із таких складових культури є фізична культура.

Фізична активність людини становить основу її змісту, яка спрямована на

вдосконалення природних якостей і здібностей у суспільно значущій меті, завдяки чому фізична культура є специфічним соціальним чинником спрямованого фізкультурного розвитку людини, її підготовки до життєвої практики та оптимізації її фізичного стану. Саме у цьому відмінність фізичної культури від інших аспектів культури.

Н. Денисенко розробила систему фізичної культури як блокової структури «культура – людина – фізкультура», яка містить ставлення людини до фізичних якостей та здібностей: знання, інтереси, мотиви, потреби, на основі яких фізичні здібності реалізуються у конкретній діяльності. На думку автора, до компонентів фізичної культури належить культура фізичного здоров'я, культура статури та рухова культура [61, с. 21]. З погляду автора, фізична культура є засобом задоволення не тільки первинних, а й соціальних, культурних потреб людини.

О. Аксьонова розуміє під фізичною культурою особистості якісне, системне та динамічне новоутворення, що визначає її освіченість, фізичну підготовленість і досконалість та відображене у видах та формах активної фізкультурно-спортивної діяльності, у здоровому способі життя [3, с. 14].

Тільки в діалектичній єдності природного та соціального може розвиватися людина. Завдання зводиться до того, щоб пізнати природні закони індивідуальної еволюції організму людини впродовж життя, зокрема таких як зростання, маса тіла, об'єм грудної клітки, життєва ємність легень та ін.

З природним у людині пов'язуються: фізична дієздатність, що є інтегративним, складним компонентом фізичної досконалості людини; фізичний стан, що визначається гомеостатичними характеристиками внутрішнього середовища організму; фізичний розвиток, який можна представити як процес і результат зміни та становлення природних морфологічних та функціональних властивостей та параметричних характеристик; фізична підготовленість як результат фізичної діяльності та фізичної підготовки.

Таким чином, фізична культура існує не тільки у формі діяльності, але і у якості людини, втілена в її вміннях, навичках, здібностях.

Фізична культура відрізняється особливими функціями щодо оптимізації

фізичного стану молодого покоління, підготовки дітей до життєвої практики. Н. Деделюк аналізуючи функції фізичної культури, доводить шляхи її оптимізації. Враховуючи функцію фізичної культури – забезпечувати задоволення природних потреб людини у руховій активності, – автор одночасно вводить у схему аналізу педагогічний критерій оптимізації, що відображає доцільність зовнішніх та внутрішніх впливів на процес фізичного розвитку людини. Тому доцільність детермінована процесами засвоєння і виявляється у таких поняттях як «фізичний стан», «фізична дієздатність». Дослідник розглядає діяльнісний, предметно-ціннісний та особистісно-результативний аспекти фізичної культури, та опирається на педагогічні чинники організованої рухової активності (фізичні вправи) [59, с. 42].

У дослідженнях Т. Браніцької [40], Н. Деделюк [59], О. Качан [81], Р. Козубовського [90], Б. Максимчука [109], А. Огнистого [138], фізична культура складається з чотирьох органічно пов'язаних частин: фізичної підготовки, спорту, фізичній рекреації, рухової реабілітації.

На основі аналізу різних підходів до розкриття сутності фізичної культури встановлено, що вона є багатоаспектним об'єктом дослідження та розглядається у них з різних поглядів: сукупність матеріальних та духовних цінностей, як частина культури суспільства та окремої особистості, як вид людської діяльності та її результат, як навчальний предмет. Спробуємо аргументувати ці погляди.

Фізична культура як сукупність предметних цінностей потрактована матеріальними та духовними цінностями. До матеріальних цінностей фізичної культури віднесено: стадіони, басейни, спортивні зали, медичні установи, науково-дослідні інститути, які займаються проблемами фізичної культури, заклади освіти, які готують кадри для цієї сфери. Рівень здоров'я та фізичної досконалості суспільства та кожного його члена також належить до матеріальних цінностей фізичної культури.

Поряд з матеріальними, істотну цінність у сфері фізичної культури мають духовні цінності, які безпосередньо пов'язані зі спеціальними науково-ужитковими знаннями, принципами, правилами та методиками використання

фізичних вправ, етичними правилами та нормами у процесі фізичної культурної діяльності, спортивними досягненнями, матеріально-технічними умовами, фізкультурно-медичним забезпеченням, фізкультурно-спортивною інформацією, витворами мистецтва, що відображають явища фізичної культури, спортспороди, обладнання, інвентар та ін.

Духовні цінності фізичної культури – це накопичені суспільством наукові знання про фізичне виховання та спорт, це фахівці цієї сфери, твори художньої літератури та мистецтва про фізичну культуру та спорт [89, с. 157].

До духовних цінностей фізичної культури особистості належать спеціальні знання в області всебічного фізичного розвитку, ідеали тілесної досконалості, спортивної майстерності, тобто способи практичного виконання рухових прийомів і дій в спортивній, професійній та інших видах діяльності [108, с. 67].

Визначаючи поняття «фізична культура», вважаємо, що воно має базуватися на володінні особистістю цінностями фізичної культури та ціннісним ставленням до неї та містити фізичний розвиток і стан здоров'я; систему знань (інтелектуальні цінності фізичної культури) у єдності з вміннями та навичками з фізичної культури, руховими діями та якостями (фізичні цінності); стійкий інтерес, потреба у систематичних фізкультурно-оздоровчих заняттях (ціннісне ставлення особистості до фізичної культури); навички самостійних занять.

У фізичній культурі виокремлюють дві складові: соціальну і особистісну.

Як суспільне явище поняття «фізична культура» є сферою творчої готовності людей до життя (зміцнення здоров'я, розвиток фізичних здібностей і рухових навичок). Поряд із вирішенням завдань фізичного розвитку, забезпечення біологічного потенціалу життєдіяльності, фізична культура виконує соціальні функції суспільства в галузі моралі, виховання, естетики.

Поле фізичної культури також може бути рефлексовано відповідно до соціальної групи, що займається фізичною культурою (ризика, пов'язані з фізичною підготовленістю, фізичним розвитком, станом здоров'я, із закономірностями (гетерохронністю та гетеротропністю) фізичного розвитку), відповідно до процесуальних складових фізичного виховання (мінімізація

ризиків, що впливають на тих, що займаються, та ризиків, що виходять від них), відповідно до надпроцесуальних складових у системах загальної освіти та фізичної культури, що визначають цілі, завдання, засоби, основну методологію та методику впливу тощо.

Фізичну культуру А. Гошко визначає як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямованої на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного розвитку та ведення здорового способу життя [54].

У цьому аспекті, найбільш широким, збірним і багатогранним Н. Степанченко вважає поняття «фізична культура» як складову загальної культури суспільства, спрямовану на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості [190, с. 81].

Слід зазначити про відсутність єдиного визначення поняття «особиста фізична культура», «фізична культура особистості». Так, С. Гавришко [48], В. Федюк [203] та ін. визначають особисту фізичну культуру школярів як діяльність у галузі фізичної культури, спрямовану на задоволення індивідуальних потреб і культурологічних прагнень відповідно до особистісних особливостей учнів закладів загальної середньої освіти. Мета особистої фізичної культури, на думку авторів, це оволодіння учнями навичками, вміннями та знаннями виховної, оздоровчої, розвиваючої, освітньої, рекреаційної та гігієнічної діяльності для подальшого використання у процесі особистого самовдосконалення.

В особистісному плані фізична культура є мірою та способом усебічного розвитку людини, фундаментальною цінністю особистості, оскільки забезпечує біологічний потенціал життєдіяльності, створює передумови для гармонійного її розвитку, сприяє виявленню високого рівня соціальної активності та творчого ставлення до праці.

У цьому сенсі, фізична культура особистості учня є якісним, системним та динамічним утворенням, що характеризується певним рівнем її фізичного розвитку та освіченості, усвідомленням способів досягнення цього рівня і

виявляється у різноманітних формах фізкультурно-спортивної діяльності та життєдіяльності загалом.

Це визначення відповідає гуманістичній спрямованості фізкультурної освіти, здійсненню процесу формування фізичної культури особистості в єдності її фізичного та духовного розвитку, що передбачає оволодіння особистістю системою знань, умінь та навичок з фізичної культури, розвиток рухових дій та якостей, формування мотиваційно-потребової сфери: інтересів, потреб у руховій активності, регулярних заняттях фізкультурою та навичок самостійних занять.

Отже, під поняттям «фізична культура учнів початкової школи» розуміємо якість особистості, яка формується через організований, цілеспрямований педагогічний процес з метою набуття необхідних рухових умінь і навичок (ходьба, біг, стрибки, метання, лазіння, ходьба на лижах, плавання тощо), всебічний розвиток фізичних, вольових і моральних властивостей (швидкість, сила, витривалість, спритність, витримка, наполегливість, сміливість та колективізм).

Фізична культура характеризується науковцями і як навчальний предмет (дисципліна). Так, предмет «Фізична культура» розуміють як педагогічно адаптовану частину базової фізичної культури, орієнтовану на забезпечення загальної середньої фізкультурної освіти школярів [118, с. 212].

Визначення поняття «фізична культура» як предмета з погляду ознак, що відображають приналежність його до сфер педагогіки та методики фізкультурної освіти. Водночас ця дефініція не претендує на оригінальність, вичерпне вирішення проблеми, що обговорюється. Вона подана як один із варіантів можливих визначень поняття «фізична культура» як предмету.

Наш підхід заснований: по-перше, на розумінні цього навчального предмету як інваріантної складової змісту загальної освіти; по-друге, на приналежності предмета «Фізична культура» до феномену фізичної культури; по-третє, на обов'язковості орієнтації навчального предмета, що несе соціально значуще функціональне навантаження на забезпечення фізкультурної освіти; по-четверте, на визнання одним із важливих складових фізкультурної освіченості та

сформованості фізичної культури особистості школяра (з першого до одинадцятого, або дванадцятого класу); по-п'яте, на необхідності відобразити в дефініції належність поняття до сфер наук як теорії освіти (педагогіки), так і методики фізкультурної освіти (фізичної культури); по-шосте, на кінцевий результат освітнього процесу із предмету «Фізична культура» – сформованість знань, умінь, навичок з фізичної культури.

Як і культуру суспільства загалом, фізичну культуру можна розглядати під різними кутами зору: діяльнісного (культура як процес раціонально організованої діяльності); предметно-ціннісного (культура як сукупність предметів, які мають певну цінність задоволення суспільства та особистісних потреб) і результативного (культура як навчальний предмет).

Проведений аналіз понятійного апарату дозволяє стверджувати, що фізична культура – це особистісне новоутворення, яке формується при взаємодії освітнього процесу як умови розвитку особистості, учня як активного суб'єкта освітнього процесу, навчального предмета, так і засобу розвитку особистості в умовах освітнього процесу.

Аналіз формування таких визначень показує, що вони знаходяться на різних рівнях осмислення тих чи інших аспектів фізичної культури, їх зв'язків та залежностей від певних об'єктів. На наш погляд, усі вищезазначені визначення допустимі, оскільки відображають різні грані одного феномену «фізична культура».

У межах дослідження розуміємо термін «формування основ фізичної культури учнів початкової школи» як педагогічний процес, спрямований на морфологічне та функціональне вдосконалення організму учня, підвищення рівня його фізичних якостей, формування та розвиток рухових навичок, покращення форм тіла (постава, розвиток грудної клітки, м'язів), що забезпечує розвиток стійких соціально-психологічних виявів: позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів та потреб у сфері фізичної активності та здорового способу життя.

Феномен «фізична культура» виявляє очевидну суспільно та особистісно зумовлену необхідність її існування як доцільного соціального явища. Усі чинні

протиріччя та проблеми у сфері фізичної культури лише стимулюють механізм дальшого поступального руху зовнішніми та внутрішніми чинниками. До зовнішніх чинників належить учитель початкової школи, який забезпечує означений процес. Підготувати такого вчителя означає виробити, сформулювати у нього певну готовність до дій, розгорнути, налагодити механізм орієнтації, адаптації, спонукання, комунікації, продукування цінностей галузі «Фізична культура».

Виявлено різні погляди науковців на визначення поняття «підготовка». Більшість учених подають процес підготовки фахівця або як модель його майбутньої діяльності, або як модель самого процесу підготовки до неї (К. Біницька [34], В. Михальська [122], І. Січко [182], Н. Федорчук [202], Г. Чайковська [214] та ін.). Перша – орієнтована на вивчення сфери діяльності майбутніх фахівців, опис умов їх праці, необхідного набору знань, умінь і навичок, якостей особистості. Це передбачає формування, вдосконалення, розвиток знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання певної діяльності, що здійснюється в ході навчання, самоосвіти чи педагогічної практики, результатом якої є «готовність» особистості до виконання цієї діяльності.

Професійна підготовка, на думку В. Борової [39], Л. Поліщук [153], О. Цюняк [213], – динамічне явище, детерміноване багатьма внутрішніми та зовнішніми чинниками. Системно-структурний аналіз та діяльнісний підхід дозволив науковцям описати професійну підготовку за такими етапами: 1) адаптація до професії; 2) самоактуалізація студента в пізнавально-професійній діяльності; 3) формування професійно-педагогічної діяльності у студентів відбувається в пізнавально-діяльнісному підході (цей етап ми зіставляємо із педагогічною практикою); 4) етап особистісного перетворення, творчого натхнення під час виконання педагогічного дослідження, яке передбачає відчуття необхідності виконання всіх кроків творчої педагогічної діяльності.

Таким чином, можемо стверджувати, що процес професійної підготовки – це багатогранний процес, всі компоненти якого взаємопов'язані та взаємозумовлені, і відсутність у майбутнього вчителя хоча б одного з них обов'язково призведе до виникнення диспропорції у структурі особистості фахівця.

На думку А. Крижановського, модель професійно-педагогічної підготовки вчителя може бути побудована на основі синтезу структури педагогічної діяльності та інтерпретації особистісно-орієнтованої концепції, містити цілісну сукупність інваріантних видів діяльності вчителя, діагностику, цілепокладання, проектування, конструювання, реалізацію, контрольню-оцінне коригування. Особистісна орієнтація, передбачає розгляд інтелектуальної, емоційної і дієвольової сфер особистості педагога [97, с. 104].

Друга модель – містить навчальні плани та програми, різноманітні заходи освітньої спрямованості, які забезпечують необхідну підготовку. Так, Н. Ничкало вбачає необхідність побудови процесу підготовки в ракурсі особистісно-орієнтованого навчання майбутніх педагогів та створення з цією метою особливих психолого-педагогічних умов, найважливішими з яких є такі: розробка предметного змісту та технології його використання в навчальному процесі; аналіз використання студентом навчального матеріалу та ставлення студента до знань, навчання, спрямованість викладача на навчальні можливості кожного студента (складання індивідуальної карти його особистісно-пізнавального розвитку та корекційної програми навчання з опорою на успіх у досягненні позитивних результатів); побудова лекції, спрямованої на створення умов самореалізації кожного студента, на розкриття та максимальне використання його суб'єктного досвіду [131, с. 29].

Поняття «професійна підготовка майбутніх учителів початкової освіти» К. Біницька розуміє як складне соціально-педагогічне явище, спеціально організовану, цілісну, системну освітню та педагогічну діяльність в закладах вищої освіти, спрямовану на формування професійних компетентностей вчителів початкової освіти, які є компетентними, теоретично та практично підготовлені до виконання різноаспектних функцій сучасного «європейського вчителя» відповідно до соціально-політичних, економічних, культурних потреб країни, в яких вона відбувається [34, с. 20].

Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової освіти на засадах естетотерапевтичного підходу, на думку Т. Мірошніченко, – це процес

формування багатогранної самодостатньої особистості, активного суб'єкта соціокультурної життєтворчості, становлення фахівця з високими етичними, естетичними, морально-духовними, когнітивними цінностями, здатного до інноваційної діяльності, світоглядно-ціннісної гуманізації освітнього процесу школи I ступеня [124, с. 139].

Аналіз ключових понять досліджуваної проблеми дав змогу В. Поберецькій розглядати підготовку учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів як систематичну і цілеспрямовану діяльність всіх суб'єктів освітнього процесу, яка передбачає опанування теоретичними і методичними знаннями, необхідними для здійснення інтегрованого навчання учнів, формування у студентів мотивації та розуміння важливості інтегрованого навчання, здатності конструювати та проводити інтегровані заняття для учнів початкових класів [151, с. 101].

На основі узагальнення вищезазначеного під підготовкою майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи розуміємо цілеспрямований, динамічний процес, орієнтований на позитивну мотивацію, ціннісні орієнтації, інтереси та потреби майбутніх учителів, здатних відповідати за морфологічне та функціональне вдосконалення організму учня, підвищення рівня його фізичних якостей, формування та розвиток рухових навичок, покращення форм тіла у сфері фізичної активності та здорового способу життя.

Студент педагогічного коледжу повинен набути навичок не тільки виконання педагогічної діяльності за зразком, а й свідомого конструювання її, уміння оцінювати ефективність своєї діяльності. Потрібна велика практична підготовка, досвід, педагогічна гнучкість і вміння творчо підходити до вирішення завдань, які в загальному плані визначають рівень його професійної готовності, потрібна підготовка спрямована на підвищення рівня фізичного розвитку, загальної рухової підготовки як передумов успіху у різних видах діяльності [184, с. 21].

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає змогу визначити підходи до вивчення готовності майбутнього вчителя початкової школи з різних аспектів педагогічної діяльності: традиційного, функціонально-діяльнісного,

аксіологічного, універсального, особистісно-діяльнісного. У межах традиційного підходу поняття «готовність» асоціюється з установкою, що сформувалася на ту чи іншу діяльність. Основними функціями процесу підготовки фахівця мають бути трансляція знань, постановка навчальних завдань, контроль і оцінювання. Функціонально-діяльнісний підхід розглядає «готовність» як єдність теоретичної та практичної складових до здійснення професійної діяльності, до виконання професійних функцій. Аксіологічний підхід передбачає увагу до професійної готовності як до освітньої цінності, що дає змогу ввести майбутнього вчителя в загальнокультурний світ цінностей. Універсальний підхід дозволяє людині орієнтуватися у широкому колі питань, не обмежених спеціальністю, що забезпечує соціальну та професійну мобільність особистість, відкритість до змін та творчого пошуку, здатність до самоосвіти. Особистісно-діяльнісний підхід до професійної готовності розглядає діяльність та особистість майбутнього вчителя в нерозривній єдності, спрямованій на формування його як фахівця через специфіку професійної діяльності, яка передбачає взаємодію з іншими людьми та вплив на них.

За результатами аналізу досліджень науковців встановлено, що готовність до професійної діяльності є сукупністю трьох взаємозалежних складових, – теоретичної, практичної та особистісної. Теоретичну складову можна розглядати з погляду наявності теоретичних знань та уявлень про предмет, усвідомлення та розуміння потенційних можливостей об'єкта.

Але в той же час, професійна готовність – це не лише результат, але і мета професійної підготовки, початкова і основна умова ефективної реалізації можливостей кожної особистості [151, с. 114].

Теоретична готовність полягає у нерозривній єдності особистісного становлення та внутрішнього духовного зростання навчального та зовнішнього освітнього середовища, що сприяють виконанню професійних функцій. Практична складова містить вміння, навички та досвід, набуті в процесі навчальної, практичної та фізкультурної діяльності. Особистісна або психологічна складова готовності є складним структурним утворенням, що містить різні психологічні умови, які сприяють здійсненню діяльності.

Третій напрям досліджує категорію готовність до педагогічної діяльності акцентуючи увагу на внутрішніх характеристиках, які зумовлюють найкращу психологічну основу успішного входження особистості у професійну роль вчителя. У цьому аспекті готовність розглядається як певний функціональний стан, психологічна і соціальна установка на стосунки, що характеризує поведінку особистості, як стан, що передує поведінці, як психологічна умова успішної діяльності, як виборча активність, що налаштовує організм, особистість на майбутню діяльність.

Аналізуючи зазначені наукові напрями, можемо стверджувати, що професійна готовність може виступати у вигляді актуального психічного стану як якість особистості. І в тому, і в іншому випадку, професійна готовність майбутнього вчителя – це регулятор педагогічної діяльності, особистісна передумова її ефективності.

Таким чином, досліджуючи природу змісту феномену «готовність», всі автори підтримують думку про те, що вона є виявом спрямованості особистості на діяльність, як загальнопрофесійну, так і у вузьких її аспектах.

Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчив різні підходи до визначення поняття «готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності» [121, с. 215].

В. Борова визначає готовність до професійної діяльності в освітньому середовищі Нової української школи як інтегроване утворення особистості, спрямоване на ефективне розв'язання освітніх завдань за допомогою сформованої системи психолого-педагогічних знань, умінь, мотивів і ціннісних ставлень, а також якостей та здібностей педагога, необхідних для ефективного виконання всіх видів освітньої діяльності в умовах навчання, виховання і розвитку учнів початкової школи [39, с. 115].

Авторське визначення узагальненої сутності поняття «готовність майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів» подає В. Поберецька, яка вважає це якістю особистості, що поєднує мотивацію до професії, засвоєння теоретичних основ і методичних особливостей здійснення

інтегрованого навчання, здатність до впровадження його різних форм для розвитку в учнів цілісного уявлення про світ [151, с. 118].

Узагальнюючи поняття «культура», «фізична культура», «фізична культура учнів початкової школи», «формування основ фізичної культури учнів початкової школи», «підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури в учнів молодшого шкільного віку» розуміємо *готовність майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи як полікомпонентний стан особистості, ядро якого становить ціннісне ставлення до майбутньої діяльності у галузі фізичної культури, стійкі мотиви, наявність професійно-значимих якостей особистості, певної сукупності професійних знань, досвід застосування їх на практиці з урахуванням її соціальної значущості та соціальних ризиків, які можуть бути пов'язані з фізкультурною діяльністю.*

1.3. Особливості підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи та вимоги до їх професійній діяльності

Вчитель – представник однієї із соціально значущих професій, робота якого спрямована на розвиток та формування людини. Формуючи людину як творця всіх матеріальних і духовних цінностей, вчитель бере активну участь у розвитку продуктивних сил суспільства, залучає молоде покоління до всіх досягнень світової культури і створює передумови для подальшого прогресу людства. У вирішенні цих складних завдань допомагають заклади освіти – педагогічні коледжі.

Можливість підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи нами вбачається в особливостях студентського віку, які більшою мірою сприяють формуванню їх готовності до здійснення означеного процесу. Провідною діяльністю цього періоду (15–17 років) науковці називають навчально-професійну діяльність, завдяки якій формуються певні пізнавальні та професійні інтереси, елементи

дослідницьких умінь, здатність будувати життєві плани, моральні та громадянські якості особистості, основи світогляду (Н. Денисенко [62], С. Іванніков [76], А. Колесник [91], А. Крижановський [97] та ін.).

Специфічні особливості цього віку досить повно описані багатьма дослідниками: Т. Вінярською [44], С. Єрмаковою [72], С. Косянчук [94], Т. Кузнецовою [103], О. Марченко [112] та ін. До психологічних новоутворень цього віку, на думку науковців, належать: відкриття свого внутрішнього світу, підвищення значимості власних цінностей, загальне та цілісне ставлення до себе.

С. Степанченко доводить, що у студентів інтенсивно розвивається саморегуляція, підвищується контроль за своєю поведінкою, проявом емоцій. У своїй поведінці молоді люди більше орієнтуються на власні погляди, переконання, які формуються на основі набутих знань та свого життєвого досвіду [189, с. 17].

Грунтуючись на зазначених новоутвореннях у студентів перших курсів педколеджу, що належать до віку ранньої юності, посилення уваги до питань ціннісного ставлення до фізичної культури суб'єктів освітнього процесу – це важливий напрям підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

А отже, тільки з огляду на зазначені моменти, майбутній учитель початкової школи зможе виховувати в учнів стійку мотивацію на заняттях фізичною культурою як спосіб діяльності, орієнтований на підтримання здоров'я, і як кінцева мета – сформувані основи фізичної культури учнів початкової школи. Це може реалізуватися як через програмний навчальний матеріал, так і через позааудиторні форми роботи (організація оздоровчих заходів, бесід, університетів здоров'я тощо) та через особистий приклад.

Учитель початкової школи має бути підготовлений до викладацької, освітньої та науково-методичної діяльності у початковій ланці школи. Якісно-описовою характеристикою підготовленого фахівця-педагога є Державний освітній стандарт. Він містить вимоги до освітнього мінімуму змісту та рівня фахівця за спеціальністю 013 «Початкова освіта» (2021). Освітній стандарт окреслює загальні вимоги до освіченості фахівця, а також описує результати навчання з дисциплін, які необхідні для успішної творчої діяльності майбутнього вчителя.

Означені вимоги складаються з двох частин: інваріантної, що містить загальні вимоги до особистості та професійної діяльності вчителя, та варіативної, що містить специфічні вимоги до особистості вчителя та його діяльності відповідно до спеціальності. Окрім того, у процесі підготовки педагогічним коледжем майбутнього вчителя враховується Національна рамка кваліфікацій.

Підготовка майбутнього вчителя початкової школи розглядається в психолого-педагогічній літературі як узагальнена інваріантна характеристика, яка виявляє найбільш суттєві особистісні та специфічні творчі якості, професійні знання, навички та вміння, які забезпечують успіх у вирішенні професійних завдань. У ній представлено всю сукупність вимог до особистісних, модальних та професійних якостей вчителя (Т. Мірошніченко [124], Н. Резнік [173], А. Собчук-Ліва [186] та ін.).

На думку Ю. Драгнева, випускник коледжу повинен бути готовий здійснювати професійну діяльність за заданим складним алгоритмом конструювання рішення, що вимагає оперування значними масивами оперативної та раніше засвоєної інформації [68, с. 69].

Як доводить В. Борова, сьогодні чітко визначає вимоги до сучасного вчителя. Серед них: організаційні здібності, педагогічні вміння, володіння комп'ютерною технікою, відкритість, маневреність, гнучкість, співробітництво. Домінантною складовою підготовки вчителя, на думку автора, є оволодіння комп'ютерною технікою, інформаційними технологіями [39, с. 256].

Одним із видів діяльності майбутнього вчителя початкової школи є фізкультурна, метою якої виступає формування та задоволення фізкультурних потреб особистості. У повному циклі фізкультурної діяльності визначаємо три класи таких потреб: громадські, колективні та індивідуальні. Кожен клас є сукупністю цілей, що визначають спрямованість змісту фізкультурної діяльності кожної групи учасників. На формування такої сукупності впливає ієрархія цінностей, ціннісних орієнтацій особистості, колективу чи суспільства.

У процесі фізкультурної діяльності задіяно численні чинники. До суб'єктивних чинників належать індивідуальні властивості майбутніх учителів

початкової школи у галузі фізичної культури – педагогічна майстерність, талант, спрямованість їх особистості, громадський статус, і навіть особистісні характеристики учнів [147, с. 134].

Основною метою фізкультурної діяльності майбутнього вчителя початкової школи є формування основ фізичної культури особистості школяра за допомогою освоєння змісту предмета – розширення рухового досвіду, удосконалення функціональних можливостей організму, розвиток індивідуальних психічних характеристик і особливостей у спілкуванні особистості, вольовими зусиллями [222, с. 218].

До фізкультурної діяльності майбутнього вчителя початкової школи входить: вміння показати, розповісти, вимагати. Для розповіді потрібні знання. Для показу – фізична досконалість. Для учнів, дуже важливо бачити в учителів людину, здатну зробити те, що вона вимагає від інших [74, с. 121].

Майже кожен учитель, на думку Н. Степанченко, має спеціальну фізичну підготовку в обраному виді спорту. Важливою є технічна і тактична підготовка. А це означає, що від вчителя вимагають постійне поповнення фонду рухових умінь та навичок з усіх видів спортивної діяльності, закладених програмою. Тактична підготовка визначається рівнем розвитку тактичного мислення, яке розвивається роками за ретельного самоконтролю, самоаналізу дій [190, с. 71].

Виконання державних вимог до мінімуму змісту та рівня підготовки майбутніх учителів педагогічним коледжем забезпечує формування високої загальної та професійно-педагогічної культури вчителя на основі гуманістичних цінностей, вироблених людством.

Отже, професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи у педагогічному коледжі передбачає засвоєння теоретичних знань у галузі фізичної культури та спорту і певний рівень фізичної підготовленості. У цьому аспекті освітніми вимогами до особистості майбутнього вчителя початкової школи є: знання про роль фізичної культури у загальнокультурному, професійному та соціальному розвитку людини; уявлення про основи фізичної культури та здорового способу життя; можливість використовувати фізкультурно-спортивну

діяльність для зміцнення здоров'я, досягнення життєвих та професійних цілей, самовизначення у фізичній культурі; оволодіння навичками фізичного самовдосконалення.

Формування у молодших школярів цінностей фізичної культури у процесі ігрової діяльності та фізичних вправ аргументують нові вимоги, що висувуються до майбутнього вчителя початкової школи. До них належать: вміння зосередитися на майбутньому завданні, підборі ігор, підготовка до проведення гри, вибір виконання рухового завдання, вміння створити ігровий образ, точність та своєчасність виконання ігрових завдань, вміння узгоджувати свої дії з діями товаришів за командою, організація гравців, ігрова поведінка вчителя, вміння ввести дітей у ігрову діяльність, залучення до гри всіх учнів, аналіз ігрових дій учнів (індивідуальних та колективних).

Отже, ігрова поведінка майбутнього вчителя – це насамперед особливий стиль стосунків між учителями та учнями.

Об'єктивною потребою підготовки майбутніх педагогів у коледжах, які мають високу світоглядну та професійну культуру, володіють творчим підходом до здійснення педагогічного процесу, є здатність до різних видів діяльності, які нами узгоджені із напрямками підготовки майбутніх учителів до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Відповідно до напрямку формування основ фізичної культури учнів початкової школи визначено такі види діяльності майбутніх учителів, які узгоджено із напрямками підготовки та виокремлено ознаки, які дають розуміння важливості процесу їх підготовки до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи за такими напрямками: ціннісним, культурологічним, освітнім, здоров'язбережувальним.

Виокремлення зазначених структурних компонентів уможливорює розкриття напрямів підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів молодших класів.

Ціннісний напрям підготовки майбутніх учителів до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи передбачає, що всі

цінності в діяльності майбутнього вчителя позитивні тільки тоді, коли засновані на довірі до учня, вірі в нього. Ставлення до учня, на наше переконання, це орієнтація на рефлексію, емпатію, прагнення сприймати проблеми учнів як свої особисті, здатність до співчуття, розуміння. Вона має вирізнятися людяністю, оптимізмом, тими якостями, які визначають успішну професійну діяльність майбутніх учителів.

Ці твердження узгоджуються з сучасною парадигмою особистісно-орієнтованої освіти, що має на меті створення умов для максимального розкриття творчого потенціалу особистості, її самореалізації, самовдосконалення.

У зв'язку з цим руховий компонент фізичної культури, подано у вигляді фізкультурно-спортивної діяльності, на думку В. Агалокова, необхідно підкріплювати іншими, не менш важливими загальнокультурними цінностями – знаннями, методичними прийомами та навичками, ціннісними орієнтаціями та установками, формуванням соціально значущих мотивів цієї діяльності [1, с. 12].

Для формування мотивації школярів до занять фізичною культурою необхідно враховувати потреби, які лежать в основі її розвитку. Т. Вінярська [44], К. Ніколаєв [132], В. Шищенко [224], В. Яковлів [229] називають такі потреби: потреба у активній руховій діяльності для задоволення якої необхідно давати учням більше різноманітних фізичних вправ; потреба у спілкуванні та спільній діяльності, самоствердження в колективі, що обумовлює необхідність урахування дружніх уподобань для формування команд, груп; підкреслювати досягнення учнів у руховій діяльності та утримуватися від критичних зауважень; потреба у пізнанні нових відомостей про рухову діяльність, для задоволення якої необхідно повідомляти учням невідому їм нову інформацію про фізичну культуру; потреба в естетичних переживаннях на заняттях фізичними вправами, що зумовлює необхідність красивої спортивної форми, чистоти та порядку у спортивному залі та інших.

Очевидно, що до структури будь-якої якості особистості входять, по-перше, мотив, який формує позитивне ставлення школяра до відповідного поведінки, і, по-друге, закріплений спосіб поведінки.

Мотиви школярів, особливо у 1-й рік навчання, ще мало стійкі. Як пише В. Кутішенко, мета діяльності та панівні мотиви їхньої поведінки спочатку є близькими та обмеженими [105, с. 82].

До 3–4 класу учнів зацікавлює процес учіння, атмосфера школи. У цьому віці усвідомлюється загальна значимість учіння, виникають мотиви обов'язку. Значне місце у молодшому шкільному віці займають ігрові мотиви.

Формування мотивації, інтересу учнів до занять фізкультурою, самостійності у заняттях вимагають від учителя володіння інноваційними технологіями фізкультурної діяльності, сучасними методиками проведення заняття, умінь використовувати найефективніші засоби (О. Войналович [45], Ю. Клепас [84], І. Семенова [179], А. Харахайчук [208] та ін.).

Ефект навчання залежить не тільки від його змісту та методів, а й від індивідуальних особливостей школярів. У молодшому шкільному віці факт становлення внутрішньої позиції виявляється в тому, що у свідомості дитини окреслюється система моральних норм, яких вона дотримується чи намагається дотримуватися завжди, незалежно від обставин, що складаються [155, с. 72]. Тому, на нашу думку, цей вік є сприятливим у формуванні ціннісного ставлення до фізичної культури.

Крім того, суттєвими є питання, які характерні саме для початкової школи: недоцільність (а в деяких випадках неможливість) диференціації за рівнем фізичного та інтелектуального розвитку в 6–7-річному віці і, як наслідок, необхідність навчання в одному класі дітей різного рівня розвитку та обдарованості; різний рівень адаптації дітей до колективу однолітків, пов'язаний з особливостями дошкільного виховання, що, як правило, нівелюється лише до кінця третього класу; необхідність сформувати до кінця початкової школи стійку мотивацію до учіння та основи навчальної діяльності як компонентів, що забезпечують наступність при переході до основної школи; недосконалість методик контролю за перебігом освітнього процесу (визначення сформованої навчальної діяльності, ціннісних орієнтацій, внутрішньої мотивації, комунікативних особливостей тощо) тощо [210, с. 223].

Тенденції розвитку пізнавальної сфери дітей досліджуваного віку у процесі навчальної діяльності узагальнюються в дослідженнях науковців (М. Апетян [7], Ю. Дутковеч-Іванська [70], В. Кутішенко [105], Ю. Рубан [176], Г. Шевцова [219]) та додаються психологічні новоутворення: розвиток цілеспрямованого довільного сприйняття, зосередженість уваги, більш узагальнений характер емоційних переживань, інтенсивне формування продуктивних прийомів запам'ятовування, мислення, розвиток волі. Зважаючи на зазначене, молодший шкільний вік – це вік інтенсивного інтелектуального розвитку. Інтелект опосередковує розвиток всіх інших функцій, психічних процесів, їх усвідомлення та довільність. У зв'язку з цим ми вважаємо, що цей вік є сенситивним для формування основ фізкультурних знань.

До закінчення початкової школи вчитель стає менш значущим, істотно зростає інтерес до спілкування з однолітками. Усвідомлення свого місця в системі суспільних відносин і поява творчого ставлення до дійсності призводить до формування довільності психічних процесів, внутрішнього плану дій, рефлексії власної поведінки, що забезпечує до 9 років розвиток потреби дитини в отриманні визнання інших людей, вимагаючи розгортання системи взаємин із нею, нової соціально значущої діяльності [7, с. 243].

На цій основі закладається фундамент моральності, засвоєння моральних правил поведінки, починає формуватися суспільна спрямованість особистості.

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури показав, що молодший шкільний вік сприятливий для формування у дітей здатності до тривалої цілеспрямованої діяльності та є сензитивним для: формування мотиваційної сфери; розкриття індивідуальних особливостей; розвитку критичності стосовно себе та оточуючих. Сензитивні особливості розвитку дітей даного віку, а також обґрунтована можливість реалізації принципу свободи для розвитку особистості молодшого школяра і, водночас, такі психологічні особливості молодших школярів, як віра в істинність всього, чого вчать, наслідування, старанність, є, на нашу думку, важливими передумовами формування основ фізичної культури саме у молодшому шкільному віці.

У шкільному віці найважливішими є мотивація та інтерес до занять

фізичними вправами та спортом. Ігрова та змагальна діяльність – найбільш ефективний засіб залучення учнівської молоді до регулярних занять фізичною культурою та спортом [149, с. 142].

Ефективне формування фізичної культури дітей в умовах соціально-культурного середовища потребує її спеціальної організації: взаємодії школи, сім'ї, культурно-дозвілових та фізкультурно-оздоровчих установ, об'єднання їх педагогічного потенціалу та можливостей, підвищення професійної майстерності організаторів фізкультурного виховання, обліку вікових, психофізичних, індивідуально-психологічних особливостей дітей та підлітків; вирішення соціально-психологічних проблем фізичної культури загалом.

Культурологічний напрям підготовки майбутніх учителів до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Для організації діяльності щодо формування основ фізичної культури учнів вчителю початкової школи необхідно знати особливість їхнього віку.

Акцентуючи увагу на формуванні фізичної культури дітей молодшого шкільного віку, вважаємо за необхідне врахування їх вікових особливостей, розроблених у віковій психології (М. Апетян [7], В. Кутішенко [105], І. Хомич [210] та ін.). У визначенні меж молодшого шкільного віку ми ґрунтуємося на градації В. Кутішенко – нижня 6–7 та верхня – 10–11 років.

Аналізуючи подані О. Аксьоною дані про фізичну підготовленість школярів, можемо зазначити, що показники швидкості (тест – біг на 30 м) у дівчаток та у хлопчиків з віком покращуються нерівномірно. Так, у хлопчиків максимальний приріст відбувається в 10 і 12 років (6% і 8%), а в решту часу швидкість розвивається поступово. У старших школярів (15–17 років) у цьому тесті відзначається стабілізація результатів. А в дівчат коливання спостерігаються переважно у віці 8 і 10 років (12%). У цілому нині найбільші темпи приросту показників швидкості, як в хлопчиків, і дівчаток, відзначаються у віці до 12 років (на 18% і 23%), а після 12 років темпи приросту значно нижчі (до 5%) [3, с. 12].

Досліджуючи показники швидкості бігу хлопчиків та дівчаток – школярів Л. Ляліна виявила, що хлопчики у віці 7–8 років мають зростання цієї функції,

проте відразу ж після 8 років виявляється її стагнація, а до 10 років – навіть уповільнення. У дівчаток, за результатами дослідження автора, у 7–10 років спостерігається зростання швидкісних здібностей, і з 11-річного віку – темпи приросту показників уповільнюються [107, с. 31].

Н. Деделюк наводить дані про розвиток спритності (тест – човниковий біг 3 x 10 м з кубиками) у хлопчиків, які доводять, що динаміка розвитку цієї якості відбувається за аналогією швидкісних і швидкісно-силових якостей, що цілком зрозуміло, адже вони є складовими даного теста. Найбільш значне зростання координаційних здібностей виявляється у хлопчиків у 7–8 років, а до 9 років вони дещо погіршуються, далі відбувається плавне зростання, зважаючи на вікове вдосконалення, хоча і проглядається ще один стрибок у віці 9–11 років [194, с. 26].

Аналіз даних дає змогу зробити висновок, що стрибкоподібний характер зростання окремих показників безперечно, пов'язаний з нерівномірністю у віковому розвитку фізичних якостей учнів початкової школи.

Отже, молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку багатьох фізичних здібностей, про що свідчать середні функціональні показники дітей молодшого шкільного віку (швидкісні і координаційні), здібності до виконання циклічних дій в режимі помірної і великої інтенсивності.

Очевидно, що формування основ фізичної культури молодшого школяра – багатоплановий процес. Він визначається складним поєднанням внутрішніх і зовнішніх умов і невіддільний від життєвого шляху, від соціального способу життєдіяльності, від системи відносин, до яких залучено дитину.

Тут критеріями діяльності майбутнього вчителя початкової школи в галузі фізичної культури є: залучення учнів до систематичних занять фізичними вправами на основі розвитку інтересу та мотивації для рухових здібностей, засвоєння знань про гігієну, загартовувальні процедури, фізичний розвиток, значення фізкультури в режимі дня, використання їх у вільний час для організації здорового дозвілля та розваг; оволодіння школою рухів, виконання ролі організатора груповода, спортивного судді в процесі уроків, самостійних занять та ігор, освоєння правил поведінки в ігровій діяльності та при виконанні фізичних

вправ, досягнення необхідного рівня індивідуальної фізичної підготовленості, оволодіння гігієнічною гімнастикою, плаванням, використання набутих рухових умінь, навичок та фізичних якостей у повсякденному житті.

Кожному вчителю початкової школи для формування в учнів фізичної культури необхідно, опираючись на обов'язковий мінімум, встановлювати комплекс видів спорту, який міститься в програмі, та видів фізичної активності, що рекомендуються для закладів освіти та обираються ним відповідно до рівня професійної підготовленості.

Під час складання комплексів вправ для рухової діяльності учнів молодшого шкільного віку С. Гавришко пропонує дотримуватися таких вимог: фізичні вправи необхідно виконувати з дотриманням відповідного алгоритму; комплексу повинен містити загальнорозвиваючі вправи, зокрема 6–10 основних спеціальних фізичних вправ та 2–3 вправи для відновлення; варто поступово підвищувати складність вправ та їх дозування; треба забезпечити оптимальний емоційний стан та підтримати зацікавленість учнів шляхом створення варіантів раніше вивчених вправ; необхідно підвищувати мотивацію учнів до самостійного виконання фізичних вправ із забезпеченням умов для самоконтролю [48, с. 16].

На наше переконання, успішне формування основ фізичної культури молодшого школяра потребує дотримання не лише фізичних, психічних, фізіологічних особливостей особистості, але і її інтересів та потреб, зокрема у рухливих іграх.

У початковій школі рухливі ігри займають чільне місце (60% від усього досліджуваного матеріалу), з їх допомогою у дітей розвиваються усі фізичні якості: швидкість і швидкісні здібності виявляється у іграх, правила яких містять такі завдання: втекти, наздогнати; миттєво реагувати на звукові, зорові, тактильні сигнали; перетягування, боротьба. Швидкісно-силові здібності розвиваються за допомогою рухливих ігор з використанням стрибків, метань, у яких широко розвивається сила та швидкість; спритність виявляється при зміні обстановки в грі, коли від учасників вимагається швидкий перехід від одних дій до інших – це спортивно-прикладні ігри, лазіння; витривалість – у рухливих іграх, естафетах,

іграх з тривалою фізичною роботою; гнучкість – у іграх з великою амплітудою рухів [223, с. 87].

Варта уваги позиція Н. Павлова щодо розвитку рухової сфери людини. Автор зазначає, що рухова діяльність, організована за допомогою засобів фізичної культури, є сильним чинником розвитку здібностей до діяльності та життєдіяльності в цілому. Фізичні вправи, активний відпочинок, використання природних сил природи, покращуючи функціональний стан організму [144, с. 41].

Для найбільш ефективного вирішення освітньо-виховних та оздоровчих завдань необхідне опрацювання народних засобів фізичної культури за рахунок виключення неприйнятних елементів та збагачення новими, не спотворюючи основної суті та змісту ігор або фізичних вправ [192, с. 23].

Вивчення та відродження народних засобів фізичної культури набуває особливої актуальності, і долучення народних рухливих ігор та самобутніх фізичних вправ у процес фізичного виховання учнів молодших класів дозволить більш ефективно вирішувати його специфічні завдання.

Інноваційна методика реконструкції національних традицій фізичного виховання – це система відображення комплексу послідовних реформ процесу фізичного виховання за їх сумісністю, засобом досягнень та реалізацією у сучасному освітньому процесі [60, с. 38].

Отже, у науково-педагогічній літературі утвердилося уявлення, що ігрова діяльність у дітей – це один із найважливіших, основних видів діяльності, за допомогою якої дитина готується до життя. У системі фізичної культури гра використовується у вирішенні освітніх, оздоровчих, виховних завдань. Практично ігровий метод застосовують на основі найрізноманітніших фізичних вправ, якщо до них долучити хоча б елементарний ігровий сюжет, рольові спортивні вправи у взаємодії.

Рухливі українські ігри – це специфічний комплекс самобутніх фізичних вправ, поданих у ігровій та змагальній формах, що відбивають у собі різні сторони традиційної культури. Вони, передусім, є засобом традиційного фізичного виховання і, найперспективнішою сферою їх використання у сучасній

шкільній освіті є фізична культура. Будучи традиційно масовими та комплексними засобами розвитку фізичних якостей та рухових здібностей дітей, українські рухливі ігри містять основні види рухів (ходьбу, біг, стрибки, боротьбу та ін.), поєднуючи їх у вигляді специфічного комплексу вправ, що найбільш відповідають традиційній господарській діяльності.

У системі фізкультурної освіти О. Вертелецький рекомендує, як головний засіб при навчанні молодших школярів основним рухам використовувати народні рухливі ігри, які мають містити природні фізичні вправи (біг, ходьба, стрибки, метання) з поступовим та послідовним збільшенням навантаження. У основі лежать фізичні вправи, рух, під час виконання яких учасники долають ряд перешкод, прагнуть досягти певної мети [43, с. 212].

Освітній напрям підготовки майбутніх учителів до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Характер взаємозв'язку видів діяльності вчителя та учнів визначає результати уроку фізичної культури.

Фронтальна форма організації діяльності вчителя початкової школи передбачає виконання учнями всього класу однакових завдань під загальним керівництвом вчителя. Чільне місце при цьому відводиться спільній роботі та фізичним вправам. Фронтальна форма особливо раціональна під час уроків фізичної культури у 1–4 класах. Відомо, що молодші школярі не можуть довго залишатися в нерухливому, бездіяльному стані. А фронтальна організація їхньої діяльності усуває тривалі паузи.

Групова форма організації діяльності вчителя та учнів на уроках фізичної культури передбачає тимчасове розподіл колективу класу на кілька груп (команд, ланок, відділень) та виконання кожною групою «своїх» завдань за вказівкою вчителя та за допомогою підготовленого ним, ще задовго до цього уроку, активу учнів. Учитель має можливість приділити більше уваги групі учнів, які виконують найскладніші вправи, надавати їм допомогу та страхування (забезпечення безпеки під час виконання рухової дії).

Кругове тренування, як форма організації діяльності вчителя і учнів під час

уроків фізичної культури, – є способом групової форми організації цієї діяльності. Сутність кругової форми організації діяльності вчителя і учнів у тому, що колектив класу поділяється на кілька груп, у складі більше 4–6 учнів. Групи розподіляються вчителем на місця для занять, які зазвичай іменуються «станціями», місця у залі чи майданчику, де розставлено снаряди, інвентар чи спеціальне обладнання для таких занять. Почерговість виконання вправ на станціях залежно від спрямування на учнів змінювали один одного. Наприклад, якщо зміст діяльності на одній станції акцентовано на переважний вплив на м'язову систему нижніх кінцівок (ніг), то зміст діяльності наступних станцій націлюється на вплив на інші м'язові групи (тулуб, верхні кінцівки тощо). Ця форма організації виконання вправ учнями передбачає одночасний початок на усіх станціях і за командою вчителя. Виконавши на станціях заздалегідь обумовлене завдання (за змістом, обсягом та інтенсивністю), групи у встановленому порядку (зазвичай у напрямку ходу годинникової стрілки) переходять на чергове місце заняття. Відпочивають там і знайомляться зі змістом нового завдання, випробувають його і за командою вчителя починають виконання нового завдання і так доти, доки не пройдуть через усі станції.

Індивідуальна форма організації діяльності учнів та вчителя на уроці фізичної культури передбачає отримання кожним учнем індивідуального завдання, яке має виконати незалежно від інших [192, с. 30]. Педагогічна цінність цієї форми полягає у тому, що вона сприяє активізації діяльності кожного учня. З цією метою під час уроків фізичної культури успішно застосовуються навчальні картки, де у доступній формі прописано алгоритм виконання індивідуального завдання.

Індивідуальна форма може бути застосована на всіх типах уроків фізичної культури. Особлива її цінність у тому, що на підготовчому етапі формування вмінь використовують рухові та інструктивно-методичні вміння під час самостійних занять. Уроки фізичної культури вимагають від дитини володіння своїм тілом. І тому розробляються комплекси загальнорозвивальних вправ, і навіть спеціальних видів занять (гімнастика, лижна підготовка, плавання, рухливі ігри). Перераховані види занять впливають не тільки на фізичний розвиток, а

також на розумове та духовне формування особистості. До рухливих ігор слід включати і національні ігри, які долучають дитину до традиційних розваг; виховують такі риси характеру як воля, мужність, сміливість.

Регулярні заняття у спортивних гуртках та секціях – надійний шлях фізичного вдосконалення учнів початкової школи. Можна назвати кілька видів спорту, якими можуть займатися діти молодшого шкільного віку: акробатика, спортивна та художня гімнастика, гірськолижний спорт, плавання, стрибки у воду, великий та настільний теніс, фігурне катання. Основним змістом таких занять є вправи, які сприяють різнобічному фізичному розвитку учнів, котрі виконують ігрові та спортивні вправи різного характеру.

Діяльність у гуртках передбачає тренування, яке містить такі види підготовки: фізичну, технічну, тактичну, морально-вольову. У системі спортивної роботи з дітьми значне місце надається загальній фізичній підготовці. Основа фізичної підготовки спрямована на розвиток рухових якостей, розширення рухового досвіду, зміцнення рухових та фізіологічних систем організму, звикання до фізичних навантажень.

Здоров'язберезувальний напрям підготовки майбутніх учителів до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Фахівці початкової освіти в галузі фізичної культури надають важливого значення можливостям фізичної культури в контексті зміцнення здоров'я студентів, розвитку їх фізичних якостей, формуванню рухових навичок та підвищенню функціональних можливостей (А. Заїкін [75], Г. Панченко [145]).

Одним з основних видів діяльності майбутнього вчителя початкової школи є піклування про здоров'я дітей, формування у них мотивації до здорового способу життя, навчання засобам і методам використання можливостей свого організму для підтримки здоров'я. У зв'язку з цим поряд із технологічними; організаційними, методичними та змістовними основами перетворення процесу підготовки фахівців у навчальний процес педагогічного коледжу доєднується вивчення компонентів діяльності людини, освоєння знань про правильне методичне забезпечення процесу фізичного самовдосконалення, орієнтування на

особистісну мотиваційно-потребову сферу сталого усвідомлення необхідності самоорганізації здорового способу життя [145, с. 136].

Можливість використання фізичної культури в інтересах здорового способу життя ґрунтується на закономірностях розвитку фізичних якостей в онтогенезі та на особливостях фізіологічного впливу окремих видів спорту. Однак слід враховувати індивідуальні відмінності рівня фізичного та функціонального розвитку, зумовленого темпами біологічного дозрівання.

Одним із суттєвих моментів у фізичному розвитку дитини цього періоду життя є режим дня [3, с. 11]. Режим дня – це вікова категорія, тому що він передбачає не тільки зміст необхідних для організму, що росте, фізіологічних потреб, але і їх кількісне вираження, що змінюється із дорослішанням дитини. Завдання вчителя полягає в тому, щоб на моделі раціонального режиму дня сформувати у школяра здоровий спосіб життя і зробити цей спосіб усвідомленою необхідністю.

Щоб режим дня став основою стилю життя школяра, необхідно дотримуватися таких умов: розпорядок дня має містити всі види діяльності (від підйому до відпочинку та до сну); виконання цих видів діяльності має бути розподілено за часом; кожен із видів діяльності повинен регулярно виконуватися [205, с. 214].

Із зазначених особливостей і можливостей дітей молодшого шкільного віку, спираючись на визначення культури здоров'язбереження О. Цибульської [212], вважаємо, що культура здоров'язбереження молодшого школяра – це особистісна якість, сформована на основі знань, умінь, системи ціннісних орієнтирів і характеризується активною поведінкою.

В освітньому аспекті важливу роль відіграють ті ігри, які за своєю структурою або за своїм характером дії споріднені з оздоровленням.

Оздоровчі завдання грою сприяють нормальному фізичному розвитку дітей та зміцненню їхнього здоров'я. Повноцінне використання оздоровчого потенціалу кожної гри є найважливішою умовою застосування народних рухливих ігор на уроках фізичної культури. Ігри повинні сприяти нормальному зростанню та

розвитку організму з урахуванням вікових, статевих та індивідуальних особливостей дітей.

Мета та завдання спортивних змагань – це: організація систематичної фізкультурно-змагальної активності учнів; формування в дітей потреби у заняттях фізичними вправами; визначення рівня фізичної підготовки учнів; створення умов для об'єктивної самооцінки учнями своєї фізичної підготовленості та самовдосконалення [171, с. 107].

Робота вчителя у цьому напрямі передбачає розв'язання питання про фізичний розвиток школярів як систему загальнообов'язкового навчання основам здоров'я і гігієнічного виховання. Перед педагогом у цьому ракурсі його діяльності постає група завдань: залучення обдарованих дітей до спортивного вдосконалення; організація занять з невстигаючими, слабкими і тими, що мають відхилення у здоров'ї дітьми; побудова занять у напрямі стимулювання до самовдосконалення; пов'язання інтересів дітей і батьків у питаннях фізичного виховання; раціональне використання різних форм занять фізичними вправами; організація фізичного виховання за місцем проживання; створення належної матеріальної бази; залучення до процесу фізичного виховання весь педагогічний колектив, медичних працівників і громадські організації [138, с. 13].

Чинна програма орієнтує вчителя на те, щоб за можливості, уроки фізичної культури проводилися на свіжому повітрі. Тому доцільно використовувати мішені для метання в ціль, стрибкову яму, облаштування гімнастичного містечка школи, смугу перешкод та інші спеціальні споруди та особливості рельєфу місцевості.

Особлива увага надається використанню природних чинників. Адже природні чинники у формуванні умінь самостійного оволодіння школярами цінностями фізичної культури мали пріоритетне значення для отримання знань та для вироблення умінь та навичок та є для молодших школярів доступними засобами.

Напрями підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів молодших класів необхідно узгоджувати з функціями підготовки, а також з індивідуальними особливостями студентів, їх відмінностями за рівнем володіння, практичного застосування та

вдосконалення знань.

Основні функції вчителя визначаємо виходячи з урахування специфіки його професійних дій, різноманіття стосунків та спілкування, системи мотивів, ціннісних орієнтацій, рівня креативності та рефлексивності.

О. Михальська виділяє такі функції особистісно-орієнтованої освіти як: гуманітарну, культуротворчу, функцію соціалізації. Гуманітарна функція полягає у збереженні та відновленні екології людини, для цього освіта має закласти в особистість механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співробітництва. Культуротворча функція забезпечує збереження, передачу, відтворення та розвиток культури засобами освіти, передбачає його орієнтацію на формування культурної людини. Функція соціалізації передбачає забезпечення засвоєння та відтворення індивідом соціального досвіду [122, с. 9].

У галузі фізичної культури та спорту функції вчителя фізичної культури визначено як: освітня, розвивально-моделююча, організаторська, комунікативна, гностична, конструктивна та імідж-формувальна [61, с. 33].

Н. Федорчук стверджує, що в умовах реформування системи та змісту початкової освіти в Україні сучасний учитель початкової школи має бути готовий до виконання актуальних часові та вимогам Концепції «Нова українська школа» професійних функцій коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини [202, с. 173].

Аналізуючи вище задекларовані дослідження, розглядаючи зв'язок між напрямками та видами підготовки, функціями освітньої підготовки та функціями діяльності вчителя, виділяємо основні функції підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування основ фізичної культури молодшого школяра.

Гносеологічна функція спрямована на пізнання процесу формування основ фізичної культури як об'єкта проектування; створення системи засобів, способів, прийомів організації процесу формування основ фізичної культури учнів у початковій школі; усвідомлення майбутнім учителем своїх індивідуально-психічних особливостей в особистісно-орієнтованій педагогічній діяльності з формування основ фізичної культури молодшого школяра. Ця функція пов'язана

зі сферою знань вчителя у своїй предметній галузі, психологічних особливостей учнів, засобів педагогічної комунікації, особливостей своєї особистості та діяльності.

Комунікативна функція як обов'язок виявляється у встановленні зв'язків та стосунків учителя з учнями, їхніми батьками, своїми колегами, громадськістю для забезпечення запитів школярів та питань, пов'язаних із подальшим розвитком колективу, які сприяють досягненню мети.

Адаптуюча функція передбачає створення умов для плавного «входження» студентів у реальний педагогічний процес формування основ фізичної культури. Реалізації цієї функції сприяє розвиток рефлексії студентів щодо становлення досліджуваної готовності.

Спонукально-стимулююча функція полягає в постійному підвищенні усвідомленого інтересу студентів до формування основ фізичної культури молодших школярів, закріпленні переконання в обов'язковості їх здійснення в процесі підготовки і, як наслідок, у створенні позитивної мотивації до вивчення теоретичних і практичних основ фізкультурної освіти.

Конструктивна функція пов'язана з плануванням освітнього процесу, проектуванням педагогічних завдань у колективі. Ця функція як обов'язок вчителя, пов'язана з розробкою технологій кожної форми діяльності учнів, вирішення кожного педагогічного завдання. Вона відображає особливості конструювання майбутнім учителем своєї діяльності та діяльності учнів з урахуванням найближчих (урок, заняття) цілей освіти.

Організаторська функція передбачає залучення учнів до активної діяльності з формування згуртованого колективу, який стає суб'єктом педагогічного впливу. Організаторська функція передбачає обов'язок учителя, який виражається в умінні розподіляти свої сили та сили учнів у навчальній та іншій діяльності, регламентувати взаємодію та працю, визначати відповідальність, контролювати тощо. Вона пов'язана з умінням педагога організувати свою власну діяльність та діяльність учнів.

Проектувальна функція виявляється в операційному, процедурному, технологічному забезпеченні особистісно-орієнтованого освітнього процесу, проектуванні його змісту, форм, методів та практичної діяльності суб'єктів,

виборі найбільш ефективних педагогічних прийомів у конкретній особистісно-орієнтованій освіті. Проектувальна функція – це обов’язок вчителя передбачати результати своєї діяльності, визначати послідовність своїх дій у досягненні мети, тобто. зводити воедино свою педагогічну стратегію та тактику. Містить далекі, перспективні цілі навчання та виховання, стратегії та способи їх досягнення.

Фізкультурно-оздоровча функція виявляється через застосування фізичних вправ, рухливих ігор, активної фізкультурної підготовки. Майбутній учитель у своїй професійній діяльності має враховувати анатоμο-фізіологічні та психолого-педагогічні особливості розвитку молодшого школяра, які сприяють формуванню у нього основ фізичної культури.

Виконання цих функцій пов’язане із особистісними якостями майбутнього вчителя. Тільки на основі особистісного розвитку майбутній учитель може якісно виконувати ці функції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Зв’язок функцій з вміннями та особистісними якостями
майбутнього учителя початкової школи**

№	Функції	Основи уміння	Відповідні особистісні якості
1.	Гносеологічна	Вивчає вікові та індивідуально типологічні особливості учнів доя використання рухливих та спортивних ігор у освітньому процесі. Займається фізичним самовдосконаленням	Педагогічна та фізична культура
2.	Комунікативна	Вміє встановити стосунки з учнями під час занять фізичною культурою. Вміє залучати батьків до вирішення завдань залучення дітей до активної рухової діяльності.	Педагогічний такт
3.	Адаптуюча	Уміє створювати умови для плавного «входження» учнів у реальний педагогічний процес формування у них основ фізичної культури	Розвинена рефлексія
4.	Спонукально-стимулююча	Уміє спрямувати учнів на створення позитивної мотивації до вивчення теоретичних і практичних основ фізкультурної освіти. Уміє обирати засоби стимулювання до фізкультурно-спортивної діяльності	Активна пізнавальна діяльність
5.	Конструктивна	Вміє методично та педагогічно доцільно вибрати та композиційно вибудувати урок фізичної культури. Вміє продумати види діяльності учнів щодо виконання фізичних вправ у позакласній роботі. Вміє конструювати види своєї діяльності та поведінки у процесі занять фізичної культури.	Педагогічна уява

Продовження таблиці 1.1

6.	Організаторська	Вміє залучати учнів у різні види фізкультурно-спортивної діяльності. Вміє організувати свою діяльність та поведінку у процесі взаємодії з учнями під час уроків фізичної культури.	Педагогічна інтуїція
7.	Проектувальна	Вміє застосовувати різні критерії відбору змісту фізкультурної інформації. Вміє планувати навчальний матеріал з фізичної культури на тривалий термін з урахуванням особливостей дітей. Вміє прогнозувати труднощі учнів у засвоєнні фізичних вправ	Педагогічне цілепокладання
8.	Фізкультурно-оздоровча	Уміє враховувати анатомо-фізіологічних та психолого-педагогічних особливості розвитку молодшого школяра, які сприяють формуванню у них основ фізичної культури.	Готовність до формування в учнів культури здоров'язбереження

Майбутній учитель початкової школи, випускник педагогічного коледжу повинен виконувати свої професійні функції на рівні майстра, готового до відтворення знань, умінь та навичок та їх екстраполяції на типові випадки; це вчитель, який опанував методики навчання, готовий до свідомої виконавчої діяльності з будь-яких програм навчання.

Висновки до першого розділу

Розкриття теоретичних основ підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів основ фізичної культури дозволило встановити, що пріоритетним завданням їх підготовки є її вдосконалення, викликане приведенням її моделі у відповідність до сучасної фізкультурної освіти. Це дозволило згрупувати проблеми дослідження: перша група досліджень характеризує можливості, переваги і недоліки фізкультурної освіти у педагогічних коледжах в аспекті підготовки майбутніх учителів початкової школи; друга група – стосується розуміння сутності фізичної культури; третя – процесу формування в учнів основ фізичної культури; четверта – пошуку шляхів оптимізації підготовки майбутніх учителів для роботи з дітьми молодшого шкільного віку та створення ефективної моделі підготовки такого фахівця, вивчення процесу організації взаємодії аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх вчителів початкової

школи, розроблення системи навчання студентів сучасним технологіям фізкультурно-спортивної роботи з молодшими школярами.

Проте, виявлено, що недостатньо уваги сфокусовано на розроблені аспектів підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів молодшого шкільного віку, зокрема: мало вивчено можливості використання засобів фізичної культури з метою оптимізації умов, необхідних для їх підготовки; недостатньо вивчено особливості процесів освоєння здобувачами цінностей фізичної культури та формування у них мотивів до занять фізичними вправами, фізкультурної активності та освоєнні основ професійної діяльності; необхідність підвищення ефективності процесу активізації пізнавальної та фізкультурно-оздоровчої діяльності за допомогою впровадження методів активного навчання; збалансоване використання технічних засобів на заняттях; адекватне застосування різних, залежно від цілей етапу підготовки, систем педагогічного контролю рівня знань, умінь та здатностей студентів тощо.

На основі конкретизування змісту таких понять у дослідженні, як-от: «культура», «фізична культура», «фізична культура учнів початкової школи», «формування основ фізичної культури учнів початкової школи» розкрито їх сутність. З'ясовано, що «підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи» – це цілеспрямований, динамічний процес, орієнтований на позитивну мотивацію, ціннісні орієнтації, інтереси та потреби майбутніх учителів, здатних відповідати за морфологічне та функціональне вдосконалення організму учня, підвищення рівня його фізичних якостей, формування та розвиток рухових навичок, покращення форм тіла у сфері фізичної активності та здорового способу життя.

Готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи потрактуємо як полікомпонентний стан особистості, ядро якого становить позитивне ставлення до майбутньої діяльності у галузі фізичної культури, стійкі мотиви, наявність професійно-значимих якостей особистості, певної сукупності професійних знань,

досвід застосування їх на практиці з урахуванням соціальної значущості та соціальних ризиків, які можуть бути пов'язані з фізкультурною діяльністю.

Виокремлено особливості професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи, до яких належить: сприяння правильному фізичному розвитку учнів, підвищенню їхньої працездатності; вдосконалення організму морфологічно та функціонально, закріплення його стійкості проти несприятливих факторів зовнішнього середовища, попередження захворювань та охорона здоров'я; розвиток основних рухових якостей та здатності учня до різноманітної рухової діяльності; розвиток не тільки фізичних, а й моральних якостей, подолання страху, втоми, невпевненості; формування життєво важливих рухових умінь; виховання сталого інтересу та потреби у систематичних заняттях фізичною культурою; набуття необхідного мінімуму знань у галузі гігієни, медицини, фізичної культури та спорту.

Визначено такі види діяльності майбутніх учителів початкової школи як: ціннісний, культурологічний, освітній, здоров'язбережувальний, та узгоджено із напрямками підготовки і виокремлено ознаки, які дають розуміння важливості процесу підготовки майбутніх учителів до організації роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

У розділі обґрунтовано визначення основних функцій професійної діяльності майбутнього вчителя в аспекті формування основ фізичної культури учнів початкової школи: гносеологічну, комунікативну, адаптуючу, спонукально-стимулюючу, конструктивну, організаторську, проектувальну та фізкультурно-оздоровчу.

Результати першого розділу дослідження висвітлено в публікаціях автора [13; 14; 15; 18; 19; 28].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Організація дослідно-експериментальної роботи з підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

Провідним серед комплексу науково-дослідних методів, використаних для реалізації мети та завдань дослідження, обрано дослідно-експериментальну роботу, зокрема педагогічний експеримент, мета якого – отримання знань про об'єкт, які зможуть підтвердити або спростувати на основі цього наявну про об'єкт інформацію. Завдання експерименту полягало в перевірці гіпотези про доцільність підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи в умовах планомірного варіювання та комбінування відповідних педагогічних умов.

Педагогічний експеримент передбачав проведення моніторингу підготовки та діагностики готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури молодших школярів.

Під моніторингом розуміємо процес тривалого та цілеспрямованого відстеження ходу та результатів підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи на основі використання діагностичних методик.

Моніторинг передбачав три етапи: моніторинг умов експерименту (анкетування, відвідування занять); моніторинг процесу підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи (аналіз відвіданих занять; самоаналіз та експертна оцінка); моніторинг результатів підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи (аналіз

результатів педагогічної практики, порівняльний аналіз рівня готовності здобувачів в експериментальних та контрольних групах).

У процесі організації дослідно-експериментальної роботи враховано вимоги до проведення педагогічного експерименту: наявність експериментальної бази; підготовка колективу викладачів до проведення дослідно-експериментальної роботи; вибір методики експериментальних досліджень; визначення пріоритетних складових підготовки, що підлягають перевірці; розробка показників, критеріїв, карток, реєстраційних бланків, анкет тощо для оцінки ефективності впливу розробленої системи на результати підвищення рівня знань, умінь та особистісних якостей здобувачів; однорідність складу респондентів експериментальних та контрольних груп; забезпечення достовірності одержуваних експериментальних даних; відповідність отриманих дослідно-експериментальних даних висунутій гіпотезі дослідження.

Педагогічний експеримент містив пілотажне дослідження, констатувальний, формувальний та порівняльний (контрольний) етапи і проводився упродовж 2021–2023 н.р. в природних умовах підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах.

Розглянемо комплекс методів та методик, за допомогою яких визначався рівень готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів. Виходячи з логіки дослідження у роботі використано такі методи: педагогічні, психологічні, статистичні методи обробки даних. Із педагогічних методів застосовано: бесіду, інтерв'ю, спостереження, опитування, контент-аналіз продуктів діяльності, метод експертної оцінки, контрольні тести (О. Аксьонова [2], Н. Белікова [146], О. Казачінер [79], В. Чижик [216]).

Використання методу бесіди спрямовано на визначення наявності знань про фізичну культуру, оцінних суджень, самооцінки, прагнення здобувачів до фізичного вдосконалення, формування уявлень про основні ознаки, що складають сутність досліджуваних особистісних якостей.

Спостереження застосовувалося з метою планомірного, цілеспрямованого визначення особливостей, що виявляються у діяльності та поведінці здобувачів,

для збору інформації, заснованої на безпосередньому контакті дослідника та респондента. У дослідженні використано результати спостереження, в якому «пасивно» фіксували дані, факти, вчинки, ситуації, продукти діяльності, відповідно до критеріїв та показників готовності здобувачів педколеджу до формування основ фізичної культури учнів.

Опитування було основним методом збору первинної інформації, поряд із спостереженням та аналізом інших джерел інформації. Закриті опитувальники, що використовуються нами, містили вибір відповідей відповідно до розробленої нами структури досліджуваних якостей. Перевагою закритих питань є простота процедури реєстрації та обробки даних, чітка формалізація оцінювання, що є важливим при масовому обстеженні.

Контент-аналіз продуктів діяльності використовувався як допоміжний метод при аналізі творчих робіт здобувачів: студентських проєктів, які були розділами освітніх компонентів фізкультурно-оздоровчого напрямку; розробок системи занять, «логічною лінією» якого є підготовка до занять фізичної культури у ЗЗСО. Для отримання достовірної інформації проводився якісний аналіз: виділялися змістові одиниці творчої розробки.

Метод експертної оцінки полягав у тому, що експерти оцінювали рівень особистісної якості, що вивчається. Отримання достовірної інформації за допомогою цього методу передбачало попереднє уточнення понять досліджуваної особистісної якості і бальної оцінки ступеня її прояву.

Для виявлення рівня освоєння навичок, умінь, знань із питань фізичної культури використано думки експертів. Експертами виступали викладачі, вчителі початкових класів та методисти з педагогічної практики.

Контрольні тести проводилися з метою виявлення рівня готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи під впливом пропонованих інновацій у освітньому процесі.

Виявлення рівня розвитку психічних процесів респондентів здійснювалося за допомогою психологічних методів (М. Климович [85], В. Білецька [32], В. Чижик [216]), зокрема психологічного тестування. Вивчалися: спрямованість та

широта пізнавальних інтересів, педагогічних аналітичних здібностей, визначення логічних зв'язків, вирішення конфліктних ситуацій тощо. Вивчався фізичний розвиток здобувачів за методиками рухових тестів, які в сукупності повною мірою відображають рухові здібності здобувачів.

Дослідження проводилися через систему формального та неформального відстеження динаміки рівнів готовності студентів: формальна система здійснювалась за допомогою діагностики; неформальна – на основі аналізу результатів діяльності студентів (есе, програми саморозвитку), відгуків з місць виробничої практики.

Отриманий у результаті досліджень матеріал зазнав статистичної обробки даних з метою перевірки та обґрунтування висунутої гіпотези та виявлення закономірностей в отриманих показниках.

Розрахунки проводилися з допомогою методу порівняльного дидактичного експерименту, з виявленням показників приросту результатів у кожній групі, виражених у відсотковому еквіваленті. Достовірними, на нашу думку є зміни, що відбулися з показником значущості $< 0,05$.

Залежно від результату перевірки дані контрольної та експериментальної групи порівнювалися за допомогою параметричного t-критерію Стьюдента залежно від закону розподілу вихідних даних. Довірчі інтервали всіх вибірок розраховувалися з довірчої ймовірності $P = 0,95$. Середнє арифметичне є значенням ознаки, сума відхилень вибірових значень ознаки дорівнює нулю; середнє арифметичне обраховувалося за формулою:

$$H^o = \bar{x} = \frac{1}{n}(x_1n_1 + x_2n_2 + x_3n_3 + x_4n_4 + x_5n_5), \quad (2.1)$$

де H^o – величина досліджуваної вибірки, $\bar{x}$ – середньоарифметична, x_i – бали, n_i – кількісні дані в балах, n – кількість членів вибірки.

Статистична обробка отриманих під час експерименту матеріалів проводилася за допомогою параметричних методів обробки інформації, оскільки попередній аналіз даних свідчив про їх несуттєву відмінність.

Було висунуто нуль-гіпотезу (H_0): значення досліджуваних параметрів

у групах відрізняються несуттєво. Перевірка правильності нуль-гіпотези здійснювалася за критерієм Пірсона (хі-квадрат)).

Формула для визначення хі-квадрату:

$$\chi_0^2 = \sum \frac{(n'_e - n'_k)^2}{n'_k}, \quad (2.2)$$

де n'_e – число членів вибірки в ЕГ, n'_k – число членів вибірки у КГ.

Якщо розрахована за формулою величина більша за розглянуте значення, то прийнята спочатку гіпотеза про тотожність вибірок (H_0) відхиляється. У цьому випадку є всі підстави стверджувати, що відмінності між вибірками є істотними.

Розв'язання сформульованих завдань здійснювалося під час *пілотажного дослідження*, яке проходило в кілька етапів.

На першому етапі (початок 2021 р.) проводився вибір та обґрунтування напряму дослідження, аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, підбір та апробація методик обстеження.

Основні завдання першого етапу: сформулювати проблему із зазначенням кінцевої мети, умов, переліку вихідних даних та засобів її вирішення; виявити обсяг інформації за всіма параметрами та характеристиками, необхідним для вирішення основних завдань; визначити часткові робочі гіпотези; дослідити стан опрацювання дослідження проблеми в науково-методичній літературі та тенденції розвитку фізкультурної освіти у педагогічних коледжах, проаналізувати навчальні плани за спеціальністю Початкова освіта в коледжах; розробити та апробувати тестові завдання, що адекватно характеризують фізичну підготовленість та рівень розвитку особистісно-професійних якостей, педагогічних здібностей, необхідних для освоєння професії вчителя початкової школи в галузі фізичної культури; проаналізувати можливість використання методів активного навчання, інноваційних технологій та наукової організації педагогічного контролю рівня знань з метою оптимізації умов підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи у процесі професійної діяльності.

На II етапі (I семестр 2021–2022 н.р.) проводилися попередні дослідження з метою визначення особливостей фізичної підготовленості; особистісно-

професійних якостей, типологічних особливостей та педагогічних здібностей студентів педагогічного коледжу. Цей етап дозволив виявити організаційно-змістові особливості освітнього процесу за спеціальністю «Початкова освіта».

Основні завдання другого етапу: визначити мотиви вступу до педагогічного коледжу та потреби в освоєнні спеціальності вчителя початкової освіти; виявити особливості організації освітнього процесу в коледжі; проаналізувати досвід педагогічного коледжу з підготовки майбутніх вчителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; розкрити показники фізичного розвитку, фізичної підготовленості, особистісно-професійних якостей, типологічних особливостей та педагогічних здібностей; виявити сформованість знань, умінь, навичок, якостей в галузі фізичної культури; виявити прогностичну значимість ознак, що сприяють підготовці майбутніх учителів початкової школи у галузі фізичної культури.

Отже, у процесі пілотажного дослідження ми вважали за необхідне з'ясувати: яке місце займає фізична культура студентів у цілісному освітньому процесі; яке місце займає підготовка майбутніх учителів до формування фізичної культури учнів у системі педагогічного коледжу.

Констатувальний експеримент проходив у II семестрі 2021–2022 н.р. та передбачав проведення дослідження з визначення вихідних даних, особливостей та значущості показників знань, умінь, педагогічних здібностей, фізичної підготовленості, особистісно-професійних якостей у освоєнні професії вчителя початкової школи, що необхідно для подальшого дослідження.

Основні завдання констатувального етапу: обґрунтувати вибір респондентів у контрольну та експериментальну групи; розробити критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; обрати інноваційні форми, методи активного навчання, освітні технології та засоби для проведення дослідно-експериментальної роботи; визначити проблеми підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи для підвищення якості їх підготовки, зокрема розробити педагогічні умови.

Вибір здобувачів у контрольні (КГ) та експериментальні групи (ЕГ) здійснювалося на основі обрахунків за формулою:

$$n = \frac{t^2 p(1-p)}{a_0^2}, \text{ де} \quad (2.3)$$

n – загальне число груп, на які розділилися результати спостережень;
 t – коефіцієнт значущості (1,96) при вірогідності P (0,95); a_0 – ймовірна гранична помилка вибірки (5%).

Оскільки в педагогічних дослідженнях прийнято $t = 1,96$, максимальну помилку $a_0 = 0,05$, то згідно з цією формулою обсяг вибіркової сукупності від генеральної сукупності склав 456 осіб (216 – контрольна, 240 – експериментальна групи).

Експериментальні та контрольні групи здобувачів були сформовані таким чином, щоб контрольовані параметри несуттєво відрізнялися один від одного. В експериментальних групах підготовка велася на основі активного застосування моделювання професійної діяльності, посилення ролі фізичної культури у підготовці фахівців із застосуванням відповідних інструментальних засобів та впровадження визначених педагогічних умов. Робота з контрольною групою проводилася в контексті традиційної системи педагогічних засобів, що застосовуються у педагогічних коледжах, для яких загалом характерні поділ теоретичного та практичного компонентів підготовки у змісті освіти в аспекті формування професійних умінь та навичок студентів з окремих дисциплін загальнопрофесійної та предметної підготовки, переважання знаннєвої трансляції навчального матеріалу, репродуктивність форм навчальної діяльності.

Контроль (зрізи) за готовністю здобувачів контрольної та експериментальної груп здійснювався шість разів: на початку педагогічного експерименту (початок 2021 р.), після закінчення першого року педагогічного експерименту (кінець 2021 р.), на початку другого року педагогічного експерименту та після його закінчення (початок – кінець 2022 р.), на початку та наприкінці третього року педагогічного експерименту (початок – кінець 2023 р.).

Формувальний експеримент проводився з метою вдосконалення процесу

підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи та ґрунтувався на результатах попередніх обстежень.

На цьому етапі (2022–2023 рр.) проводилася експериментальна перевірка педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Основні завдання цього етапу: виявити динаміку показників сформованості знань, умінь, педагогічних здібностей, фізичної підготовленості студентів у ході реалізації інтенсифікації підготовки майбутніх учителів; виявити особливості формування особистісно-професійних якостей протягом експерименту; апробувати модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи; експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Інформацію про організацію формувального експерименту подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Організація формувального експерименту

Етапи експерименту	Рівні якості підготовки студентів	Завдання діагностики	Завдання формування готовності	Методи дослідження	Ситуації взаємодії у підготовці майбутніх вчителів
І етап (І курс) проблемно-пошуковий	Ставлення до фізичної культури. Орієнтація на особисті якості у галузі фізичної культури. Опора на особистий досвід та очікування студентів	Проаналізувати систему функціонування педагогічного коледжу. Вивчити залучення студентів до організованого процесу з фізичної культури	Обговорити цілі та шляхи з формування фізичної культури. Відібрати зміст, форми організації освітнього процесу. Оцінити досягнуті результати	Аналіз системи функціонування педколеджу; педагогічне спостереження; опитування з метою виявлення ставлення студентів до фізичної культури бесіди з обговорення пед. ситуацій тощо.	Опора на особистий досвід студентів. Залучення в організований освітній процес. Актуалізація інтегративного підходу до формування фізичної культури.
ІІ етап (ІІ–ІІІ курс) змістово-пізнавальний	Знання в галузі фіз. культури, усвідомлення необхідності фіз. культури. Ставлення до фізичної культури. Орієнтація на особисті якості.	Виявити зміни ставлення студентів до фіз. культури. Виявити зміни в орієнтації студентів на особисті якості в галузі фізич. культури.	Програмне забезпечення освітнього процесу. Залучення студентів до активної діяльності. Орієнтація студентів на фізичну культуру як цінність.	Проведення педагогічного спостереження; рольові ігри; аналіз пед. ситуацій; опитування.	Визначення змісту та форм організації фіз. культури. Залучення студентів у творчу діяльність на заняттях з фізкультури.

Продовження таблиці 2.1

III етап (IV курс) діяльнісно- практичний	Ставлення до фізичної культури учнів. Фахові знання та вміння з фіз. культури учнів. Орієнтація на особисті якості. Мотивація діяльності на заняттях у педколеджі. Включеність у теоретичну та практичну діяльність у процесі підготовки.	Виявити зміни в орієнтації студентів на особисті якості в сфері фіз. культури. Виявити сфери реалізації досвіду у галузі фіз. культури в майбутньому. Визначити рівень готовності студентів до формування основ фізкультури учнів.	Розкрити вплив різних видів педагогічної практики на оволодіння професійними знаннями та вміннями з фізичної культури. Визначити умови формування якісних показників готовності майбутнього вчителя до формування основ фіз. культури учнів.	Проведення педагогічного спостереження, опитування, бесід, есе студентів.	Залучення студентів у практичну діяльність на заняттях у педколеджі та на педагогічній практиці. Актуалізація ціннісного ставлення до фізкультури учнів. Виявлення рівня готовності студентів до формування основ фізкультури учнів.

На порівняльному (контрольному) етапі (червень 2023 р.) на основі результатів констатувального та формувального етапів експерименту проводилося теоретико-методичне обґрунтування змін в організації та змісті підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічному коледжі.

Основні завдання цього етапу: здійснити порівняльний аналіз отриманих результатів за констатувальним та формувальним етапами експериментальної роботи; здійснити аналітичну обробку та інтерпретацію отриманих наукових даних, оцінку їхньої відповідності поставленим завданням; визначити проблеми та перспективи підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Обробка отриманих результатів анкетування, експертизи та тестування проводилася за загальноприйнятими методиками.

Звернемося до опису діагностичного комплексу, що включає систему відібраних та адаптованих діагностичних методик призначених для збору інформації про те, як здійснюється процес підготовки майбутніх учителів у педколеджі до формування основ фізичної культури молодшого школяра.

Оскільки вибірка респондентів не дуже об'ємна, ми використовували багатовимірний комплекс діагностичних методик, який дозволяє адекватно уявити картину, що відображає рівень готовності майбутнього вчителя, оскільки методики перепроверяли і уточнювали одна одну.

Діагностичні методики спрямовані на дослідження стану кожного критерію

досліджуваного явища у студентів педагогічного коледжу (мотиваційно-ціннісного, пізнавально-когнітивного, дієво-практичного).

Для визначення рівня сформованості мотиваційно-ціннісного критерію готовності обрано такі методики: методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, розуміння значущості педагогічної професії (есе «Роль вчителя в суспільстві»). Рівень сформованості професійної спрямованості визначали за показниками: задоволеність обраною професією; спрямованість на формування фізичної культури (методика А. Реан).

З метою виявлення спонукальних мотивів вступу до педагогічного коледжу пропонувалося заповнити анкету, модифіковану та адаптовану до фаху «Вчитель початкової школи».

Оцінка психічного стану здійснювалася за шкалами «Тривожність – спокій» та «Упевненість у своїх силах – почуття безпорадності» (додаток Б).

Рівень сформованості пізнавально-когнітивного критерію готовності визначався за такими методиками: тестові завдання для виявлення рівня знань студентів, анкета «Ставлення до особистісно-орієнтованої взаємодії на навчальних заняттях». Апробовано методику системного аналізу та оцінки ефективності уроку фізичної культури, яка дозволила виявити позитивні аспекти (за якими майбутні учителі набрали найбільшу кількість балів) за такими показниками: знання предмета та загальна ерудиція загалом; науковість, доступність та посиленість досліджуваного матеріалу; реальність, доцільність, складність та досяжність мети.

Для виявлення рівня пізнавального інтересу до фізичної культури застосовано ранжування. Бланк було складено з урахуванням особливостей вивчення пізнавального інтересу (додаток Е).

Визначення рівня сформованості дієво-практичного критерію готовності здійснювалося за такими методиками: «Виявлення рівня володіння руховими навичками програми фізичної культури», «Виявлення рівня володіння навичками організації та проведення рухливих змін», «Виявлення рівня володіння навичками спортивної діяльності».

Для тестування рівня освоєності (розвитку) основних рухових якостей (сили м'язів, швидкості рухів, спритності, гнучкості, швидкісно-силових показників, загальної витривалості) використані такі тестові завдання, що мають високий ступінь надійності та інформативності: для оцінки освоєності швидкості рухів – біг на дистанції 60 м; для оцінки освоєності швидкісно-силових показників – стрибок у довжину з місця; для оцінки освоєності м'язової сили – згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі; для оцінки освоєності спритності – «човниковий» біг 4 x 9 м; для оцінки освоєності гнучкості – нахил вперед із положення стоячи; для оцінки освоєності загальної витривалості – біг на 1500 м.

Тестування рівня освоєності культури рухів досліджено на основі виконання здобувачами таких вправ: точність виконання основних положень рук, ніг, тулуба (положення: основна стійка, руки в сторони, руки вперед, руки вгору, нахил тулуба вбік, нахил тулуба вперед), кидок малого м'яча в ціль, лазіння по гімнастична стінка, ходьба по гімнастичній лаві. Техніка кожної вправи оцінювалася за п'ятибальною шкалою і вираховувався середній бал (додаток Ж).

Обрані методи та методики покладено в основу дослідно-експериментальної роботи з визначення рівня готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

2.2. Моніторинг стану підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

Коледжі, зокрема педагогічні, є якісним рівнем системи вищої освіти, що займає чільне місце у задоволенні освітніх потреб особистості та суспільства. Провідні тенденції розвитку вищої освіти, відображаючи загальні тенденції розвитку освіти – світові, національні, регіональні, – містить і специфічні, характерні для розвитку саме системи вищої освіти в коледжах.

Освіта у педагогічному коледжі розвивається під впливом докорінних змін, що відбуваються в державно-політичних і соціально-економічних структурах, що зумовило вмизначення нових завдань.

Виходячи з цього, пріоритетними завданнями коледжів є: приведення професійних освітніх програм у відповідність до запитів особистості, до потреб ринку праці, перспектив розвитку економіки та соціальної сфери; зміна структури змісту підготовки здобувачів та його якісне оновлення з урахуванням переходу на випереджувальну освіту, що забезпечує розвиток особистісно-професійного потенціалу фахівців та їх мобільності; вдосконалення освітнього процесу, створення умов для цілісного розвитку особистості та реалізації її творчої активності.

Як зазначає В. Поберецька, кожен коледж має свої особливості. В коледжах працюють циклові комісії, структурні навчально-методичні підрозділи, метою діяльності яких є забезпечення підготовки студентів до управління освітньою діяльністю молодших школярів в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» [151, с. 80].

Педагогічні коледжі мають право розробляти і реалізовувати освітні програми в межах ліцензованої спеціальності, самостійно визначати зміст і програми навчальних дисциплін за спеціальностями та спеціалізаціями [151, с. 76].

Отже, професійна підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах поєднує такі основні компоненти: теоретичну, дидактично-методичну і практичну підготовки.

Сучасна концепція підготовки майбутнього вчителя зміщує акценти у бік розвитку особистості здобувача, але не заперечує значущості теоретичних знань, які є багатогранною системою, що об'єднує такі форми організації теоретичної підготовки: спеціально-наукову, спрямовану на оволодіння глибокими та всебічними знаннями та вміннями за своєю спеціальністю, знанням змісту та методів науки; психолого-педагогічну – знання основ педагогіки, психології, методик навчальних дисциплін тощо; загальнокультурну, яка забезпечує загальноосвітній розвиток майбутніх педагогів; особистісну, що дозволяє забезпечити самопізнання, розвиток рефлексивної здатності, оволодіння способами саморегуляції, самовизначення тощо.

Змістові основи теоретичної підготовки передбачають поглиблення та

розширення професійних знань, які визначаються сукупністю загальних, фахових та методичних знань, всі види педагогічної практики; підготовку в галузі методології та методів педагогічної науки, дидактичну та методичну підготовку.

Дидактично-методична підготовка студентів передбачає формування у них дидактичних умінь, таких як: якісно аналізувати педагогічний та психологічний аспекти уроку; моделювати зміст навчання; здійснювати вибір технологій навчання враховуючи мету, завдання та особистісні переваги; вносити конструктивні зміни, спрямовані на подальше вдосконалення змісту та процесу навчання; здійснювати критичний аналіз та оцінку змісту, процесів та результатів навчання.

Методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи у педагогічному коледжі містить такі аспекти: вивчення основ дисциплін, яким навчають у початковій школі; передового педагогічного досвіду; відповідних державних нормативних документів тощо; розвиток уявлень про методичну роботу вчителя початкової школи; творчого потенціалу; педагогічної майстерності; навичок самоосвітньої методичної роботи тощо [200, с. 194].

Професійна підготовка майбутніх вчителів початкової школи складається з нормативної та варіативної частин. Цілісний характер підготовки майбутнього вчителя забезпечується складним взаємопов'язаним на інтеграційній основі комплексом дисциплін циклу загальноосвітньої підготовки, гуманітарної та соціально-економічної підготовки, математичної та природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки і циклу дисциплін вільного вибору студентів, зміст яких сприяє формуванню методичних знань, навичок, умінь.

Практичний компонент підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах знаходить відображення здебільшого на педагогічній практиці та виявляється у наступному: формуванні досвіду сприйняття педагогічної діяльності, оволодінні первинним досвідом створення педагогічних ситуацій; повному розкритті творчого потенціалу особистості студента, розвитку здатності застосування здобутих знань, умінь та навичок на практиці; усвідомленні своїх можливостей та місця у педагогічній діяльності, внутрішніх резервів, вибір змісту

та засобів здійснення діяльності.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах у галузі фізичної культури включає три основні структурні компоненти: освітній процес з дисциплін в галузі фізичної культури, систематизацію міждисциплінарних і внутрішньопредметних зв'язків, програми їх реалізації; комплекс різноманітних форм позааудиторної роботи (секції з різних видів спорту тощо); фізкультурно-спортивну діяльність студентів у ЗЗСО на практиці.

Побудова та функціонування системи підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури залежить від рівня загальноосвітньої, професійно-практичної фізкультурно-спортивної підготовки майбутнього вчителя. Опанувати різноманітні компоненти фізичної культури можливо як на спеціальних заняттях, так і в різноманітних формах фізкультурної діяльності, що існують у педколеджі, зокрема це стосується комплексу рухових здібностей, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності легко та вільно залучати елементи фізичної культури (фізичні вправи, спортивні ігри) до освітнього процесу.

Освітній компонент «Фізична культура» із циклу загальноосвітньої підготовки передбачає формування у здобувачів сукупності знань із загальної методики та методики фізичної культури, знань та вмінь з проектування та реалізації освітнього процесу в реальних умовах ЗЗСО та в рамках конкретних дидактичних циклів (навчального року, семестру, заняття).

Дисципліни «Фізичне виховання» та «Методика навчання фізкультурної ОГПО» розглядаються як організація та реалізація процесу набуття знань про роль фізичної культури у загальнокультурному, професійному та соціальному розвитку особистості; про основи фізичної культури та здорового способу життя; вміння використовувати фізкультурно-спортивну діяльність для зміцнення здоров'я, досягнення життєвих та професійних цілей, самовизначення у фізичній культурі.

Освітні компоненти «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики»,

«Теорія і методика навчання спортивних ігор» формують систему фундаментальних знань, визначають рівень професійної підготовленості у сфері фізичної культури. Саме вони покликані навчити майбутнього вчителя початкової школи в галузі фізичної культури бачити мету, визначити найближчі завдання та правильно підбирати засоби, методи та форми їх успішної реалізації, спираючись на вироблені теорією та перевірені практикою принципи фізичної культури.

Значна увага питанням підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах надається змісту дисциплін психолого-педагогічної підготовки:

- знання в галузі педагогіки: про професійно значущі особистісні якості педагога; про розвиток, навчання, виховання, освіту, соціалізацію; про цілі виховання та навчання; про сутність, зміст, принципи, форми, методи і засоби навчання і виховання; про основні види діяльності дітей та ін.;

- знання в галузі основ педагогічної майстерності: про педагогічну майстерність як комплекс властивостей особистості педагога; про педагогічні знання, уміння, навички; про педагогічну техніку; психолого-педагогічний аналіз та оцінку ефективності навчального заняття та позакласного заходу тощо;

- знання у галузі психології: психологія навчання; психологія виховання; психологічні механізми формування особистості; психологія підготовки майбутнього вчителя тощо.

Зміст фахових дисциплін також містить питання фізичної культури. Студенти повинні не тільки оволодіти фаховими знаннями та вміннями в галузі мови, дитячої літератури, виразного читання, образотворчого мистецтва, музики, методики фізкультурної освіти та інших дисциплін, але й знати цілі та завдання освіти, що виникають при викладанні цих дисциплін, знати та вміти застосувати методи та прийоми, знати можливості цих дисциплін у формуванні фізичного, морального та інших аспектів загальної культури особистості.

Проаналізовано освітні програми навчальних дисциплін для студентів педагогічного коледжу за спеціальністю 013 «Початкова освіта» з кваліфікацією «вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти» з додатковою кваліфікацією «вчитель фізичної культури початкової школи», що відображають

питання фізичної культури.

Аналіз обов'язкового мінімуму змісту професійної освітньої програми для спеціальності «Початкова освіта» показав, що в комплексі освітні компоненти мають значні потенційні можливості формування фізичної культури студентів, озброєння фаховими знаннями та вміннями, що збагачують їхню професійну підготовку. Проте, аналіз практики свідчить про те, що фізкультурно-оздоровчі можливості навчальних дисциплін використовуються не в повному обсязі.

Оволодіння педагогічною діяльністю і формування готовності до неї можливі тільки за умови взаємопроникнення й взаємообумовленості теоретичної й практичної підготовки майбутнього вчителя. Як важливу складову професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи В. Литвинова пропонує розглядати педагогічну практику [194, с. 169].

Значну роль у підготовці майбутніх учителів до освітньої роботи зі школярами відіграють різні види практик (навчальна та виробнича). Аналіз структури та змісту програм практик свідчить про наявність недоліків, що знижують ефективність. До основних належать: декларування в цільових установках необхідності диференціації процесу фізичної культури молодших школярів без конкретизації теоретичних та практичних основ цього процесу; відсутність у програмах методики диференційованого застосування та використання засобів та методів у процесі формування фізичної культури учнів; обмеженість рекомендованих технологій оцінки досягнень школярів молодших класів у процесі формування фізичної культури.

Аналіз процесу та результатів підготовки студентів, проведений під час педагогічної практики у ЗЗСО дозволяє виявити такі недоліки: у випускників спостерігається бідність арсеналу засобів та способів методичного впливу; їм іноді важко визначити завдання уроку, перекласти загальні методичні принципи на мову конкретних педагогічних ситуацій, організувати спільну з дітьми діяльність. Здобувачі не завжди здатні перенести у практичну діяльність та використовувати у ній теоретичні знання, зокрема в галузі фізичної культури.

Отримані теоретичні результати дослідження стану підготовки майбутніх

учителів початкової школи у педагогічних коледжах потребує уточнення. Для цього проведено опитування учнів та їх батьків, учителів та майбутніх учителів початкової школи.

Анкетне опитування батьків учнів початкових класів дозволило визначити їхнє ставлення до фізичної культури. Загалом у анкетуванні взяли участь 137 осіб.

Батьки були опитані за розробленою анкетною, що складається з 15 питань (додаток А). Передбачалося диференціювати батьків за трьома віковими групами: до 35 років, до 45 років, більше 45 років, розділивши умовно батьків на осіб, які представляють різні покоління. З них у віці до 35 років – 79 осіб, до 45 років – 34 осіб, у віці старіше 45 років – 24 особи.

Виявилось ставлення до фізичної культури осіб віком до 35 років на рівні 53,2%, осіб віком до 45 років – 61,8%, віком від 45 років – 66,7%. Це батьки із середнім рівнем ставлення до фізичної культури, кількість яких приблизно однакова у всіх вікових групах. Це батьки, які не мають категорично негативного відношення до фізичної культури, і становлять той резерв, з яким необхідно вести роботу щодо залучення їх до фізичної культури.

Особливе побоювання у нас викликають батьки з низьким рівнем ставлення до фізичної культури. Серед батьків до 35 і до 45 років це приблизно 1/5 частина, серед батьків понад 45 років – 1/3 частина. Це батьки, які приділяють мало уваги здоров'ю своїх дітей і вважають заняття фізичною культурою марнуванням часу. Звичайно, такі батьки не можуть сформувати у своїх дітей стійкий інтерес та потребу до занять фізичною культурою.

З усіх опитаних найбільший показник низького рівня ставлення до фізичної культури серед батьків віком від 45 років.

Для батьків учнів початкової школи було запропоновано анкету, з метою виявлення використання ними народних рухливих ігор у сімейних святах, прогулянках на свіжому повітрі, туристичних походах, а також виявлення причин, які заважають їх застосуванню у сімейному дозвіллі.

Аналізуючи дані анкет можна відзначити, що 37,2% батьків відзначають відсутність бажання в членів сім'ї брати участь у різних рухливих іграх. На

другому місці (35,0%) знаходиться показник «нестача часу», що свідчить про постійну зайнятість батьків домашнім господарством та на виробництві, тому дітям приділяється мало часу. У сімейних святах, на прогулянках з дітьми батьки практично не використовують народні ігри, а показник – «незнання ігор» (26,3%) свідчить про згасання національної культури та забуття народних традицій. Лише деякі батьки (1,5%) знають і використовують народні рухливі ігри у дозвіллі своєї сім'ї.

В результаті анкетного опитування батьків щодо виявлення труднощів в організації фізичного розвитку та фізичної підготовленості молодшого школяра, а також щодо підвищення рівня фізкультурної роботи в ЗЗСО були отримані такі відомості: недостатній рівень знань батьків з фізичної культури дитини; недостатній рівень фізичного розвитку дітей; низький рівень рухової активності як батьків, і дітей; доцільність розробки системи фізкультурної освіти для батьків, спрямованої на придбання знань з фізичної культури, а також на підвищення рухової активності всіх членів сім'ї.

Найбільш значущими якостями, які має виховувати школа на уроках фізичної культури, батьки визначають: вміння володіти великим руховим матеріалом, ерудиція у сфері фізичної культури – 24,1%; вміння застосовувати отримані фізкультурні знання надалі та прагнення до самостійного поповнення рухового досвіду – 18,9%; моральну вихованість у спільних фізкультурних діях (доброта, справедливість, чуйність) – 17,1%; вміння спілкуватися у будь-якій ситуації – 15,3%; виховання патріотизму через заняття фізичними вправами – 13,7%; працьовитість у оволодінні рухами – 10,3%.

Для виявлення ставлення молодших школярів до фізичної культури ми провели анкетування. Опитано 237 учнів (65 осіб – 7–8 років, 98 осіб – 8–9 років, 74 особи – 9–10 років).

Результати анкетування показують, що діти у віці 7–8 років надають перевагу завоюванню авторитету у товаришів своїм фізичним розвитком (70,1%), на другому місці показник «здоров'я людини» (21,5%) і на третьому місці (7,7%) знаходиться показник «бути підготовленим до праці».

У віці 8–9 років визначним показником є «завоювання авторитету у товаришів» (45,9%), «здоров'я» (31,6%), і збільшується показник «бути підготовленим до трудової діяльності» (13,3%). З'являється ще один показник «мати успіхи у спорті» (9,2%), який раніше у віковій групі 7–8 років школярами відзначений не був.

У віці 9–10 років відсоткове співвідношення показників змінюється. Пріоритетним напрямом стає – «мати успіхи у спорті» (41,9%), «бути здоровою людиною» (36,5%). Це свідчить про те, що в цьому віці дитина починає замислюватися про своє майбутнє, про зіставлення себе з навколишнім світом, про зовнішню та внутрішню гармонію. Варто зазначити, що показник «авторитету» значно падає (13,5%), на цьому ж рівні (8,1%) знаходиться і показник «підготовленості до різних видів діяльності».

Для виявлення потенційних можливостей рухової гри під час використання її вчителем проведено педагогічне спостереження за поведінкою учнів 2-го класу (65 осіб) протягом дня перебування дітей у ЗЗСО (під час уроків фізичної культури, на уроці математики, читання).

На основі спостереження за поведінкою дітей протягом дня можна зробити висновки: ігри, як і раніше, не втрачають для дітей своєї привабливості і займають чільне місце в режимі учнів. Молодші школярі із задоволенням включаються в ігри під час уроків і перервах.

Більшість молодших школярів з цікавістю ставилися до предмета фізична культура та до ігрової діяльності – 89,2%; 7,7% були байдужі до проведення ігор, лише двоє учнів (3,1%) ставилися до занять негативно.

Ставлення до ігрової діяльності було пов'язано і з основними труднощами, які необхідно було долати у цій діяльності. Вони поділялися на суб'єктивні та об'єктивні.

Суб'єктивними труднощами стали: підвищена емоційність під час ігрової діяльності, невпевненість у своїх силах, страх підвести товаришів. Об'єктивними труднощами були: недостатня фізична підготовка, слабе володіння основними технічними прийомами гри; здійснення ігрових дій у жорсткому часовому ліміті;

необхідність швидко та точно орієнтуватися у нових ситуаціях.

Як показало дослідження, рівень фізичної підготовленості частини учнів початкової школи невисокий (36,5%). Це зумовлено низкою негативних чинників, у переліку яких педагогічні ризики, що обумовлюють вияв абсолютної більшості суттєвих недоліків у стані фізичної та рухової підготовленості та культури дітей 7–10 років.

Проведені нами обстеження учнів молодших класів дозволяють зробити узагальнення: а) встановлено значну кількість молодших школярів як дівчаток, так і хлопчиків у всьому віковому діапазоні від 7 до 10 років, які мають низький рівень розвитку життєво важливих фізичних якостей; б) найбільше дітей мають низький рівень сили, спритності, фізичної працездатності, які визначають можливості учнів молодших класів у здійсненні раціональних способів життєдіяльності; в) у міру дорослішання дітей, які навчаються у початковій школі, кількість учнів, які мають недостатній рівень розвитку основних фізичних якостей збільшується.

Отримані дані свідчать про наявність серйозного соціального ризику – низької ефективності процесу формування фізичної культури молодших школярів.

З метою з'ясування думки учителів початкової школи з питань формування фізичної культури особистості школярів та організації фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗЗСО, викладеної в анкетах (додаток А), проведено їх опитування. В результаті анкетування виявлено, що:

– досягнення ефективності вирішення поставлених завдань під час уроків фізичної культури вчителі оцінили так: а) формування позитивного ставлення учнів до занять: 26,5% опитаних відповіли – завжди; 59,2% – часто; 14,7% – рідко; б) організація освітнього процесу: 32,7% – завжди; 49,0% – часто; 18,4% – рідко; в) приріст показників фізичної підготовленості: 22,4% – завжди; 44,9% – часто; 32,7% – рідко (низька матеріально-технічна база ЗЗСО);

– робочими програмами з фізичної культури задоволені лише 40,8% респондентів; найбільш значущою та цікавою для себе у своїй педагогічній діяльності 30,6% вчителів вважають формування ціннісних орієнтацій на заняттях

фізичною культурою; 26,5% – підвищення рухової активності учнів під час уроків, у позакласної і позашкільної діяльності; 18,4% – ігрову раціоналізацію уроків; 16,3% – диференційований підхід до визначення рівня фізичної підготовленості тощо;

– основними проблемами у своїй педагогічній діяльності 32,7% респондентів назвали нерозуміння учнів та їх батьків значимості фізичних вправ для зміцнення здоров'я, а також байдужість вчителів-предметників до використання фізкультхвилин, фізкультурних пауз на уроках, особливо в середній та старшій ланці, ігор під час перерв між уроками; 28,6% – перевантаженість спортивних залів, де займаються два, іноді три класи одночасно, причому різних вікових груп; 20,4% – слабку матеріальну базу; 14,3% – невідповідність програмних вимог, рівню фізичного розвитку школярів тощо; 24,5% – необхідність розробки міської програми з фізичної культури; а 38,8% респондентів вважають, що потрібні авторські програми.

Результати анкетування та інтерв'ювання вчителів фізичної культури, тренерів-викладачів, методистів показали, що можливості, закладені в сучасній методиці фізичної культури, використовуються не повною мірою і що планування уроків фізичної культури нерідко не відповідає належному рівню. Виявлено, що до основних труднощів у плануванні та розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності ЗЗСО належить недостатнє забезпечення матеріально-технічної бази, брак фахівців, а також дефіцит відповідної методичної літератури.

Анкетування учителів початкової школи проводилося у формі питань: Чи ставляться під час уроків фізичної культури завдання формування самостійного оволодіння молодшими школярами цінностями фізичної культури? Як вирішуються ці завдання під час уроку? Як впливають різні засоби фізичної культури на формування фізкультурних умінь? Яке місце надається рухливим іграм у формуванні умінь? Чи спирається вчитель у формуванні особистісних якостей молодших школярів на батьків, колектив класу?

Під час проведеного педагогічного експерименту було проаналізовано 43 уроки фізичної культури. Результати аналізу свідчать про недоліки у

професійній підготовленості педагогів, до основних з яких належать: відсутність чіткої концепції формування фізичної культури молодших школярів; відсутність розуміння змісту фізичних вправ, що використовуються на уроках, з позицій їх потенційної травмонебезпечності; погана поінформованість учителів фізичної культури про можливості використання засобів фізичного виховання з метою рухової реабілітації дітей з різними захворюваннями та патологічними станами; організаційні труднощі у комплектуванні спеціальних медичних груп, відсутність знань в учителів з цієї проблеми; низький рівень сформованості в учителів умінь та навичок надання невідкладної медичної допомоги.

Анкетування вчителів початкових класів проводилося з вивчення використання народних фізичних вправ і рухливих ігор під час уроків фізичної культури та дозвілля.

Результати анкетування показують: відсутність матеріальної бази та інвентарю – 42,9%; відсутність методичних рекомендацій та літератури з даного питання 36,7%; навчальна програма складена жорстко, немає часу проводити національні рухливі ігри – 18,4%; відсутність бажання у дітей – 2,0%.

Вчителі початкової школи практично не використовують народні засоби фізичної культури в різних розділах шкільної програми предмета «Фізична культура». Основними причинами називають відсутність методичних рекомендацій та літератури, а на перше місце ставлять «відсутність матеріальної бази та інвентарю».

Дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи спонукало звернутися до характеристики змісту та засобів, що використовуються на уроках фізичної культури в контексті їхньої травмонебезпечності та негативних впливів на функціональний стан опорно-рухового апарату. Основними причинами необхідності вивчення цього питання є: маловивченість та недостатність об'єктивної інформації про стан проблеми; велика кількість травм, які отримують учні ЗЗСО у режимі навчального дня; превалювання шкільних травм порівняно з вуличними та спортивними.

Серед численних чинників ризику особливої уваги, на нашу думку, заслуговують три позиції.

По-перше, недостатній рівень готовності майбутніх вчителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, що підтверджує: наявність у процесі проведення уроків фізичної культури серйозних методичних помилок; відсутність глибоких знань з проблеми навчання техніки фізичних вправ зі шкільної програми.

По-друге, низький рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, що полягає у відсутності в цілій низці ЗЗСО сучасних спортивних залів та площинних споруд; низька якість спортивного інвентарю та обладнання, недостатня їх кількість.

По-третє, мала вивченість ендогенних факторів ризику. Вивчення проблеми травматизму логічно підвело до необхідності розгляду питання про зміст занять фізичної культури молодших школярів, передусім з позицій виявлення фізичних вправ, виконання яких сприяє отриманню різноманітних травм.

Проведений аналіз змісту вправ, що рекомендуються до використання у процесі формування фізичної культури, дозволив згрупувати їх за такими ознаками: а) фізичні вправи, які абсолютно не рекомендуються до використання у процесі формування фізичної культури молодших школярів; б) фізичні вправи, виконання яких може сприяти травматизму, що зумовлює необхідність застосування профілактичних заходів; в) вправи, рекомендовані до використання у процесі фізичного виховання всіх молодших школярів.

Дослідження проводилося із майбутніми учителями початкової школи (опитано 128 осіб).

Аналіз навчальних занять показав низький результат готовності до професійної діяльності: 12,5% мали чітке уявлення про сутність професійної діяльності у роботі з учнями початкової школи; 24,2% вважають себе готовими до професійної діяльності. Ці здобувачі спиралися у своїй діяльності на сучасні підходи в освіті, 39,8% студентів були орієнтовані на традиційний підхід у своїй підготовці, переважав теоретичний аспект у формуванні готовності, 23,5%

студентів орієнтовані на передачу знань учням.

Для визначення усвідомлення студентами функцій педагогічної діяльності та себе як майбутніх учителів, використано результати анкетування (додаток Д).

Систематизація результатів обстеження студентів – майбутніх вчителів початкових класів дозволила нам виділити такі загальні особливості їхнього соціально-психологічного стану. Близько 43,0% студентів обрали професію вчителя через зміст діяльності. Із цього числа лише близько 16,4% студентів обрали професію через її професійно-педагогічну складову. Більшість студентів погано знають себе як особистість, хочуть позбавитися нестриманості, вони недостатньо комунікабельні, не впевнені в собі, не можуть виділити в собі властивості (якості), які могли б бути затребовані сучасним соціумом (60,9%). Більшість їх не усвідомлюють цілей, змісту, способів, засобів майбутньої діяльності, тобто професійно не готові займатися нею (66,4%). Недостатньо розвинені можливості до встановлення суспільних стосунків, рефлексивних можливостей (77,3%).

Результати досліджень дозволили виявити, що у майбутніх учителів не вистачало вміння включатися у процеси цілепокладання, проектування та рефлексії; вміння пов'язати зміст навчального заняття із професійною діяльністю, якщо воно безпосередньо не відображає педагогічну тематику; вміння здійснювати міждисциплінарні зв'язки для створення інтегративного уявлення про майбутню професійну діяльність.

Для експерименту важливо було з'ясувати мотиви та потреби студентів, рівень взаємостосунків у системах «студент-викладач», «студент-студент». Для цього використовувалася мотиваційна анкета (додаток Д).

Аналізуючи мотиви, інтереси, потреби здобувачів, взаємостосунки один з одним, з викладачами виділили основні особливості цієї взаємодії:

– 61,7% студентів вступають до коледжу для здобуття професії, а 38,3% – без певної мети, випадково («бо нікуди піти»), і ця тенденція останніми роками посилюється;

– лише 17,1% вказують на те, що з отриманням професії хотіли б

підвищити культурний рівень (тобто готовність до розвитку загальних здібностей виражена слабо);

– для більшості студентів стосунки з викладачами, з групою студентів складаються хороші – 58,6%, але 35,2% студентів стосунки у групі не задовольняють, 6,2% – байдужі до коледжу. Серед причин незадоволеності – відсутність інтересу до обраної професії; недостатня кількість практичних занять, традиційні технології навчання;

– більшість студентів (79,7%) вважають, що їхні групи – це дружний, згуртований колектив, але водночас зазначають, що життя групи та коледжу недостатньо цікаве, недостатньо насичене різноманітними подіями. Основна причина, на наш погляд, у пасивності самих студентів. Результати анкетування підтверджують, що особисту участь у житті групи беруть лише одиниці.

З метою підвищення об'єктивності дослідження у педагогічну діагностику були включені студенти (93 особи), які вже побували на практиці у школі. Вони відповіли на запитання анкети (додаток Ж): «Які заняття для Вас є найбільш цінними і зразковими» з погляду: структури навчального заняття (60,2%); використання різноманітних форм та методів (45,2%), організації навчальних занять (66,7%); інформативності занять (91,4%); формування комунікативних навичок (57,0%); створення умов для формування власних умінь та навичок (38,7%).

У ході опитування з'ясувалося, що 54,8% студентів найкраще засвоюють навчальний матеріал за допомогою творчих самостійних робіт. Майже 40,7% студентів намагаються використати деякі види завдань на практиці з учнями. А понад 50% студентів постійно включаються до активної творчої діяльності у навчальному процесі.

Результати дослідження серед студентів підтверджують, що багато хто з них вважає саме позааудиторну роботу можливістю реалізувати свій особистісний потенціал, творчі здібності, зокрема фізкультурно-оздоровчий характер аудиторних занять відзначають 15,1% респондентів, проблемних семінарів – 3,2%. Зазначимо потребу доповнювати безпосередньо навчальний процес іншими формами роботи. Так, 46,2% визнають необхідність позакласних фізкультурних заходів.

Проведений аналіз стану підготовки майбутніх учителів початкової школи

дозволив зрозуміти, що у галузі фізичної культури у початковій освіті зростає потреба у фахівцях, які мають не лише високу загальну та професійну культуру, а й здатні до педагогічної діяльності зі збереження здоров'я дітей, готових до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у освітньому процесі.

Аналіз науково-методичної літератури з проблем змістово-нормативного супроводу процесу формування фізичної культури учнів початкової школи свідчить про наявність державних та авторських програм, які регламентують цей процес. Водночас у проаналізованих нами програмах характерною є низка серйозних недоліків, що значною мірою, на нашу думку, знижують результативність педагогічних впливів, до основних з яких належать: обмеженість педагогічних впливів рамками навчального року без урахування можливостей та, найголовніше, необхідності формування основ фізичної культури дітей, що підтримують фізичний стан, додаткових програм у літній канікулярний період; відсутність у даних програмах найважливішого процесуального блоку, що регламентує технологічні аспекти процесу формування основ фізичної культури дітей 7–10 років.

Дослідження чинників підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах виявило недостатній рівень сформованості у них професійної спрямованості під час підготовки, у кожному циклі навчального плану виявлено дисципліни, що мають значний рівень значущості для підготовки майбутнього вчителя початкової школи у галузі фізичної культури, проте потребують підсилення матеріалом фізкультурно-оздоровчої спрямованості.

2.3. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури молодших школярів

Для проведення діагностики готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів молодшого шкільного віку необхідно виокремити відповідні критерії та показники. Якщо розглядати структуру готовності як єдність її складників, необхідно виділити такі критерії,

які дозволили б отримати найповніше уявлення про якісний і кількісний стан складових готовності.

Науковці визначають критерії відповідно до предмету їх досліджень. Так, у дослідженні В. Поберецької критерій розглядається як ознака, завдяки якій відбувається оцінювання готовності майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання [151, с. 119]. У контексті дослідження О. Цибульської, критерій є такою ознакою готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження, що може бути виражений якісною (або кількісною) характеристикою його показників, на основі якої здійснюватиметься оцінка її сформованості [212, с. 85].

Як вважають науковці, критерій є певним стандартом, за допомогою якого можна будувати висновки про ступінь готовності майбутнього вчителя до виконання певного виду професійної діяльності.

Під критерієм готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи ми розуміємо сукупність взаємоузгоджених об'єктивних та суб'єктивних показників, які характеризують її стан, дають можливість виявити суттєві ознаки та ступінь вияву в професійній діяльності.

Науковці розглядають традиційні критерії, такі як успішність здобувачів та ступінь їх активності у навчально-дослідній та пізнавальній діяльності. Так, Н. Резнік пропонує оцінювати підготовку студента за такими критеріями: поведінка його на лекції, його вміння конспектувати, виявляти інтерес до спеціальної літератури та бажання її читати; ініціатива у обговоренні педагогічних проблем; активність застосування власних педагогічних знань під час проходження педагогічної практики тощо [173, с. 118].

О. Жигало пропонує критерії професійної компетентності майбутніх фахівців, засновані на нормативно-діагностичному еталоні, що відображають її структурні основні компоненти відповідно до нових цільових орієнтирів: кількісні зрушення показників самооцінки рівня володіння фаховими знаннями в галузі педагогіки та психології; узагальнена характеристика особистості – локус суб'єктивного контролю (його екстернальність чи інтернальність) тощо [73, с. 36].

До критеріїв готовності здобувачів до вибору педагогічних технологій А. Крижановський відносить: спрямованість мотивації на вдосконалення педагогічної діяльності, інтерес до роботи в умовах альтернативних варіантів освіти, відповідальне ставлення до оволодіння професійними знаннями та знаннями педагогічних технологій; поетапне оволодіння операціями з вибору педагогічних технологій, дій з моделювання, проєктування, порівняння, аналізу та оцінки обраних технологій тощо [98, с. 107].

Критеріями підготовки майбутнього вчителя О. Поберецька пропонує розглядати: потребу в оволодінні якісно новим типом педагогічної діяльності, заснованим на емоційно-естетичному спілкуванні з учнями; прагнення здобувачів до вияву своєї індивідуальності у цій діяльності; наявність знань концептуальних основ особистісно-орієнтованої освіти тощо [151, с. 77].

Основними компонентами професійної майстерності майбутнього фахівця, на думку І. Зязюна є: професійні знання, уміння, навички; професійна спрямованість; професійне творче мислення; професійну самосвідомість; професійні здібності: загальні (розумові) та спеціальні; духовно-творчі якості; загальну культуру, ерудицію [147, с. 132].

Розглядаючи критерії готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, зокрема учителів початкової школи, дослідники схиляються до різних класифікацій, характеристика яких подана у додатку В.

Аналіз класифікацій показав наявність різних критеріїв та показників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності: мотиви, розуміння, знання, уміння, навички, якості, взаємодія, дії.

У обраних науковцями критеріях переважно виокремлюються такі: мотиваційний, когнітивний, знанневий, особистісний, діяльнісний, рефлексивний. Це наштовхнуло до розуміння того, що конструктивним є виділення таких критеріїв готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: мотиваційно-ціннісного, пізнавально-когнітивного, дієво-практичного.

Виділені критерії реалізуються через комплекс показників, що дозволяють

фіксувати та аналізувати вияв готовності майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

На основі аналізу наукової літератури можна виділити загальні показники готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності: розуміння соціальної ролі та функцій вчителя у суспільстві; наявність суспільно значимих мотивів вибору професії вчителя; глибину оволодіння поняттями «професійний обов'язок», «професійні вміння і навички»; ступінь володіння активними формами та видами навчальної діяльності та практичної участі в ній; а також наявність і розвиток особистісних професійно значимих якостей: вимогливості, професійної мобільності, компетентності, професійної відповідальності тощо.

Вважаємо, що запропоновані критерії та показники дозволяють оцінювати як окремі складові професійної підготовки, так і всю підготовку загалом і виступають визначальними для діяльності сучасного педагога, і навіть працюють на кінцевий результат – готовність майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Враховуючи розглянуті вище теоретичні положення та аналіз емпіричних даних, охарактеризуємо поелементний склад критеріїв готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Мотиваційно-ціннісний критерій є основною підготовленості майбутнього вчителя в пізнавальній та особистісній сферах та характеризується певною системою переконань особистості, потребами у фізичній культурі та системі мотивів, що виникають на їх основі, ціннісних орієнтацій стосовно фізичної культури (інтерес, схильність, потреба).

Поняття «мотивація» і «мотиви» є основними серед усіх категорій, що використовуються в психолого-педагогічній науці для пояснення спонукальних мотивів у поведінці людини.

Науковець К. Ніколаєв мотив визначає як сукупність причин психологічного характеру, що поєднують поведінку людини, її початок, спрямованість та активність [132, с. 137].

Відтак, під мотивом науковці розуміють спонукування до активності, що

включає інтерес до цієї чи іншої діяльності.

У зв'язку з тим, що для будь-якої діяльності характерним є і процес роботи, і її продукт, Г. Остапенко розрізняє такі види мотивів: прагнення результату, іноді безвідносно до тих дій, з допомогою яких він досягається; прагнення самої діяльності, безвідносно до її результату; прагнення використовувати цю діяльність у будь-яких цілях, які не мають до неї прямого відношення; прагнення отримати громадську оцінку своєї діяльності, а через неї і своєї особистості [143, с. 80].

В. Яковлів виділяє три взаємопов'язані групи мотивів: безпосередньо-спонукальні мотиви, засновані на емоційних виявах особистості, на позитивних чи негативних емоціях; перспективно-спонукальні мотиви, засновані на розумінні значимості знання взагалі та навчального предмета зокрема; інтелектуально-спонукальні мотиви, засновані на отриманні задоволення від процесу пізнання [229, с. 96].

Досліджуючи мотивацію, Т. Вінярська вирізняє такі групи мотивів: мотиви особистісної самореалізації, пов'язані з потребою реалізувати себе в різних видах творчої діяльності; професійні мотиви, що у найбільш загальному вигляді виступають як бажання вчити і виховувати дітей; мотиви зовнішнього самоствердження, пов'язані із самореалізацією через зовнішню позитивну оцінку оточуючих; мотиви зовнішнього стимулювання, пов'язані з очікуванням матеріального чи морального заохочення за результати творчої діяльності [44, с. 30].

Отже, мотиваційно-ціннісний критерій включає мотиви, пов'язані з усвідомленням особистої та соціальної значимості фізичної культури, необхідної для зміцнення здоров'я; потребою отримання фізкультурних знань, переконанням у необхідності самовдосконалення, самоствердження.

Важливим компонентом діяльності майбутнього вчителя початкової школи в галузі фізичної культури виступає формування потреб та дієвих мотивів занять фізичними вправами.

Мотивація навчально-фізкультурної діяльності впливає з різних потреб, які Н. Деделюк розділяє на три групи: потреба у русі, потреба виконання обов'язків та потреба у спортивній діяльності [59, с. 37].

Отже, мотиваційно-ціннісний критерій визначає напрям перетворень особистості майбутнього вчителя з орієнтацією на засвоєння цінностей фізичної культури, з урахуванням потреб майбутньої професійної діяльності. Особистість вчителя є єдиним, цілісним утворенням, логічним центром, основою якого є мотиваційна сфера. Саме вона визначає її пізнавальну, комунікативну, професійну, фізкультурну спрямованість.

До мотиваційно-ціннісного критерію належать цінності та ціннісні орієнтації. Як показали сучасні дослідження, базові, фундаментальні цінності, такі як здоров'я, життя, добро, краса, пізнання тощо, можуть бути об'єднані в групи. Так, С. Ігнатенко пропонує виділити чотири основні групи цінностей: моральні якості особистості (добро, чесність, справедливість, чуйність); соціально-моральні явища, що переживаються як цінність (дружба, взаєморозуміння, життя, спілкування тощо); інтелектуально-культурні цінності (книги, розум, наука); естетичні цінності (краса, музика, мистецтво тощо) [77, с. 136]. О. Марченко розглядає п'ять пріоритетних груп цінностей: людина як цінність; краса як цінність; освіта як цінність; праця як цінність; вітчизна як цінність [112, с. 12]. С. Єрмакова співвідносить загальнолюдські цінності з певними рисами характеру: шанобливість і доброзичливість, сприйнятливність і зацікавлення іншими, гнучкість (адаптивність), терпіння, толерантність (терпимість), готовність до допомоги та вибору, до вирішення проблем та знаходження виходу в багатозначної ситуації [72, с. 14]. Ю. Козловський досліджує вияви ціннісної сфери особистості з позицій основних ідей, які є основою культурних моделей виховання ХХ століття: ідеї освіченості, креативності, емоційної пристосованості особистості дитини [89, с. 34].

Узагальнюючи різні підходи виділяємо такі групи цінностей: вітальні (життєво необхідні цінності: здоров'я, сім'я, матеріальне благополуччя тощо); моральні (чесність, порядність тощо); цінності духовного та культурного розвитку (освіта, залучення до культури тощо); соціально-політичні (свобода слова, політична стабільність тощо); комунікативні (культура спілкування, повага до оточуючих тощо); педагогічні: соціально-педагогічні (сукупність ідей, уявлень, норм, правил, традицій, що регламентують діяльність суспільства у сфері освіти),

групові педагогічні (правила, що рейдують та спрямовують педагогічну діяльність окремих освітніх закладів), особистісно-педагогічні цінності (цілі, мотиви, ідеали, установки та інші світоглядні характеристики вчителя, що становлять систему його ціннісних переваг).

Ідеалом фізичного розвитку людини, фізичної досконалості (здоров'я, соматичний вигляд, функціональний стан і фізична підготовленість, рухові вміння, навички тощо) є цінність фізичної культури [75, с. 24].

Оскільки цінність має лише «позитивний знак» (не може бути «негативних цінностей»), вона має на меті особливе ціннісне ставлення до об'єкта. Ставлення здобувачів до учня і до себе як до вчителя ми розуміємо як формування ціннісного ставлення до педагогічної професії, професіоналізму педагогічної діяльності: бути корисним суспільству і людям, користуватися їхньою повагою і визнанням, отримати можливість реалізувати себе в професії, використовуючи свої здібності тощо.

Розглядаючи професійні цінності як ставлення особистості до значних моментів її професійної діяльності, вбачаємо цей процес у наявності двох типів відносин педагога-суб'єкта даної діяльності: 1) ставлення до своєї професії; 2) ставлення до суб'єкта діяльності – учня та до самого себе як педагога.

Ставлення до своєї професії ми розуміємо як орієнтацію на переваги професії, які виражають значущість трудової діяльності особистості, характеризуючи її як потребу.

Кожна професія має власну сукупність цінностей, які включають загальні для здобувачів професійні цінності, до яких, на думку В. Шишченко належать: зміст професійної діяльності та зумовлені ним можливості саморегуляції особистості (відповідність інтересам та здібностям, творчість у роботі, можливість самовдосконалення); суспільну значущість праці, що визначається її результатами (корисність людям і суспільству); громадську оцінку професійної діяльності людини в залежності від ступеня її користі для суспільства (повага оточуючих, суспільний стан); ціннісне ставлення до режиму та умов праці, у тому числі соціально-економічні (характер праці педагогічного колективу, оплата та інші види винагороди за роботу), морально-психологічні можливості

міжособистісних відносин, досягнення успіхів, професійне зростання [224, с. 151].

Ця класифікація відображає соціальний сенс, громадське призначення будь-якої професійної діяльності, зокрема і педагогічної.

Погоджуємося з точкою зору вищезазначених авторів, які під цінностями педагогічної діяльності розуміють ті її особливості, які дозволяють задовольнити свої матеріальні, духовні та соціальні потреби і служать орієнтиром свідомої та професійної активності, спрямованої на досягнення соціально-значимих цілей.

Моделюючи процес професійного становлення майбутнього вчителя, як основну педагогічну цінність, що визначає його орієнтацію у професійно-педагогічній освіті, особистісній орієнтації, використовували цінності О. Марченко виділяє такі: людські (дитина як головна педагогічна цінність та педагог, здатний до її розвитку, співпраці з нею); духовні (сукупний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях та способах педагогічного мислення); практичні (способи практичної діяльності, перевірені практикою освітньої системи, педагогічні технології); особистісні (педагогічні здібності, індивідуальні особливості особистості педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу та власної життєтворчості) [112, с. 94].

Вирішальне значення для успішного формування особистості має переведення професійно важливих ціннісних орієнтацій педагогічної професії в особистісно значущі системи цінностей у процесі їхнього професійного становлення, на активно позитивне ставлення до фізичної культури, сформульовану життєву потребу до неї, систему знань і переконань, що організують та спрямовують пізнавальну та практичну активність особистості.

Отже, мотиваційно-ціннісний критерій передбачає ціннісне ставлення до професійної, зокрема фізкультурної діяльності, активізацію інтересу до неї, зразки рухів і рухових дій, форм і різновиду самої фізкультурної діяльності, а також ціннісні зразки фізичного розвитку людини.

Механізм ціннісних орієнтацій може бути зреалізований таким чином: потреба – інтерес – установка – ціннісна орієнтація. Потреби становлять реальну основу, з урахуванням якої формуються інтереси особистості. Інтерес – це усвідомлена потреба. Потреби та інтереси детермінують цілеспрямовану

діяльність свідомості, втілюються у системі мотивацій, закріплюються в установках. Установка – це схильність до певної оцінки з урахуванням соціального досвіду, який заломлюється особистістю стосовно тих чи інших соціальних явищ, і готовністю діяти відповідно до цієї оцінки. Ціннісна орієнтація характеризується як загальна спрямованість свідомості та поведінки, готовність особистості до виконання певної діяльності із задоволення потреб та інтересів.

Мотиваційно-ціннісний критерій представлено сукупністю стійких особистісних та професійних якостей здобувачів, необхідних для ефективного використання фізичних вправ у професійній діяльності.

Їх характеристику подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Особистісні та професійні якості здобувачів

Властивості	Характеристика
Основні прагнення особистості	пізнавальні; психорегулятивні; тілесно регулятивні; етичні; естетичні.
Використання елементів фізкультурної діяльності	заняття різними формами фізичної культури; виконання гігієнічних заходів; раціональна організація режиму роботи та відпочинку.
Заняття різними формами фізичної культури	самостійні заняття фізичними вправами, заняття у спортивних секціях, участь у спортивних змаганнях.
Виконання гігієнічних заходів	загартувальні процедури (обливання, обтирання, купання у відкритих водоймах, використання контрастного душу), відновлювальні процедури (лазня, масаж).
Раціональна організація режиму роботи та відпочинку	повноцінний нічний сон, використання фізкультурних пауз під час виконання завдань, перебування на відкритому повітрі (прогулянки).
Рівень психічного стану	Спокій: відчуття безпеки, відсутність тривоги через різні дії, що мають асоціальний характер. Бадьорість: відчуття сили, точності рухів, можливості виконувати роботу тривалий час без стомлення. Впевненість у собі: почуття, що сприяє створенню уявлення про можливість досягнення поставленої мети. Почуття піднесеності: рівний, спокійний стан, що сприяє реалізації поставлених завдань.
Основні значущі якості особистості	Колективізм: готовність поступитися своїми інтересами заради інтересів колективу, готовність допомагати оточуючим без очікування похвали чи нагороди. Громадянськість: прагнення приносити користь спільній справі, дбайливо ставитись до результатів інших людей. Працьовитість: прагнення до досягнення найкращих результатів, до самостійного виконання важких завдань. Творчість: вміння винайти нові підходи до виконання завдань. Воля: вміння працювати з повною віддачею сил тривалий час. Гуманізм: якісна характеристика ставлення вчителя до людей взагалі та до учнів зокрема.

Основні особистісно-професійні якості	Педагогічна техніка: вміння керувати своїми емоціями, контролювати свої дії та вчинки, переконувати інших людей. Креативність: створення креативних продуктів діяльності, вираження власної індивідуальності. Майстерність: володіння професійними знаннями, вміннями та навичками, що дозволяють фахівцеві успішно формулювати професійні завдання. Професійна спрямованість: професійно-педагогічне самовдосконалення. Мобільність: сукупності особистісної мобільності, академічної та крос-мобільностей, що характеризуються здатністю адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі. Фізичні якості: фізичними можливості органів і систем організму, взаємодія яких обумовлює ефективність виконання рухових дій.

Нами здійснено класифікацію професійно-особистісних якостей майбутніх учителів початкової школи, які розділено на групи: мотиваційно-діяльні, професійно-педагогічні, управлінські, творчі, фізичні.

Мотиваційно-діяльні містять: прагнення до перенесення знань і умінь з одного виду діяльності на інший, мотивацію досягнень, прагнення до підвищення культури мови, оптимізм, ініціативу, готовність до співпраці, здатність брати на себе відповідальність, цілеспрямованість, педагогічну спостережливість, вироблення стратегії професійного саморозвитку. Професійно-педагогічні: володіння педагогічними технологіями, культурою розумової праці, педагогічний такт, вимогливість, відповідальність, прагнення до якості роботи, професійний ентузіазм, винахідливість, проникливість, гнучкість, планування та реалізація свого професійного іміджу. Управлінські: здатність взаємодіяти з людьми різних соціально професійних груп, вміння спрямовувати внутрішньоколективні стосунки учнів, комунікативність, здатність організувати колектив, критичність, здатність помічати і підтримувати ініціативи, передбачати подальшу поведінку та розвиток учня. Творчі: постійний пошук нового в навчанні, вивчення та використання передового досвіду, пошук вирішення проблем, самостійність та критичність мислення, вияв ініціативи, оригінальності, інтуїції, схильність до інновацій, натхнення, винахідливість, готовність до рішення проблемних ситуацій. Фізичні: сила, витривалість, швидкість, гнучкість і спритність.

Показниками сформованості мотиваційно-ціннісного критерію обрано:

інтерес до професійної та фізкультурної діяльності, усвідомлення актуальності та необхідності процесу формування основ фізичної культури учнів початкової школи, сформованість ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреба в досягненні успіху в діяльності, пов'язаної з формуванням основ фізичної культури учнів початкової школи, формування ієрархії потреб та відповідних мотивів, педагогічна спрямованість особистості, прагнення набуття відповідних знань та умінь; рівень фізичного стану (фізичного розвитку, функціональної та фізичної підготовленості); чіткість виконання різноманітної фізкультурної діяльності, сформовані особистісні та професійні якості, необхідні до формування в учнів основ фізичної культури.

Пізнавально-когнітивний критерій готовності майбутніх учителів охарактеризований певним обсягом знань, необхідним та достатнім для формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Він базується на інтеграції загальнопрофесійних та фахових дисциплін і передбачає знання як змісту матеріалу, що вивчається, так і специфіки формування готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

На думку Н. Степанченко, когнітивно-педагогічний компонент охоплює знання предмета (фізична культура), психолого-педагогічних і методичних засад його викладання, інтегровані соціально-економічні, природничо-наукові та фундаментальні знання, що впливають на професійно-педагогічну діяльність; знання дитячої та вікової психології, вікових анатомічних, морфофункціональних та індивідуальних особливостей людини; сутності й ознак навчальної діяльності, специфіки інноваційних технологій навчання в галузі ФКіС; методики викладання предмета «Фізична культура», комунікативно-педагогічні знання, загальнопедагогічна ерудованість тощо [190, с. 432].

Когнітивна складова (знаннева) професійної діяльності учителя фізичної культури, як вважає О. Солтик, охоплюється системою знань щодо фізіологічних, медико-біологічних закономірностей розвитку фізичних якостей, адаптації організму до фізичних навантажень та знаннями про планування, побудову,

організацію, контроль освітнього процесу з фізичної культури. На цій підставі автор стверджує, що оновлення змісту професійної підготовки повинно відбуватися в напрямі накопичення знань, зумовлених змістом цих питань [187, с. 103].

На основі аналізу вищезазначеного встановлено, що пізнавально-когнітивний критерій орієнтує на засвоєння знань і розширення уявлень здобувачів про фізичну культуру. Він поєднує знання про медико-біологічні основи діяльності; про психолого-педагогічні основи діяльності та соціальну природу людини; про розширення власних можливостей рухової підготовленості здобувачів, що виражається обсягом та якістю володіння освоєними руховими діями.

Отже, цей критерій готовності включає систему теоретичних, методичних та практичних знань, необхідних для формування основ фізичної культури молодших школярів.

Теоретичний аспект підготовки майбутніх учителів виявляється у наявності теоретичних знань з основ фундаментальних та прикладних наук і розглядає знання як основу професійної діяльності, забезпечуючи інформаційну базу, необхідну для постійної самоосвітньої діяльності, на основі якої вдосконалюються професійно значущі якості особистості і здатність їх отримувати, аналізувати, осмислювати, практичний аспект полягає у застосуванні знань у своїй педагогічній діяльності. Проте такі знання формують лише елементарну поінформованість про користь занять фізичними вправами та спортом для здоров'я та фізичного розвитку. Теоретичні знання передбачають: рівень загального теоретичного уявлення; рівень навчальних предметів та навчального матеріалу; рівень процесу навчання; рівень структури особистості учнів. Такі знання конкретизуються залежно та з урахуванням змісту цілісної освітньої програми, конкретної теми, конкретного навчального заняття, рівня готовності вчителя до формування основ фізичної культури молодших школярів.

До теоретичних знань належать: гуманітарні, психолого-педагогічні, методико-біологічні, теоретичні фізкультурні. Гуманітарні і психолого-педагогічні знання дозволяють орієнтуватися майбутньому вчителю прочаткової школи як організатору фізичної культури не тільки у вузько-професійних

питаннях, а й осмислювати значення своєї професії, значення фізичної культури для соціуму. Медико-біологічні знання: знання структури та функцій фізичної культури як складової культури особистості, особливості фізичної культури молодшого школяра, знання анатомо-фізіологічних основ організму людини, основ вікової динаміки розвитку дитини молодшого шкільного віку; знання оздоровчих систем для зміцнення організму дитини.

До методичних знань належать: загальнометодичні та фахові методичні. Загальнометодичні – знання теоретичних засад навчання (мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації навчального процесу); знання принципів та методів навчання, що дозволяють включити кожного учня в процес гармонізації з собою та навколишнім світом; методи педагогічної діагностики. Фахові методичні знання: знання різноманітних методик організації навчальної діяльності, що мають фізкультурно-оздоровчий ефект, знання методів активізації пізнавальної діяльності, що сприяє формуванню мотивації занять фізичною культурою; знання дидактичних основ фізичної культури (мети, завдання, зміст, методи та форми); знання про значення фізичних вправ та фізичних якостей для здоров'я людини, найпростіших засобів профілактики розумової та фізичної втоми тощо.

Практичні знання включають фізкультурні та технологічні знання. Зміст фізкультурних знань, як і будь-якої іншої спеціальної галузі знань, складається з двох великих масивів досягнень людського інтелекту: знаннями фундаментального і технологічного порядку. Це свідчить про необхідність аналізу, з одного боку, основних законів розвитку фізичної культури людини, з другого, – освоєння шляхів їх конкретного використання у його формуванні.

Отже, умовою успішного вирішення будь-якого завдання є наявність необхідних знань. Але не менш важливою умовою продуктивності праці вчителя є вміння мобілізувати ці знання у потрібний момент, застосувати їх у діяльності.

Однак, як доводиться в дослідженнях ряду вчених (О. Жигайло [73], А. Крижановський [97], А. Степанко [189] та ін.), готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності виявляється не так у обсязі знань (загальнопедагогічних

або вузькопредметних), скільки в особливому стилі мислення, що дозволяє усвідомлено організовувати педагогічний процес, здійснювати ціннісний вибір технології навчання. Науковці під стилем мислення розуміють відкриту систему інтелектуальних стратегій (прийомів, навичок та операцій), до якої особистість схильна через свої індивідуальні здібності.

На основі узагальнення досліджень з набуття знань майбутніми фахівцями, формування загальних уявлень, методологічних підходів, організаційних, технологічних рішень на розвиток знання у всіх перерахованих його аспектах впливає їх взаємодія з рештою наукової, технологічної та педагогічної діяльності вчителя.

Показниками сформованості пізнавально-когнітивного критерію готовності обрано: оволодіння теоретичними, методичними та практичними знаннями, необхідними для формування основ фізичної культури учнів початкової школи, розуміння їх інтегрованого впливу на фізкультурну діяльність; обсяг та система засвоєних професійних знань; поінформованість про інноваційні технології навчання, методи, прийоми, форми та засоби її реалізації професійних знань, вмінь та навичок, необхідних в навчанні молодших школярів; високий рівень оволодіння методикою викладання; постійне прагнення до поповнення своїх професійних знань, умінь та навичок, професійне самовдосконалення; можливість знаходження раціональних способів діяльності, умінь швидкого реагування на зміну видів діяльності та перенесення умінь та навичок у нову ситуацію тощо.

Дієво-практичний критерій готовності передбачає формування у майбутніх учителів початкової школи практичних навичок і умінь, здатностей, активності.

Діяльність майбутнього вчителя початкової школи визначена цілим рядом різних умінь та здатностей. Н. Степанченко виокремлює такі вміння: конструювально-педагогічні, організаційно-педагогічні, педагогічно-технологічні, педагогічно-рефлексивні [190, с. 214]; О. Солтик виокремлює такі вміння: комунікативні, методичні (уміння диференційовано використовувати різні засоби фізичного виховання; уміння раціонально використовувати навчальний час на уроці; уміння розробляти структуру уроку й дотримуватися її); уміння

прогнозувати потенційні небезпеки [187, с. 105].

Комплекс педагогічних умінь, запропонований дослідниками, що традиційно формується в ході професійної підготовки (аналітико-рефлексивні вміння, конструктивно-прогностичні, організаційно-діяльні, оцінно-інформаційні та корекційно-регулюючі вміння), має бути змістовно переосмислений для характеристики готовності майбутніх учителів орієнтованої на формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Спираючись на сучасні дослідження визначаємо основні вміння, що характеризують діяльність майбутнього вчителя початкової школи.

Гностичні вміння (пізнавальні) – вміння, пов'язані з процесом пошуку, систематизації, узагальнення та накопичення знань (відбирати та систематизувати педагогічну інформацію); доступно, компетентно пояснювати наукову та іншу інформацію; тактовно вислуховувати учня, розуміти його проблеми, сумніви; професійно володіти інформацією про відхилення у здоров'ї дітей, їх фізичний та психічний розвиток тощо.

Прогностичні вміння – вміння, пов'язані з перспективним плануванням способів вирішення педагогічних завдань (володіти діагностичним інструментарієм); планувати та прогнозувати вирішення педагогічних завдань, виділяти підстави для педагогічної діагностики: поява умов виникнення педагогічних помилок, навчальних помилок, сумнівів у моральності вчинку специфічне (з фізичної культури) чи неспецифічне (відставання у навчанні, недисциплінована поведінка, відхилення від індивідуального оптимуму навчальної діяльності).

Конструктивні вміння – вміння цілеспрямовано організовувати та проводити цілісний педагогічний процес на основі теоретичних та технологічних знань; планувати роботу учнів під час уроку (вибір найбільш раціональних видів навчальної роботи колективу та окремих учнів у період засвоєння нового матеріалу; збільшення ступеня самостійності учнів від одного уроку до іншого) тощо.

Організаторські вміння – уміння залучати учнів до різних видів діяльності та робити колектив інструментом впливу на кожну особистість (організувати виконання намічених планів; організувати власну поведінку та життєдіяльність;

організувати діяльність учнів та педагогічну співпрацю з ними. Це вміння організовувати змагання, спортивні вечори, вікторини, колективні перегляди спортивних передач, обговорення, дискусії, відвідування матчів, туристичні походи); організувати та керувати активом у різних ситуаціях; формувати навички самостійної роботи з оволодіння конкретними фізичними вправами; організувати підготовку учнів за нормативами комплексу; використовувати допомогу дітей, батьків, громадськості під час створення, удосконалення спортивної бази.

Комунікативні вміння – вміння спілкуватися, володіти культурою демократичного спілкування, створювати педагогічно доцільні контакти з учнями, вчителями, колегами, батьками (створювати доброзичливий мікроклімат у процесі спілкування з людьми; використовувати словниковий запас української мови, володіти психологічними методами вивчення комунікативних здібностей учнів); розвивати соціально-перцептивні здібності (вміти за виглядом дитини оцінити її емоційний стан, тип темпераменту, характер тощо); володіти системою комунікативних якостей: вміти правильно сприймати та оцінювати психологічний стан та настрої класу; володіння засобами невербальної комунікації; вміння керувати стосунками, підтримувати ініціативу.

Проектувальні вміння майбутнього вчителя – вміння прогнозувати педагогічну діяльність, її цілі та завдання, перебіг з урахуванням вікових, індивідуальних та інших особливостей, соціального оточення; складання розгорнутого перспективного плану освітнього процесу (планування роботи з підготовки учнів з фізичної культури; планування взаємозв'язку фізичної, технічної, тактичної та моральної підготовки за розділами програми; визначення цілеспрямованої системи вправ) тощо.

Аналітичні – вміння виділяти, систематизувати та передбачати прорахунки у своїй професійній діяльності, можливі способи їх запобігання; виявляти напружені, конфліктні та екстремальні моменти у педагогічній діяльності; проводити психолого-педагогічний аналіз освітнього процесу частинами та загалом.

Рефлексивні вміння майбутнього вчителя дають можливість оцінювати ступінь оволодіння знаннями основ фізичної культури, вміннями і навичками

ефективного їх використання в майбутній професійній діяльності (Чи готовий до формування основ фізичної культури в учнів? Як здійснював свою підготовку до формування основ фізичної культури у молодшого школяра? тощо).

Отже, розвиток гностичних умінь дозволяє вдосконалювати проєктувальні, конструктивні, організаторські і комунікативні вміння, оскільки всі структурні компоненти педагогічної діяльності взаємопов'язані. Проєктувальні та конструктивні вміння дають майбутньому вчителю можливість подумки змодельовати освітній процес. Водночас успіх педагога залежить від його вміння організувати освітній процес. Тільки достатній рівень розвитку комунікативних умінь створюють багатогранність особистості майбутнього вчителя.

Відомо, що особистість, її здатності та якості формуються та виявляються в активній діяльності.

Під здатностями розуміємо комплекс властивостей особистості, що забезпечує успішне оволодіння і здійснення певних видів діяльності. Здатності не зводяться до знань, умінь і навичок, а є сприятливою передумовою досягнення високих результатів у тій чи іншій діяльності.

Педагогічні здатності формуються на базі загальних здібностей, проте в загальних здібностях відображається структура педагогічної діяльності з її специфічним об'єктом, способом здійснення і результатами.

У дослідженнях науковців (С. Бобровицька [36], А. Мельнік [116], В. Михальська [122], О. Федорович [201]) визначаються експресивні, дидактичні, авторитарні, науково-педагогічні, перцептивні, мажорні і психомоторні здатності.

Враховуючи вищезазначене виділяємо такі педагогічні здатності майбутнього вчителя початкової школи як організатора фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями: перцептивні, когнітивні, проєктувальні, експресивні, рухові.

Перцептивні здатності визначають адекватність сприйняття та оцінки майбутнім учителем початкової школи у галузі фізичної культури навчального матеріалу, педагогічної ситуації власних дій та стану, особливостей дій учнів; адекватної оцінки параметрів рухів юного спортсмена, величину зусиль, а також особливість і специфіку власного показу різних рухових дій. Когнітивні здатності

забезпечують глибоке розуміння цілей, завдань своєї діяльності, можливостей розбиратися в складних ситуаціях професійної діяльності, зокрема фізкультурної. Проектувальні здатності полягають у побудові довгострокових планів розвитку особистості учня, організації процесів формування у нього фізичної культури та спортивного тренування. Експресивні здатності виявляються в артистизмі майбутнього вчителя, виразності його мови та рухів, у почутті гумору, дотепності тощо. Рухові здатності мають важливе значення в діяльності вчителя початкової школи в галузі фізичної культури. Хороше здоров'я, витривалість нервово-психічної сфери, висока працездатність, розвинені фізичні якості рухові координації необхідні педагогу у сфері фізичної культури.

Крім умінь та здатностей, майбутньому вчителю початкової школи необхідна фізична діяльність. В результаті її набувається фізична підготовленість, що дозволяє успішно опановувати професійну діяльність, продуктивно працювати, вирішувати інші практичні завдання в житті, що вимагають досконалих рухових умінь і навичок, розвинених фізичних якостей і працездатності.

Безпосереднім змістом фізичної культури є рухова діяльність. У процесі такої рухової (фізкультурної) діяльності, як і будь-якої іншої діяльності, відбувається перетворення, трансформація власної внутрішньої природи людини, розвиток її свідомості та мислення, формування світовідчуття та світосприйняття [9, с. 14].

Фізкультурно-спортивна діяльність є специфічною сферою активності людини. Як зазначається в дослідженнях В. Агалакова [1], Т. Браніцької [40] та ін. у фізкультурно-спортивній діяльності розвиваються загальнофізичні та спеціальні здібності, спортивно-технічні знання, вміння та навички, психологічні якості особистості.

На думку науковців, фізкультурно-спортивна діяльність пов'язана зі значними витратами інтелектуальної, емоційної, м'язової та нервової енергії, властивими процесам праці, пізнання та спілкування як основним видам соціальної активності людини. У результаті систематичних фізкультурно-спортивних занять вирішуються освітні завдання, виробляються найважливіші

властивості особистості: загальна дієздатність, працездатність, працездатність, самостійність, громадська активність тощо.

Показниками дієво-практичного критерію обрано: практичні уміння та здатності, рівень фізичної підготовленості студентів та їх професійно орієнтовані уміння та навички щодо організації процесу формування основ фізичної культури у молодших школярів; уміння застосовувати отримані знання на практиці; здійснювати аналітико-синтетичну діяльність; трансформувати свою педагогічну майстерність у різних непередбачених та спеціально створених ситуаціях; уміння самостійно займатися фізичною культурою, впроваджувати її у всі сфери повсякденної діяльності учнів, володіння формами та методами контролю за фізичним розвитком та руховою підготовленістю, розвитком рухових дій та якостей; рівнем розвитку потреби у систематичних фізкультурно-оздоровчих заняттях; рівнем сформованості навичок самостійних занять.

У психолого-педагогічній літературі накопичено певні уявлення про процес і рівні професійної підготовки, сформовані якості майбутнього вчителя, описано досвід виокремлення цих рівнів. У дослідженнях Н. Денисенко [61], С. Ігнатенко [77], Б. Максимчука [110], З. Шевців [218] та ін., описано рівні з позиції системно-цілісного підходу, ґрунтуючись на тому, що система проходить у своєму розвитку ряд етапів від зародження окремих елементів, їх групування, через об'єднання всіх елементів в єдину цілісну систему.

Аналізуючи роботи дослідників, ми дійшли висновку, що у визначенні рівнів доцільно орієнтуватися на такі положення: «рівень» відображає діалектичний характер розвитку будь-якої якості, дозволяє зрозуміти предмет у всьому різноманітті його властивостей, зв'язків та стосунків; процес розвитку готовності є субординацією її рівнів, форм переходу від рівня до рівня; логіка розвитку складних цілісних систем пов'язана з реалізацією основних етапів становлення: низький (об'єднання елементів цілісності у групи), середній (виникнення цілісності), високий (рівень дозрівання цілісності).

Опис рівнів відіграє практичну роль як зразок, необхідний для порівняння з ним параметрів обстежуваних студентів для того, щоб віднести їх до того чи

іншого рівня готовності у напрямі формування основ фізичної культури молодшого школяра.

Щодо визначення кількості рівнів розвитку будь-якої якості – у різних дослідженнях визначають від трьох до п'яти рівнів. Аналізуючи та узагальнюючи результати досліджень вищезазначених науковців, проводячи власні спостереження, діагностику і виходячи з виділених нами критеріїв визначили три можливих рівні вияву готовності: низький, середній, високий.

Відмінність одного рівня від іншого на індивідуально-особистісному рівні виявляється в різній усвідомленості особистістю своєї педагогічної позиції, розумінням особливостей власної педагогічної діяльності та поведінки, стійкістю потреби у творчому вдосконаленні, діяльністю способів підвищення власної педагогічної та фізичної культури.

Низький рівень готовності характеризується слабким, ситуативним пізнавальним інтересом студентів до проблем фізичної культури або взагалі відсутністю інтересу до вивчення цих питань. Потреба у формуванні основ фізичної культури молодших школярів відсутня. Спостерігається пасивність у питаннях занять фізичними вправами. Не усвідомлюється значимість формування фізичної культури для професійного становлення. Ціннісне ставлення до фізичної культури у майбутніх учителів відсутнє. Кінцева мета підготовки до формування основ фізичної культури учнів початкової школи не усвідомлюється.

Середній рівень готовності характеризується тим, що починає формуватися потребово-мотиваційна сфера майбутнього вчителя початкової школи стосовно фізичної культури. У мотивації, що складається, проглядається інтерес до фізичної культури. Але проявляються ці спонукання лише в особистісно значущих життєвих ситуаціях: поліпшити статуру, бути привабливішим, прагнення до наслідування будь-кому, бажання розширити коло спілкування. Студенти беруться за виконання завдань з підготовки до занять з проблеми формування основ фізичної культури, але при невдачах їх інтерес до такої діяльності слабшає.

Високий рівень готовності характеризується розвиненою мотиваційною

сферою. Пізнавальний інтерес до питань фізичної культури стає стійким, чітко виражене захоплення проблемою формування основ фізичної культури як складової частини загальної культури особистості, проблемою ефективного використання знань для формування індивідуальної програми здорового способу життя. Необхідна система теоретичних, методичних та практичних знань досягає високого рівня розвитку, виявляючись систематичною, глибокою, усвідомленою. Бере активну участь у всіх спортивно-масових заходах, що проводяться в закладах освіти, з великим інтересом займаються в спортивних секціях.

Рівні готовності майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури молодших школярів можна з певною мірою припущення віднести до певного періоду навчання студентів у педагогічному коледжі. Подана узагальнена характеристика трьох рівнів готовності послужила цільовою установкою підготовки майбутніх учителів початкової школи, оскільки вона вибудовувалася шляхом виділення властивостей емпіричного об'єкта та опису їх з урахуванням психічних процесів та властивостей особистості.

Теоретична та методична підготовка оцінюється за 5-бальною шкалою: «2» ставиться, якщо здобувач не знає відповіді на питання, «3» – якщо у відповіді допущено грубі помилки; «4» – якщо здобувач відповідає на питання повною мірою; «5» – якщо здобувач повністю розкриває питання.

Практична підготовка оцінюється так: 2 бали – характеризується тим, що здобувач вміє лише повідомляти знання, розповідати те, що знає сам, орієнтується на передачу інформації; 3 бали – здобувач окрім «свого» предмета має концептуальну підготовку у вигляді інтеграції знань, що дозволяє професійно конструювати систему знань, вибудовувати міждисциплінарні зв'язки, організує самостійну роботу та самоконтроль за зразком; 4 бали – здобувач додатково до концептуальної підготовки має підготовку у вигляді знань з психолого-педагогічних дисциплін, що дозволяють професійно моделювати систему знань, організує спільне цілепокладання та планування діяльності, надає право самостійного вибору, розвиває вміння аналізувати власну розумову діяльність, усвідомлювати, контролювати та оцінювати на деяких етапах діяльності; 5 балів –

здобувач компетентний брати участь у колективному освітньому процесі у соціальних видах інтелекту та моральних переконань, що переводять знання в норму вчинку, на всіх заняття організує суб'єктну діяльність студентів. Бал «1» за будь-яким із критеріїв оцінювання у суму балів не входить.

Критерій сформованості рухових умінь та навичок оцінюється аналогічно оцінкам за теорію. Бал «5» ставиться, якщо рухова навичка демонструється без помилок; «4» – якщо при показі спостерігаються деякі неточності; «3» – якщо є грубі помилки; «2» – якщо навик не сформований, отже, здобувач неспроможний продемонструвати вправу.

Встановлюється така відповідність оцінок та рівнів: низький рівень (менше 45%) – 2,25 бали, середній рівень (46–75%) – 2,3–3,75 бали; високий рівень (76–100%) – 3,8–5 балів.

Виділені нами під час теоретичного та емпіричного пошуку показники готовності майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури учнів початкової школи не можна вважати вичерпними. Однак їх узагальнений характер досить значущий для виявлення рівнів сформованості цієї готовності у студентів педагогічного коледжу. З їхньою допомогою можна не тільки чітко виявити та зафіксувати різні зміни, але й визначити ступінь якості зафіксованих змін у певний момент дослідження.

2.4. Методика проведення констатувального експерименту

За результатами пілотажного дослідження проведено констатувальний експеримент, у процесі якого вирішувалася низка таких завдань: вибір необхідної кількості експериментальних об'єктів; визначення тривалості проведення експерименту; визначення початкового рівня готовності майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи; вибір конкретних методик (анкет, інтерв'ю, питань, тестів) для експериментальної оцінки; фіксування результатів констатувального експерименту на основі проміжних зрізів, що характеризують зміну об'єктів під впливом експерименту; опис його

результатів та виокремлення невирішених проблем дослідження.

Для встановлення рівня сформованості мотиваційно-ціннісного критерію готовності виявлялися інтереси, потреби здобувачів у руховій активності, включення їх у різні види діяльності (фізкультурно-оздоровчу, культурно-дозвіллеву, фізкультурно-освітню тощо), знайомство їх із загальнокультурними цінностями фізичної культури.

З метою виявлення спонукальних мотивів до педагогічної професії здобувачів першого курсу використовувалася анкета, адаптована до спеціальності Початкова освіта (додаток Д). Анкета складена на основі вивчення думки студентів, які виділили основні мотиви, що стали провідними при їх виборі професії.

Результати анкетування представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Мотиви та потреби здобувачів у отриманні спеціальності
вчителя початкової освіти**

№	Мотиви та потреби	КГ	ЕГ
1	Професія вчителя надає можливість краще пізнати внутрішній світ іншої людини	6	8
2	Не було іншого вибору	13	12
3	Спілкування з дітьми приносить мені радість	7	5
4	Хочу допомогти дітям у їхньому інтелектуальному та фізичному розвитку	5	7
5	Професія вчителя передбачає вдосконалення себе як особистості	8	6
6	Бажання стати дипломованим фахівцем	3	4
7	Суспільне визнання професії педагога оцінюється як досить високе	15	14
8	Дозволяє уникнути опіки батьків	11	13
9	Професія вчителя дає можливість розвинути організаторські здібності, мені подобається керувати людьми	9	9
10	Професія вчителя подобається батькам	12	10
11	Професія вчителя відповідає моїм здібностям	1	2
12	Професія вчителя дає можливість приносити користь людям	14	15
13	Здобуття професії вчителя дозволяє вчитися близько від дому	4	3
14	Професія вчителя обрана моїми друзями	10	11
15	Професія вчителя передбачає високе почуття відповідальності	2	1

Анкетування дозволило виявити ряд чинників, що вплинули на вибір педагогічної професії, визначити їх значущість і здійснювали їх ранжування. Так, у здобувачів КГ та ЕГ перші місця посідають мотиви, спрямовані на власне «Я».

Зокрема, для них провідними мотивами є «відповідність своїх здібностей професії вчителя» (КГ – 1 місце, ЕГ – 2 місце).

Не викликає сумніву, що такі за значимістю мотиви здобувачів як «бажання стати дипломованим фахівцем» (КГ – 3 місце, ЕГ – 4 місце), «близькість закладу освіти від дому» (КГ – 4 місце, ЕГ – 3 місце), сприяють професійній орієнтації та вибору педагогічної професії.

Спостерігається збільшення частки соціально значимих аспектів мотиваційно-потребової сфери. Так, п'ять мотивів та потреб займають наступні місця: «хочу допомогти дітям у їхньому інтелектуальному та фізичному розвитку»; «професія вчителя надає можливість краще пізнати внутрішній світ іншої людини»; «спілкування з дітьми приносить мені радість»; «професія вчителя передбачає вдосконалення себе як особистості», «професія вчителя дає можливість розвинути організаторські здібності, мені подобається керувати людьми».

Респонденти не надають великого значення таким соціальним мотивам, визначальним є професійний вибір: «професія вчителя подобається батькам» (КГ – 12 місце, ЕГ – 10 місце); «професія вчителя обрана моїми друзями» (КГ – 10 місце, ЕГ – 11 місце); «дозволяє уникнути опіки батьків» (КГ – 11 місце, ЕГ – 13 місце); «не було іншого вибору» (КГ – 13 місце, ЕГ – 12 місце).

Проведене дослідження дозволяє виділити сім основних груп мотивів, що визначають вибір професії вчителя початкової школи в галузі фізичної культури: 1) схильність до педагогічної діяльності – «професія вчителя надає можливість краще пізнати внутрішній світ іншої людини»; «спілкування з дітьми приносить мені радість»; «хочу допомогти дітям у їхньому інтелектуальному та фізичному розвитку»; 2) здібності та їх прояви – «професія вчителя дає можливість розвинути організаторські здібності, мені подобається керувати людьми»; «професія вчителя відповідає моїм здібностям»; 3) поінформованість про педагогічну діяльність – «професія вчителя передбачає вдосконалення себе як особистості»; «робота вчителя сприяє розумовому та фізичному розвитку»; «професія вчителя передбачає високе почуття відповідальності»; 4) претензія на суспільне визнання – «громадське визнання професії вчителя оцінюється як досить високе», «професія вчителя дає можливість приносити користь людям»; 5) індивідуальні життєві

плани – «не було іншого вибору», «бажання стати дисциплінованим студентом», «дозволяє уникнути опіки батьків», «отримання професії вчителя дозволяє вчитися близько від дому»; б) позиція однолітків – «професію вчителя обрано моїми друзями»; 7) позиція старших, батьків, сім'ї – «професія вчителя подобається батькам».

Щоб краще орієнтуватися у різноманітні поданих мотивів, їх розділено на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх мотивів вибору професії вчителя початкової школи належать: «професія вчителя надає можливість краще пізнати внутрішній світ іншої людини»; «спілкування з дітьми приносить мені радість»; «хочу допомогти дітям у їхньому інтелектуальному та фізичному розвитку»; «професія вчителя передбачає вдосконалення себе як особистості» тощо. Це ті мотиви, що характеризують суспільну та особисту значимість професії, спілкування та керівництва іншими людьми, задоволення від роботи завдяки її творчому характеру.

Внутрішня мотивація виникає з потреб самого студента, тому можна припустити, що їхнє навчання здійснюватиметься без зовнішнього тиску. До внутрішніх мотивів належать: «бажання стати дипломованим фахівцем»; «дозволяє уникнути опіки батьків» тощо; тобто мотиви, що характеризують прагнення престижу, особисті соціально значимі життєдайні плани.

Вивчення особливостей мотивів та потреб здобувачів до педагогічної діяльності дозволило зробити висновок, що найбільш ефективним у контексті вибору професії вчителя початкової школи в галузі фізичної культури є переважання внутрішніх мотивів разом із позитивною зовнішньою мотивацією.

На початку експерименту з'ясовано рівень мотивації студентів педколеджу, враховуючи потреби та професійно-значущі аспекти. Аналізуючи їхню діяльність, встановлено, що здобувачі майже не володіють інноваційними методиками навчання, з них 60,6% у КГ, 58,3% ЕГ вважають за необхідне використовувати їх елементи у педагогічній практиці. Вони не знайомі з авторськими методиками, їм знайомі лише ті інноваційні методики, які на сьогоднішній день досить широко застосовуються в ЗЗСО. Решта науково-методичної інформації залишається за межами їх знань.

Така ж картина простежується і при виявленні у здобувачів прагнення до

нового, оригінального, нестандартного, до подолання шаблонності у професійній діяльності. Більшість із них стверджують, що вважають за необхідне зміни традиційного плану при підготовці до уроку (КГ 63,9%, ЕГ 60,0%), у них викликає внутрішню незадоволеність, шаблонність та однотипність завдань, вправ пропонувані підручниками та методичними вказівками (КГ 72,7%, ЕГ 72,9%).

Таким чином, проаналізувавши результати сформованості професійної мотивації, можемо зробити такі висновки: по-перше, загалом здобувачі мають внутрішню спрямованість на творчу професійно-педагогічну діяльність; по-друге, відзначено прагнення до саморозвитку, прагнення до творчо активного застосування нових знань, а також до подолання шаблонності та стереотипності у своїй професійній діяльності.

Для з'ясування мотивів занять фізичною культурою застосовано опитувальник «Чому ти займаєшся фізичною культурою?».

Результати внесено до таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Мотиви занять фізичною культурою, %

№	Мотиви	КГ	ЕГ
Внутрішні мотиви			
1.	Бажають бути здоровими	44,4	46,3
2.	Вирости сильним та витривалим	42,1	45,4
3.	Щоб довго жити	68,1	62,1
4.	Щоб стати самостійним	57,4	56,7
5.	Люблять багато рухатися	64,4	59,6
Зовнішні мотиви			
1.	Тому, що стоїть у розкладі	82,9	88,7
2.	Зміцнювати характер, волю	42,1	41,3
3.	Подобається заняття фізкультури	38,4	40,8
4.	Щоб мати гарну поставу	45,8	46,3
5.	Щоб більше дізнатися про фізкультуру	14,8	12,9

Основним, який посів перше місце, на заняттях фізичною культурою є мотив – «тому, що стоїть у розкладі». На другому місці – мотив «щоб довго жити» і на третьому місці – мотив «полюбляю багато рухатися». На останньому місці мотив – «подобається заняття фізичною культурою». На жаль, мотив «щоб більше дізнатися про фізичну культуру» у всіх учасників експерименту є не

сформованим.

Проведені дослідження підтверджують, що орієнтація для здоров'я є стійким мотиваційним утворенням, але може бути не стабільним, оскільки немає цільової установки на здобуття знань (КГ 14,3%, ЕГ 12,9% студентів хочуть більше дізнатися про фізичну культуру).

Аналіз результатів вивчення рівня мотивації показав, що рівень внутрішньої мотивації залежить від інтелектуального розвитку особистості; на розвиток мотивації фізичної культури безпосередньо впливає особистість викладача; мотивація занять фізичною культурою не є провідним фактором у підготовці здобувачів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Вивчався інтерес студентів до занять фізичною культурою та фізкультурно-оздоровчою діяльністю (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Інтерес здобувачів до фізичної культури
та фізкультурно-оздоровчої діяльності, %**

№	Групи	Інтерес до фізкультури	Інтерес до фізкультурно-оздоровчої діяльності
1	КГ	36,1	31,9
2	ЕГ	47,0	48,8

Аналіз результатів таблиці показав, що у студентів фізична культура та здоровий спосіб життя не мають провідного значення, оскільки їх місце починають займати дисципліни фахової підготовки.

Для перевірки такого показника фізкультурної діяльності як цінності, здобувачам запропоновано тест, що містить 20 видів цінностей. Потрібно було проранжувати цінності у порядку значимості. Для порівняльного аналізу із загального списку цінностей взято три групи: цінності-цілі (гарний фізичний розвиток, заняття улюбленим видом спорту, здоровий спосіб життя; здоров'я); цінності-засоби (успіхи у навчанні, знання, розвиток інтелекту); цінності-результат (хороша спортивна форма).

Результати вивчення ціннісних орієнтацій показано у таблиці 2.6).

Таблиця 2.6

Результати вивчення ціннісних орієнтацій у фізкультурній діяльності, %

Групи	Цінності-цілі	Цінності-засоби	Цінності-результат
КГ	54,2	24,5	21,3
ЕГ	50,8	27,5	36,7

Аналіз отриманих результатів показав, що цінності-цілі та цінності як результат не залежать один від одного. Багатьма учасниками експерименту усвідомлюються цілі у здійсненні фізкультурної діяльності, але разом з тим вони не знають способу його досягнення. Важливо було визначити результати в усіх групах цінностей: цінності-цілі містять інформацію про ідеал, перспективи, вказують на шляхи та засоби діяльності особистості. Цінності-засоби формують інтелектуальну сферу особистості. Хороша спортивна форма, як результат, вказує на здоровий спосіб життя.

З таблиці видно, що група цінностей-цілей (за середнім показником) займає перше місце в КГ 54,2%, ЕГ 50,8%. Група цінностей-засобів, які є основою фізкультурної освіти та засобом адаптації до навколишнього середовища, отримала такі характеристики: КГ 21,3%, ЕГ 27,5%.

Зіставляючи результати, отримані за цінностями-цілями та цінностями-засобами можна припустити, що хороша спортивна форма як результат матиме низький рівень. Аналіз третьої групи цінностей показав, що хорошу спортивну форму вважають цінністю: КГ 24,5%; ЕГ 36,7%.

Аналіз отриманих результатів показав, що хороша спортивна форма не відіграє провідної ролі у житті людини.

Оцінку професійних якостей майбутнього вчителя, здатного до проектування фізкультурно-оздоровчого процесу здійснювали за 10-бальною шкалою.

Результати відображено у таблиці 2.7.

Аналіз таблиці показав, що серед професійних якостей найменш сформованими є почуття обов'язку, прагнення до творчості, знання про фізичну культуру, комунікативні якості.

Таблиця 2.7

Оцінка професійних якостей майбутнього вчителя початкової школи, %

Якості	КГ	ЕГ
Володіння фізкультурно-оздоровчими технологіями	18,1	17,9
Знання про фізичну культуру	16,7	17,1
Прагнення до творчості	17,6	16,7
Комунікативні якості (уміння слухати)	14,8	14,6
Володіння емоціями	20,8	20,0
Здатність прогнозувати перспективні результати	26,4	26,3
Педагогічна спостережливість	21,8	22,9
Схильність до рефлексії	13,4	13,8
Схильність до досліджень	25,0	23,8
Емоційна гнучкість	22,2	21,3
Почуття обов'язку	12,5	15,0
Почуття відповідальності	19,9	20,0

Проаналізуємо перспективи становлення виявлених професійних якостей. Такі якості як володіння емоціями, почуття відповідальності, почуття обов'язку можуть бути сформовані через мотиваційну сферу; здатність прогнозувати перспективні результати – через пізнавальну; схильність до дослідження, педагогічна спостережливість, комунікативні якості, схильність до рефлексії – через діяльнісну.

Перевірялась значимість для здобувачів особистісних якостей професійної діяльності. Результати занесено у таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

Значимість особистісних якостей майбутнього вчителя початкової школи, %

№	Якості	КГ	ЕГ
1	Зовнішня привабливість	41,2	43,8
2	Висока моральність	21,8	22,9
3	Високий інтелект	30,1	27,9
4	Доброзичливість	12,9	13,3
5	Загальна культура	28,2	28,8
6	Комунікабельність	27,3	27,1
7	Небайдужість	20,4	19,2
8	Організованість	29,4	30,0
9	Чуйність	22,7	22,1
10	Сильна воля	20,8	20,4
11	Вибагливість	22,2	22,1
12	Емоційність	20,8	20,0
13	Енергійність	13,9	16,3

Для зручності розгляду поділили сукупність якостей на три групи, серед яких найбільший інтерес становить перша та остання. Це групи, що поєднують найбільш і найменш важливі якості майбутнього вчителя.

У першу групу ввійшли традиційні якості, пов'язані з виявом інтелектуальних здібностей, культурою, організованістю, комунікативністю.

Особливо чітко свідчать про традиційне мислення майбутнього вчителя якості, що потрапили до третьої групи, ті які посіли останнє місце за важливістю їхнього вияву в педагогічній діяльності. До них належать: «зовнішня привабливість», «доброта», «емоційність», «енергійність».

Таким чином, чітко вимальовується особистісна поляризація раціонального та емоційного, з перевагою першого компонента. З 13 можливих до найбільш важливих потрапило 10, 1/3 реалізуються з допомогою трьох якостей: високий інтелект (КГ 30,1%, ЕГ 27,9%), організованість (КГ 29,4%, ЕГ 30,0%), загальна культура (КГ 28,2%, ЕГ 28,8%). Це свідчить про традиційні механізми впливу на майбутніх учителів, які бачать своє завдання насамперед у передачі певного обсягу знань. Ще ортодоксальніше виглядають погляди майбутніх учителів при розгляді якостей, умовно позначених як категорія «незначні», тобто тих якостей, які були поставлені ними при оцінці їх можливостей для реалізації функцій на останнє місце. У цій категорії зустрічаються «зовнішня привабливість» (КГ 12,5%, ЕГ 13,3%), а також «добррозичливість» (КГ 12,9%, ЕГ 13,3%), «сильна воля» (КГ 20,8%, ЕГ 20,4%), «вибагливість» (КГ 22,2%, ЕГ 22,1%).

Таким чином, дослідження довело, що та частина особистісних якостей, яка отримала найвищий рейтинг, є поліфункціональними (або універсальними) якостями, що дозволяє, на думку опитаних, реалізувати через них кілька педагогічних функцій. Так, наприклад, високий інтелект вказує на якість, потрібну при виконанні інформаційної, гностичної, розвивальної та інших функцій. Інші ж якості виступають як монофункціональні у реалізації однієї функції (так, наприклад, вимогливість пов'язувалася опитуваними лише з функцією мобілізації здобувачів). Якості, віднесено респондентами наприкінці, мають лише допоміжне значення, будучи самостійними детермінантами

педагогічного процесу (емоційність, доброта).

Узагальнені результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм за запропонованими методиками, подано в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Бали	%	Бали	%
Бал 5	–	–	–	–
Бал 4	10	4,6	9	3,8
Бал 3	25	11,6	38	15,8
Бал 2	181	83,8	193	80,4
Всього	216	100	240	100

Для визначення середньої арифметичної для КГ та ЕГ застосовано формулу 2.1 (п. 2.1).

Отже, готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм у КГ складає: $H_k^0 = 2,21$ (44,2%), ЕГ – $H_e^0 = 2,23$ (44,6%) з різницею 0,4%. Ця різниця є несуттєвою.

Для виявлення готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за *пізнавально-когнітивним* критерієм використано дидактичні тести. Опитувальник містив 4 завдання, виконання яких вимагало від здобувачів актуалізації деяких знань щодо використання фізкультурно-оздоровчих технологій: розкрити актуальність і сутність фізкультурно-оздоровчих технологій; запропонувати можливий зміст фізкультурної діяльності; перерахувати найбільш оптимальні засоби та методи фізкультурно-оздоровчих технологій; розкрити роль фізкультурно-оздоровчої організації роботи на заняттях.

Із першим завданням впоралися 32,9% студентів КГ, 32,5% ЕГ. При виконанні цього завдання найбільшу складність для опитуваних склало розкриття сутності поняття «фізкультурно-оздоровчі технології».

Найменша кількість опитаних (КГ 7,4%, ЕГ 8,8%) зуміли запропонувати можливий зміст фізкультурно-оздоровчої діяльності. Відмова інших студентів від виконання цього завдання пояснюється низьким рівнем знань про принципи фізкультурно-оздоровчої діяльності, про вплив освітнього середовища на заняття фізичними вправами та відсутністю відповідної методичної підготовки студентів щодо використання фізкультурно-оздоровчих технологій.

Перерахувати найбільш оптимальні засоби та методи фізкультурно-оздоровчих технологій змогли КГ 41,2% респондентів, ЕГ 42,1%. Це зумовлено тим, що для здійснення зазначеного напряму педагогічного процесу у закладах освіти можуть бути використані засоби рухової спрямованості, оздоровчі сили природи, гігієнічні фактори: загартовування, ЛФК, точковий масаж, кінезотерапія, правильне дихання, аромо- та фітотерапія. З усіма перерахованими засобами студенти знайомляться на заняттях з фізичної культури та в процесі вивчення методики навчання фізкультурної ОГПО, тому вибір найбільш доцільних засобів та методів фізкультурно-оздоровчих технологій не склав для них великих труднощів.

Особливу складність для студентів становило завдання, що вимагає розкрити роль фізкультурно-оздоровчої організації роботи на занятті. Лише 5,1% студентів КГ, 6,3% ЕГ обґрунтували значущість визначення фізичного навантаження протягом навчального дня.

Таким чином, виконати всі запропоновані завдання зуміли менше половини студентів, які брали участь у письмовому опитуванні. Це свідчить про низький рівень знань щодо використання фізкультурно-оздоровчих технологій. Значна частина студентів не вбачає усвідомленої потреби у здійсненні фізкультурної діяльності з учнями.

Для діагностики сформованості знань та вмінь майбутніх учителів з фізичної культури, використовували опитувальник, який містив 7 питань. Отримані результати занесено у таблицю 2.10.

Таблиця 2.10

**Результати сформованості знань та вмінь
майбутніх учителів з фізичної культури, %**

№	Знання та вміння	КГ	ЕГ
1.	Займаюся фізичними вправами	38,0	35,4
2.	Буду вчити учнів фізичних вправ	41,7	40,0
3.	Вважаю гарний фізичний розвиток цінністю	36,6	39,2
4.	Знаю особливості віку дітей, яких буду навчати	34,3	30,8
5.	Знаю, що таке режим дня	42,1	44,2
6.	Умію розвивати дружні почуття дітей	35,6	36,7
7.	Умію проводити оздоровчу роботу з дітьми	29,2	21,7

Аналіз таблиці показав, що знання з фізичної культури у здобувачів сформовані у КГ на рівні 34,3–42,1%, ЕГ 30,8–44,2%, уміння відповідно 29,2–35,6% та 21,7–36,7%.

З метою виявлення ставлення студентів до форм та способів реалізації фізкультурної діяльності, самооцінки особистісних можливостей у підготовці до неї було опитано студентів I курсу. Ефективними пропонувалося вважати ті форми фізичної культури, які сприяють узгодженню завдань та засобів фізичної культури; сприяють професійній підготовці майбутніх вчителів. Результати дослідження занесено у таблицю 2.11.

Таблиця 2.11

**Участь здобувачів у різних формах заходів фізичної культури
в педколеджі, %**

№	Види занять. Форми та способи фізичної культури	Вважають ефективними		Беруть участь постійно		Беруть участь рідко		Не беруть участь	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1.	Заняття з дисциплін різних циклів підготовки та позааудиторні заняття	28,2	29,2	41,7	47,1	30,1	23,8	–	–
2.	Заняття з дисциплін в галузі фізичної культури та позааудиторні спортивні заняття (ритміка, гімнастика, тощо)	33,3	34,6	32,4	31,7	23,6	22,5	10,6	11,3
3.	Заняття з дисциплін психолого-педагогічного циклу	31,0	30,0	45,4	50,5	15,7	16,3	7,9	6,7
4.	Різноманітні форми позааудиторних фізкультурних заходів	27,3	26,3	40,8	44,6	21,3	24,6	6,0	4,6

Перші три форми занять визнаються більш ефективними, ніж різноманітні форми позааудиторних фізкультурних заходів. Здобувачі вважають заняття з дисциплін в галузі фізичної культури та позааудиторні спортивні заняття (ритміка, гімнастика тощо) найбільш ефективними (КГ 33,3%, ЕГ 34,6%). Однак, заняття з дисциплін у галузі фізичної культури вважаються ефективною формою, але понад 30% опитаних не беруть участь у них.

Анкета, розроблена для майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури, мала на меті вивчити питання, пов'язані з проблемою використання ігрової технології у професійній діяльності: можливості застосування гри; виявлення переваг використання ігор у розділах навчальної програми; показати причини використання ігор; виявити арсенал ігор, що використовується вчителем; зміст ігор; мета використання ігор; можливості гри в коригуванні поведінки дитини; виявленні труднощів, з якими зустрічається вчитель під час проведення гри; можливість оцінювати діяльність вчителя, використовуючи спостереження за учнями під час гри.

Перше питання анкети: «У якій частині уроку, Ви можете використати гру?» спрямоване на визначення місця гри в структурі уроку фізичної культури.

Результати показали, що майбутні учителі планують використовувати ігри під час уроків фізичної культури, проте 9,7% КГ, 7,9% ЕГ вважають, що гру необхідно проводити обов'язково у заключній частині, 90,3% КГ, 92,1% ЕГ вважають, що гру можна проводити у будь-якій частині уроку.

Друге питання анкети мало на меті виявити, в яких розділах навчальної програми у ЗЗСО майбутні учителі вважають за краще використовувати ігри.

Отримані дані представлено у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Можливості застосування ігор у розділах навчальної програми ЗЗСО, %

Розділи навчальної програми	КГ	ЕГ
Гімнастика з елементами акробатики	22,7	29,5
Легка атлетика	19,0	18,8
Рухливі ігри	43,5	40,0
Спортивні ігри	–	–
У всіх розділах програми	14,8	11,7

Аналізуючи результати відповідей майбутніх учителів, відзначаємо, що вони не передбачували використовувати ігри під час навчання дітей легкої атлетики та гімнастики, це пов'язано з тим, що в деяких закладах освіти цьому розділу програми недостатньо приділено увагу.

У розділі гімнастика з елементами акробатики, воліють проводити ігри КГ 22,7%, ЕГ 29,5%. На заняттях з легкої атлетики ігри використовуватимуть КГ 19,0%, ЕГ 18,8%. Під час навчання спортивним іграм майбутні учителі не зазначили в анкеті, що включають гру. 14,8% КГ, 11,7% ЕГ вважають, що ігри треба планувати у будь-якому розділі навчальної програми.

Третє питання анкети мало на меті виявити аргументацію причин, чому вчитель має використовувати ігри на уроці. Отримані дані подано у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Аргументація причин застосування гри на уроці, %

№	Причини	КГ	ЕГ
1.	Підготовка дітей до змагань	0,5	2,5
2.	Зняття напруги від фізичного навантаження	8,9	8,8
3.	Необхідність зміни способів організації учнів під час уроку	29,2	17,9
4.	Підтримка емоційного стану дітей, збільшення рухової активності	35,2	37,1
5.	Як заохочення за плідну роботу на уроці	5,1	7,9
6.	Викликати інтерес до матеріалу уроку	13,0	16,3
7.	Втома вчителя	1,4	-
8.	Клас став «некерованим»	2,8	2,9
9.	Як відпочинок, розслаблення учнів	4,2	6,7

Аналіз даних таблиці дозволив зробити висновок, що майбутні учителі, основними причинами використання ігор на уроці вважають: підтримка емоційного стану дітей (КГ 35,2%, ЕГ 37,1%); спосіб організації дітей (КГ 29,2%, ЕГ 17,9%); засіб рекреації дітей, що передбачає зняття напруги після фізичного навантаження та розслаблення, відпочинок (КГ 4,2%, ЕГ 6,7%).

Четверте питання анкети передбачало виявлення думки майбутніх учителів щодо мети використання гри на уроці.

Мета використання гри на уроці, %

№	Мета	КГ	ЕГ
1.	Збільшити рухову активність дітей на уроці	23,6	19,6
2.	Розвиток фізичних якостей	47,7	49,2
3.	Закріпити досліджувані рухи	18,1	17,9
4.	Вивчити нові рухи	32,4	2,1
5.	Розвиток пізнавального інтересу до фізичних вправ	5,1	5,8
6.	Підготовка до спортивних ігор	2,3	3,8

Аналіз відповідей показав, що майбутні учителі планують включати у свій урок гру з метою розвитку фізичних якостей досить часто: КГ 47,7%, ЕГ 49,2%. З метою збільшення рухової активності учнів під час уроку, гру планують включати КГ 23,6%, ЕГ 19,6%. З метою закріплення рухів, що вивчаються на уроці, гру використовуватимуть КГ 18,1%, ЕГ 17,9%.

Практично рухливі ігри не планують використовуватися майбутніми вчителями для підготовки до спортивних ігор та з метою навчання нових рухів, а також на уроці з метою розвитку пізнавального інтересу до фізичних вправ.

Аналіз відповідей на питання анкети дозволив зробити висновок про можливе використання ігрової діяльності на уроках фізичної культури в початковій школі, а саме: усі майбутні вчителі планують включати ігри в урок, більшість з них вважають, що гру можна використовувати у будь-якій частині уроку та незалежно від розділів навчальної програми. Причини використання ігор під час уроку: підтримання емоційного стану дітей, як рекреації, зміни способів організації дітей під час уроці. Здобувачі зазначають, що вчитель має використовувати значну кількість ігор, різного змісту за рахунок опанування нових рухів. Ігри включатимуть в урок вчителями з метою розвитку фізичних якостей та збільшення рухової активності дітей.

За результатами анкетування здійснено оцінку здатності здобувачів до фізкультурної діяльності, що відображено у таблиці 2.15.

**Оцінка здатності здобувачів до фізкультурної діяльності
засобами рухливих ігор, %**

Групи	Досить підготовлений	Недостатньо підготовлений	Зовсім не готовий
КГ	26,8	39,4	33,8
ЕГ	25,8	40,9	33,3

Аналіз таблиці показав, що студенти оцінили свою готовність як недостатню (КГ 39,4%, ЕГ 40,9%), що дозволяє припускати наявність деяких знань та вмінь, необхідних для реалізації цього напряму освітнього процесу, 33,8% анкетованих КГ, 33,3% ЕГ висловили думку про абсолютну неготовність до фізкультурної діяльності з використанням рухливих ігор, 26,8% КГ, 25,8% ЕГ студентів вважають, що мають достатню готовність до фізкультурної діяльності засобами рухливих ігор.

Готовність студентів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності передбачає не тільки турботу про фізичну підготовку учасників освітнього процесу, а й свого власного. Для цього ми вивчили готовність студентів до використання фізичних вправ за допомогою методики шкалювання (додаток Б). Спочатку респондентам пропонується розгорнуто відповісти на «відкрите» питання про те, що він вкладає в поняття «фізичні вправи». Потім за десятибальною шкалою належить оцінити свій рівень готовності до здійснення фізичних вправ, де високому рівню відповідає 8–10 балів, середньому – 4–7, низькому – 1–3. Для того, щоб здійснити самооцінку, студенту пропонуються короткі описи показників низького та високого рівнів, виходячи з системоутворювальних ознак – параметрів готовності до здійснення фізичних вправ: мотивація до їх використання, ставлення до цінностей фізичної культури, активність особистості в оволодінні навичками виконання фізичних вправ.

За змістом відповідей студентів на перше питання про сутність поняття «фізичні вправи» можна судити про розуміння важливості фізичних вправ в управлінні своїм здоров'ям.

На думку 36,1% респондентів КГ, 33,8% ЕГ основою фізичних вправ вважають прагнення людини до фізичної досконалості. Майбутні вчителі початкових класів з такою моделлю розуміння, як правило, не ставлять стан свого здоров'я в залежність від спеціальної фізкультурної діяльності (зайняття фізичними вправами, процедури, що гартують, відпочинок на природі тощо). Тому основну частину свого часу присвячують професійній діяльності або проводять у домашніх турботах.

28,2% студентів КГ, 30,0% ЕГ вважають, що основу фізичних вправ становить рухова активність та пов'язані з нею біологічно важливі умови життєдіяльності (чисте повітря, повноцінне харчування, нормальний сон). У цій стратегії знаходять відображення основні компоненти фізичних вправ, які забезпечують підтримку соматичного статусу людини. Водночас поза увагою залишаються соціальні та психологічні аспекти життєдіяльності, пов'язані, зокрема, з підтримкою позитивного емоційного тону, турботою про власну зовнішність.

25,0% опитаних КГ, 23,3% ЕГ припускають, що основу фізичних вправ становить превентивна (охоронна) поведінка: «Не курити! Не вживати алкоголь! Однак в даному випадку не торкаються фізкультурно-оздоровчих аспектів поведінки людини, спрямовані на зміцнення здоров'я.

10,7% респондентів КГ, 12,9% ЕГ вважають, що основою фізичних вправ служить виконання рекомендацій лікарів та дотримання режиму дня, навіть якщо це часом суперечить власним потребам або інтересам інших людей.

У результаті аналізу результатів анкетування встановлено, що студенти не мають достатньо повного та науково обґрунтованого розуміння сутності фізичних вправ. Серед них не знайшлося жодного, хто б висловив думку про те, що кожній людині в силу її психологічних особливостей, стану здоров'я та схильності до окремих захворювань має бути властивий свій (індивідуальний) спосіб виконання фізичних вправ. Тому, більшість майбутніх учителів недооцінюють важливість проблеми оптимізації фізкультурної діяльності в управлінні своїм здоров'ям. Турбота про здоров'я зводиться в основному до надання їм медичної допомоги, спрямованої на усунення соматичних і психічних розладів. У цьому випадку

керування своїм здоров'ям відбувається на досить низькому рівні саморегуляції (виконати вказівки лікаря). Для збереження здоров'я нині цього недостатньо.

На думку майбутніх вчителів початкової школи, найбільше сприяють зміцненню здоров'я такі чинники: заняття фізичними вправами; повноцінне та якісне харчування; оптимальна організація робочого дня; прогулянки на свіжому повітрі; повноцінний сон. Студенти усвідомлюють значущість зазначених факторів для власного фізичного благополуччя, але в реальній діяльності, за їхнім визнанням, використовують їх далеко не повною мірою.

Отже, відповідно до визначених нами рівнів готовності майбутніх вчителів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності, рівень сформованості пізнавально-когнітивного критерію у більшості студентів – низький.

Результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за пізнавально-когнітивним критерієм за запропонованими методиками показано в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за пізнавально-когнітивним критерієм (констатувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Бали	%	Бали	%
Бал 5	–	–	–	–
Бал 4	17	7,9	15	6,3
Бал 3	42	19,4	33	13,7
Бал 2	157	72,7	192	80,0
Всього	216	100	240	100

Отже, готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за пізнавально-когнітивним критерієм у КГ складає: $N_k^0 = 2,35$ (47,0%), ЕГ – $N_e^0 = 2,6$ (45,2%) з різницею 2,8 %. Ця різниця є несуттєвою.

Дієво-практичний критерій готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи передбачає наявність позитивного ставлення до своєї діяльності, заснованої на особистісно-орієнтованій взаємодії та спрямованої на формування основ фізичної культури учнів та рефлексії.

Досліджувалися уміння здобувачів планувати навчальний матеріал з фізичної культури. Результати відображено у таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Уміння здобувачів планувати навчальний матеріал з фізичної культури, %

Навчальний матеріал	Групи	
	КГ	ЕГ
Рухові навички		
Повне дихання йогів, обертання прямих рук на затримці дихання після вдиху, максимально швидкі та глибокі вдихи та видихи	10,6	12,1
Вправи на розслаблення в позиції лежачи, пози «Плуг», нахил вперед з позиції лежачи на спині, підйом прямих ніг лежачи на спині, прогин назад лежачи на животі	14,4	13,8
Вправи для зору – переведення погляду з близької відстані на далекі предмети	20,4	20,4
Поза нахилу вперед із позиції лежачи на спині	20,8	21,3
Стройові вправи, виконання танцювальних елементів, вправи в уповільненому диханні (за рахунок вчителя)	24,5	25,4
Позиції «Трикутник» та «Герой»	19,0	18,8
Рухливі ігри – на силу, швидкість, витривалість, спритність	28,7	27,1
Рухливі ігри		
Основні правила виконання (підготовка місця для заняття, необхідний час для одного заняття, частота занять на тиждень, особливості техніки виконання вправи)	27,3	28,8
Рухова підготовка	29,2	29,6
Рухливі ігри з розвитку сили	25,0	24,2
Метання малих м'ячів на дальність, біг на короткі дистанції до 20 м	27,8	29,2
Рухливі ігри на витривалість, біг на дистанції до 1 км	23,6	24,2
Лазання по гімнастичній стінці та лавці, рухливі ігри з м'ячем	20,4	20,0

Аналіз таблиці показав, що уміння здобувачів планувати навчальний матеріал з фізичної культури з використанням рухових навичок у КГ сформоване у діапазоні 10,6–28,7%, ЕГ – 12,1–27,1%; уміння здобувачів планувати навчальний матеріал з фізичної культури з використанням рухових навичок – у КГ 20,4–29,2%, ЕГ 20,0–29,6%.

Діагностика початкового рівня дієво-практичного критерію готовності майбутніх вчителів проводилася за уміннями: гностичними, прогностичними,

конструктивними, організаторськими, комунікативними, проєктувальними, навчальними, аналітичними, рефлексивними (за допомогою процедур ранжування, аналізу програм професійного саморозвитку) і показала результати, які відображено у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18

Сформованість професійних умінь у здобувачів, %

Уміння	Групи	
	КГ	ЕГ
Гностичні	11,1	10,8
Прогностичні	14,4	15,8
Конструктивні	11,6	13,3
Організаторські	15,3	15,0
Комунікативні	21,8	28,8
Проєктувальні	10,6	10,0
Навчальні	38,4	29,6
Аналітичні	18,1	22,5
Рефлексивні	14,4	17,9

Зведені у таблиці результати сформованості професійних умінь у здобувачів виявили низькі показники КГ від 10,6% до 38,4%, ЕГ від 10,0% до 29,6%.

На етапі констатувального експерименту нами проводився попередній аналіз фізичної підготовленості здобувачів. Визначалися показники фізичного розвитку студентів педагогічного коледжу (1 курс).

Результати занесено у таблицю 2.19.

Таблиця 2.19

Показники фізичного розвитку студентів педагогічного коледжу (1 курс)

№	Показники	Стать	КГ	ЕГ
1.	Довжина тіла (см)	юнаки	177	180
		дівчата	169	166
2.	Маса тіла (кг)	юнаки	69	66
		дівчата	57	58
3.	ОГК (см)	юнаки	86,38	87,50
		дівчата	86,34	82,85
4.	ЖЄЛ (мл)	юнаки	3100	3410
		дівчата	2405,4	2500,47
5.	Індекс Кетле (г/см)	юнаки	21,77	19,95
		дівчата	20,37	22,02
6.	Кистова динамометрія (кг)	юнаки	40	39
		дівчата	24	24,5

Результати відображені у таблиці свідчать про те, що показники довжини тіла у юнаків та індекс Кетле у здобувачів обох статей не виявили стабільності у всіх обстежуваних групах. Стабільність та прогностична значимість параметрів ОГК, ЖЄЛ та кистьової динамометрії у здобувачів обох статей, маси тіла у дівчат дозволяють припустити, що за значенням цих ознак можна побіжно прогнозувати успішність підготовки майбутнього вчителя початкової школи в галузі фізичної культури.

Фізична підготовленість здобувачів у контрольних і експериментальних групах визначалася як вміння виконувати різні вправи з одночасним виявом оптимального рівня рухових якостей – швидкості, витривалості, спритності, сили, координації, гнучкості. До комплексу рухових завдань були включені основні види рухів: біг, стрибки, метання, а також спеціальні контрольні завдання, що визначають рівень розвитку.

Здобувачі повинні були продемонструвати виконання нормативів та виконати нормативні вправи з кожної групи фізичних здібностей (силових, швидкісних, витривалих та координаційних). Критерієм «високий» рівня фізичної підготовленості є виконання основних нормативів якості та виконання нормативів у відповідних фізичних вправах. Характеризувати середній рівень фізичної підготовленості буде виконання основних нормативів якості та часткового (до 1/2) виконання нормативів у фізичних вправах. Для характеристики рівня фізичної підготовленості «низький» – відповідно до виконання здобувачами лише основних нормативів якості. Результати відображено у таблиці 2.20.

Вихідне тестування не виявило достовірних відмінностей у рівні освоєності рухових якостей здобувачів контрольної та експериментальної груп.

Аналіз отриманих вихідних даних про освоєність рухових якостей показав, що є відставання за низкою показників у здобувачів контрольної і експериментальної груп. Порівняння вибірки здобувачів контрольних та експериментальних груп за основними ознаками свідчать про те, що розбіжність між ними не перевищує допустимих меж. Тому результати досліджень можуть вважатися досить достовірними та репрезентативними.

Оцінка розвитку рухових якостей

Рухова якість	Група	Середній рівень	
		для юнаків	для дівчат
Біг 60 м (швидкість)	КГ	9,7	10,4
	ЕГ	9,6	10,4
Човниковий біг 4 x 9 м (координація)	КГ	10,1	11,8
	ЕГ	10,1	11,6
Стрибок у довжину з місця (швидкісна сила)	КГ	195	155
	ЕГ	196	162
Біг на 1500 м, хв, с (витривалість)	КГ	7,85	9,35
	ЕГ	7,77	9,20
Нахил уперед із положення сидячи (гнучкість)	КГ	5	10
	ЕГ	6	10
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, разів (сила м'язів)	КГ	25	11
	ЕГ	28	10

Результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм за запропонованими методиками показано в таблиці 2.21.

Отже, готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм у КГ складає: $N_k^0 = 2,22$ (44,4%), ЕГ – $N_e^0 = 2,18$ (43,6%) з різницею 0,8%. Ця різниця є несуттєвою.

Таблиця 2.21

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за дієво-практичним критерієм (констатувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Бали	%	Бали	%
Бал 5	–	–	–	–
Бал 4	6	2,8	8	3,3
Бал 3	36	16,7	29	12,1
Бал 2	174	80,5	203	84,6
Всього	216	100	240	100

Результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за

мотиваційно-ціннісним, пізнавально-когнітивним, дієво-практичним критеріями показано у таблиці 2.22.

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за мотиваційно-ціннісним, пізнавально-когнітивним, дієво-практичним критеріями показав, що середньо-арифметична МЦ_к критерію в КГ складає 2,21 бала, що становить 44,2 %, ПК_к – 2,23 (44,6%), ДП_к – 2,22 (44,4%), у ЕГ: МЦ_е – 2,23 (44,6%), ПК_е – 2,26 (45,2%), ДП_е – 2,18 (43,6%).

Таблиця 2.22

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за мотиваційно-ціннісним, пізнавально-когнітивним, дієво-практичним критеріями (констатувальний експеримент)

Групи	Критерії					
	МЦ		ПК		ДП	
	бали	%	бали	%	бали	%
КГ	2,21	44,2	2,35	47,0	2,22	44,4
ЕГ	2,23	44,6	2,26	45,2	2,18	43,6

Для визначення рівнів готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи обрано шкалу: низький рівень – менше 45%, середній 46–75%, високий 76–100%.

При порівнянні із запропонованою шкалою встановлено, що готовність майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за усіма критеріями знаходиться на низькому рівні.

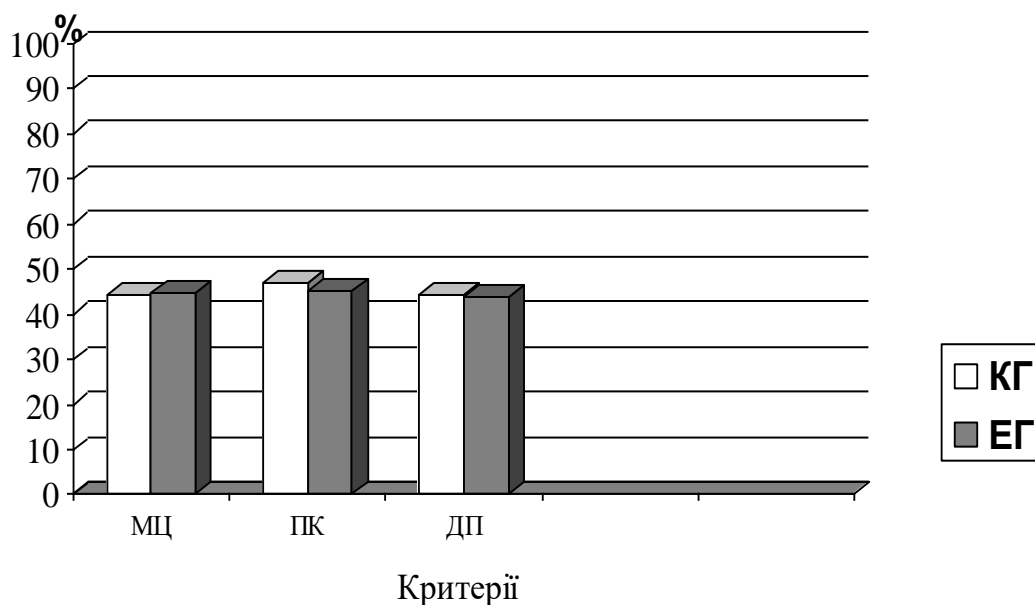
Для оцінки значущості відмінностей у рівнях готовності здобувачів експериментальних та контрольних груп, результати вхідної діагностики статистично оброблено. Для цього використано критерій Пірсона (χ^2), який визначено за формулою 2.2 (п. 2.1).

Проведені обрахунки χ^2 за мотиваційно-ціннісним критерієм показали, що він складає 1,44, пізнавально-когнітивним – 8,37, дієво-практичним – 3,16. Це означає, що всі значення менше 9,49. Отже, приймається нульова гіпотеза H_0 ,

а отже отримані результати забезпечувалися випадковими чинниками.

Аналіз результатів констатувального експерименту виявив, що більшість респондентів має низький рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, це підтверджує складена діаграма (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Розподіл показників готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за критеріями (констатувальний експеримент)

Аналіз стовпчикової діаграми підтвердив низький рівень готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за критеріями в обох групах.

Різниця в КГ між мотиваційно-ціннісним та пізнавально-когнітивним критеріями склала 2,8 %, за дієво-практичним – 0,2%, у ЕГ відповідно 0,6%, 1,0%.

Отже, між показниками сформованості критеріїв готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи у КГ та ЕГ існує незначна різниця, яка у констатувальному експерименті не враховувалася.

Розподіл здобувачів за рівнями готовності до формування основ фізичної культури учнів початкової школи показано у таблиці 2.23.

**Вихідні рівні готовності майбутніх учителів початкової школи
до формування основ фізичної культури учнів (констатувальний етап)**

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група
Високий	16 (7,4%)	12 (5,0%)
Середній	87 (40,3%)	91 (37,9%)
Низький	113 (52,3%)	137 (57,1%)

Аналіз таблиці показав, що розподіл за рівнями готовності здобувачів у обох групах майже однаковий з переважанням низького рівня. Так, високий складає у КГ 7,4%, ЕГ 5,0%, середній у КГ 40,3%, ЕГ 37,9%, низький у КГ 52,3%, ЕГ 57,1%.

Отже, на низькому рівні виявилися: знання у галузі фізичної культури (організація та проведення самостійних занять фізичною культурою); уміння використовувати засоби фізичної культури під час занять фізичними вправами (виконання ранкової гігієнічної гімнастики, заняття у спортивних секціях, участь у спортивних змаганнях); навички організації та проведення занять фізичною культурою (постановка мети та поточних завдань заняття, складання комплексу тренувальних вправ); вміння оцінювати рівень володіння знаннями та вміннями; володіння навичками загартовування (повітряні ванни, обтирання) тощо.

Серйозною проблемою, що блокує прагнення до фізкультурної діяльності, є наявність психологічних бар'єрів, які виявляються у високій особистісній тривожності, боязні нестандартних, незвичних ситуацій, боязні помилитися, здатися некомпетентним.

Отримані дані підтвердили наше припущення про недостатність знань, усвідомлення особистої та суспільної значущості фізичної культури, про недооцінку можливостей фізичної культури у формуванні особистісних якостей.

Аналіз показав, що більшість здобувачів, незважаючи на інтерес до фізкультурної діяльності, зовсім не знають спортивного обладнання, інвентарю, предметів, практично не знають рухливих ігор. Найбільші труднощі у здобувачів викликали вміння виявляти ефективність фізкультурних заходів, вміння вести

колективну та індивідуальну роботу з формування основ фізичної культури суб'єктів освітнього процесу, вміння здійснювати діагностику психофізіологічного стану учасників процесу навчання.

Отже, проведене дослідження дозволило зробити висновок, що готовність майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів недостатня.

Водночас, було виявлено наявність позитивного досвіду студентів у галузі фізичної культури, їхнє бажання набути знань та оволодіти спеціальними вміннями з формування фізичної культури дітей, що дозволяє стверджувати про значний потенціал майбутніх вчителів у оволодінні цінностями фізичної культури.

Результати констатувального експерименту стали основою для розроблення програми формувального експерименту, логіку якого вибудовано відповідно до особливостей реалізації педагогічних можливостей освітнього процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів, зокрема реалізації педагогічних умов.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження проведено моніторинг стану підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах та готовності до формування основ фізичної культури учнів молодшого шкільного віку з подальшим корегуванням процесу їх підготовки.

Аналізуючи обов'язковий мінімум змісту професійної освітньої програми для спеціальності «Початкова освіта» з'ясовано, що в комплексі освітні компоненти («Фізична культура», «Фізичне виховання», «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор») мають значний потенціал щодо формування фізичної культури студентів, озброєння їх фаховими знаннями та вміннями, що збагачують професійну підготовку. Попри те, аналіз практичного компоненту

підготовки – педагогічної практики свідчить, що фізкультурно-оздоровчі можливості навчальних дисциплін використовуються не в повному обсязі.

Результати аналізу стану підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах засвідчує те, що здобувачі не завжди здатні застосовувати у практичній діяльності та використовувати теоретичні знання, зокрема в галузі фізичної культури.

Визначено критерії готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи та їх показники: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, дієво-практичний.

Показниками мотиваційно-ціннісного обрано: інтерес до професійної та фізкультурної діяльності, усвідомлення актуальності та необхідності процесу формування основ фізичної культури учнів початкової школи, сформованість ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреба в досягненні успіху в діяльності, пов'язаної з формуванням основ фізичної культури учнів початкової школи, формування ієрархії потреб та відповідних мотивів, педагогічна спрямованість особистості, прагнення набуття відповідних знань та умінь; рівень фізичного стану (фізичного розвитку, функціональної та фізичної підготовленості); чіткість виконання різноманітної фізкультурної діяльності, сформовані особистісні та професійні якості, необхідні до формування в учнів основ фізичної культури).

Показниками пізнавально-когнітивного є: оволодіння теоретичними, методичними та практичними знаннями, необхідними для формування основ фізичної культури учнів початкової школи, розуміння їх інтегрованого впливу на фізкультурну діяльність; обсяг та система засвоєних професійних знань; поінформованість про інноваційні технології навчання, методи, прийоми, форми та засоби її реалізації професійних знань, вмінь та навичок, необхідних в навчанні молодших школярів; високий рівень оволодіння методикою викладання; постійне прагнення до поповнення своїх професійних знань, умінь та навичок, професійне самовдосконалення; можливість знаходження раціональних способів діяльності, умінь швидкого реагування на зміну видів діяльності та перенесення умінь та

навичок у нову ситуацію тощо).

Показники дієво-практичного містять: практичні уміння та здатності, рівень фізичної підготовленості студентів та їх професійно орієнтовані уміння та навички щодо організації процесу формування основ фізичної культури у молодших школярів; уміння застосовувати отримані знання на практиці; здійснювати аналітико-синтетичну діяльність; трансформувати свою педагогічну майстерність у різних непередбачених та спеціально створених ситуаціях; уміння самостійно займатися фізичною культурою, впроваджувати її у всі сфери повсякденної діяльності учнів, володіння формами та методами контролю за фізичним розвитком та руховою підготовленістю, розвитком рухових дій та якостей; рівнем розвитку потреби у систематичних фізкультурно-оздоровчих заняттях; рівнем сформованості навичок самостійних занять.

На підставі визначених критеріїв та їх показників, орієнтації на наукові дослідження, схарактеризовано три рівні готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: високий, середній та низький.

Результати експериментальних досліджень констатувального етапу дозволили зафіксувати низку проблем у підготовці майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів. Спостереження за підготовкою студентів дало змогу зафіксувати на низькому рівні: знання у галузі фізичної культури (організація та проведення самостійних занять фізичною культурою, контролю функціонального стану та формування тренувального навантаження); урізноманітнювати форми фізичної культури під час занять фізичними вправами (виконання ранкової гігієнічної гімнастики, заняття у спортивних секціях, участь у спортивних змаганнях, самостійні заняття фізичними вправами); вміння організації та проведення занять з фізичної культури (постановка мети та поточних завдань заняття, складання комплексу тренувальних вправ та адекватного фізичного навантаження); вміння оцінювати рівень володіння знаннями, вміннями та навичками; володіння навичками загартовування (повітряні ванни, обтирання, обливання, контрастний душ) тощо.

Найбільші труднощі у здобувачів викликали вміння виявляти ефективність фізкультурних заходів, вміння вести колективну та індивідуальну роботу з формування основ фізичної культури суб'єктів освітнього процесу, вміння здійснювати діагностику психофізіологічного стану учасників процесу навчання.

Отже, результати констатувального експерименту засвідчують, що готовність майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за усіма критеріями знаходиться на низькому рівні.

Результати дослідження другого розділу висвітлено в публікаціях автора [21; 24; 25; 26].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

3.1. Модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

Для побудови моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи необхідно попередньо розглянути теоретичні основи моделювання.

На ідеї моделювання базується будь-який метод наукового дослідження – як теоретичний, у якому використовуються різні знакові, абстрактні моделі, так і експериментальний, у процесі якого використовуються предметні моделі (В. Михальська [122], Н. Степанченко [190], Л. Філатова [206], О. Цюняк [213], О. Шквир [226] та ін.).

До моделювання в дослідженні вдаються у двох варіантах. По-перше, за необхідності з'ясування закономірностей функціонування та розвитку такого об'єкта, з яким не можна познайомитися безпосередньо, тоді модель є об'єктом у процесі подальшого аналізу. По-друге, створенню об'єкта знаково, конструюванню його в реальній дійсності має передувати процес моделювання. Особливо поширеним у педагогічних дослідженнях є другий варіант моделювання.

В основі моделювання лежить певна відповідність, але не тотожність між досліджуваним об'єктом (оригіналом) та його моделлю. Моделювання як інструмент дослідження тих чи інших педагогічних процесів використовується нами для характеристики як змісту, так і процесуального аспекту підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

У межах дослідження найбільш цінним є висловлювання Н. Денисенко, про те, що моделювання освітніх систем і процесів забезпечує стиснення інформації,

за якого відкидаються несуттєві чинники, завдяки чому з'являється можливість сконцентрувати увагу на найбільш значущих елементах та способах їх взаємодії, на тих складових частинах системи та тих зв'язках та стосунках, від яких більшою мірою залежить їх якісний стан та перспективи розвитку [64, с. 27].

У процесі моделювання підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи ми орієнтувалися на результати теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури та емпіричного матеріалу. Основним критерієм були вимоги до сучасного вчителя початкової школи, зумовлені необхідністю спеціальної підготовки до професійної діяльності в умовах трансформації освіти, з урахуванням предмету дослідження.

Моделювання вимагає системного розгляду, з одного боку, професійної діяльності, до якої здійснюється підготовка здобувачів (модель діяльності), з іншого – змісту освіти (модель підготовки).

Проте моделювання професійної діяльності в освітньому процесі на відміну від процесу розробки змісту освіти постає як специфічна технологія навчання. Суть її полягає в тому, що здобувачі відтворюють професійну діяльність у процесі навчання у спеціально створених умовах, коли ця діяльність має умовно професійний характер, а при виконанні дій, операцій відображаються лише найістотніші її характеристики.

І. Турчик доводить, що моделювання на першому етапі передбачає виділення тих показників і властивостей змодельованої системи, які є найбільш значущими для її функціонування, і відмінності змістового наповнення яких можуть призводити до варіативності форм існування цієї системи у межах єдиної системної якості [198, с. 126].

Це положення ми вважаємо значущим для нашого дослідження, оскільки воно дозволяє здійснювати комплексне моделювання всієї системи освітнього процесу в коледжі, від стратегічного до навчального, включаючи програми та технології навчання.

Основною метою моделювання у процесі експерименту стала розробка моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування

основ фізичної культури учнів початкової школи та насиченість її динамічним педагогічним матеріалом.

При розробці моделі використовувався досвід педагогічного моделювання та прогнозування (Н. Денисенко [61], А. Крижановський [98], В. Шищенко [224]).

Погляди вчених засновані на тому, що модель – це патерн або проєкт; це уявлення про те, що є, може чи має бути. Ми також можемо охарактеризувати модель як набір переконань про щось надзвичайно важливе.

Науковцями розроблені моделі, дотичні до проблеми нашого дослідження, зокрема модель ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень (О. Шквир [226, с. 222]), модель формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання (О. Аксьонова [3, с. 16]), модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження (О. Цибульська [212, с. 98]) та ін.

Проте розглянуті моделі професійної підготовки майбутніх учителів відзначаються і деякими недоліками. По-перше, ці моделі ситуативні (немає єдності думок на зміст поняття «модель підготовки»). По-друге, у розроблених моделях спостерігається орієнтація на середнього, уніфікованого здобувача та формування його конформної особистості. По-третє, відзначено спробу привернути увагу до здобувача, але в умовах консервативної системи професійної підготовки майбутнього фахівця (запізніла реакція на запити суспільства, авторитарність викладання, жорстка регламентація освітнього процесу, слабо виражена спрямованість на самоосвіту тощо). Це свідчить про декларування особистісно-орієнтованого підходу, а не його реальне впровадження. По-четверте, всі типи моделей по-різному подані у практиці педагогічних коледжів: іноді вони протиставляються одна одній, інколи віддається перевага одній з них.

На наш погляд, ці моделі мають співіснувати, реалізовуватись послідовно (або паралельно), основну роль відводячи формуванню як особистісних, так і професійно значущих якостей та властивостей майбутнього фахівця.

Розробка моделі підготовки майбутніх учителів будувалася на основі: уявлення про цілісний освітній процес як послідовність взаємопов'язаних етапів;

рівневих характеристик готовності здобувачів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, що визначають процес підготовки як дію, зумовлену своєрідністю критеріїв готовності; процесу фізкультурної освіти.

Отже, розроблена нами модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи набула спочатку теоретичної форми, а потім матеріальної, яка враховує всі аспекти їх майбутньої професійної діяльності.

Модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи складається з взаємопов'язаних блоків.

Для визначення змісту блоків моделі проаналізовано структуру дотичних моделей. Так, модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури Н. Денисенко подає у вигляді п'яти блоків (цільового, теоретико-методичного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного) [61, с. 32]), модель професійної підготовки майбутніх педагогів – трьох блоків: теоретико-методологічного, організаційно-методичного та діагностично-результативного (В. Борова [39, с. 116]), модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження – чотирьох блоків: цільового, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностувально-результативного (О. Цибульська [212, с.99]), модель системи професійної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО – чотирьох блоків: концептуально-цільового, проєктувального, організаційно-технологічного та контрольного-коригувального (Н. Степанченко [190, с. 498]), модель ступеневої підготовки майбутніх учителів до проведення педагогічних досліджень: цільового, концептуального, ціннісно-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного, результативного (О. Шквир [226, с. 223]).

На основі аналізу вищезазначеного виокремлено три блоки моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: теоретико-методологічний, змістово-процесуальний та оцінно-результативний (рис. 3.1).

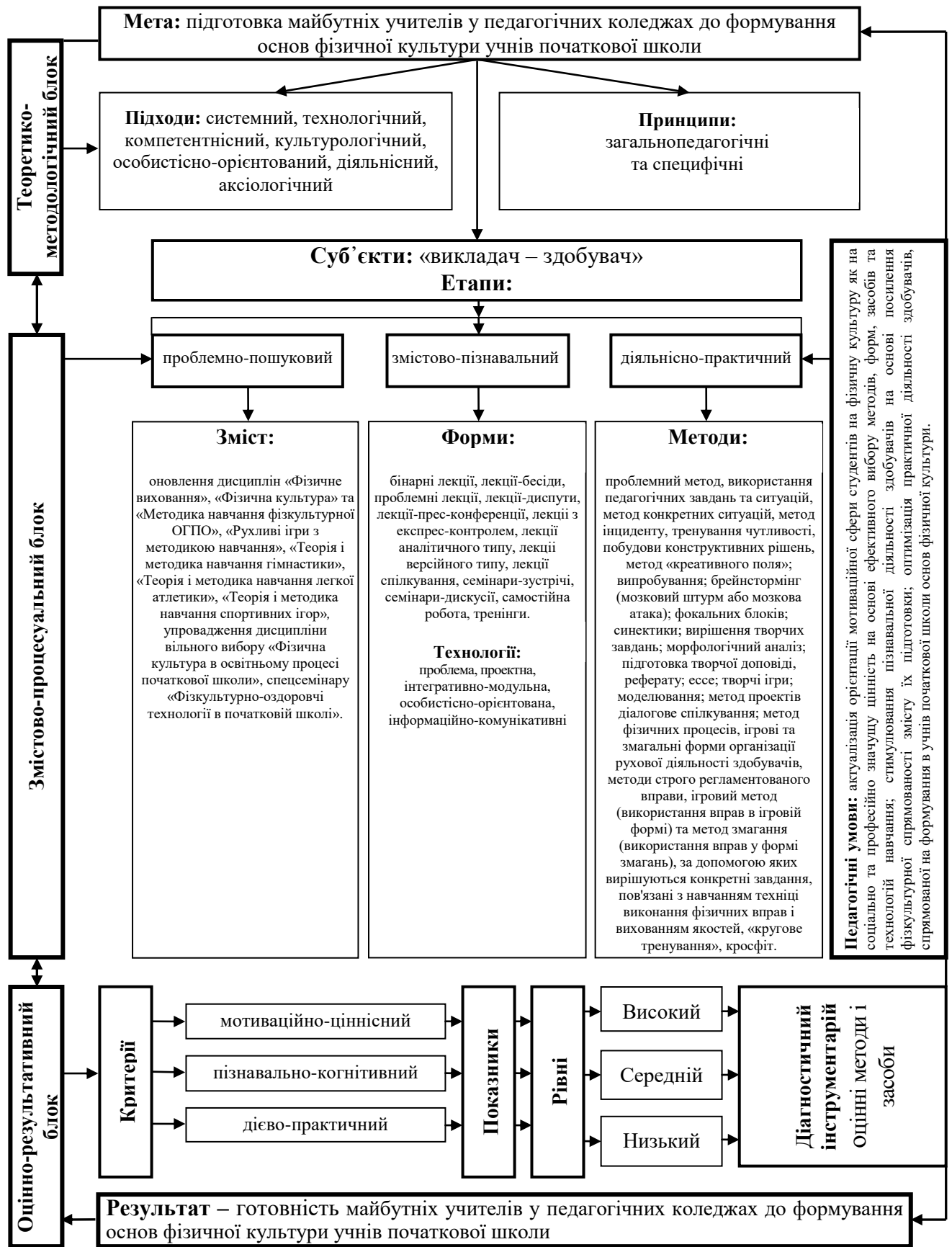

Рис. 3.1. Модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

Теоретико-методологічний блок містить мету, методологічні підходи, принципи. У контексті нашого дослідження перший складник моделі – мета підготовки майбутніх учителів, яку вважаємо найважливішим у структурі моделювання визначає подальший напрям та зміст усієї підготовки.

До мети висувається низка вимог: цілі повинні відображати соціальне замовлення суспільства; слід враховувати рівень розвитку пізнавальних здібностей здобувачів, психологічні особливості, морально-інтелектуальну готовність здобувачів до дії; цілі повинні мати ієрархічний, системний характер; конкретизація цілей досягається чітким описом майбутніх дій здобувачів.

Основною метою моделі є підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Часткові цілі задаються кінцевими результатами навчання і включають: вдосконалення підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах, оволодіння професійними знаннями, вміннями, здатностями; розвиток професійно значимих якостей особистості; підвищення мотивації до педагогічної діяльності, оволодіння професійною діяльністю, становленням їх як суб'єктів цієї діяльності та соціального життя, формування готовності здобувачів до професійної діяльності, зокрема до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, формування у них потреби до регулярних занять фізичною культурою.

Теоретико-методологічний блок моделі містить підходи до підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Науковцями для здійснення відповідних процесів обрано різні методологічні підходи, які схарактеризовано у таблиці 3.1.

Аналіз наукової літератури дозволив виявити, що основними підходами до підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи є системний, технологічний, компетентнісний, культурологічний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний.

**Методологічні підходи обрані науковцями
для дослідження дотичних освітніх процесів**

Автор	Проблема дослідження	Методологічні підходи
Н. Денисенко [64, с. 26]	формування готовності учителів фізичної культури нового покоління для потреб нової української школи	особистісно орієнтований, системний та діяльнісний
О. Томенко [195, с. 29]	теоретико-методологічні основи спеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді	системний, діяльнісний та аксіологічний
А. Берікова [12, с. 80]	формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів	компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, системний, контекстний
О. Шквир [226, с. 455]	ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи	системний, діяльнісний, аксіологічний, особистісний, професіографічний, технологічний, дослідницький, компетентнісний, задачний
Н. Степанченко [190, с. 167]	система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного вивання у ЗВО	системний, синергетичний, цілісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, полісуб'єктний, технологічний, інтегративний, компетентнісний, інноваційний
В. Поберецька [151, с. 101]	підготовка майбутніх учителів початкових класів у педагогічних коледжах до інтегрованого навчання учнів	системний, аксіологічний, компетентнісний, інтегрований
О. Цюняк [213, с. 24]	професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів в умовах цифрової трансформації освіти	системний, синергетичний, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, особистісно-орієнтований, андрагогічний, інноваційний
В. Борова [39, с. 119]	професійна підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної по початкової школи	системний, аксіологічний, технологічний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований
О. Гилярська [52, с. 92]	формування професійно орієнтованої риторичної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах	особистісно-орієнтований, компетентнісний, задачний, діяльнісний.

Системний підхід, на думку О. Цюняк, ґрунтується на положенні про те, що специфіка складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями його складових, а пов'язана передусім з характером взаємодії між елементами [213, с. 26].

Системний підхід розуміємо як якісно вищий рівень пізнання, пов'язаний з переходом від окремого пізнання до загального, від однозначного до багатозначного, від абстрактного до конкретного і одночасно пов'язаний і зі структурою особистості, її спрямованістю, інтересами, потребами, установкою та управлінням освітнім процесом. У ньому диференційовано вирішуються

емпіричні, логічні та теоретичні пізнавальні завдання, зроблено спробу чіткого розмежування встановлених та гіпотетичних знань у підготовці майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури. Цей підхід дозволяє глибше вивчити чинники, що впливають на стан підготовки майбутніх учителів початкової школи, рівень їх фізичної підготовленості, що необхідно для врахування у професійній діяльності мотивів та потреби учнів для занять фізичною культурою.

Технологічний підхід до підготовки майбутніх учителів початкової школи займає особливе місце серед методологічних засад. З погляду цього підходу реалізуються інноваційні технології, мета яких – забезпечити професійне становлення особистості сучасного конкурентоспроможного фахівця, готового до повноцінної професійної, науково-методичної, дослідницької діяльності.

Технологічний підхід, на думку В. Борової, уможливує прогнозування мети та етапів, визначає основи розробки методики формування освітнього середовища та діагностику отриманих результатів [39, с. 119].

Отже, технологічний підхід до підготовки здобувачів передбачає конструювання освітнього процесу виходячи з освітніх орієнтирів, цілей та змісту навчання. Він є внутрішнім чинником підготовки майбутнього вчителя і, отже, пов'язаний зі змістом навчальної дисципліни. У цьому підході головним є чітка постановка конкретизованих цілей та послідовні (поелементні) процедури їх досягнення, що сприяє розвитку в майбутнього вчителя вміння конструювати освітній процес та полегшує перехід від теорії до практики.

Вважаємо за важливе зупинитися на проблемі реалізації компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів початкової школи у формуванні ключових та предметних компетентностей у здобувачів.

Компетентнісний підхід полягає у перенесенні акцентів з процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях [39, с. 119].

В основу компетентнісного підходу до визначення сутності професійної

підготовки майбутніх педагогів покладено прагнення до реалізації основних завдань: освіта повинна формувати у здобувачів вищої освіти якості, необхідні для реалізації професійної інноваційної діяльності; критерії та параметри оцінки результатів сучасної освіти повинні бути уніфіковані і виражатися у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані та враховані в освітньому закладі будь-якої країни [213, с. 35].

Отже, компетентнісний підхід передбачає орієнтацію сучасної освіти на результат – компетентного випускника, який володіє компетентностями, що дозволяють йому успішно виконувати професійну діяльність, застосовуючи отримані знання, уміння, навички, здатності у формулюванні проблем, постановці цілей, прогнозуванні, проектуванні та самоконтролі власної професійної діяльності.

Культурологічний підхід полягає в спрямованості освітнього процесу на становлення культурної особистості фахівця, формування його як носія загальної та професійної культури, зокрема фізичної культури, що забезпечує його повноцінне існування в навколишньому світі та функціонуванні у професійній діяльності.

Згідно з культурологічним підходом професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи має сприяти створенню оптимальних умов для засвоєння загальнолюдської та національної культури, усвідомленню та самореалізації особистістю своїх культурних потреб, інтересів і здібностей [39, с. 112].

Вивчення можливостей підготовки здобувачів у контексті культурологічного підходу дозволило встановити, що: їх підготовка до формування основ фізичної культури учнів початкової школи є частиною професійної підготовки майбутніх учителів; можливості цієї підготовки включають інтегративний підхід до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, що орієнтує на аналіз та формування зв'язків, що забезпечують цілісність освітнього процесу; фізична культура є найважливішими аспектами педагогічної культури вчителя; структурні компоненти педагогічної та фізичної культури тісно взаємопов'язані між собою; фізкультурно-спортивна та фізкультурно-оздоровча діяльність дозволить активізувати здобувачів, створити умови для їх самореалізації, творчості, більш ефективного оволодіння фізичною культурою, вдосконалення

підготовки до формування основ фізичної культури учнів.

На всіх етапах дослідження використовувалися ідеї особистісно-орієнтованого підходу, розкриті у працях В. Борової [39], А. Смолюк [185] О. Цюняк [213] та ін., у яких разом із головним механізмом особистісного розвитку – соціалізацією, важливого значення надається персоналізації, самоідентифікації, прагненню до самоактуалізації, самореалізації та інших механізмів саморозвитку. Мета особистісно-орієнтованої підготовки – розвиток здатності індивіда до повноцінного виконання особистісних функцій в умовах реального і швидко змінюваного світу, а досвід виконання цих функцій – специфічний зміст конкретного виду освіти.

Особистісно-орієнтований підхід до підготовки майбутнього вчителя початкової школи здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів, їх мисленневих здібностей, творчого потенціалу, які активізують та стимулюють процеси саморозвитку та самоосвіти, тим самим сприяючи формуванню культурної особистості [39, с. 119].

Мету особистісно-орієнтованого підходу О. Цюняк вбачає у створенні ефективних умов для розвитку здобувачів вищої освіти, самовираження їхньої індивідуальності, прояву можливостей і творчих здібностей у різних видах діяльності, зокрема, й інноваційної [213, с. 44].

Отже, особистісно-орієнтований підхід передбачає освоєння кожним здобувачем освітньої програми відповідно до своїх індивідуальних здібностей та можливостей. Майбутній учитель початкової школи повинен знати індивідуально-психологічні особливості та розумові здібності кожної дитини, з якою йому доведеться працювати, зміст інноваційних технологій та здійснювати вибір конкретної методичної системи для забезпечення успішного навчання дітей, зокрема розвитку у них основ фізичної культури.

Діяльнісний підхід передбачає моделювання у процесі підготовки заданої структури професійної діяльності, безперервне, безпосереднє «занурення» студентів у сферу їхньої майбутньої професійної діяльності, де відбувається активізація процесів освоєння та створення для них моделей освітньої діяльності.

Використання діяльнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців, на думку В. Борової, забезпечить створення відповідних умов, що сприятимуть розвитку особистості майбутнього вчителя як суб'єкта професійно-освітньої діяльності [39, с. 112].

Діяльнісний підхід О. Цюняк розглядає з позиції активної організації професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, у якій формуються професійні уміння планувати власну інноваційну діяльність в умовах цифрової трансформації освіти, аналізувати її та давати оцінку її результатів [213, с. 32].

Діяльнісний підхід дозволяє вивчати освітні процеси в логіці цілісного розгляду всіх основних компонентів професійної діяльності (її цілей, мотивів, дій, аналіз результатів). Крім того, діяльнісний підхід, що виявляється у широкому діапазоні фізкультурно-спортивної активності, спрямовує особистість на активне виконання індивідуальних та колективних програм фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, розвиває пізнавальні та творчі можливості.

Аксіологічний підхід знаходить вияв у характеристиці особистості майбутнього вчителя, в яких в ідеалізованій формі відображаються змістові характеристики: як людини, особистості, індивідуальності, суб'єкта педагогічної діяльності та стосунків.

Аксіологічний підхід полягає в орієнтації на формування та розвиток ціннісного потенціалу культурної особистості, який синтезує сукупність стійких орієнтацій та ціннісної поведінки [39, с. 119].

Аксіологічний підхід забезпечує ціннісну спрямованість професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Щодо дітей молодшого шкільного віку О. Цибульська пропонує враховувати те, що у них виникає новий рівень самосвідомості – «внутрішня позиція», яка є усвідомленим ставленням дитини до себе, до оточуючих людей, подій і справ. Таке ставлення, яке вона може висловити, підтвердити справами і словами. Виникнення внутрішньої позиції стає переломним моментом у подальшій долі дитини, визначаючи собою початок її індивідуального, самостійного особистісного розвитку [212, с. 104].

Отже, з позицій аксіології підготовка майбутнього вчителя початкової

школи повинна мати ціннісно-орієнтований характер, формувати мотиви та потреби, пов'язані з творчим здійсненням майбутньої професійної діяльності.

Одним із основних складників теоретико-методологічного блоку моделі є принципи як найбільш типові закономірності, на основі яких здійснюється підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Для забезпечення ефективності моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі вважаємо за доцільне її побудову відповідно до загальних та специфічних принципів.

На основі вищезазначеної класифікації нами обрано загальні (гуманізації та гуманітаризації, системності, систематичності, наочності, інтеграції, цілісності) та специфічні (професійної доцільності, взаємозв'язку знань та практичної діяльності, комплексності, студентоцентрованості, інтенсифікації навчального процесу, навчання у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності) принципи.

Гуманізація і гуманітаризація освіти (як засіб гуманізації) розглядаємо як процес оновлення освіти, висування інтересів особистості здобувача в центр уваги, «олюднення» освіти у змістовому та організаційному сенсах, подолання технократизму, посилення світоглядних початків у навчанні, диференційований відбір змісту навчального матеріалу, що враховує профільний характер освітньої системи, спрямованість інтересів здобувачів на певні види діяльності.

Принцип системності передбачає цілісне вивчення будь-якого об'єкта як багатовимірною, поліфункціонального, залучення майбутнього вчителя у різноманітні системи стосунків із навколишньою дійсністю та майбутньою професійною діяльністю як активний елемент, що впливає на їх функціонування.

Принцип систематичності виявляється в неперервності і послідовності занять, завдяки чому забезпечується необхідний зв'язок між різними напрямками навчального процесу і його змістом. Цей принцип, на думку А. Огністого, передбачає певну систему розподілу програмного матеріалу і визначення необхідного часу для його засвоєння (робочі програми, робочі плани, графіки розподілу матеріалу, індивідуальні плани тренувань, конспекти тощо) [138, с. 27].

Принцип наочності передбачає застосування різноманітних засобів і

прийомів, які в достатній мірі забезпечують глибоке розуміння суті фізичних вправ, і сприяє створенню правильної уяви про техніку їх виконання. Наочність сприяє виявленню істотних ознак цих вправ [138, с. 28].

Інтеграція як методологічний принцип цілісності освітнього процесу змінює цілі та засоби його здійснення, передбачає різні механізми взаємозв'язку змісту освіти, видів пізнавальної діяльності здобувачів, методів та форм організації освітнього процесу.

Реалізація принципу інтегративності забезпечує міждисциплінарні зв'язки, орієнтацію формування цілісної картини світу, створюваної комплексом дисциплін з урахуванням взаємододатковості змісту та єдності мети і вимог.

Моделювання професійної діяльності підпорядковується принципу, що визначає існування та організацію освітнього процесу – принципу цілісності, що зумовлює єдність та взаємодію всіх складових цього процесу: цілей, змісту, форм, методів, суб'єктів.

Принцип цілісності визначає такий рівень організації освітнього процесу, у якому забезпечується єдність духовного, фізичного та загальнокультурного розвитку, взаємозв'язок та взаємодія всіх напрямів підготовки.

Принцип професійної доцільності пов'язаний з вимогами до змісту, спрямованості, методів та форм навчання, виконання яких сприяє досягненню мети підготовки майбутніх фахівців до майбутньої професійної діяльності, спрямованої на формування в учнів основ фізичної культури.

Принцип взаємозв'язку знань та практичної діяльності студентів має особливе значення для професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки неодмінною умовою залучення студентів до фізкультурної діяльності, формування у них готовності до використання фізичних вправ та ігрових технологій є використання отриманих теоретичних знань у повсякденній практиці.

Ефективне функціонування системи професійної підготовки в коледжі з її багатоцільовим призначенням підтримується принципом комплексності до відбору змісту навчальних дисциплін, до видів та об'ємних співвідношень теоретичної та практичної підготовки, до глибини та структур навчальних курсів.

Теоретичний та емпіричний аналіз досліджень з проблеми дозволяє визначити принцип студентоцентрованості як обов'язковий та основний у підготовці майбутніх учителів до формування фізичної культури учнів, який насамперед передбачає врахування мотивів та потреб в освоєнні професії, заснований на особливостях фізичного та психічного розвитку індивіда.

Принципи інтенсифікації навчального процесу. Значні зміни, що відбулися в країні останні роки, нові вимоги до рівня підготовленості фахівців в умовах ринкових відносин, скорочення кількості робочих місць для некваліфікованих працівників та зростаюча конкуренція серед осіб, які пропонують свої послуги на ринку праці, диктують необхідність переосмислення і традиційних підходів до навчання студентів у коледжах. Разом з тим такі ж вимоги висуває досить обмежений час навчання у педагогічних коледжах, що також визначає необхідність інтенсифікації різних форм і видів навчальної діяльності здобувачів.

Інтенсифікація навчального процесу на основі активізації студентів та поліпшення управління їх пізнавальною діяльністю представляє собою один із способів вирішення проблеми підвищення ефективності та якості навчання. Однією з передумов удосконалення навчального процесу є впровадження методів активного навчання, забезпечення освітнього процесу технічними засобами навчання та педагогічним контролем за рівнем знань студентів, які є невід'ємною і в більшості випадків обов'язковою складовою занять, що проводяться із застосуванням методів активного навчання.

Принцип навчання у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності передбачає врахування характеру та особливостей рухової активності здобувачів, яка характеризує можливість використання засобів фізичної культури та створення відповідних умов.

Змістово-процесуальний блок моделі містить етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології. Послідовність процесу підготовки майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури учнів початкової школи умовно представлено як систему етапів просування студентів від одного рівня «готовності» до іншого.

На основі аналізу етапів, застосованих у дотичних дослідженнях (додаток 3), виокремлено у моделі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування основ фізичної культури молодших учнів три етапи: проблемно-пошуковий, змістово-пізнавальний, діяльнісно-практичний. Характеристика етапів подана у додатку 3.

Змістово-процесуальний блок моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи містить зміст, який відображено у освітніх компонентах.

Змістовий аспект моделі складається з теоретичної, методичної та практичної складових. Теоретична складова змістового блоку моделі передбачає опанування в повному обсязі освітніми компонентами ОП 013 «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», «Психологія».

Методична складова передбачає опанування в повному обсязі методиками навчання: «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор» тощо.

Практична складова передбачає організацію педагогічних практик, таких як: «Позанавчальна виховна робота» (3–5 семестри), «Літня практика в оздоровчих центрах» (6 семестр), «Пробні уроки і заняття» (6, 7 семестри), «Перші дні дитини в школі» (7 семестр), «Безперервна переддипломна практика» (8 семестр).

До варіативного компоненту включено дисципліну вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи». При розробці змістового компоненту курсу виходимо з методологічного поштовху, що цілісний розвиток особистості визначається суспільним досвідом, основу якого складають наукові знання, вміння та способи творчої діяльності, їх світоглядна та морально-естетична спрямованість. З огляду на це, розробляючи авторський курс, опиралися на чинну в педагогіці систему наукових вимог щодо визначення та вдосконалення змісту освіти. Пропонований курс покликаний вирішувати одне із

завдань – поглиблення світоглядного розуміння цінності індивідуальної фізичної підготовленості людини та індивідуальної фізичної культури.

Традиційними формами підготовки майбутніх учителів початкової школи є: лекції, практичні та семінарські заняття, лабораторні заняття, консультації, індивідуальна робота, самостійна робота. Поряд із традиційними заняттями використано інноваційні форми: бінарні лекції, лекції-бесіди, проблемні лекції, лекції-диспути, лекції-прес-конференції, семінари-зустрічі, тренінги тощо.

Органічною частиною підготовки майбутніх учителів початкової школи є взаємопов'язані види позааудиторної роботи в педколеджі: індивідуальна робота зі студентами, робота в мікрогрупах, робота з творчими об'єднаннями за інтересами, фізкультурно-масові заходи.

На заняттях у спортивних секціях з різних видів спорту вирішуються такі завдання: розширення рухового досвіду у різноманітних формах рухової активності, оволодіння новими системами фізичних вправ; розширення обсягу знань про різноманітні форми рухової активності, використання цих форм для вдосконалення індивідуальних фізичних та психічних здібностей, самопізнання, саморозвитку, самореалізації; гармонізація фізичної та духовної сфер, формування потреб у культурі рухів, гарній статурі, оптимальному фізичному розвитку та міцному здоров'ї; формування адекватної самооцінки особистості, високої соціальної адаптації в колективному спілкуванні та взаємодії; формування навичок та умінь використовувати фізичну культуру як виховання молодого покоління.

Ефективними формами підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури в педколеджі вважаються заходи щодо прищеплення навичок культури: різноманітні конкурси, дискусії, спортивні змагання, свята та інші форми позааудиторної роботи.

У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі фізичної культури в педколеджі застосовано дві групи методів: специфічні (характерні лише для процесу підготовки в галузі фізичної культури), а також гігієнічні, природничо-середовищні та інші фактори, що дозволяють забезпечити більш-менш спрямований вплив на фізичний стан, фізичний та загальний розвиток

людини та загальнопедагогічні (застосовуються у всьому освітньому процесі).

У підготовці майбутнього вчителя початкової школи в галузі фізичної культури широко застосовуються методи загальної педагогіки, зокрема методи використання слова (словесні методи) та методи забезпечення наочності (наочні методи).

Словесні методи на заняттях з фізичної культури. У навчально-тренувальних заняттях та змаганнях слово застосовується у формі: дидактичної розповіді, бесіди, обговорення, інструктування (пояснення завдання, правил їх виконання), супровідного пояснення (лаконічний коментар та зауваження), вказівок та команд (як правило, у наказовому способі), оцінки (спосіб поточної корекції дій або їх результатів), словесного звіту та взаємороз'яснення, самопромовляння, самонаказу, заснованих на внутрішній мові (наприклад, «швидше», «тримати», «плавно»).

Наочність забезпечувалася з допомогою сенсорних методів. Це не лише візуальне сприйняття, а й слухові та м'язові (пропріоцептивні) відчуття. Сенсорні методи можуть реалізуватися у формі показу самих вправ, демонстрації наочних посібників, предметно-модельної та макетної демонстрації (за допомогою муляжів-моделей людського тіла, макетів ігрових майданчиків з фігурками гравців), кінофільмів та відеозаписів (перегляд спеціальних навчальних кінофільмів, відеозаписів виконання вправ), вибірково-сенсорної демонстрації для відтворення окремих параметрів рухів за допомогою апаратних пристроїв (метронома, магнітофона, системи електроламп, що сигналізують).

У переліку сенсорних методів подано: метод спрямованого «відчуття» рухів, у якому звертається увага на м'язові відчуття у різних варіантах виконання рухового завдання та метод орієнтування, тобто. введення в завдання предметних орієнтирів (прапорців, мішеней, спеціальної розмітки зали), методи лідирування та поточного сенсорного програмування, в яких часто використовується спеціальна електронна апаратура, нерідко із зворотним зв'язком (відео- та звуколідери, що вказують, наприклад, розходження між заданим і фактичним темпами виконання).

Специфічними (активними) методами обрано: проблемний метод, використання педагогічних завдань та ситуацій, метод конкретних ситуацій, метод інциденту, тренування чутливості, побудови конструктивних рішень, метод «креативного поля»; випробування; брейнстормінг (мозковий штурм або мозкова атака); фокальних блоків; синектики; вирішення творчих завдань; морфологічний аналіз; підготовка творчої доповіді, реферату; есе; творчі ігри; моделювання; метод проєктів, діалогове спілкування; метод фізичних процесів, ігрові та змагальні форми організації рухової діяльності здобувачів, методи регламентованих вправ, ігровий метод (використання вправ в ігровій формі) та метод змагання (використання вправ у формі змагань), за допомогою яких вирішуються конкретні завдання, пов'язані з навчанням техніці виконання фізичних вправ і вихованням якостей, «кругове тренування», кросфіт.

Змістовно-процесуальний блок моделі містить комплекс засобів підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі оздоровчої фізичної культури та загартовування, відібраних з урахуванням індивідуальних особливостей фізичного розвитку та рівня підготовленості здобувачів.

Серед засобів виділено практичні й теоретичні. До практичних належать: фізичні вправи (циклічні вправи – ходьба, біг, пересування на лижах, ковзанах, плавання, веслування, їзда на велосипеді, аеробіка; вправи-елементи єдиноборств – бокс, боротьба тощо; вправи, що є елементами рухливих та спортивних ігор – баскетбол, волейбол, футбол, теніс; танцювальні вправи; вправи-елементи складнокоординаційних видів спорту – гімнастика, акробатика тощо), фактори природного середовища і гігієнічні фактори. Друга група об'єднує засоби реалізації теоретичної складової підготовки – засоби використання слова. Основними засобами підготовки майбутніх учителів є різноманітні фізичні вправи, оскільки вони дозволяють формувати життєво важливі вміння і навички, підвищувати адаптаційні властивості організму, виховувати особистісні якості.

Підготовка вчителя, здатного формувати в учнів початкової школи основи фізичної культури передбачала використання інноваційних технологій, які б моделювали спосіб життя педагога в його професійному середовищі, щоб

навчання будь-якому предмету будувалося в контексті фізкультурної діяльності.

Оцінно-результативний блок моделі підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи передбачає здійснення контролю за станом, поточними і кінцевими результатами цього процесу, а також проведення за необхідності коригувальних процедур і включає критерії, показники, методи оцінювання (тестування, анкетування, спостереження, бесіди, експертне оцінювання, аналіз, узагальнення тощо).

Результатом професійної підготовки у запропонованій нами моделі є готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Цілісність запропонованої теоретичної моделі забезпечується спільністю цільових установок кожного складника: етапу, процесу, системи засобів, орієнтованих на кінцевий результат та адекватними педагогічними умовами, що забезпечують становлення досліджуваної якості.

3.2. Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

Сутність та підходи до визначення понять «умови», «педагогічні умови», «організаційно-педагогічні», «дидактичні умови» проаналізовано у дослідженнях М. Байдюк [9], А. Белянінова [29], О. Гилярської [52], Т. Дмитренко [66], О. Єжової [71], А. Заїкіна [75], А. Крижановського [99], А. Мельнік [116], Г. Панченко [145], О. Шевченко [222] та ін.

Розглядаючи у межах дослідження педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи, науковці дотримуються думки, що «умова» – невіддільний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій) (А. Крижановський [99, с. 105]), певне середовище, обставини, ситуація, оточення, чинники, що впливають (є необхідними) для створення, реалізації або

вдосконалення предметів чи явищ (Н. Степанченко [190, с. 174]).

На таких визначеннях дослідники будують поняття «педагогічні умови». Так, під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів початкових класів О. Шквир розуміє сукупність обставин об'єктивного та суб'єктивного характеру, що прискорюють процес досягнення мети: формування ціннісно-мотиваційного, когнітивного та операційно-діяльнісного компонентів готовності до дослідницької діяльності [226, с. 240], комплекс методів і прийомів освітнього процесу, які забезпечують формування цієї готовності (О. Гилярська [52, с. 90]).

У дослідженні А. Крижановського термін «педагогічні умови» трактується як взаємопов'язана сукупність (комплекс) заходів (об'єктивних можливостей) освітнього процесу, внутрішніх (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, ставлення особистості до себе та інших, рефлексивна позиція, способи діяльності) та зовнішніх (зміст, форми, методи, засоби і технології), що забезпечують високу результативність досягнення мети [99, с. 105], чинники і правила успішності життєдіяльності педагогічної системи, вимоги, яких слід дотримуватися з метою забезпечення ефективності освітнього процесу (В. Борова [39, с. 35]), завдання, які забезпечують найбільш ефективно формування та перебіг освітнього процесу (В. Поберецька [151, с. 127]).

Деякі науковці доводять, що необхідними є «організаційно-педагогічні умови». Так, О. Цюняк визначає організаційно-педагогічні умови через сукупність взаємопов'язаних чинників та способів організації освітнього процесу закладу вищої освіти, що певним чином впливають на процес професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів в умовах цифрової трансформації освіти та сприяють формуванню професійної готовності до застосування цифрових (інформаційно-комунікаційних) технологій [213, с. 125].

Виходячи із вищепроаналізованого, визначаємо «умови» як те, від чого залежить щось інше (обумовлюване), «педагогічні умови» – обставини освітнього процесу, які забезпечують (обумовлюють) досягнення наперед сформульованої педагогічної мети.

Можна виділити різноманітність педагогічних умов, що пояснюється

відмінністю в постановці цілей і завдань конкретних досліджень, що відповідають вимогам суспільства до ЗЗСО і ЗВО. Проаналізуємо лише ті, які безпосередньо стосуються проблеми нашого дослідження.

Наприклад, педагогічні умови підготовки майбутніх учителів із застосуванням хмарних технологій А. Крижановський визначає як сукупність взаємопов'язаних необхідних та достатніх чинників, що забезпечують, із урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості щодо ефективної майбутньої професійної діяльності, організацію, регулювання, взаємодію об'єктів, суб'єктів і явищ проєктованого професійно-орієнтованого освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти [99, с. 105], заходи щодо організації та ресурсного забезпечення інноваційного освітнього середовища у ЗВО галузі ФКіС, що детермінує підвищення ефективності процесів мотивації, навчання, виховання та розвитку студентів, зростання продуктивності роботи викладачів і покращення якості освіти – підвищення рівня всіх складових психолого-педагогічної компетентності випускників (Н. Степанченко [190, с. 176]).

Детальну характеристику описаних науковцями педагогічних умов підготовки майбутніх учителів подано у додатку К.

На основі проведеного дослідження, внаслідок рефлексивного аналізу визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: актуалізація орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів, форм, засобів та технологій навчання; стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів на основі посилення фізкультурної спрямованості змісту їх підготовки; оптимізація практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

Перша педагогічна умова – актуалізація орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів, форм, засобів та технологій навчання.

Вибір методів, форм, засобів та технологій навчання ґрунтувався на їх

можливостях у підвищенні ефективності процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності.

Лекції дозволили активізувати пізнавальну діяльність студентів. З цією метою використано різноманітні прийоми: до змісту лекції додано проблемні питання та ситуації, конкретизацено теоретичні положення, включено до лекції фрагменти занять із молодшими школярами тощо.

У процесі викладання використано різноманітні види лекцій, серед яких: лекція з експрес-контролем, лекція-прес-конференція, проблемна лекція, лекція аналітичного типу, лекція версійного типу, лекція спілкування, бінарна лекція тощо.

У дослідженні важливою умовою організації лекції проблемного характеру стала побудова лекції як діалогічного спілкування зі здобувачами. Так, при вивченні тем «Засоби та методи занять фізичною культурою», «Технологія організації уроку в умовах змагання» (дисципліна «Методика навчання фізкультурної освітньої галузі») використано проблемні лекції аналітичного та версійного типу. Перед початком лекції повідомлялося студентам, що їм буде запропоновано кілька підходів до теми, частина з яких буде проаналізована викладачем, а «версії», що залишаться, будуть надані студентам для самостійного аналізу.

Проведено лекцію-прес-конференцію «Організація навчального процесу з фізичної культури» (дисципліна «Фізична культура»). Оголошувалася тема лекції, протягом 5–7 хвилин студентам надавалася можливість сформулювати всі питання, відповідно до теми. Після закінчення лекції-прес-конференції студенти розділилися на міні-групи по 4–5 осіб та отримали завдання оцінити характер питань («аналітики»), відповідність відповідей педагогічної теорії («теоретики»), наближеність відповідей до практики («практики»), дати критичну оцінку відповідей («критики»).

Лекція з експрес-контролем (студентам пропонується 7–9 ключових питань, що передбачають чіткі відповіді) застосовувалася при вивченні теми «Фізична культура та технології її реалізації» (дисципліна «Фізична культура»). Як завдання пропонуються питання, створені задля виявлення розуміння смислових зв'язків між вивченими поняттями, встановлення провідних ліній інтелектуального

розвитку, педагогічні ситуації з практики, що потребують відповідей на питання.

Найчастіше на лекційних заняттях використовувалися групові форми роботи: обговорення ситуацій, підготовка проєктів, творчі завдання.

Бінарні заняття проводилися у різних формах: змагання, діалоги, конференції, заочна екскурсія, захист проєктів, телеурок, панорама. Використовуються різні засоби: завдання, вправи, тексти, тести, ІКТ, дидактичні матеріали.

Теоретичні знання, отримані під час лекцій, закріплювалися на семінарських заняттях. У процесі експериментальної роботи передбачалося проведення семінарів двох типів: з поглиблення та розширення теоретичних знань (у процесі дискусій, колективного обговорення підготовлених студентами повідомлень відбувалося осмислення, систематизація знань та здійснюється поступовий перехід до оперування ними); з формування умінь (у процесі розв'язання різноманітних практико-орієнтованих завдань розвивалася здатність правильно ставити цілі, завдання організації діяльності з формування уявлень про фізкультурну діяльність, і, навіть, осмислено вибирати методи, засоби її здійснення тощо).

З метою підготовки студентів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій проведено практичне заняття «Комплексна оцінка фізичних вправ» (дисципліна «Фізичне виховання») з використанням дискусій, ділової гри. На занятті студенти були розподілені на мікрогрупи – «учні», «учителі», «батьки», «психологи», які мали відповідно до займаної позиції висловити свої думки щодо проблеми оцінки рівня фізичної підготовки.

Проведення практичного заняття з перехресним опитуванням здійснено як один із варіантів організації освітнього процесу, за якого індивідуально кожен студент отримує картку із завданнями різного рівня (відповідно до рівня готовності студентів до використання знань з фізичної культури на практиці).

У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи застосовано різні види позааудиторної самостійної роботи студентів. Як завдання, призначені для самостійного виконання, студентам запропоновані такі види робіт: порівняння різних підходів до проблеми фізичної культури (вибір методів і

прийомів, найбільш оптимальних для використання різних фізкультурних вправ); самостійне складання конспектів занять з використанням фізичних вправ, дидактичних ігор.

У роботі використано активні методи: експресивний (моделювання ситуацій), дослідницький, вплив на емоційну сферу (ігрові ситуації), методи розвитку пізнавального інтересу (стимулювання новим змістом, створення ситуацій творчого пошуку); занурення, мікровідкриттів, природних наслідків, бінарний, стимулювання та мотивації до відповідальності. Одним із напрямів роботи є використання таких методів – ділова гра, метод групової дискусії, ігрове проектування, імітаційний тренінг; прийомів: катехізисна бесіда (контроль за засвоєнням раніше вивченого), герменевтична бесіда (заснована на самостійній роботі з літературою), рольова маска, імпровізація, виокремлення протиріч, мізансцена (розподіл за групами), створення креативного поля.

Формування професійних умінь здобувачів у галузі фізичної культури здійснювалося за спеціально підібраної системи навчальних ігор та завдань. За змістом модельованих у грі складових професійної діяльності використано два типи ігор: «Діагностика – план – дія» та «Контроль – корекція».

Розглянемо типову модель організації та проведення навчальної гри «Діагностика – план – дія» на заняттях з дисципліни «Основи педагогічної майстерності» на тему «Педагогічне спілкування. Майстерність переконливого впливу». Студентам пропонується одна із педагогічних ситуацій. Учасники гри розподілялися на чотири групи, завданнями яких було моделювання діяльності учня (група «проблематизація»), вчителя (група «виконання»); діагностика сформованості окремих складових професійної діяльності та використаних педагогічних прийомів (група «аналітиків»), характеристика ступеня відповідності педагогічних дій вчителя завданням та умовам діяльності та оцінка рівня реалізації базових якостей особистості вчителя – педагогічне цілепокладання, мислення, рефлексія (експертна група).

Студенти визначають особливості об'єкта впливу (задають певний тип акцентуації (тривожний, демонстративний, збудливий тощо), вигадують природну

послідовність дій учня, яка створила б у вчителя ситуацію педагогічної проблеми, готують студентів до виконання ролей школярів. Група «виконання» здійснює підготовку одного студента до ролі вчителя, визначивши загальну стратегію переконливого впливу в ситуації, сформулювавши спільні та часткові педагогічні завдання, намітивши конкретні шляхи їх вирішення. У процесі розігрування ролей аналітики та експерти оцінюють дії вчителя за попередньо підготовленими схемами, заповнюючи спеціальні бланки.

Гра «Контроль – корекція» відрізняється тим, що значно посилюється контроль-оцінний напрям діяльності, з опорою на який програються різні варіанти здійснення педагогічної діяльності у певних ситуаціях.

Обговорювалася низка проблемних ситуацій, що розкривають проблеми підготовки здобувачів до формування основ фізичної культури молодших учнів. Як приклад наведемо таку ситуацію: у клас на перерві зайшла вчителька фізкультури та оголосила, що дівчатка, які не відвідуватимуть заняття у спортивній секції (ритмічна гімнастика), отримають догану і їм буде знижено оцінку з предмету. Після уроків майже всі дівчатка класу прийшли на тренування, хоча в багатьох не було бажання. Яких помилок припустилася вчителька фізкультури?

Практикувалися різні типи тренінгів: інтелектуальний, педагогічного спілкування, прийняття індивідуальних та спільних рішень тощо. Під час тренінгів пропонувалися такі типи теоретичних завдань.

Ілюстративні завдання – демонстрація на конкретних прикладах позитивних дій вчителя, його позитивного досвіду. Наприклад: «Вам запропоновано кілька варіантів завдань для самостійного вирішення, проте у пакеті лежать складніші завдання. Хто хоче, нехай візьме їх», – сформулюйте освітні завдання, які вирішує вчитель, використовуючи такий прийом у роботі.

Аналітичні завдання вимагають від здобувача вмінь та навичок аналізувати майбутні професійні дії, бачити в ситуації протиріччя, розуміти структуру ситуації. Наведемо один із варіантів схеми для аналізу ситуації (конфлікту), на яку ми опиралися під час експерименту: опис ситуації та її учасників; визначення

ситуації моменту, коли вчитель міг би попередити її перехід у конфлікт; що завадило вчителю зробити це (емоційний стан, присутність свідків, розгубленість, несподіванка тощо); які прийоми впливу міг використовувати вчитель у ситуації та як він її оцінював; яку інформацію отримав про свої педагогічних успіхи та прорахунки; аналіз своєї поведінки у ситуації та помилки; варіанти стосунків з учнем після конфлікту.

Вважаємо доцільним виділити завдання на знаходження педагогічних помилок. Завдання містять спеціально передбачені та завуальовані помилки у педагогічних діях чи судженнях. Знаючи про можливі «заховані помилки», здобувач посилює свою увагу при сприйнятті та аналізі ситуації.

У процесі експерименту використано практичні завдання чи ситуації-вправи. Вони допускають виконання та обґрунтування здобувачами своїх дій у можливій ситуації, це означає вирішення проблем не на вербальному рівні, а дієвому.

Наприклад: Вчитель, прийшовши на урок фізичної культури, знаходить зал зачиненим. Він намагається відчинити двері, але це не виходить, оскільки він закритий зсередини. Тоді він розуміє, що учні закрилися навмисно. Завдання: 1) сформулювати з урахуванням цієї ситуації теоретичне завдання – ситуацію на вибір ефективної педагогічної дії, вирішення її; 2) сформулювати з урахуванням цієї ситуації теоретичне завдання – ситуацію допущення педагогічних помилок.

У реальному педагогічному процесі умовно можна назвати три основних типи ситуацій із якими може стикатися майбутній вчитель у процесі стосунків із учнями: стандартна, критична та екстремальна ситуації. Найбільшу навчальну цінність мають стандартні та критичні ситуації. Пояснюється це тим, що разом вони утворюють більшу проблему, ніж екстремальні. Періодично їхнє повторення призводить до виникнення стереотипної реакції – стандартного рішення. Таке рішення не знімає причини конфлікту, але ліквідує і негативні результати. Неправильне вирішення стандартних та критичних ситуацій призводить до великих моральних втрат. Тому, в першу чергу, необхідно вчити здобувачів попереджати та ефективно вирішувати саме такі ситуації.

У процесі дослідження ми намагалися розв'язувати питання підготовки

майбутнього вчителя початкової школи у галузі фізичної культури. На заняттях з дисципліни «Рухливі ігри з методикою навчання» пропонувалося при підготовці до уроку здійснювати певну роботу з попередньої підготовки до засвоєння складних рухових дій, навчання яких належить через 4–8 уроків. Ця робота починалася з підбору загальнопідготовчих, спеціальних вправ з підключенням за 3–4 уроки додаткових вправ.

Наприклад: Перш, ніж приступити на уроці до розучування техніки опорного стрибка, у вступну частину попередніх уроків включають вправи на подолання стрибком перешкод різної висоти, що поступово збільшується (через гімнастичні лави, гімнастичну колоду). При підготовці до уроку вчитель планує шляхи використання технічних засобів навчання.

Застосовано інноваційні технології, зокрема інтегративно-модульну технологію, яка містить ряд тем і розділів, у вигляді макромодулів, які складаються з кількох простих модулів, що за своїм обсягом відповідають темі або розділу дисципліни. Продуктивними є такі його компоненти, як аудиторні бінарні заняття, що проводяться двома викладачами, а також контрольні процедури, індивідуальна бесіда, консультування.

Основними методами навчання інтегративно-модульної технології є: проблемний виклад; евристичний та дослідницький методи, які характеризуються варіативністю рівня самостійності та активності студентів у навчально-пізнавальній діяльності.

До інноваційних технологій підготовки майбутніх учителів початкової школи до стимулювання розвитку фізичного потенціалу дітей, формування позитивної мотивації до самостійного виконання фізичних вправ належать особистісно-орієнтовані технології. Важливим елементом цієї технології є визначення рівня фізичної підготовки.

Реалізацією особистісно-орієнтованої технології є випереджувальна самостійна робота, яка активізує пізнавальну діяльність студентів, формує у них активність у навчальному процесі, інтенсифікує та індивідуалізує навчальний процес. Вона може здійснюватися на будь-якому курсі навчання практично за

всіма освітніми компонентами та застосовуватись у кількох формах.

Наприклад, у студентів до вивчення теми «Теоретичні основи гри» (дисципліна «Рухливі ігри з методикою навчання») передують спостереження за іграми дітей у тій віковій групі, де вони проходять практику.

В експериментальному навчанні використано завдання для самостійної роботи студентів, які передбачають два види діяльності, що різняться за способом використання інформації, яку вони засвоюють.

Перша група завдань спрямована на репродуктивну діяльність. При цьому виді діяльності необхідні правила дій лише відтворювалися студентами у різних поєднаннях – від буквальної копії та переказу до деякого вільного відтворення та застосування у типових ситуаціях. Для репродуктивної діяльності студентів були характерні в основному алгоритмічні дії або дії за точно описаними правилами та в добре відомих умовах. Ця діяльність здійснювалася в ситуаціях, що легко впізнаються, часто з використанням алгоритмів.

Прикладом цієї групи завдань є завдання на розробку орієнтовного плану теми, що вивчається, план-конспекту заняття з використанням фізкультурно-оздоровчих технологій за зразком, запропонованим викладачем, завдання на виготовлення дидактичних карток тощо.

До другої групи входили завдання, орієнтовані на продуктивну діяльність студентів. Ці завдання передбачали, що у процесі виконання студенти самі створюють нову орієнтовну основу діяльності з урахуванням раніше засвоєних способів діяльності. Студенти розробляли конспекти занять із застосуванням нетрадиційних методів, організаційних прийомів або із застосуванням нових, запропонованих самостійно засобів наочності; «винаходили» нові дидактичні ігри зі фізкультурно-оздоровчим змістом; виконували самостійний аналіз ситуацій, які можуть виникнути у майбутній професійній діяльності та здійснювали пошук найбільш раціонального виходу із запропонованих.

У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі фізичної культури застосовано ІКТ, зокрема магнітну дошку для відтворення розміщення гравців на футбольному полі, баскетбольному, волейбольному

майданчиках, їх тактичних комбінацій, що активізують пізнавальну діяльність школярів, повинні бути відображені в поурочному плані при підготовці до уроку.

Для плідної самостійної роботи зі студентами проводилися індивідуальні та колективні консультації, розкривався процес складання схем, тестів, вікторин, роботи над проєктом. Так, наприклад, щодо теми «Рухливі ігри» (дисципліна «Рухливі ігри з методикою навчання») студентам запропоновано підготувати творчий проєкт. Студенти розділилися на малі групи і кожна з яких мала захистити свій проєкт.

Студенти розробили програму для міні-дослідження «Молодь і фізична культура», сценарій позакласного заходу «Безпека фізичних вправ», запропонували провести прес-конференцію «Міфи і правда про фізкультурно-оздоровчу діяльність», за допомогою інформаційних технологій приготували презентацію «Заняття спортом».

Кінцевим результатом самоосвітньої діяльності студентів було створення портфоліо. Портфоліо є колекцією робіт, що всебічно демонструє не лише навчальні результати, а й зусилля, докладені до їх досягнення, а також очевидний прогрес у знаннях та вміннях студента порівняно з його попередніми результатами. Крім того, запропоновано написання есе.

Друга педагогічна умова – стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів на основі посилення фізкультурної спрямованості змісту їх підготовки.

Умовою ефективної підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учні початкової школи є коригування змісту їх підготовки, який, по-перше, має носити особистісно-орієнтований характер, ґрунтуватися на визнанні студентоцентрованого принципу: потреби здобувача, мотиви, цілі, здібності, активність, інтелект та інші індивідуально-психологічні особливості; по-друге, зміст, заснований на особистісно-орієнтованому підході, повинен забезпечувати органічну єдність теоретичної та практичної готовності студентів до професійної діяльності як системи їх педагогічних знань, педагогічного мислення, професійної спрямованості, готовності до формування в учнів основ фізичної культури як особистісної характеристики майбутнього вчителя.

Під час організації особистісно-орієнтованої підготовки здобувачів в галузі фізичної культури використано завдання-пастки, завдання, які не мають вирішення, завдання з відсутніми даними.

У зразках завдань із перевірки підготовленості здобувачів у галузі фізичної культури використовуються: питання перевірки знань фізкультурної освіти; практичні завдання щодо перевірки навичок та умінь організації та проведення самостійних занять з фізичними вправами; фізичні – вправи (тести) з перевірки фізичної підготовленості.

Вважаємо за необхідне приділити особливу увагу аналізу ситуацій, пов'язаних із виокремленням суб'єктом особистих думок, необхідністю прийняття рішення, яке пов'язане з виникненням стану напруги. Вихід із таких ситуацій часто буває скрутним і ускладненим дискомфортом станом суб'єкта, що приймає рішення.

Розглянемо приклад такої взаємодії. Студентка перед черговим заняттям фізичної культури покаржилася, що сильно втомлюється під час занять у коледжі, тому негативно ставиться до занять з фізичної культури. Викладач порадив необхідні в цій ситуації вправи, визначив їхнє дозування, час та місце протягом дня. Вже за тиждень на питання викладача про самопочуття студентка відповіла: «Чудово. Я тепер встигаю зробити набагато більше, швидше і якісніше виконую домашнє завдання. І навіть час вільний став залишатися! Тепер обираю спортивну секцію: баскетбол, волейбол, теніс чи аеробіка».

Вирішення завдань другого етапу здійснювалося за допомогою таких педагогічних ситуацій: ціннісно-пізнавальні ситуації у процесі вивчення дисципліни «Фізичне виховання» та дисципліни вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи» з актуалізацією рефлексивної функції; ситуації саморегуляції з позиції фізичної культури; практико-імітаційні ситуації, що сприяють усвідомленню необхідності фізичної культури у навчанні молодших школярів.

Підготовка майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури молодшого школяра за програмою дисципліни вільного вибору «Фізична

культура в освітньому процесі початкової школи» почалася з освоєння теоретичних основ, понятійного апарату. Так, на першій лекції у процесі діалогового спілкування уточнено різні підходи до визначення поняття «фізична культура», розглянуто основні види, їх вплив на показники фізичного стану та індивідуального здоров'я. Особливої уваги надано розгляду педагогічного аспекту фізичної культури.

На першій лекції формувалося мотиваційно-особистісне ставлення до побудови освітнього процесу в початковій школі як фізкультурно-оздоровчого. Розпочали лекцію з вивчення феномену: «Фізична культура людини: сутність і структура» та формування ставлення здобувачів до запропонованої концепції фізичної культури. Впродовж міні-дискусії студенти доводили свої погляди і позиції з обговорюваних питань.

Враховуючи вікові особливості студентів педколеджу, для підтримки активної уваги на лекціях запроваджено ритуал: обов'язкове використання «розвантаження»: або комплекс фізичних вправ, або оздоровчий масаж, або прийоми нетрадиційного оздоровлення. Таке нововведення, крім того, що переключало увагу студентів, давало можливість відчутти безпосередній вплив цих методик на процеси саморегуляції, знімало статичну напругу, розумову втому, підвищувало увагу, покращувало настрій.

Як один з оптимальних технологічних засобів конструювання процесу викладання дисципліни «Фізичне виховання» виступило «вбудовування» в хід занять проєктів-програм розвитку основ фізичної культури в учнів початкової школи. Вивчення розділу «Психофізіологічні функції організму учнів початкової школи» значно зацікавило майбутнього вчителя значний інтерес, оскільки крім теоретичних знань, необхідних для гігієнічно правильної, фізкультурно-оздоровчої організації життєдіяльності, навчання молодших школярів давало можливість продумати способи включення фізичних вправ.

Так, наприклад, теоретичне вивчення питань «Динамічний стереотип як фізіологічна основа режиму дня», «Втома та перевтома школярів» доповнено лабораторно-практичним заняттям на тему «Оцінка впливу фізичних вправ на

режим дня», поряд з освоєнням методики режиму шкільного життя студенти мали продумати способи навчання молодших школярів правильній побудові режиму дня з використання фізичних вправ та ігор. У процесі обговорення пропозицій студентів з'явилися два проєкти. Проєкт «Мій дім» передбачав «екскурсію» власним будинком з метою оцінки умов проживання для застосування фізичних вправ та ігор. Другий проєкт «Ритм життя» мав на меті навчити розподіляти робочий та вільний час, планувати свій режим дня із використанням фізичних вправ та ігор.

Такий напрям роботи зі створення комплексного проєкту формування фізичної культури особистості продовжено в процесі вивчення наступних тем, які оформили в проєкті «Фотовиставка фізкультурних заходів».

Цілісний характер підготовки майбутнього вчителя забезпечується складним взаємопов'язаним на інтеграційній основі комплексом загальних гуманітарних та соціально-економічних, загальнопрофесійних дисциплін та дисциплін предметної підготовки.

На інтегрованому занятті на тему «Фізкультурні основи педагогічної діяльності» (дисципліни «Педагогіка» – «Фізичне виховання» – «Фізична культура») майбутні вчителі розглядали проблему формування основ фізичної культури як загальнопедагогічну та міждисциплінарну. Під час заняття висвітлювалися питання фізичної підготовки майбутнього вчителя як одна з умов ефективності його професійної діяльності, спрямованої на формування основ фізичної культури учнів.

Вивчення методології дослідження впливу занять фізичною культурою на здоров'я молодших школярів було визначено як практична робота студентів.

На семінарі «Фізкультурно-оздоровча організація освітнього процесу» дисципліни вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи» реалізовувався принцип «здоров'я – через фізичну культуру» студенти познайомилися з формами, методами та прийомами роботи зі збереження, зміцнення та формування здоров'я учнів початкової школи через фізичні вправи та ігрові технології. Ці прийоми застосовано в курсі «Методика вивчення

математики» для розв'язування задач з умовою застосування фізичних вправ.

Для поглиблення підготовки студентів у цьому напрямі було розроблено та впроваджено спецсеінар «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі». Основні завдання спецсеінару полягали у формуванні уявлень про форми, засоби, методи та прийоми використання фізкультурно-оздоровчих технологій; інтересу до цієї проблеми та усвідомлення необхідності їх використання; розвитку у студентів низки професійно значущих якостей: самостійності та критичності мислення, здатності до інновацій у фізкультурній діяльності.

Під час реалізації змісту спецсеінару використано три основні види діяльності студентів: теоретичний, пов'язаний з осмисленням сутності та особливостей фізкультурно-оздоровчих технологій; теоретико-практичний, спрямований на цілеспрямоване оволодіння студентами психолого-педагогічними та методичними знаннями та вміннями використання фізкультурно-оздоровчих технологій; практичний, пов'язаний зі спостереженням та аналізом практичної діяльності вчителя початкових класів та залученням студентів до педагогічного процесу закладу освіти.

З урахуванням теоретичних основ побудови змісту освіти було визначено зміст спецсеінару. Програма включає 4 теми: «Основи фізичної культури», «Фізкультурно-оздоровчі технології та їх реалізація», «Фізкультурна підготовка майбутнього вчителя початкових класів», «Фізкультурно-оздоровча організація освітнього процесу».

Запропонована програма спецсеінару з фізичної культури складається з двох взаємозалежних частин: теоретичної та практичної.

Зміст теоретичної частини спрямовано на формування фізкультурно-оздоровчих та гігієнічних знань, умінь і навичок, необхідних для збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Теоретична частина розробленого спецсеінару спрямована на розвиток необхідних знань у галузі фізичної культури, особистої гігієни, загартовування, режиму дня, харчування та активного відпочинку у молодших школярів.

Практична частина програми (фізкультурно-оздоровча робота), передбачає

комплексне застосування засобів фізичної культури з метою підвищення працездатності, зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя, розвитку фізичних якостей молодших школярів.

У практичній частині спецсемінару студенти проводили діагностику рівня здоров'я учнів, здійснювали елементи управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю, використовуючи заздалегідь підібрані матеріали, а також розробляли рекомендації щодо використання оздоровчих та загальнозміцнюючих комплексів вправ для дітей та їх батьків, розробляли фізкультурно-оздоровчі програми та освітніх технологій фізичної культури з комплексним використанням оздоровчих засобів фізичної культури та загартовування, що мають велике значення для збереження, зміцнення здоров'я та попередження захворюваності дітей молодшого шкільного віку.

У розробленій програмі спецсемінару значну увагу приділяли проблемі загартовування дітей молодшого шкільного віку в умовах сім'ї та школи. У режимі дня молодших школярів пропонувалися такі загартовувальні процедури: сонячні та повітряні ванни; сухі та вологі обтирання верхньої частини тіла; полоскання рота та горла кип'яченою водою кімнатної температури; миття рук холодною водою до передпліччя; наскрізне провітрювання класних та спальних кімнат перед початком навчальних занять та денним сном.

У розробленій програмі спецсемінару значну увагу приділяли організації та проведенню систематичних занять з фізичної культури на відкритому повітрі.

Вдосконалення змісту дисципліни «Методика навчання фізкультурної освітньої галузі» передбачало розробку та застосування дидактичних матеріалів: навчальні картки, блок-схеми, дидактичні ігри та оцінні листи. Вивчалася та узагальнювалася література з карток тематичного планування. Для кращого засвоєння матеріалу в картках виділялися опорні сигнали у вигляді питань.

Ми визначили опорні питання з тематичного планування навчальної дисципліни у педагогічному коледжі за спеціальністю Початкова освіта (таблиця 3.2).

Вдосконалення змісту дисципліни

«Методика навчання фізкультурної освітньої галузі»

Тема	Опорні питання
Методика навчання фізкультурної освітньої галузі – предмет вивчення	Конкретна спрямованість освітнього процесу, у якому реалізуються загальні закономірності вивчення дисципліни. Методики окремих спортивних дисциплін.
Мета та завдання методики навчання фізкультурної освітньої галузі	Аналіз змісту фізкультурної освітньої галузі. Мета та завдання методики навчання фізкультурної освітньої галузі.
Загальна характеристика засобів навчання фізкультурної освітньої галузі	Засоби навчання фізкультурної освітньої галузі. Педагогічна класифікація фізичних вправ.
Гімнастика – одна з основних засобів навчання фізкультурної освітньої галузі	Значення гімнастики; популярність гімнастики; види гімнастики та різновиди; коротка характеристика різновидів; гімнастика у шкільних програмах.
Ігри та їхнє місце в навчанні фізкультурної освітньої галузі	Характерна особливість гри; освітня цінність; класифікація рухливих ігор.
Спорт у системі навчання фізкультурної освітньої галузі	Специфічні риси власне спортивної діяльності. Значення змагань. Характеристика фізичних, інтелектуальних та вольових зусиль спортсмена. Групи видів спорту.
Туризм як один із засобів навчання фізкультурної освітньої галузі	Організація туристичної діяльності. Значення занять туризмом. Основна спрямованість туризму.
Використання сил природи у навчанні фізкультурної освітньої галузі	Вимоги до використання сил природи. Групи гігієнічних факторів. Взаємозв'язок фізичних вправ, оздоровчих сил природи та гігієнічних факторів.
Методи навчання	Характеристика методів навчання. Методичні вимоги до показу фізичних вправ. Завдання та зміст показу.
Етапи навчання	Формування рухових вмінь та навичок. Основні закономірності рухових умінь і навичок. Етапи навчання рухової дії. Загальні та часткові завдання навчання на етапі початкового навчання техніки дії. Особливості методики навчання на першому етапі. Загальні та часткові завдання навчання на етапі вдосконалення рухової дії.
Особливості та вимоги до уроку фізичної культури	Особливості уроків фізичної культури і чому вони посилюють відповідальність вчителя за їх проведення. Вимоги до уроку, принципів навчання, розроблених дидактикою. Особливості сучасного уроку фізичної культури. Значення змісту уроку. Підхід до структури уроку. Вимоги до диференційованого підходу до учнів у процесі навчання.
Структура уроку	Типова структура уроку. Вимоги до вступної частини уроку. Вимоги до основної частини уроку. Вимоги до заключної частини уроку.
Підготовка вчителя до уроку	Урок фізичної культури. Організація розв'язання задач. Метод графічного моделювання. Письмове оформлення плану уроку. Мовна і рухова підготовка. Зовнішній вигляд вчителя. Послідовність підготовки до уроку.

Продовження таблиці 3.2

Типи уроків	Типи шкільних уроків. Вступний урок. Методика побудови уроку вивчення нового матеріалу. Спрямування уроку вдосконалення вивченого. Призначення контрольного уроку. Змішаний урок. Особливість домашніх завдань із фізичного виховання.
Методи організації діяльності учнів	Фронтальний спосіб організації. Результати фронтальної діяльності. Варіанти фронтальної роботи. Характеристика кожного варіанта фронтального методу організації діяльності. Характеристика групового методу організації діяльності. Індивідуальна організація. Круговий спосіб організації.
Прийоми аналізу уроку. Педагогічне спостереження. Контрольні тести	Спостереження за уроками фізичної культури. Педагогічне спостереження. Результати спостережень. Показовий план аналізу уроку фізичної культури. Контроль за результативністю педагогічного процесу в школі.
Визначення фізичного навантаження під час уроку	Навантаження. Дозування навантаження на уроці. Роль пульсометрії і методика проведення. Оцінка фізичного навантаження за ЧСС.
Особливості проведення уроків фізичної культури в малокомплектній школі	Особливість навчальної роботи в малокомплектній школі Методи організації діяльності учнів.
Позакласна робота з фізичної культури та спорту в школі.	Значення, завдання та зміст позакласної роботи. Регламентування змісту та організації позакласної роботи. Система взаємозалежних форм організації позакласної роботи з фізичного виховання. Провідна форма організації позакласної спортивно-масової роботи.
Спортивна робота у школі	Форми спортивної роботи. Завдання секції загальної фізичної підготовки, їх робота. Утворення спортивних секцій.
Організація та проведення загальношкільних фізкультурно-масових заходів: внутрішньошкільні змагання, туристські походи та зльоти	Зміст загальношкільних заходів. Організаційно-методичні вимоги до проведення загальношкільних заходів. Змагання. Завдання змагань. Проведення внутрішкільних змагань.
Планування та контроль роботи з фізичного виховання в ЗЗСО	Плануванням навчальної роботи. Відмінні риси планування навчальної роботи з фізичної культури. Основні документи планування навчальної роботи. Складання «сітки годинника». Складання графіку розподілу розділів програми. Складання графіку розподілу програмного матеріалу.
Поурочний план	Поурочний план. Визначення змісту уроку. Оформлення записів у таблиці.

Запропоновано авторську методику застосування навчальних карток, блок-схем та дидактичних ігор під час вивчення дисципліни «Методика навчання фізкультурної освітньої галузі» у педагогічних коледжах. Це дозволило працювати з усіма студентами, пояснюючи їм «вузлові моменти»; решту часу використовувати для їх самостійної роботи, а викладачеві – працювати з

окремими студентами індивідуально, не залучаючи їх до самостійної роботи.

Основний принцип у застосуванні блок-схем і дидактичних ігор полягає у збільшенні часу на самостійної роботи на занятті та нормалізації завантаженості студентів самостійну роботу, використанні часу кожного заняття для поєднання навчання, розвитку мислення та розуміння професійної спрямованості матеріалу теми, що вивчається.

Таким чином, навчання здійснюється у 4 етапи: на першому етапі у процесі пояснення нового матеріалу подається на екрані блок-схема, на якій виділено вузлові питання; на другому етапі студентам пропонується самостійно будувати блок-схеми. Якщо вони цього не можуть, то вдаються до допомоги навчальної картки або підручника (читаючи, збирають блок-схему). У іншому випадку – працюють за готовою блок-схемою; третій етап полягає в тому, що викладач працює індивідуально зі студентами; якщо студент швидко впорався із завданням – працює над наступною темою самостійно, вибудовуючи блок-схему на свій розсуд.

Методика, заснована на застосуванні навчальних карток, блок-схем та дидактичних ігор, дозволяє кілька тем вивчати одночасно, що вивільняє час для професійного практичного уточнення. Наприклад, тема «Етапи навчання рухової дії» можна вивчати в такій послідовності: пояснити основні закономірності утворення рухових умінь та навичок; роздати навчальні картки; висвітлити блок-схему, пояснити «вузлові» питання; роздати дидактичні ігри; читати навчальну картку, скласти блок-схему на парті; висвітлити блок-схему на екрані для перевірки; розповісти за блок-схемою; пояснити професійну спрямованість цієї теми; розібрати на конкретні рухові дії методичні, психофізіологічні аспекти основ техніки проведення занять.

Пропонований нами варіант удосконалення програми дисципліни «Рухливі ігри з методикою навчання» передбачає систематичне використання на кожному уроці фізичної культури у молодших класах (1/3–1/2 від 45 хвилин) спеціальних вправ, спрямованих на розвиток витривалості та координаційних можливостей.

Третя педагогічна умова – оптимізація практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

Педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичним навчанням

майбутніх вчителів та їх самостійною роботою в закладах освіти, озброює студентів початковим досвідом педагогічної діяльності. Саме на практиці студент може визначитись, наскільки правильно він вибрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвіднесеності особистісних якостей із професією вчителя початкових класів.

Першою умовою успішного проведення педагогічної практики є засвоєння студентами достатнього обсягу знань, визначених програмами навчальних дисциплін. Саме це допомагає правильно визначити місце практики у графіку навчального процесу. Другою умовою є наявність у студентів до моменту їх проходження практики початкових умінь за спеціальністю, отриманих на практичних заняттях з курсів: «Педагогіка», «Психологія», «Основи педагогічної майстерності», методики викладання інших предметів тощо.

Провідною формою під час проходження практики розглядаємо урок у різних модифікаціях. Найбільший ефект мають такі види уроків фізичної культури: уроки-подорожі у новий рух із залученням теоретичного матеріалу (наприклад, у світ м'яча); уроки-вікторини з освоєння матеріалу за допомогою вчителя; уроки-тренування з відпрацювання рухів із застосуванням найбільшої кількості цікавих та ефективних вправ; уроки-змагання з використанням рухливих ігор, окремих рухів, естафети. Основним змістом уроків є фізичні вправи, ігри, ігрові вправи, вправи з предметами, елементи видів спортивних рухів, теоретичний матеріал.

Успішне вирішення виховних, освітніх та оздоровчих завдань формування фізичної культури молодших школярів можливе при комплексному використанні засобів фізичної культури з оздоровчим напрямом у поєднанні із загартовуванням та розвитком культурно-гігієнічних навичок. З цією метою для здобувачів застосовували різні форми занять фізичними вправами (уроки фізкультури, ранкова гімнастика, фізкультхвилинки, секційні заняття, заняття у групах здоров'я та загальної фізичної підготовки), що проводяться в школах та в центрах фізичної реабілітації.

У вдосконаленій нами програмі педагогічної практики як основні засоби фізичної культури виступали фізичні вправи з програми формування фізичної

культури учнів початкових класів (з розділів легкої атлетики, гімнастики, рухливих та спортивних ігор). Під фізичними вправами розуміємо рухові дії, спеціально організовані і свідомо виконувані рухи, що застосовуються для вирішення виховних, освітніх та оздоровчих завдань з фізичної культури.

З метою вирішення цих завдань на уроках фізичної культури та позакласних заняттях студенти застосовували засоби основної гімнастики (різна побудова та перебудова); загальнорозвиваючі вправи без предметів та з предметами, ходьба та біг, стрибки, метання, рівновага, акробатичні вправи, вправи для формування правильної постави та корекції її порушень, лазіння та перелазіння.

Крім засобів основної гімнастики для розвитку силових, швидкісних, швидкісно-силових якостей, витривалості та координаційних здібностей студенти використовували рухливі ігри, ігри-естафети з елементами бігу, стрибків, метання, лазіння та передачу різних предметів, пов'язаних з подоланням різних перешкод та виявом вольових зусиль.

На уроках фізичної культури та позакласних заняттях широко студенти використовували загальнорозвиваючі вправи з предметами (малими та великими гумовими м'ячами, гімнастичними ціпками, обручами, прапорцями, набивними м'ячами та гантелями). Це стимулювало активність дітей, розвивало їх інтерес до фізкультурних занять і різносторонньо впливало на організм молодших школярів.

З метою формування фізкультурної активності молодших школярів проводилися індивідуальні та групові бесіди та використовувалися методи переконання, роз'яснення та позитивного прикладу. Методи переконання та позитивного прикладу використовувалися на уроках фізичної культури, під час проведення секційних занять, фізкультурних свят, вечорів, днів здоров'я, змагань, бесід, доповідей, лекцій, присвячених питанням фізичного виховання молодших школярів.

На уроках фізичної культури з оздоровчим напрямом значну увагу студенти приділяли формуванню вміння молодших школярів самостійно займатися фізичними вправами і використовувати їх у вільний час з метою забезпечення активного відпочинку підвищення працездатності та зміцнення здоров'я.

У процесі фізкультурних занять нерішучим і невпевненим у собі школярам,

які мають слабку фізичну підготовленість і знижені функціональні можливості, студентами надавалася допомога у виконанні вправ, і висувалися доступні вимоги. Для цих дітей під час фізкультурних занять диференціювалися вправи та використовувалися легші завдання (у стрибках у висоту опускали планку на меншу висоту, зменшували кількість підходів, скорочували дистанцію у бігу, збільшували паузи для відпочинку, зменшували довжину розбігу та кількість спроб у стрибках у довжину) з наростанням вимог.

Для молодших школярів, які належали за станом здоров'я до категорії «хворобливих», обмежувалися лазіння по канату, підтягування, тривалі упори на гімнастичних снарядах, акробатичні вправи, що викликають перенапругу та затримку дихання. Зміст занять містив дихальні вправи та вправи для формування правильної постави та корекції її порушень.

Для молодших школярів, що мають слабку фізичну і функціональну підготовленість, встановлювали індивідуальне навантаження, обмежували кількість важких вправ, завдання виконувались у полегшеному варіанті та створювали більш послаблені умови.

Для опанування учнями руховими вміннями розроблено систему уроків, що формують техніку руху у учнів молодших класів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Система уроків із формування техніки руху

№	Мета	Засоби
1.	Ознайомити учнів зі стрибком у довжину з місця.	Робота за структурною схемою: визначити назву руху та скільки у ньому частин; описати кожну частину руху; випробувати стрибок загалом, шляхом імітації; виконати стрибок загалом.
2.	Закріпити уявлення про стрибок та запам'ятати основні поняття: напрям, траєкторія, приземлення.	Порівняти свій рух із зразком. виправити основні помилки при виконанні руху загалом. Робота групами над стрибком із наступним аналізом.
3.	Удосконалення техніки стрибка в ускладнених умовах. Самостійна робота за картками.	Спеціальні вправи з оволодіння відштовхуванням та фазою польоту: з каскадом перешкод, діставанням предметів. Вправи у групах в ускладнених умовах.
4.	Удосконалення техніки стрибка на результат.	Робота за групами: приземлення на точність, приземлення з висоти. Змагання. Порівняння особистих результатів.
5.	Контроль виконання стрибка.	Круговий спосіб роботи. Аналіз результатів.

На кожному уроці в підготовчій частині пропонувалося виконувати важливі для фізичного розвитку школярів загальнорозвивальні вправи, які проводилися як з предметами (м'ячі, скакалки, палиці, мішки з піском, обручі, прапорці, стрічки), так і без предметів, а також у різних вихідних положеннях (сидячи, лежачи, у парах).

Особливої уваги вимагали малоактивні діти та діти з надмірною вагою, їхню діяльність необхідно було стимулювати. Таким дітям студенти пропонували виконувати вправи в більш повільному темпі і меншу кількість разів, тим самим створювалися умови для того, щоб діти відчували себе вільно. У міру освоєння вправ вони поступово ускладнювалися, навантаження збільшувалося.

Для активізації самостійної фізкультурної діяльності учнів молодшого шкільного віку під час уроків фізичної культури студенти експериментальних груп використовували навчальні картки-завдання, самостійне проведення розминки, диференційовані домашні завдання. З урахуванням диференційованого підходу розроблено картки-завдання різного кольору: червоні – для «сильної», зелені – для «середньої», білі – для «слабкої» груп. У картках-завданнях графічно чи малюнком подано зміст завдання, кількість повторень і підходів. Навчальні картки-завдання звільняли вчителів від багаторазової демонстрації, пояснення, уточнення і дозволяли приділяти більше уваги індивідуальній роботі з учнями.

Для активізації діяльності молодших школярів на уроці фізичної культури пропонували здобувачам використовувати змагальні, ігрові методи виконання завдань, в яких чітко простежується опора на позитивні якості учнів.

Розглянемо, як здійснювалася методика проведення уроків на прикладі вивчення теми: «Гімнастичні вправи: перекид уперед у групуванні».

Враховуючи, що основною метою даних уроків є формування різними засобами знань та рухових вмінь («перекид вперед у групуванні»), прикладом уроку є тема: «Гімнастичні вправи: перекид уперед у групуванні» (урок організований з використанням рухливих ігор). Мета уроку: формування системних узагальнених знань та рухового вміння на тему «перекид уперед у групуванні».

Конкретні завдання: сформулювати уявлення про техніку руху; закріпити

знання про структуру рухів при виконанні перекиду; освоїти виконання перекиду вперед; навчити підстраховці та допомозі при виконанні перекиду вперед; здійснювати розвиток рухових навичок та фізичних якостей.

Основний вид діяльності – рухливі ігри. Гра «Швидко виконати рухову дію». З метою формування пізнавальних інтересів дітей у віці 6-10 років у процесі навчання було підібрано та класифіковано рухливі ігри, які впливали не тільки на фізичні якості, а й включали прийоми, що сприяють розвитку структурних одиниць психіки. Рухливі ігри використовувалися у всіх формах роботи з фізичного виховання дітей шкільного віку: у ранковій гімнастиці, фізкультурних заняттях, активному відпочинку, фізкультхвилинах, змінах та самостійної рухової діяльності.

Таким чином, було розроблено перспективне планування проведення рухливих ігор у віковому діапазоні 6–10 років як для хлопчиків, так і для дівчаток, суть якого полягала в тому, що протягом дня використовуються 12–15 ігор на розвиток різних видів та властивостей пізнавальних процесів. Ігри, що розвивають пізнавальні процеси та впливають на успішність навчання, використовувалися щодня протягом місяця. Першого тижня рухлива гра розучувалася, другого – закріплювалася, третього – вдосконалювалася, четвертого – вносилася у самостійну діяльність дітей. Таким чином, на кожен пізнавальний процес, що показав високий ступінь взаємозв'язку з успішністю навчання, протягом року дітям пропонувалося розучити по вісім нових рухливих ігор.

Паралельно з використанням рухливих ігор застосовувалися методичні прийоми, що активізували пізнавальну діяльність. Під час дослідно-експериментальної роботи у змагальних та конкурсних завданнях здобувачі використовували вправи, розучені на заняттях в ЗВО, для вдосконалення умінь і навичок рухів, вирішення оздоровчих, виховних, комунікативних завдань при відносно обмеженому використанні спортивного інвентарю та ігор: вправи зі стрибками та метання в ціль, упор, лазіння та перелазіння; вправи зі скакалками, гімнастичними ціпками, обручами, м'ячами, ритмічна гімнастика, волейбол.

Особливе місце під час практики здобувачів відводилося фізкультурно-оздоровчим та спортивно-масовим заходам. Основний зміст цих заходів

становили: щомісячні дні здоров'я та спорту, шкільні змагання, туристичні походи та екскурсії, фізкультурні свята. У початкових класах після кожної навчальної чверті проводилися дні здоров'я та спорту, показові виступи найкращих спортсменів школи, змагання (біг, стрибки, перетягування каната, ігри-естафети) та огляди-конкурси на кращу організацію фізкультурно-оздоровчої роботи серед молодших школярів.

У позанавчальний час із молодшими школярами проводилися спортивні змагання: «Веселі старты», «Старты надій», «Тато, мама, я – спортивна сім'я». Щорічно проводилися спортивні змагання, присвячені знаменним датам «Дню захисту дітей», «Дню фізкультурника» з видів спорту із запрошенням батьків.

За результатами педагогічної практики студенти виконували завдання комплексного характеру, наприклад: проаналізуйте психолого-педагогічні особливості дітей, їх особисті якості, розробіть програму їх розвитку; проаналізуйте та оцініть рівень сформованості у дітей основ фізичної культури; виділіть показники, за якими буде оцінюватися, дайте теоретичне обґрунтування; вкажіть за якими напрямками необхідно працювати вчителю з фізичної культури; проаналізуйте і оцініть рівень розвитку умінь і навичок дітей у фізкультурно-спортивній діяльності; виділіть показники, за якими буде оцінюватися рівень розвитку навичок дітей (з теоретичним обґрунтуванням) тощо.

Майбутнім учителям запропоновано скласти психолого-педагогічні характеристики особистості школяра і відобразити в них питання формування в них фізичної культури. Результати спостережень студенти фіксували у щоденниках з педагогічної практики.

3.3. Інтерпретація результатів дослідно-експериментальної роботи

У ході формувального експерименту досліджено процес професійної підготовки в коледжі, особливості оновлення змісту фізкультурних дисциплін, інтегративно-модульну технологію навчання, інноваційні форми та методи організації освітнього процесу, самостійну діяльність студентів, інновації в

організації педагогічної практики.

Завдання формувального експерименту передбачало проведення діагностики готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: виявити ставлення до фізичної культури у майбутніх учителів початкової школи, наявність знань та умінь з фізичної культури, зміни в орієнтації студентів на особисті якості у галузі фізичної культури; вивчити мотивацію занять фізичною культурою; вивчити залучення у теоретичну та практичну діяльність у процесі практичної підготовки; визначити рівень готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи в результаті всієї експериментальної роботи.

Програма формувального експерименту складалася із трьох етапів: I – проблемно-пошуковий; II – змістово-пізнавальний; III – діяльнісно-практичний. Характеристика етапів подана у додатку 3.

Проведена дослідницька та практична робота, апробовані методи, форми та засоби організації творчої діяльності створили умови для цілеспрямованої підготовки майбутніх вчителів початкових класів до здійснення професійної діяльності, удосконалення індивідуального стилю, розвитку творчого потенціалу кожного студента, включеного в експеримент, оптимізації процесу навчання загалом та реалізації педагогічних умов.

У порівняльному (контрольному) експерименті, мета якого – визначити динаміку рівнів готовності майбутнього вчителя початкових класів до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи, було проведено порівняльний аналіз кожного критерію готовності та здійснено інтерпретацію даних дослідно-експериментальної роботи.

Впродовж дослідження студенти експериментальної групи навчалися за експериментальними програмами, розробленими автором, які склалися з кількох блоків.

Перший блок – теоретична підготовка. Ця підготовка передбачала ознайомлення з теоретичними та технологічними особливостями тих чи інших дій, спрямованих на набуття знань, умінь та фізичної підготовки, зокрема

освоєння техніки рухів. Для перевірки ефективності засвоєного руху склалися та аналізувалися різноманітні моделі рухів, схеми дій на заняттях за оновленою методикою навчання фізкультурної ОГПО.

Другий блок включав додаткові позааудиторні заняття, на яких студенти засвоювали навички майбутньої професійної діяльності. До них належали: факультативні заняття з психодіагностики особистості, заняття з лікувальної фізкультури та масажу, а також психологічні професійні тренінги. Результатом навчання студентів на даному етапі було: формування ставлення до себе, своєї майбутньої професії, фізичної підготовки.

Третій блок – технологічний, включав моделювання технологій уроків, занять, а також проведення позакласних заходів в умовах педагогічної практики. В результаті професійної діяльності студенти отримували навички моделювання уроків, відпрацьовували практичні вміння, аналізували уроки однокурсників.

У період експерименту студентами було проведено 60 уроків, які були проаналізовані у процесі практики та на підсумкових конференціях.

У контрольній групі використовувалася традиційна методика проведення уроку фізичної культури: пояснення нового матеріалу, його засвоєння, закріплення вивченого раніше навчального матеріалу; його вдосконалення (за необхідності), формування рухових якостей, ігри для зняття втоми та підбиття підсумків.

В експериментальній групі використовувалася схема, розроблена в нашому дослідженні з формування навичок фізкультурної діяльності, і додатково вводилися елементи впливу на учнів, пов'язані з особливостями прагнень особистості, ступенем засвоєння навичок фізкультурної діяльності, особистісними особливостями.

Дослідження сформованості *мотиваційно-ціннісного критерію* передбачало вивчення мотивів у процесі формування знань, умінь та навичок фізкультурної діяльності.

На початку формувального експерименту проведено тестування рівня засвоєння окремих мотивів у здобувачів до занять фізичною культурою.

Результати внесено до таблиці 3.4.

Мотиви занять фізичною культурою, %

№	Мотиви	До		Після	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Внутрішні мотиви					
1.	Бажають бути здоровими	44,4	46,3	62,5	87,1
2.	Вирости сильним та витривалим	42,1	45,4	61,1	88,7
3.	Щоб довго жити	68,1	62,1	71,3	83,8
4.	Щоб стати самостійним	57,4	56,7	66,2	87,9
5.	Люблять багато рухатися	64,4	59,6	65,3	87,5
Зовнішні мотиви					
1.	Тому, що стоїть у розкладі	82,9	88,7	49,5	80,4
2.	Зміцнювати характер, волю	42,1	41,3	61,1	81,7
3.	Подобаються заняття фізкультури	38,4	40,8	70,4	77,1
4.	Щоб мати гарну поставу	45,8	46,3	53,2	85,0
5.	Щоб більше дізнатися про фізкультуру	14,8	12,9	43,1	73,3

Аналіз отриманих даних переконливо показує, що внутрішні мотиви набули більших значень, ніж зовнішні.

Рівень мотивованості здобувачів до різних видів діяльності визначався за результатами ранжування. Для цього цифра «1» ставилася проти тієї дисципліни, яку він вважав найбільш важливою. Встановлено, що й до експерименту в ЕГ і КГ заняття фізичною культурою ставилися відповідно на 4 і 5 місце за значимістю, після експерименту привабливість занять фізичними вправами для здобувачів цієї групи істотно не змінилася і залишилася на тих самих місцях з незначним зниженням значень середньозважених величин рангових номерів.

Встановлено, що до експерименту у здобувачів обох груп, як в ЕГ і КГ, мотиви, що характеризують задоволення самим процесом фізкультурних занять є провідними.

Як і до експерименту, здобувачі цієї групи знаходять задоволення у процесі фізкультурних занять. Провідними залишаються мотиви «люблю, подобається» та «цікаво, весело».

У здобувачів експериментальної групи спостерігається ціннісна переорієнтація у потребах фізкультурними заняттями. Пріоритетним для здобувачів обох груп стає мотив «для зміцнення здоров'я», що характеризує

перспективи процесу фізкультурної діяльності (КГ 62,5%, ЕГ 87,1%). Понад те, починають з'являтися більш значні мотиви до занять фізичними вправами, такі як: «зміцнювати характер, волю» (КГ 61,1%, ЕГ 81,7%), «більше дізнатися про фізкультуру» (КГ 43,1%, ЕГ 73,3%).

Оцінка рівня засвоєння прагнень здобувачів перевірялася на основі опитування.

Тестування прагнення здобувачів до освоєння фізкультурно-оздоровчої діяльності представлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Прагнення здобувачів до освоєння фізкультурно-оздоровчої діяльності, %

Прагнення	До		Після	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
До пізнання	39,8	45,0	40,7	65,0
До спортивних досягнень	23,6	24,8	44,1	80,0
До фізичної досконалості	27,3	26,2	50,9	72,1
До здорового способу життя	22,2	22,5	45,4	82,9
До фізкультурної підготовленості	25,0	23,3	48,6	72,9

Результати дослідження показали, що за всіма прагненнями у здобувачів достовірних відмінностей у контрольній групі не виявлено. Привертає увагу факт, що найважливіші прагнення здобувачів (до фізичної підготовленості, здорового способу життя і спортивних досягнень) у КГ перебувають на середньому рівні освоєності, у ЕГ – високому.

Таким чином, проведене дослідження динаміки прагнень здобувачів показало, що у здобувачів ЕГ покращилися пізнавальні, тілесно-регулятивні та спортивні досягнення. Пізнавальні прагнення майже залишилися без змін і статистично не відрізняються від рівня засвоєння у контрольній групі здобувачів, різниця склала 14,3%.

Усвідомлення професійно значимих та особистісних якостей майбутнього вчителя початкової школи суттєво змінилося порівняно з вихідним рівнем (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Результати оцінки професійних якостей
майбутнього вчителя початкової школи, %**

Професійні якості майбутнього вчителя початкової школи	До		Після	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Володіння фізкультурно-оздоровчими технологіями	18,1	17,9	41,2	77,5
Знання про фізичну культуру	16,7	17,1	47,2	82,1
Прагнення до творчості	17,6	16,7	39,8	72,5
Комунікативні якості (уміння слухати)	14,8	14,6	43,1	76,7
Володіння емоціями	20,8	20,0	45,8	81,7
Здатність прогнозувати перспективні результати	26,4	26,3	39,8	71,7
Педагогічна спостережливність	21,8	22,9	40,3	76,3
Схильність до рефлексії	13,4	13,8	47,7	75,8
Схильність до досліджень	25,0	23,8	43,6	72,5
Емоційна гнучкість	22,2	21,3	48,6	71,3
Почуття обов'язку	12,5	15,0	53,7	77,1
Почуття відповідальності	19,9	20,0	50,5	77,8

Результати демонструють, що студенти експериментальних груп за якостями: прагнення до творчості, здатністю прогнозувати перспективні результати, схильністю до досліджень, емоційною гнучкістю перебувають на середньому рівні, іншими – високому.

Більш високий рівень мотиваційно-ціннісного критерію готовності студентів в експериментальних групах був обумовлений тими умовами, які створені в рамках впровадження активних методів, інноваційних технологій.

Студентам запропоновано оцінити сформованість особистісних якостей. Результати відображено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

**Значимість особистісних якостей
майбутнього вчителя початкової школи, %**

Характеристики	До		Після	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Зовнішня привабливість	41,2	43,8	72,2	83,8
Висока моральність	21,8	22,9	51,4	77,5
Високий інтелект	30,1	27,9	65,7	82,9
Доброзичливість	12,9	13,3	45,4	73,3
Загальна культура	28,2	28,8	53,2	77,1
Комунікабельність	27,3	27,1	69,0	78,8

Продовження таблиці 3.7

Небайдужість	20,4	19,2	52,8	72,3
Організованість	29,4	30,0	75,5	84,6
Чуйність	22,7	22,1	51,9	80,0
Сильна воля	20,8	20,4	45,8	77,9
Вибагливість	22,2	22,1	51,9	74,6
Емоційність	14,8	14,6	50,0	77,5
Енергійність	13,9	16,3	56,9	77,9

Досліджено динаміку творчих здібностей здобувачів експериментальної та контрольної груп. Для цього використано методику «Незакінчена пропозиція». Пропонувалися завдання: «творчість – це...», «творчий вчитель – це...», «творчість у формування в учнів основ фізичної культури – це...».

Аналіз зібраних нами даних показує позитивну динаміку креативності в обох групах, оскільки всі показники відображають цю тенденцію (до експерименту у КГ 17,6%, ЕГ 16,7%, після у КГ 39,8%, ЕГ 72,5%).

Отримані результати за показником креативності в експериментальній групі свідчить про значущість для студентів цієї якості у майбутній професійній діяльності.

Діагностика сформованості ціннісної сфери здобувачів за підсумками формувального експерименту подано у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

**Результати сформованості ціннісних орієнтацій
у фізкультурній діяльності, %**

№	Група цінностей	До		Після	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1.	Цінності – цілі 1, 5, 10, 13	19,0	17,1	54,2	33,8
2.	Цінності – засоби 4, 11, 19	8,8	5,4	24,5	31,7
3.	Цінність – результат 17	72,2	77,5	21,3	34,5

Аналіз даних таблиці показав, що за результатами формувального експерименту відбулися зміни системи ціннісних орієнтацій у студентів ЕГ педагогічного коледжу в позитивну сторону. Спостерігався рівномірний розподіл ціннісних орієнтацій у ЕГ. У КГ також відбулися певні зміни, проте цінності-цілі

залишилися переважаючими серед інших цінностей.

Результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм за запропонованими методиками показано в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм (формувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Отримані бали	%	Отримані бали	%
Бал 5	5	2,3	53	22,1
Бал 4	36	16,7	140	58,3
Бал 3	78	36,1	31	12,9
Бал 2	97	44,9	16	6,7
Всього	216	100	240	100

Для визначення середньоарифметичного для КГ та ЕГ застосовано формулу 2.1 (п. 2.1).

Отже, готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм у КГ складає: $H_k^0 = 2,76$ (55,2%), ЕГ – $H_e^0 = 3,96$ (79,2%) з різницею 24,0 %. Ця різниця є суттєвою.

За даними таблиці побудовано діаграму готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм (Додаток М).

Аналіз діаграми показав, що між графіками значна різниця, а отже, і за показниками готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм також.

Методика формування *пізнально-когнітивного критерію* готовності (знань, умінь та навичок з фізичної культури та фізкультурної діяльності) у майбутніх

учителів початкової школи має такі основні завдання: активізація прагнень до освоєння знань з фізичної культури та розвитку індивідуальних особливостей своєї особистості засобами фізичної культури; оволодіння вміннями та навичками використання елементів фізичної культури у повсякденній фізкультурній діяльності; впровадження отриманих знань, умінь та навичок фізичної культури у повсякденну діяльність.

Для цілеспрямованого формування знань, умінь та навичок фізичної культури проведено низку організаційних та інформаційних заходів, що посилюють ефективність освітнього процесу.

Ведення індивідуальних щоденників – заплановані заходи щодо використання елементів фізкультурної діяльності. Оскільки діти не завжди запам'ятовують необхідні рекомендації та правила виконання елементів фізкультурної діяльності запропоновано сформулювати їх та записати у вигляді короткого настановчого курсу. До спеціальних комірок заносяться показники: виконання гігієнічної ранкової гімнастики; загальне самопочуття та стомлюваність впродовж дня; заняття спортом (якщо займається у спортивній секції), самостійні заняття фізичною культурою; показники частоти серцевих скорочень у спокої та під час занять фізичними вправами; тривалість сну та його глибина (за суб'єктивними відчуттями); виконання фізичних вправ.

Виділені на попередніх етапах нашого дослідження мотиви занять фізичною культурою та фізкультурною діяльністю, прагнення, значущі якості особистості та основні потреби здобувачів були використані як основа для визначення готовності за пізнавально-когнітивним критерієм.

Застосовуючи особистісно-орієнтовний підхід, дослідження ґрунтувалося на таких положеннях: студенти зіставляли повний маршрут освіти з кінцевою метою навчання; знайомилися з індивідуальними, особистісними та суб'єктно-діяльними характеристиками в порівнянні з вищими рівнями професіоналізму; на підставі такого зіставлення та усвідомлення свого потенціалу робота спрямовувалася на вироблення власного плану формування готовності до професійної діяльності, прогноз свого розвитку з урахуванням індивідуальних

властивостей.

В основу навчально-пізнавальної діяльності здобувачів покладено вимоги до її комплексної оцінки у діапазоні від –10 до +10 балів. Засвоєння навчальної інформації оцінюється за рівнями. На основі цих даних за розробленими тестовими завданнями визначалася якість знань.

У процесі професійного становлення особистості відбуваються зміни у ставленні до фізкультурних дисциплін. Змінюється і мотивація навчання. Досліджуючи проблему розвитку пізнавального інтересу як мотиву навчання, переконалися, що він поступово стає стійким утворенням особистості.

Після проведення експерименту виявлено, що показники сформованості знань з фізичної культури та фізкультурної діяльності здобувачів експериментальної групи перевершують контрольну групу. Результати відображено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Знання здобувачами з фізичної культури та фізкультурної діяльності, %

Показники	До		Після	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Знання в галузі фізичної культури	30,6	28,8	36,6	80,4
Знання та вміння використовувати засоби фізичної культури під час самостійних занять	24,1	26,7	35,2	77,5
Знання з організації та проведення занять з фізичної культури	20,4	21,7	35,6	74,6
Вміння оцінювати рівень володіння знаннями, виконання фізичних вправ та ігор	21,3	20,8	37,5	75,8
Знання з питань загартовування	31,5	29,6	43,1	82,5
Знання способів здорової життєдіяльності	30,1	28,7	45,8	77,9

Аналіз таблиці показав, що знання здобувачів у КГ та ЕГ зросли після формульованого експерименту, проте спостерігається значна відмінність у групах. Так, знання у галузі фізичної культури зросли у КГ на 6,0%, ЕГ 51,6%, знання з організації та проведення занять з фізичної культури – у КГ на 15,2%, ЕГ 52,9%.

Підсумком роботи з експериментальної програми було моделювання фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми. Студенти самостійно планували цю роботу та організували її проведення в умовах педагогічної практики. Практичним результатом цієї роботи стали проведені фізкультурно-масові заходи

з різних аспектів, що сприяють формуванню основ фізичної культури учнів початкової школи.

Наприкінці педагогічного експерименту визначався рівень володіння здобувачами знаннями з активізації рухової діяльності.

Отримані дані представлено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Рівень володіння здобувачами знаннями з фізичної культури, %

Теми	До		Після	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Особливості зародження фізичної культури	24,1	25,6	51,9	77,9
Способи виконання фізичних вправ	31,0	29,6	57,9	80,0
Робота системи дихання під час виконання фізичних вправ	27,3	28,3	65,7	74,6
Фізичні якості як основа занять фізичними вправами	20,4	22,1	63,4	83,7
Основи особистої гігієни	28,2	32,5	62,0	82,9
Попередження травматизму на заняттях фізичною культурою	21,8	26,2	66,2	76,7
Складання комплексів ранкової гімнастики	25,0	27,5	64,4	75,4
Ведення щоденника. Самостереження за фізичною підготовленістю	19,9	20,4	69,4	77,5
Організація та проведення самостійних занять	17,1	17,0	68,5	75,0

Після проведення педагогічного експерименту зафіксовано достовірно вищий рівень володіння знаннями з активізації рухової діяльності у сфері фізичної культури в представників експериментальної групи проти контрольної.

Під час формувального експерименту, метою якого було озброєння майбутніх вчителів фізичної культури теоретичними знаннями з формування в учнів основ фізичної культури, визначалися знання для роботи з дітьми, що входять за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, передбачало виконання ними 20 тестових завдань з кожної з п'яти основних тем занять.

Дані, що характеризують достовірність відмінностей показників рівня фізкультурної підготовленості фахівців з експериментальної та контрольної груп, наведено в таблиці 3.12.

**Сформованість знань здобувачів для роботи з дітьми віднесеними
за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, %**

№	Тестові завдання	КГ	ЕГ
1.	Особливості розвитку окремих фізичних якостей дітей та підлітків	50,5	82,9
2.	Основи лікарсько-педагогічного контролю за фізичною культурою, що займаються	47,7	77,9
3.	Принципи оцінки фізичних вправ з позиції травмонебезпечності	46,8	80,0
4.	Невідкладна допомога	44,4	75,8
5.	Принципи рухової реабілітації при окремих захворюваннях та патологічних станах	43,5	72,1

Аналіз таблиці показав, що здобувачі ЕГ краще підготовлені до роботи з дітьми, що входять за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, оскільки показали вищі показники.

Здобувачам запропоновано виділити основні аспекти у педагогічній діяльності на практиці. Студенти ЕГ на перші місця поставили: спрямованість на співпрацю із дітьми; використання активних форм та методів у навчанні та вихованні; вміння включити школярів у процес спільної діяльності; вміння проєктувати педагогічну діяльність, аналізувати та рефлексувати її результати; знання предметного змісту та методики викладання. Студенти КГ відзначили: знання вікових особливостей школярів, знання предметного змісту та методики викладання; комунікабельність, відповідальність, організаторські здібності.

Таким чином, студенти ЕГ звертають увагу на ті професійні вміння та навички, формуванню яких приділялася особлива увага на навчальних заняттях з використанням фізичних вправ та спортивних ігор, натомість спрямованість на розвиток професійних умінь та навичок не обмежувала засвоєння теоретичних знань. Студенти КГ також отримали позитивні відгуки з місць практики, але у їх оцінках переважав теоретичний компонент професійної діяльності та професійні якості.

Результати дослідження готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за пізнавально-когнітивним критерієм за запропонованими методиками показано в таблиці 3.13.

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за пізнавально-когнітивним критерієм (формувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Отримано бали	%	Отримано бали	%
Бал 5	16	7,4	62	25,8
Бал 4	35	16,2	133	59,6
Бал 3	86	39,8	24	10,0
Бал 2	79	36,6	11	4,6
Всього	216	100	264	100

Отже, готовність майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за пізнавально-когнітивним критерієм у КГ складає: $N_k^0 = 2,94$ (58,8%), ЕГ – $N_e^0 = 4,07$ (81,4%) з різницею 22,6 %. Ця різниця є суттєвою.

За даними таблиці побудовано діаграму готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за пізнавально-когнітивним критерієм (додаток М).

Аналіз діаграми показав, що між графіками значна різниця, а отже і за показниками готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за пізнавально-когнітивним критерієм також.

Сформованість дієво-практичного критерію визначалася за результатами залучення студентів до педагогічної діяльності з формування фізичної культури учнів.

Спільно зі студентами було сформульовано такі завдання: вивчити досвід з формування фізичної культури учнів; визначити можливості уроків та позакласних занять з фізичної культури; удосконалити навички та вміння з фізкультурно-оздоровчої діяльності у структурі педагогічної діяльності (визначення завдань тощо); опанувати методику роботи з формування основ фізичної культури учнів початкової школи (проведення бесід, підготовка свят, концертів тощо); розвинути якості особистості у галузі фізичної культури (самостійність, активність, творчість тощо).

Залучення студентів до формування цінностей фізичної культури, фізкультурних знань та системи умінь у галузі фізичної культури під час проведення різних форм позакласної роботи, які обираються практикантами за бажанням.

Вивчався досвід роботи з формування фізичної культури учнів у ЗЗСО. З цією метою були проведені бесіди та опитування кваліфікованих фахівців, спрямовані на виявлення думок про необхідність фізичної культури учнів, про завдання, зміст, методи та форми її реалізації у освітньому процесі.

Дані самооцінки, експертної оцінки умінь, тестування доповнювалися спостереженнями за студентами під час педагогічної практики, вивченням їхньої документації, аналізом результатів проведених міні-досліджень та виконання діагностичних завдань.

Студенти експериментальних груп, аналізуючи власну діяльність, більшою мірою, ніж студенти контрольних груп, спиралися на знання вікових та індивідуальних особливостей учнів, враховували їх при виборі засобів та методів фізкультурно-оздоровчих технологій. Щоденникові записи свідчать про глибину аналізу педагогічних явищ, наявність прогностичних умінь. Крім того, студенти експериментальних груп значну увагу приділяли моніторингу здоров'я учнів.

Студентам запропоновано скласти «Профіль результативності педагогічної діяльності вчителя початкової школи». Його побудова дозволила графічно представити результати проведеної діагностики. Це коло, яке має дев'ять радіусів, послідовно пронумерованих від 1.1 до 3.4 (1.1 Емоційне забарвлення уроків; 1.2 Підготовка до уроку; 1.3 Володіння методикою (форми, методи, засоби); елементами педтехніки (мова, міміка, жести, пантоміміка); 2.1 Самостійність учнів під час уроку; 2.2 Творчі здібності дітей; 2.3 Виконання творчих завдань дітьми; 2.4 Показники рівня знань; 3.1 Значимість спрямованості творчості вчителя на учнів; 3.2 Самооцінка творчої діяльності вчителя; 3.3 Оцінка батьків; 3.4 Оцінка колег). Кожен радіус відповідає певному показнику одного із критеріїв результативності педагогічної діяльності.

Нанесені всередині великого кола концентричні кола відповідають

1, 2, 3 балам, 0 – це центр кола. Для побудови профілю на відповідних пронумерованих радіусах відзначається величина кожного показника. Потім послідовно з'єднуються ці точки. Отримана після побудови ознака, і є профілем результативності педагогічної діяльності вчителя початкової школи. Аналіз отриманих профілів свідчить, що вищі (3) бали студенти ставили за такими показниками 1.2, 1.4, 2.3, 3.3, 3.4.

Наприкінці формувального експерименту студентам було запропоновано заповнити картку обліку сформованості професійно значимих якостей особистості.

Результати оброблялися за картками всіх учасників експерименту та виявлялися за найбільшою кількістю відповідей.

Специфіка експериментального середовища дає можливість проранжувати показники творчого потенціалу в такий спосіб: практичний; креативний; мотиваційний.

В ЕГ виявлено, що переважання більш високих показників за тими педагогічними вміннями, які формуються в результаті застосування засобів фізичної культури у професійної діяльності. Динаміка спостерігається в обох групах студентів, які проходили повторну діагностику, проте в ЕГ вона вища.

Особливо важливими видаються зміни у таких усереднених значеннях показників експериментальної групи як цілепокладання, проєктивні вміння; рефлексивні вміння. У контрольній групі усереднені значення за даними показниками не засвідчують статистично достовірних змін.

Результати дослідження професійної готовності представлено у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

**Професійна готовність студентів контрольної та експериментальної груп
за результатами педагогічної практики, %**

Експеримент	КГ	ЕГ
На початку практики	26,8	25,8
У кінці практики	54,2	87,1

Встановлено, що між студентами контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці педагогічної практики є достовірні відмінності. Так, професійна готовність здобувачів за результатами проходження практики у КГ зросла на 27,4%, ЕГ на 61,3%.

Ефективність упроваджених у освітній процес технологій підтверджується: достовірною перевагою підготовленості до педагогічної практики студентів експериментальної групи над контрольною; рівнем достовірної ймовірності зміни оцінок протягом педагогічної практики у студентів експериментальної групи, які перевершують аналогічні параметри здобувачів з контрольної; достовірною перевагою, за показниками темпів приросту підготовленості до педагогічної практики студентів експериментальної групи над здобувачами контрольної.

Визначалась сформованість професійних умінь здобувачів. Результати дослідження відображено у таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

Сформованості професійних умінь студентів, %

Уміння	Групи			
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Гностичні	11,1	10,8	55,5	88,3
Прогностичні	14,4	15,8	55,1	82,9
Конструктивні	11,6	13,3	47,2	74,6
Організаторські	15,3	15,0	51,4	80,0
Комунікативні	21,8	28,8	49,5	78,3
Проектувальні	10,6	10,0	46,8	75,0
Навчальні	38,4	29,6	57,4	90,8
Аналітичні	18,1	22,5	63,4	84,6
Рефлексивні	14,4	17,9	65,7	87,5

Аналіз таблиці показав, що у здобувачів КГ та ЕГ зросли показники сформованості професійних умінь. Проте, ці показники у ЕГ значно вищі у порівнянні з КГ та результатами констатувального експерименту.

Визначалися показники фізичного розвитку студентів педагогічного коледжу (4 курс).

Результати дослідження відображено у таблиці 3.16.

Показники фізичного розвитку студентів 4 курсу педагогічного коледжу

№	Показники	стать	КГ	ЕГ
1.	Довжина тіла (см)	ю	178	181,1
		д	167	169,6
2.	Маса тіла (кг)	ю	69,5	66
		д	58	57,8
3.	ОГК (см)	ю	87,50	86,38
		д	86,34	82,85
4.	ЖЄЛ (мл)	ю	3150	3450
		д	2505,47	2500,4
5.	Індекс Кетле (г/см)	ю	21,93	20,12
		д	20,79	20,09
6.	Кистьова динамометрія (кг)	ю	42	49
		д	24,5	26

Результати відображені у таблиці свідчать про те, що показники довжини тіла, індексу Кетле, значимість параметрів ОГК, ЖЄЛ та кистьової динамометрії у здобувачів обох статей значно покращилися у ЕГ, дещо відмінні середні показники у КГ.

У процесі дослідження під час занять здійснювалося спостереження за фізичною підготовкою здобувачів (опанувували рухові дії (біг, стрибки тощо), швидкість координації своїх рухів, участь у виконанні завдань у естафетах та рухливих іграх; своєчасність перебудови рухових дій у ситуаціях зміни обстановки.

Результати формувального етапу показали, що значно зросла кількість здобувачів експериментальної групи, яким подобається займатися фізичною культурою (займаються у вільний час) у КГ 57,4%, ЕГ 77,9%.

Здобувачі стали частіше відвідувати змагання, спортивні свята, брати участь у фізкультурно-оздоровчих заходах. У ЕГ ця частка склала 79,2%, у КГ 50,9%.

Після проведення експерименту значно підвищився інтерес до спортивно-ігрових програм, конкурсів та змагань (КГ 51,4%, ЕГ 77,1%).

Відповіді на запитання «Чи подобається тобі брати участь у спортивно-ігрових програмах?» показали, що після проведення експерименту переважна більшість здобувачів експериментальної групи відповіли позитивно – 88,3%, КГ 49,1%.

Отже, за основним показником формування фізичної підготовки щодо відношення до занять фізкультурою після проведення педагогічного експерименту спостерігається значна позитивна динаміка.

Таблиця 3.17

Оцінка розвитку рухових якостей у студентів коледжу (4 курс)

Рухова якість	Група	Середній рівень	
		для юнаків	для дівчат
Біг 60 м (швидкість)	КГ	9,7	10,4
	ЕГ	8,8	10,2
Човниковий біг 4 x 9 м (координація)	КГ	10,3	11,7
	ЕГ	9,9	11,0
Стрибок у довжину з місця (швидкісна сила)	КГ	201	160
	ЕГ	210	169
Біг на 1500 м, хв, с (витривалість)	КГ	7,55	9,35
	ЕГ	7,25	9,01
Нахил уперед із положення сидячи (гнучкість)	КГ	7	12,5
	ЕГ	9,5	16
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, разів (сила м'язів)	КГ	26	11
	ЕГ	29	14
	КГ	29	12
	ЕГ	32	15
	КГ	30	14
	ЕГ	38	16

Зафіксовано перевагу здобувачів експериментальної групи над контрольною за показниками: стрибок в довжину з місця; човниковий біг 4 x 9 м; показник бігу на 60 м (що виявляють сформованість якості швидкості рухів) та нахилу вперед із положення сидячи (що характеризують якість гнучкості) у двох досліджених групах не мали достовірних відмінностей. Ймовірно, це пояснюється відносною консервативністю цих якостей, які жорстко детерміновані генетичними впливами.

Результати опитування підтвердили наше припущення про значення професійної діяльності з використанням ігрових процедур на навчальних заняттях. Студенти підтвердили, що ігрові процедури, по-перше, розвивають навички професійного цілепокладання, спеціальне мислення, педагогічну рефлексію, по-друге, формують уміння застосовувати знання з тем, що вивчаються.

Опитування студентів та спостереження, проведені за результатами

використання серії навчальних ігор та комплексу педагогічних завдань, показали, що підвищились навички цілепокладання (КГ на 17,4%, ЕГ 49,7%) учасників ігор; проєктування (КГ на 16,3%, ЕГ 50,2%); рефлексія навчально-професійної діяльності (КГ на 20,3%, ЕГ на 51,4%); навички взаємодії (КГ на 20,1%, ЕГ 55,3%).

Для достовірнішої оцінки якісного зростання готовності студентів експериментальних груп на кінцевому етапі експерименту стосовно вихідного рівня їх готовності скористаємося методами математичної статистики. Для досягнення цілей нашого дослідження скористаємося непараметричним критерієм Х (хі – квадрат).

Даний метод оцінки результатів дозволяє не розглядати аналізований статистичний розподіл як функцію і передбачає попереднє обчислення параметрів розподілу. Застосування даного критерію до порядкових показників, якими є виявлені нами рівні готовності, дозволяють з достатньою мірою достовірності судити про результати експериментального дослідження.

Для розрахунку критерію «хі-квадрат» скористаємося формулою 2.2 (п. 2.1).

Проведені обрахунки χ^2 за мотиваційно-ціннісним критерієм показали, що він складає 238,17, пізнавально-когнітивним – 89,64, дієво-практичним – 153,9. Це означає, що всі значення більше 9,49. Отже приймається альтернативна гіпотеза, за якою на отримані дані впливали експериментальні чинники.

Аналіз результатів формувального етапу дослідно-експериментальної роботи показав відмінності у рівнях готовності всіх критеріїв у студентів контрольних та експериментальних груп.

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за дієво-практичним критерієм за запропонованими методиками показано в таблиці 3.18.

Отже, готовність майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм у КГ складає: $N_k^0 = 2,89$ (57,8%), ЕГ – $N_e^0 = 4,01$ (80,2%) з різницею 22,4%. Ця різниця є суттєвою.

Таблиця 3.18

Результати дослідження готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм (формувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Отримані бали	%	Отримані бали	%
Бал 5	13	6,0	45	18,7
Бал 4	31	14,4	153	63,8
Бал 3	92	42,6	42	17,5
Бал 2	80	37,0	–	–
Всього	216	100	240	100

За даними таблиці побудовано діаграму готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм (додаток М).

Аналіз діаграми показав, що між графіками значна різниця, а отже і за показниками готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм також.

Розподіл показників готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за мотиваційно-особистісним, інформаційно-когнітивним, дієво-практичним критеріями узагальнено у таблиці 3.19.

Таблиця 3.19

Результати дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за мотиваційно-ціннісним, пізнавально-когнітивним, дієво-практичним критеріями (формувальний експеримент)

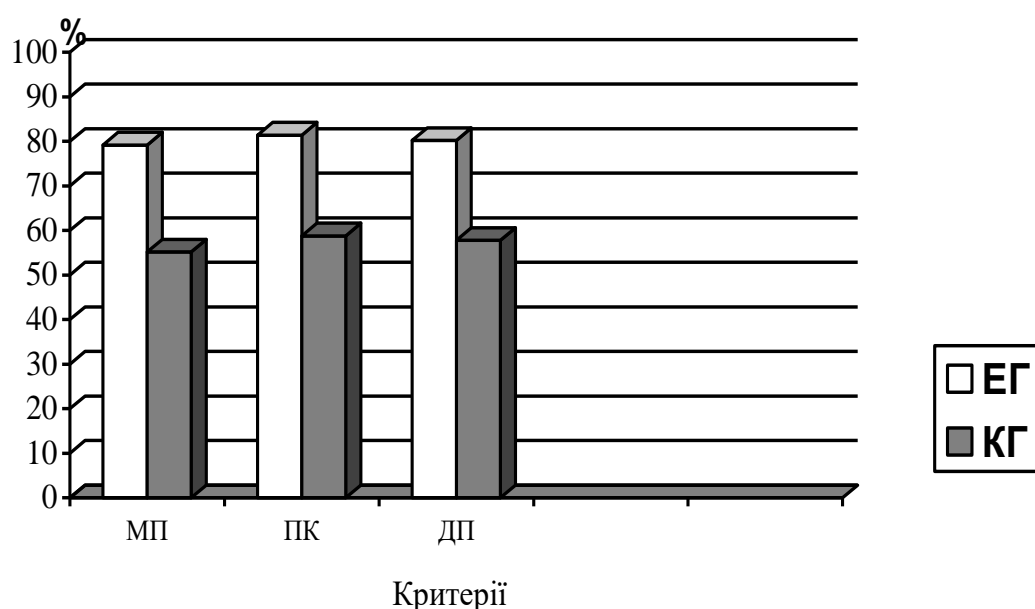
Групи	Критерій					
	МО		ІК		ДП	
	бали	%	Бали	%	бали	%
КГ	2,76	55,2	2,94	58,8	2,89	57,8
ЕГ	3,96	79,2	4,07	81,4	4,01	80,2

Аналіз показників готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи показав, що середньоарифметична

МП_к критерію в КГ складає 2,76 бала, що відповідає 55,2%, ПК_к – 2,94 (58,8%), ДП_к – 2,89 (57,8%), у ЕГ: МП_к – 3,96 (79,2%), ПК_к – 4,07 (81,4%), ДП_к – 4,01 (80,2 %).

Аналіз таблиці показав, що за усіма критеріями готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи у ЕГ знаходиться на високому рівні, КГ – середньому.

Порівняння результатів констатувального та формувального експериментів виявив, що більшість респондентів КГ має середній рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, ЕГ – високий, що підтверджує складена діаграма (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Розподіл показників готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за критеріями (формувальний експеримент)

Результати дослідження показують, що протягом усього експерименту відбувалося становлення і безперервне вдосконалення готовності майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Підсумковий рівень готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи відзначається зростанням рівня мотиваційно-ціннісного, пізнавально-когнітивного та дієво-практичного критеріїв

у студентів експериментальних груп, значно меншим у контрольних, що є результатом експериментального теоретичного та практичного навчання в коледжі, що відображено у таблиці 3.20.

Таблиця 3.20

Рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів молодшого шкільного віку (формувальний етап)

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група
Високий	37 (17,1%)	97 (40,4%)
Середній	94 (43,5%)	92 (38,3%)
Низький	85 (39,4%)	51 (21,3%)

Отже, виявлено зміну рівнів готовності здобувачів КГ із низького на середній, ЕГ із низького на високий: у ЕГ високий 40,4%, середній 38,3%, низький 21,3%, у КГ відповідно 17,1%, 43,5%, 39,4%.

Відображення динаміки готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи під час експериментального процесу в порівнянні з вихідним станом і в порівнянні з масовим досвідом представлено в зведеній таблиці 3.21.

Таблиця 3.21

Динаміка кількісних показників розподілу студентів за рівнями готовності за результатами експериментальної роботи

Рівні	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст
	ЕГ			КГ		
Високий	12 (5,0%)	97 (40,4%)	35,4	16 (7,4%)	37 (17,1%)	9,7
Середній	91 (37,9%)	92 (38,3%)	0,4	87 (40,3%)	94 (43,5%)	3,2
Низький	137 (57,1%)	51 (21,3%)	-35,8	113 (52,3%)	85 (39,4%)	-12,9

Аналіз даних таблиці доводить, що кількісні характеристики показали найпомітніші зрушення в експериментальній групі порівняно з масовим досвідом, що відбулося на низькому та високому рівнях (зменшилося на 35,8% і збільшилося на 35,4% відповідно). У КГ відповідно на 12,9% та 9,7%.

Результати експерименту дозволяють зробити висновок про те, що оновлення змісту навчальних дисциплін, уведення в навчальний процес варіативних дисциплін актуалізує різні сфери пізнання в галузі фізичної культури, розширює інтереси, сприяє розвитку творчих можливостей студентів. Менш помітним, проте суттєвим, було просування в оволодінні необхідними вміннями та способами фізкультурно-оздоровчої діяльності. Отримані дані свідчать про сформовані потреби у цінностях фізичної культури на рівні усвідомлення, але недостатньо мотивованої, інтенсивної та стійкої діяльності з фізичної культури. За результатами експерименту вдалося перевести засвоєні знання в особистісне усвідомлення та переживання особистісної та суспільної значущості цінностей фізичної культури, а також актуалізувати потребу студентів в фізкультурно-спортивній діяльності.

Цілісна побудова процесу підготовки студентів до формування основ фізичної культури учнів сприяли формуванню особистісних якостей студентів, критаріїв їх готовності до формування основ фізичної культури у учнів початкової школи.

Розбіжність між рівнями сформованості пізнавально-когнітивного та дієво-практичного критеріїв готовності долалася актуалізацією особистісного потенціалу здобувачів, посиленням діяльнісного аспекту при проведенні занять у аудиторний та позааудиторний час.

У результаті було виявлено якісне зростання рівня готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи за показниками: мотиви, потреби, знання, усвідомлення, ставлення, поведінка, діяльність.

Достовірні відмінності між показниками двох груп здобувачів наприкінці педагогічного експерименту можна пояснити двома причинами. По-перше, більш

високий рівень засвоєння навичок фізкультурної діяльності здобувачами експериментальної групи сформував особистісно-орієнтований підхід, що передбачав, окрім інших заходів, також і заняття фізичною культурою в різних формах (ранкова гігієнічна гімнастика, самостійні заняття спортом, виконання різних видів фізичних вправ тощо). По-друге, крім підвищення щоденної рухової активності, дотримання основних правил здорової життєдіяльності (режим дня, відсутність або зменшення шкідливих звичок, виконання різних гігієнічних процедур) дозволяє створювати умови для більш ефективного функціонування організму не тільки в повсякденній діяльності, але і в умовах виникнення зовнішніх несприятливих впливів (підвищення рівня інформаційного навантаження, дефіциту вільного часу, скорочення часу на відпочинок тощо).

Отже, аналіз результатів педагогічного експерименту показав, що перевага здобувачів експериментальної групи виявилася за сформованими показниками готовності до формування основ фізичної культури учнів: фізичного розвитку; фізкультурних знань, рухових дій та якостей; мотивації рухової активності, занять фізичною культурою; потреб регулярно самостійно займатися фізичною культурою, що свідчить про ефективність проведеного педагогічного експерименту.

Проведене дослідження довело ефективність розроблених та впроваджених у освітній процес педагогічних коледжів педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Таким чином, мети досягнуто, завдання дослідження розв'язані, гіпотеза підтверджена.

Висновки до третього розділу

У дисертації вперше розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, яка містить такі блоки: теоретико-методологічний (мета, методологічні підходи, принципи), змістово-процесуальний

(етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та оцінно-результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат).

Обґрунтовано, що ефективна підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи можлива за наявності таких педагогічних умов: актуалізації орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів, форм, засобів та технологій навчання; стимулюванні пізнавальної діяльності здобувачів у галузі фізичної культури на основі особистісно-орієнтованого змісту підготовки; оптимізації практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

У контексті реалізації першої педагогічної умови використано різноманітні види лекцій, серед яких: лекція з експрес-контролем, лекція-прес-конференція, проблемна лекція, лекція аналітичного типу, лекція версійного типу, лекція спілкування, бінарна лекція тощо. Запропоновано такі види самостійної роботи як: підбір літератури, складання конспектів окремих джерел з проблем фізичної культури, реферування та рецензування цих джерел; порівняння різних підходів до проблеми фізичної культури (вибір методів і прийомів, найбільш оптимальних для використання різних фізкультурних вправ); узагальнення та систематизація знань, отриманих із різних джерел; самостійне складання конспектів занять з використанням фізичних вправ, дидактичних ігор. Розвиткові уміння самостійної роботи студентів сприяли індивідуальні та колективні консультації, навчання складанню схем, тестів, вікторин, роботи над проєктом, створення портфоліо.

Ефективними виявилися активні методи, зокрема: експресивний (моделювання ситуацій), дослідницький, вплив на емоційну сферу (ігрові ситуації), розвитку пізнавального інтересу (стимулювання новим змістом, створення ситуацій творчого пошуку); занурення, мікровідкриттів, природних наслідків, бінарний, методи стимулювання та мотивації до відповідальності.

Застосування ділових ігор, методу групової дискусії, ігрове проектування, імітаційного тренінгу, таких прийомів як: катехізисна бесіда (контроль за засвоєнням раніше вивченого), герменевтична бесіда (заснована на самостійній роботі з літературою), рольова маска, імпровізація, виокремлення протиріч, мізансцена (розподіл за групами), створення креативного поля сприяли вирішенню проблем педагогічної партнерської взаємодії.

Практикувалися різні типи тренінгів: інтелектуальний, педагогічного спілкування, прийняття індивідуальних та спільних рішень тощо. Під час проведення таких тренінгів розв'язувалися теоретичні завдання (ілюстративні, аналітичні, завдання на знаходження педагогічних помилок) та ігрові ситуації: стандартні, критичні та екстремальні.

Застосовано інноваційні технології, зокрема інтегративно-модульну технологію, особистісно-орієнтовані технології та ІКТ. У процесі реалізації інноваційних технологій студенти розробили: програму для міні-дослідження «Молодь і фізична культура», сценарій позакласного заходу «Безпека фізичних вправ», провели прес-конференцію «Міфи і правда про фізкультурно-оздоровчу діяльність», за допомогою інформаційних технологій приготували презентацію «Заняття спортом».

У процесі реалізації другої педагогічної умови здійснювалося коригування змісту підготовки здобувачів. Оновлено зміст освітніх компонентів «Фізичне виховання», «Фізична культура», «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор». Використано завдання-пастки, завдання, які не мають вирішення, завдання з відсутніми даними; ситуації, пов'язані із необхідністю прийняття рішення (ціннісно-пізнавальні, ситуації саморегуляції, практико-імітаційні), міні-дискусії, проекти-програми розвитку основ фізичної культури в учнів. Запропоновано авторську методичку застосування навчальних карток, блок-схем та дидактичних ігор.

Для ефективної підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи розроблено та впроваджено освітній компонент вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи», який спрямовано для взаємозв'язку усіх елементів освітнього процесу (мети, змісту, форм, методів та результату). Впроваджено спецсеминар «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі».

Третю педагогічну умову спрямовано на реалізацію практичної підготовки, під час якої відбувалося усебічне ознайомлення з уроками у різних модифікаціях (уроки-подорожі, уроки-вікторини, уроки-тренування, уроки-змагання), основним змістом яких є фізичні вправи, ігри, ігрові вправи, вправи з предметами, рухливі ігри, ігри-естафети з елементами бігу, стрибків, метання, лазіння та передачу різних предметів, пов'язаних з подоланням різних перешкод та виявом вольових зусиль, елементи видів спортивних рухів. Застосовано різні форми занять фізичними вправами (уроки фізкультури, ранкова гімнастика, фізкультхвилинки, секційні заняття, заняття у групах здоров'я та загальної фізичної підготовки) з програми формування основ фізичної культури учнів початкових класів (з розділів легкої атлетики, гімнастики, рухливих та спортивних ігор).

З метою формування фізкультурної активності молодших школярів проводилися індивідуальні та групові бесіди та використовувалися методи переконання, роз'яснення, позитивного прикладу, схвалення, заохочення та похвали. Особливу увагу надавали малоактивним дітям, дітям з надмірною вагою та хворобливим дітям.

Особливе місце під час практики здобувачів відводилося фізкультурно-оздоровчим та спортивно-масовим заходам: дні здоров'я та спорту, шкільні змагання, туристичні походи та екскурсії, фізкультурні свята та позаурочній та позашкільній спортивно-масовій роботі у формі занять фізкультурних гуртків, спортивних секцій, масових змагань, кросів, спортивних ігор.

За результатами формувального експерименту виявлено зміну рівнів готовності здобувачів КГ із низького на середній, ЕГ із низького на високий:

у ЕГ високий рівень склав 40,4%, середній 38,3%, низький 21,3%, у КГ відповідно 17,1%, 43,5%, 39,4%.

Порівняння результатів констатувального та формувального експериментів виявив, що більшість респондентів КГ має середній рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів, ЕГ – високий.

Проведене дослідження довело ефективність розроблених та впроваджених у освітній процес педагогічних коледжів педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Результати дослідження третього розділу висвітлено в публікаціях автора [16; 17; 20; 22; 23; 27; 240].

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження теоретичних основ підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів основ фізичної культури дозволяє зробити такі аргументовані висновки:

1. Проаналізовано ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів основ фізичної культури. Проблема дослідження розкрита за групами: перша група досліджень характеризує можливості, переваги і недоліки фізкультурної освіти у педагогічних коледжах в аспекті підготовки майбутніх учителів початкової школи; друга група – стосується розуміння сутності фізичної культури; третя – процесу формування в учнів основ фізичної культури; четверта – пошуку шляхів оптимізації підготовки майбутніх учителів для роботи з учнями початкової школи та створення ефективної моделі підготовки такого фахівця, вивчення процесу організації взаємодії аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх вчителів початкової школи, розроблення системи навчання студентів сучасним технологіям фізкультурно-спортивної роботи з молодшими школярами.

Водночас проблема підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи не набула системного обґрунтування, а саме: мало вивчено можливості використання засобів фізичної культури з метою оптимізації умов, необхідних для їх підготовки; недостатньо вивчено особливості процесів освоєння здобувачами цінностей фізичної культури та формування у них мотивів до занять фізичними вправами, фізкультурної активності та освоєнні основ професійної діяльності; підвищення ефективності процесу активізації пізнавальної та фізкультурно-оздоровчої діяльності за допомогою впровадження методів активного навчання; збалансованого використання технічних засобів на заняттях; адекватного застосування різних, залежно від цілей етапу підготовки, систем педагогічного контролю рівня знань, умінь та здатностей студентів тощо.

Характеристика таких категорій, як «культура», «фізична культура»,

«фізична культура учнів початкової школи», «формування основ фізичної культури учнів початкової школи» дала можливість розкрити сутність ключових понять дослідження. Під підготовкою майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури в учнів початкової школи розуміємо цілеспрямований, динамічний процес, орієнтований на позитивну мотивацію, ціннісні орієнтації, інтереси та потреби майбутніх учителів, здатних відповідати за морфологічне та функціональне вдосконалення організму учня, підвищення рівня його фізичних якостей, формування та розвиток рухових навичок, покращення форм тіла у сфері фізичної активності та здорового способу життя.

Готовність майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури в учнів молодшого шкільного віку потрактуємо як полікомпонентний стан особистості, ядром якого є позитивне ставлення до майбутньої діяльності у галузі фізичної культури, стійкі мотиви, наявність професійно-значимих якостей особистості, певної сукупності професійних знань, досвід застосування їх на практиці з урахуванням її соціальної значущості та соціальних ризиків, які можуть бути пов'язані з фізкультурною діяльністю.

2. Визначено критерії готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, дієво-практичний. До показників мотиваційно-ціннісного належить: інтерес до професійної та фізкультурної діяльності, усвідомлення актуальності та необхідності процесу формування основ фізичної культури учнів початкової школи, сформованість ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреба в досягненні успіху в діяльності, пов'язаної з формуванням основ фізичної культури учнів початкової школи, формування ієрархії потреб та відповідних мотивів, педагогічна спрямованість особистості, прагнення набуття відповідних знань та умінь; рівень фізичного стану (фізичного розвитку, функціональної та фізичної підготовленості); чіткість виконання різноманітної фізкультурної діяльності, сформовані особистісні та професійні якості, необхідні до формування в учнів основ фізичної культури. Показниками пізнавально-

когнітивного обрано: оволодіння теоретичними, методичними та практичними знаннями, необхідними для формування основ фізичної культури учнів початкової школи, розуміння їх інтегрованого впливу на фізкультурну діяльність; обсяг та система засвоєних професійних знань; поінформованість про інноваційні технології навчання, методи, прийоми, форми та засоби її реалізації професійних знань, вмінь та навичок, необхідних в навчанні молодших школярів; високий рівень оволодіння методикою викладання; постійне прагнення до поповнення своїх професійних знань, умінь та навичок, професійне самовдосконалення; можливість знаходження раціональних способів діяльності, умінь швидкого реагування на зміну видів діяльності та перенесення умінь та навичок у нову ситуацію тощо. Показники дієво-практичного містять: практичні уміння та здатності, рівень фізичної підготовленості студентів та їх професійно орієнтовані уміння та навички щодо організації процесу формування основ фізичної культури у молодших школярів; уміння застосовувати отримані знання на практиці; здійснювати аналітико-синтетичну діяльність; трансформувати свою педагогічну майстерність у різних непередбачених та спеціально створених ситуаціях; уміння самостійно займатися фізичною культурою, впроваджувати її у всі сфери повсякденної діяльності учнів, володіння формами та методами контролю за фізичним розвитком та руховою підготовленістю, розвитком рухових дій та якостей; рівнем розвитку потреби у систематичних фізкультурно-оздоровчих заняттях; рівнем сформованості навичок самостійних занять.

На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи: високий, середній та низький.

3. Моніторинг стану підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах показав, що в комплексі освітні компоненти («Фізична культура» «Фізичне виховання» та «Методика навчання фізкультурної ОГПО» «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор») мають значні потенційні можливості щодо формування

фізичної культури студентів, озброєння фаховими знаннями та вміннями, що збагачують їхню професійну підготовку. Попри те, аналіз практичного компоненту підготовки – педагогічної практики свідчить, що фізкультурно-оздоровчі можливості навчальних дисциплін використовуються не в повному обсязі.

Результати аналізу стану підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах засвідчують те, що здобувачі не завжди здатні застосовувати у практичній діяльності та використовувати теоретичні знання, зокрема в галузі фізичної культури.

Результати експериментальних досліджень констатувального етапу дозволили зафіксувати низку проблем у підготовці майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Спостереження за підготовкою студентів дало змогу зафіксувати на низькому рівні: знання у галузі фізичної культури (організація та проведення самостійних занять фізичною культурою, контролю функціонального стану та формування тренувального навантаження); урізноманітнювати форми фізичної культури під час занять фізичними вправами (виконання ранкової гігієнічної гімнастики, заняття у спортивних секціях, участь у спортивних змаганнях, самостійні заняття фізичними вправами); вміння організації та проведення занять фізичної культури (постановка мети та поточних завдань заняття, складання комплексу тренувальних вправ та адекватного фізичного навантаження); вміння оцінювати рівень володіння знаннями, вміннями та навичками; володіння навичками загартовування (повітряні ванни, обтирання, обливання, контрастний душ) тощо. Серйозною проблемою, що блокує прагнення до фізкультурної діяльності, є наявність психологічних бар'єрів, які виявляються у високій особистісній тривожності, боязні нестандартних, незвичних ситуацій, боязні помилитися, здатися некомпетентним. Найбільші труднощі у здобувачів викликали вміння виявляти ефективність фізкультурних заходів, вміння вести колективну та індивідуальну роботу з формування основ фізичної культури суб'єктів освітнього процесу, вміння здійснювати діагностику психофізіологічного стану учасників процесу навчання.

Результати констатувального експерименту засвідчують, що готовність майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури учнів за усіма критеріями знаходиться на низькому рівні.

4. Розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, яка містить такі блоки: теоретико-методологічний (мета, методологічні підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та оцінно-результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат).

5. Обґрунтовано, що ефективна підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи можлива за наявності таких педагогічних умов: актуалізації орієнтації мотиваційної сфери студентів на фізичну культуру як на соціально та професійно значущу цінність на основі ефективного вибору методів, форм, засобів та технологій навчання; стимулюванні пізнавальної діяльності здобувачів у галузі фізичної культури на основі особистісно-орієнтованого змісту підготовки; оптимізації практичної діяльності здобувачів, спрямованої на формування в учнів початкової школи основ фізичної культури.

У контексті реалізації першої педагогічної умови використано різноманітні види лекцій, серед яких: лекція з експрес-контролем, лекція-прес-конференція, проблемна лекція, лекція аналітичного типу, лекція версійного типу, лекція спілкування, бінарна лекція тощо. Запропоновано такі види самостійної роботи як: підбір літератури, складання конспектів окремих джерел з проблем фізичної культури, реферування та рецензування цих джерел; порівняння різних підходів до проблеми фізичної культури (вибір методів і прийомів, найбільш оптимальних для використання різних фізкультурних вправ); узагальнення та систематизація знань, отриманих із різних джерел; самостійне складання конспектів занять з використанням фізичних вправ, дидактичних ігор. Розвиткові уміння самостійної роботи студентів сприяли індивідуальні та колективні консультації, навчання складанню схем, тестів, вікторин, роботи над проектом, створення портфоліо.

Ефективними виявилися, зокрема активні методи: експресивний (моделювання ситуацій), дослідницький, вплив на емоційну сферу (ігрові ситуації), розвитку пізнавального інтересу (стимулювання новим змістом, створення ситуацій творчого пошуку); занурення, мікровідкриттів, природних наслідків, бінарний, стимулювання та мотивації до відповідальності. Застосування ділових ігор, методів групової дискусії, ігрового проєктування, імітаційного тренінгу; таких прийомів як: катехізисна бесіда (контроль за засвоєнням раніше вивченого), герменевтична бесіда (заснована на самостійній роботі з літературою), рольова маска, імпровізація, виокремлення протиріч, мізансцена (розподіл за групами), створення креативного поля, сприяли вирішенню проблем педагогічної партнерської взаємодії.

Практикувалися різні типи тренінгів: інтелектуальний, педагогічного спілкування, прийняття індивідуальних та спільних рішень тощо. Під час проведення таких тренінгів розв'язувалися теоретичні завдання (ілюстративні, аналітичні, завдання на знаходження педагогічних помилок) та ігрові ситуації: стандартні, критичні та екстремальні.

Застосовано інноваційні технології, зокрема інтегративно-модульну технологію, особистісно-орієнтовані технології та ІКТ. У процесі реалізації інноваційних технологій студенти розробили: програму для міні-дослідження «Молодь і фізична культура», сценарій позакласного заходу «Безпека фізичних вправ», провели прес-конференцію «Міфи і правда про фізкультурно-оздоровчу діяльність», за допомогою інформаційних технологій приготували презентацію «Заняття спортом».

У процесі реалізації другої педагогічної умови здійснювалося коригування змісту підготовки здобувачів. Оновлено зміст освітніх компонентів «Фізичне виховання», «Фізична культура», «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор». Використано завдання-пастки, завдання, які не мають вирішення, завдання з відсутніми даними; ситуації, пов'язані із необхідністю

прийняття рішення (ціннісно-пізнавальні, ситуації саморегуляції, практико-імітаційні), міні-дискусії, проекти-програми розвитку основ фізичної культури в учнів. Запропоновано авторську методику застосування навчальних карток, блок-схем та дидактичних ігор.

Для ефективної підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи розроблено та впроваджено освітній компонент вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи» який спрямовано на взаємозв'язки усіх елементів освітнього процесу (мети, змісту, форм, методів та результату). Упроваджено спецсемінар «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі».

Третю педагогічну умову спрямовано на реалізацію практичної підготовки, під час якої відбулося усебічне ознайомлення з уроками різних модифікацій (уроки-подорожі, уроки-вікторини, уроки-тренування, уроки-змагання), основним змістом яких є фізичні вправи, ігри, ігрові вправи, вправи з предметами, рухливі ігри, ігри-естафети з елементами бігу, стрибків, метання, лазіння та передачу різних предметів, пов'язаних з подоланням різних перешкод та виявом вольових зусиль, елементи видів спортивних рухів. Застосовано різні форми занять фізичними вправами (уроки фізкультури, ранкова гімнастика, фізкультхвилинки, секційні заняття, заняття у групах здоров'я та загальної фізичної підготовки) з програми формування основ фізичної культури учнів початкових класів (з розділів легкої атлетики, гімнастики, рухливих та спортивних ігор).

З метою формування фізкультурної активності молодших школярів проводилися індивідуальні та групові бесіди та використовувалися методи переконання, роз'яснення, позитивного прикладу, схвалення, заохочення та похвали. Особливу увагу надавали малоактивним дітям, дітям з надмірною вагою та хворобливим дітям.

Особливе місце під час практики здобувачів відводилося фізкультурно-оздоровчим та спортивно-масовим заходам: дні здоров'я та спорту, шкільні змагання, туристичні походи та екскурсії, фізкультурні свята та позаурочній та позашкільній спортивно-масовій роботі у формі занять фізкультурних гуртків,

спортивних секцій, масових змагань, кросів, спортивних ігор.

За результатами формувального експерименту виявлено зміну рівнів готовності здобувачів КГ із низького на середній, ЕГ із низького на високий: у ЕГ високий рівень збільшилося на 35,4%, низький зменшився на 35,8%, у КГ відповідно на 9,7% та 12,9%. Порівняння результатів констатувального та формувального експериментів виявив, що більшість респондентів КГ має середній рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів, ЕГ – високий.

Проведене дослідження довело ефективність розроблених та впроваджених у освітній процес педагогічних коледжів педагогічних умов підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Таким чином, мети досягнуто, завдання дослідження розв'язано, гіпотеза підтверджена.

Водночас, в межах одного дослідження неможливо детально проаналізувати всі напрями вдосконалення підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів до формування основ фізичної культури початкової школи. Проте, упровадження результатів дослідження дозволило значно підвищити ефективність цього процесу та здійснити конструктивні кроки до розв'язання проблеми готовності майбутніх учителів початкової школи до формування основ фізичної культури.

Подальше дослідження вбачаємо у розкритті конкретних аспектів підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, зокрема: у розробці методики організації навчально-тренувальних занять з фізичної культури та спорту, які враховують спортивні інтереси і потреби здобувачів, що спрямовані на раціональну і результативну систему формування фізичної культури учнів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агалаков В. С., Петросян Д. А. Формування спортивних навичок у студентів. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах*: матеріали Регіон. наук. інтернет-конф. Дніпро: ДНУ, 2022. С. 11–15.
2. Аксьонова О. П. Рейтингова система оцінювання активної діяльності учнів у контексті формування навичок самовдосконалення на уроках фізичної культури. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*. 2009. Вип. 1(7). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=63 (дата звернення: 05.06.2023).
3. Аксьонова О. П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2005. 20 с.
4. Аксьонова О. П., Кириленко Л. В. Школа компетентностей на уроках з фізичної культури в початкових класах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. 3К(97). С. 25–32.
5. Антоненко-Миргородська А. М., Шумейко Д. А. Актуальні проблеми з оцінювання досягнень фізичної культури у новій українській школі. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм*: II Міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 19 травня 2021). Кременчук, 2021. С. 364–368.
6. Антонюк Н. А., Савчук С. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до наскрізної виховної діяльності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 2. С. 19–25.
7. Апетян М. К. Психологічні та вікові особливості молодшого школяра. *Молодий учений*. 2014. № 14(73). С. 243–244.
8. Бабюк М. Формування інтересу до фізичної культури у молодших школярів шляхом використання нетрадиційних технологій. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2015. Вип. 8. С. 62–68.

9. Байдюк М. Ю., Маланій В. І., Кузнецова Н. М., Тодераш В. Д. Педагогічні умови і вимоги до організації режиму рухової активності молодших школярів у навчальний та позанавчальний час. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 4. С. 11–15.
10. Безгребельна О. П., Пономарьов С. В., Цьовх Л. П. Фізкультурна освіта студентів закладів вищої освіти у ракурсі інноваційних нововведень. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків, 2018. С. 22–27.
11. Безгребельна О., Цьовх Л., Череповська О., Череповський Д. Сучасні технології у фізкультурно-оздоровчій освіті студентів ВНЗ. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2016. Вип. 5(75)16. С. 10–13.
12. Бекірова А. Основні положення концепції формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів у системі вищої педагогічної освіти. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (18 вересня 2019 р.)*. Бердянськ, 2019. С. 78–83.
13. Березюк Д. І. Організаційно-педагогічні засади формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах фахової передвищої освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету серія: педагогіка*. 2021. Т. 2(27), XXVII. С. 142–148.
14. Березюк Д. І. Підходи до визначення поняття «Внутрішня система забезпечення якості освіти». *Актуальні проблеми педагогічної науки в XXI столітті: зб. тез доповідей I наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти*. Одеса, 2021. С. 17–20.
15. Березюк Д. І. Внутрішня система забезпечення якості освіти як педагогічне поняття. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. 14 травня 2021*. Одеса, 2021. С. 293–296.
16. Березюк Д. І. Умови підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів до

- формування основ фізичної культури учнів початкової школи. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2022. № 207. С. 99–104.
17. Березюк Д. І. Структура і зміст внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах фахової передвищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 2, № 52. С. 124–127.
  18. Березюк Д. І. Забезпечення якості фахової перед вищої освіти в Україні: виклики сьогодення. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 травня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 168–173.
  19. Березюк Д. І. Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності у закладах фахової перед вищої освіти. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 29–30 вересня 2022 р.). Тернопіль: Тайп, 2022. С. 40–42.
  20. Березюк Д. І. Зміст, форми та методи роботи з формування фізичної культури учнів початкової школи у соціокультурному середовищі. *Вісник Глухівського Національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2023. Т. 2(52), № 52. С. 248–254.
  21. Березюк Д. І. Формування дидактичних умінь студентів педагогічних коледжів з використанням активних методів навчання у фізичному вихованні. *Наукові записки [Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II; Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв Закарпатської обласної ради]*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 3. Кропивницький, 2023. С. 186–190.
  22. Березюк Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. № 67. С. 96–103.
  23. Березюк Д. І. Теоретичні підходи до розробки змісту фізкультурно-освітнього

- компонента з урахуванням закономірностей розвитку особистісних якостей в учнів початкової школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2023. Вип. 2. С. 197–205.
24. Березюк Д. І. Можливості формування фізичної культури майбутнього вчителя початкових класів. *«Basics of learning the latest theories and methods»*: IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Бостон, 7 берез. 2023 р.). Бостон, 2023. С. 239–241.
25. Березюк Д. І. Мотиваційно-ціннісне ставлення особистості до фізичної культури. *Міжнародний електронний науково-практичний журнал «Way Science»*: II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конгр. (Дніпро, 10 квіт. 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 23–25.
26. Березюк Д. І. Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи. *Наука. освіта. молодь*: матеріали XVI Всеукр. наук. конф. (Умань, 11 трав. 2023 р.). Умань, 2023. С. 28–31.
27. Березюк Д. І. Умови підготовки майбутніх учителів до організації фізкультурної діяльності учнів молодших класів. *Перспективні напрямки розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: теорія і практика*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 19 квіт. 2023 р.). Полтава, 2023. С. 6–8.
28. Березюк Д. І. Фізична культура особистості як багатоаспектний об'єкт дослідження. *Наука, освіта та технології: актуальні проблеми теорії та практики*: Міжнар. наук.-практ. конф. (Дрогобич, 19 трав. 2023 р.). Дрогобич, 2023. С. 6–7.
29. Бесянінова А., Філімонова Т. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування світогляду молодших школярів. *Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти*: матеріали Всеукр. інтернет-конф. з проблем вищої освіти і науки (Миколаїв, 2 грудня 2021 р.). Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. С. 98–102.
30. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. та ін. Дистанційне навчання в

- країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології*: монографія. Київ: Атіка, 2005. С. 77–140.
31. Бичук І. О., Іваніцький Р. Б., Валькевич О. В., Цюпак Ю. Ю. Рухливі ігри та методика їх викладання: навч.-метод. реком. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 64 с.
  32. Білецька В. В. Теоретико-методичне обґрунтування тестування фізичної підготовленості молодших школярів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... кандидата наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. К., 2008. 20 с.
  33. Білоус К. С. Аналіз досвіду зарубіжних фахівців з підвищення ефективності фізичного виховання учнівської молоді. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах*: матеріали Регіон. наук. інтернет-конф. Дніпро: ДНУ, 2022. С. 24–28.
  34. Біницька К. Підготовка майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: теорія і практика: монографія / за наук. ред. Г. Терещука. Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак А. А., 2018. 376 с.
  35. Біницька К. М. Тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. Тернопіль, 2018. 510 с.
  36. Бобровицька С. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності: аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2022. Т. 10, № 2. С. 6–11.
  37. Боляк А. А., Коломоєць Г. А., Ребрина А. А., Боляк Н. Л. Нова українська школа: методика навчання фізичної культури у 1–4 класах закл. заг. сер. освіти: навч.-метод. посіб. Київ: Освіта, 2021. 160 с.
  38. Бондарчук Н., Чернов В., Тимочко О. Методичні аспекти організації і проведення рольових рухливих ігор на заняттях з фізичної культури в початковій школі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1(48). С. 44–47.
  39. Борова В. Є., Ілюк Л. В., Кирилович О. Ф. та ін. Теорія і практика

- професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах ступеневого навчання: монографія / за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне: О. Зень, 2021. 560 с.
40. Браніцька Т. Р., Максимчук Б. А., Демченко І. І. та ін. Професійні чинники підготовки вчителя початкової школи до організації спортивно-масової роботи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 2(122). С. 20–26.
  41. Васьков Ю. В. Система фізичного виховання. 1–4 класи. Харків: Ранок, 2009. 224 с.
  42. Веренич Л. Формування професійних якостей майбутнього фахівця підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (18 вересня 2019 р.)*. Бердянськ, 2019. С. 83–87.
  43. Вертелецький О., Богатир В. Використання народних, рухливих і спортивних ігор на уроках фізичної культури як засіб здоров'язбереження школярів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 1(56). С. 210–213.
  44. Вінярська Т., Ковтун А. Мотивація студентів ВНЗ до спеціально організованої рухової активності з урахуванням їх психофізіологічного стану. *Спортивний вісник Придністров'я*. 2014. № 1. С. 28–33.
  45. Войналович О. В. Інноваційні форми навчання майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (14 травня 2020 р.)*. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 114–117.
  46. Вradій К. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (18 вересня 2019 р.)*. Бердянськ, 2019. С. 87–95.
  47. Гаврило Л. М., Гаврило О. І. Підготовка вчителя початкової школи в

- Німеччині. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 9. С. 133–140.
48. Гавришко С. Г., Мороз Ф. В. Особливості організації самостійних занять фізичною культурою учнів початкової школи. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2021. № 95. С. 13–18.
49. Галай М. Д., Питомець О. П. Рухливі та спортивні ігри як основний засіб фізичного виховання для дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 3К(110). С. 137–140.
50. Гарлінська А., Корнійчук Н., Власенко Р. Ігрове спрямування фізичної підготовки дітей молодшого шкільного віку. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Житомир, 2018. Вип. 6(25). С. 34–41.
51. Герасимчук А. Ю., Єдинак Г. А. Формування соматичного здоров'я першокласників засобами фізичного виховання як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 6. С. 22–25.
52. Гилярська О. Педагогічні умови формування професійно орієнтованої риторичної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах. *Нові технології навчання*. 2020. № 94. С. 88–95.
53. Голоцван О., Зимівець Н., Сакович О., Ющишен С. Підготовка інструкторів програми «Спорт заради розвитку»: метод. посіб. для загальноосвітніх навч. закл. / за заг. ред. Н. Зимівець. Київ, 2017. 210 с.
54. Гошко А. М. Фізична культура в 1–9 класах у новому навчальному році. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2018/08/20180813_statja_17.pdf (дата звернення: 05.06.2023).
55. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання: досвід європейських країн. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Харків, 2014. Вип. 42. С. 39–50.
56. Груць Г. Релігійно-духовні цінності як умотивовані потреби розвитку особистості студентів: історичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35, Т. 2. С. 238–247.

57. Гудима О. В. Психолого-педагогічні детермінанти моральних вчинків учнів молодшого шкільного віку: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.07. Київ, 2007. 237 с.
58. Гуска М. Б., Зубаль М. В., Гуска М. В., Мазур В. Й. Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 360 с.
59. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури: навч.-метод. посібник для студентів. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 68 с.
60. Деделюк Н., Жовтобрух Б., Жовтобрух Р. Реконструкція національних традицій фізичного виховання. *Залучення учнів до здорового способу життя та популяризація варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури через всеукраїнський проект «JuniorZ»*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 15–16 квітня 2019 р.). Луцьк: Волинський ІППО, 2019. С. 35–39.
61. Денисенко Н. Г. Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Київ, 2021. 45 с.
62. Денисенко Н. Г. Учитель фізичної культури нового покоління: орієнтація на особистість: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 200 с.
63. Денисенко Н. Г., Марчук С. С., Табак Н. В., Найт Н. Ф. Компетентнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Сполучених Штатах Америки. *Освітній дискурс*. 2020. 20(2). С. 20–31.
64. Денисенко Н. Г., Северіна Л. Є., Табак Н. В. Модель формування готовності учителів фізичної культури нового покоління для потреб нової української школи. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1(64.1). С. 25–29.
65. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 10.02.2019).
66. Дмитренко Т. О., Яресько К. В. Розвиток основ сучасної педагогіки: знаково-

- символічний аспект дослідження. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38–39. С. 9–13.
67. Дмитрук В. С. Морфофункціональний та особистісний розвиток дітей молодшого шкільного віку. *Молодіжний науковий вісник*. 2010. С. 70–74.
68. Драгнев Ю. В. Оптимізація професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в інформаційно-освітньому просторі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 5. С. 68–71.
69. Дудченко С. Організація дистанційного навчання з дисципліни «фізична культура» студентів ЗВО в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах: матеріали Регіон. наук. інтернет-конф.* Дніпро: ДНУ, 2022. С. 53–58.
70. Дуткевич-Іванська Ю. В., Русин Л. П., Сабалош М. В. Особливості фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Україна. Здоров'я нації*. 2022. № 1(67). С. 46–50.
71. Єжова О. О. Сутність організаційно педагогічних умов педагогічного процесу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 39–43.
72. Єрмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2003. 21 с.
73. Жигайло О. Професійна компетентність майбутнього вчителя початкових класів як загальна умова педагогічної діяльності. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. Дрогобич, 2012. Вип. 25. С. 30–40.
74. Жила С. О., Лукаш І. В. Сучасний погляд на підготовку майбутніх учителів початкових класів до занять з фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112(2). С. 120–122.
75. Заїкін А., Жигульова Е., Рябцев С. та ін. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування культури здоров'я

- молодших школярів. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2020. Вип. 17. С. 22–27.
76. Іванніков С. І. Індивідуально-диференційований підхід у змісті і методиці підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_1_4 (дата звернення: 05.06.2023).
77. Ігнатенко С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2007. 235 с.
78. Казакова Н. В. Профілактика відхилень у поведінці молодших школярів у позаурочний час як соціальнопедагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 8(52). С. 340–347.
79. Казачінер О., Бойчук Ю. Методики комплексної оцінки розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Věda a perspektivy. Ser.: «Pedagogika»*. Praha: Vědecké perspektivy, 2021. № 3(3). Pp. 91–102.
80. Карасевич С. А., Карасевич М. П. Рухливі ігри та ігрові вправи: навч. посіб. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2019. 146 с.
81. Качан О., Лисенко М., Шаповал О. Впровадження нової стратегії «Спорт заради розвитку» як сучасного та прогресивного напрямку розвитку фізичного виховання в Україні. *Залучення учнів до здорового способу життя та популяризація варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури через всеукраїнський проект «JuniorZ»*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 15–16 квітня 2019 р.). Луцьк: Волинський ІППО, 2019. С. 166–170.
82. Кечик О. О., Харченко О. О. Формування професійної готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми в літніх дитячих оздоровчих закладах. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків, 2012. Вип. XXVIII. С. 89–96.
83. Кириленко С., Кіян О. Досвід формування професійної компетентності вчителя Нової української школи. *Проблеми освіти*. 2022. Вип. 2(97).

- С. 78–100.
84. Клепас Ю. Готовність майбутніх вчителів початкової школи до впровадження інноваційних технологій НУШ. *Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти: матеріали Всеукр. інтернет-конф. з проблем вищої освіти і науки (Миколаїв, 2 грудня 2021 р.)*. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. С. 28–32.
  85. Климович М. В. Результати дослідження інтелектуально-креативного компоненту готовності студентів педагогічного коледжу до створення науково-методичного середовища в початковій школі. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукр. з міжнар. участю наук.-практ. конф.* Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 266–270.
  86. Коваленко Є. В., Лебеденко Д. Л. Самоконтроль в процесі самостійних занять з фізичної культури. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах: матеріали Регіон. наук. інтернет-конф.* Дніпро: ДНУ, 2022. С. 84–89.
  87. Кодлюк Я. П. Якісні характеристики сучасної початкової освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 11(51). С. 334–338.
  88. Кожанова О. С., Соляник Т. В., Цикоза Є. В. Особливості підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту у Швейцарії. *Молодий вчений*. 2018. № 4.3(56.3). С. 45–49.
  89. Козловський Ю. М., Опачко М. В., Цюприк А. Я., Дешко Н. В. Формування духовної культури особистості у контексті сучасних викликів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 87. С. 33–38.
  90. Козубовський Р. В., Шелевер О. В. Профілактика девіантної поведінки молодших школярів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. № 2(45). С. 99–103.
  91. Колесник А. І., Колесник Т. А. Реформування українських коледжів з орієнтиром на європейську освіту. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія,*

- досвід, проблеми*. 2016. Вип. 45. С. 99–101.
92. Комар А. О. Проблема готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з молодшими школярами. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 31–36.
93. Концепція «Нова українська школа». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska_shkola-compressed.pdf (дата звернення: 30.12.2020).
94. Косянчук С. Підготовка майбутніх учителів до процесу формування в учнів ціннісно-сміслових орієнтацій. *Дидактика початкової школи: реалізація технологічного та компетентнісного підходів*: матеріали Міжнар. Інтернет-конф. (Миколаїв, 10 квітня 2015 р.). Миколаїв: Іліон, 2015. Вип. 1. С. 118–119.
95. Кошура А. В., Бамбурак В. Б., Горюк П. І., Молдован А. Д. Формування потреби в уроках фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22, т. 4. С. 21–24.
96. Кравцова Т. Трансформація діяльності освітнього процесу в коледжах в умовах воєнного стану (виклики та прогнозовані наслідки). *Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики*: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (15 листопада 2022 р.). Бердянськ, 2022. С. 55–60.
97. Крижановський А. І. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах на засадах компетентнісного підходу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 45. С. 102–106.
98. Крижановський А. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи з використанням веб-технологій у педагогічних коледжах: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 264 с.
99. Крижановський А., Кириленко Н., Кириленко В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи засобами хмарних сервісів

- у закладах вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2020. № 3–4(182–183). С. 104–108.
100. Кругляк О. Впровадження моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури та початкових класів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання. *Молода спортивна наука України*. 2005. Вип. 9, т. 3. С. 72–77.
101. Кругляк О. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках фізичної культури у початковій школі. *Початкова школа*. 2008. № 4. С. 55–60.
102. Кругляк О., Рондяк Л., Лимар В., Лапичак І. Реалізація міжпредметних зв'язків учителями фізичної культури – випускниками педагогічного коледжу. *Спортивна наука України*. 2015. № 1(65). С. 3–6.
103. Кузнецова Т. Соціально-психологічні особливості сучасних студентів як умови формування майбутнього фахівця. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Бердянськ, 18 вересня 2019 р.). Бердянськ, 2019. С. 197–201.
104. Кулаков Ю. Є., Вертелецький О. І., Богатир В. Г. Рухливі ігри з елементами спортивних ігор для учнів 1–8 класів: навч.-метод. посіб. Миколаїв: МНУ, 2016. 92 с.
105. Кутіщенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 128 с.
106. Ліба О. М., Хома О. М. Практична підготовка майбутніх учителів початкової школи в контексті освітніх реформ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. Т. 2. С. 118–121.
107. Ляліна Л. В. Методи формування рухової активності на уроках фізичної культури: метод. посіб. учителя фізичної культури. Кременчук, 2022. 76 с.
108. Маєвський М. Формування фізичної культури особистості як головна мета фізичного виховання студентської молоді. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 2. С. 62–68.
109. Максимчук Б. А. Використання майбутніми вчителями початкової школи інноваційних технологій фізичного виховання. *Педагогіка і психологія*

- професійної освіти*. 2006. № 5. С. 70–77.
110. Максимчук Б. А. Сутність готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності з фізичної культури. *Нові технології навчання*. Київ, 2006. Вип. 45. С. 52–59.
  111. Максимчук Б. А., Черниш М. С. Методичні особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації спортивно-масової роботи у процесі фізичного виховання. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*. Вінниця: ВДПУ, 2006. С. 56–59.
  112. Марченко О. Ю. Формування ціннісних категорій особистої фізичної культури у студентської молоді: автореф. дис. ... кандидата наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
  113. Мацкуляк О. А. Організація фізкультурно-оздоровчих та спортивно розважальних заходів у позаурочний час серед студентської молоді. *Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання та спорту в закладах освіти: матеріали II Всеукр. інтернет-конф.* (Кременчук, 16 квітня 2021 р.). Кременчук: Методичний кабінет, 2021. С. 168–175.
  114. Мачинська Н. І. Тенденції підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти через призму концепції Нової Української школи. *Матеріали звітних наук. конф. факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 2. С. 9–11.
  115. Мельник А. О. Сутнісний зміст позакласної роботи учителів фізичної культури у початковій школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 141(II). С. 183–186.
  116. Мельнік А., Савенко Д. Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності в освітньому просторі. *Фізичне виховання і спорт в навчальних закладах України на сучасному етапі: стан, напрямки та перспективи розвитку*. Харків: ФОП Озеров Г. В., 2018. С. 58–64.
  117. Методика викладання рухливих ігор і забав: методичні вказівки до

- виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань для студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» / уклад.: О. С. Гончаренко, А. Ю. Приймак. Краматорськ: ДДМА, 2021. 52 с.
118. Методика фізичного виховання учнів 1–11 класів: навч. посіб. / М. Д. Зубалій, Л. В. Волков, С. І. Жевага та ін.; за ред. М. Д. Зубалія]. Київ, 2012. 216 с.
119. Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики напряму підготовки 5.01010201 «Початкова освіта» / упоряд. Л. М. Прокопів, С. Ю. Довбенко, О. М. Сидорук; відповід. за вип. Ю. М. Москаленко, Івано-Франківський коледж ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: 2015. 224 с.
120. Методичні рекомендації до самостійних занять з фізичного виховання для студентів спеціального відділення: фізичне виховання / уклад.: І. І. Вржеснєвський, Н. А. Орленко, С. В. Оргєєва та ін. Київ : Вид-во нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2014. 28 с.
121. Мисюк В. Готовність вчителя до роботи в умовах початкової школи як наукова проблема. *Волинська весна: перші паростки науки*: зб. матеріалів VI Всеукр. студентської наук.-практ. конф. з нагоди 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди (25 березня 2022 року КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / упоряд. С. Марчук, І. Ковальчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2022. С. 214–216.
122. Михальська В. Р. Підготовка студентів педагогічного коледжу до управління навчальною діяльністю молодших школярів: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2006. 20 с.
123. Михальська В. Р. Підготовка студентів педагогічного коледжу до управління навчальною діяльністю молодших школярів: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2006. 287 с.
124. Мірошніченко Т. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації принципів життєтворчості: естетотерапевтичний підхід. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 4. С. 135–141.

125. Мішкулинець О. О., Брижак Н. Ю., Доктор К. О. Вплив негативної поведінки молодших школярів на їхню навчальну діяльність як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2021. № 12. С. 51–56.
126. Моїсєєв С. О. Сучасні підходи до проведення уроків фізичної культури у загальноосвітній школі. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 34. С. 296–303.
127. Москаленко Н. В., Яковенко А. В., Сидорчук Т. В. Фізичне виховання школярів у зарубіжних країнах (XX ст. – XXI ст.): монографія. Дніпро, 2020. 259 с.
128. Мудрик С. Стан обізнаності вчителів початкових класів у галузі фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2011. № 3(15). С. 23–25.
129. Мужичок В. О., Мосейчук А. В. Використання рухливих ігор у формуванні здоров'язберезувальної компетенції молодших школярів загальноосвітньої школі. *Молодий вчений*. 2018. № 3.3(55.3). С. 105–108.
130. Насірова Е. Акмеологічна компетентність майбутніх вчителів фізичної культури. *Фізична культура в школі: стан і перспективи розвитку*: зб. тез доп. II Регіон. наук.-практ. конф. (23–24 квітня 2021 р.). Івано Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2021. С. 29–32.
131. Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: наук.-аналіт. доп. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2021. 54 с.
132. Ніколаєв К. Г. Формування мотивації до занять фізичною культурою студентів вищих навчальних закладів не фізкультурного профілю. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1.31. С. 135–142.
133. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: МОН України, 2016. 34 с.
134. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0>

- %9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf (дата звернення: 18.12.2019).
135. Нос Л. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти. *Матеріали звітних наук. конф. факультету пед. освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 2. С. 21–23.
136. Нос Л. С. Сучасні підходи до професійної підготовки вчителів початкової школи в країнах Європи. *Молодий вчений*. 2017. № 7(47). С. 309–312.
137. Носко М. О. Здоров'язберезувальні технології у фізичному вихованні: монографія. Київ: СПД Чалчинська Н. В., 2014. 340 с.
138. Огнистий А. В., Огниста К. М. Теоретико-методичні основи фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (опорні конспекти лекцій): навч. посіб. Тернопіль: ТАЙП, 2018. 86 с.
139. Ольхова-Марчук Н. Формування міжособистісних взаємин молодших школярів на уроках фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2012. № 3(19). С. 236–239.
140. Онопрієнко О. М. Рухливі ігри, естафети і спортивні свята у ВНЗ: навч.-метод. посіб. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2014. 104 с.
141. Опришко Н. О., Безпалова Н. М., Ігнатенко В. П., Будний В. Є. Структура навчального заняття та розподіл засобів фізичного виховання: метод. реком. Тернопіль: ТНЕУ, Економічна думка, 2009. 36 с.
142. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> (дата звернення: 18.12.2019).
143. Остапенко Г. О., Циганок О. В., Жестков С. Г. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язберезувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1(7). С. 78–85.
144. Павлова Н. В. Рольові спортивні ігри як засіб сформованості колективу

- молодших школярів. *Молода спортивна наука України*. 2006. Т. 1. Вип. 10. С. 40–44.
145. Панченко Г. І. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 188. С. 134–138.
146. Педагогічна діагностика в системі фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів: кол. моногр. / [Н. О. Белікова, Г. О. Гац, С. П. Козібродський та ін.]; наук. ред. й упоряд. А. В. Цьось. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 240 с.
147. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища шк., 1997. 349 с.
148. Пелешко І. М. Показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості учнів 1 класів загальноосвітніх навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2013. № 8. С. 65–68.
149. Петров Д. О. Науково-методичні рекомендації фізичного виховання дітей дошкільного віку, учнів молодшої школи. *Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи*. Житомир, 2014. С. 140–145.
150. Підгурська В. Ю. Теоретичний аналіз організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів за рубежом. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*. Житомир, 2016. Ч. I. С. 169–172.
151. Поберецька В. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у педагогічних коледжах до інтегрованого навчання учнів: дис. ... доктора філософії: 011 – Освітні, педагогічні науки. Київ, 2021. 304 с.
152. Познанська М. П. Особливості взаємодії сім'ї та школи у фізичному вихованні учнів початкових класів. *Наукова думка сучасності і майбутнього: матеріали XXXVII Всеукр. практи.-пізнав. конф.* URL: <http://surl.li/furet> (дата

- звернення: 05.06.2023).
153. Поліщук Л. П. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в Англії в умовах Євроінтеграції: метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 122 с.
  154. Полковенко О. В., Тимчик О. В Фізичне виховання учнів у контексті сучасної педагогічної науки. *Молодий вчений*. 2018. № 4.3(56.3). С. 65–68.
  155. Пономаренко Я. І. Соціокультурний контекст формування особистості. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2012. № 1. С. 71–74.
  156. Порохняк Д. С. Вікові особливості морального розвитку молодших школярів. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2014. Вип. 25. С. 393–403.
  157. Приходько В. В., Салов В. О., Чернігівська С. А., Вілянський В. М. Реформа фізичного виховання бакалаврів у вітчизняній вищій школі (компетентнісний підхід): монографія. Дніпропетровськ : НГУ, 2016. 325 с.
  158. Пріма Р., Пріма Д. Професійна позиція майбутнього вчителя початкової школи у контексті вимог Нової української школи. *Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти: матеріали Всеукр. інтернет-конф. з проблем вищої освіти і науки (Миколаїв, 2 грудня 2021 р.)*. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. С. 17–23.
  159. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-XVII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.09.2019).
  160. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінет Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.06.2023).
  161. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ МОН України від 16.07.2018 № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 21.09.2018).
  162. Про затвердження Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти: Наказ МОН, Мінмолодьспорту № 1141/4088 від 27 жовтня 2021 р. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/85327/ (дата звернення: 05.06.2023).

163. Про затвердження типових освітніх програм для 3–4-х класів закладів загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 8.10.2019 № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-programdlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273> (дата звернення: 04.03.2019).
164. Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1–2-х класів закладів загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 8.10.2019 № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 25.02.2019).
165. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 18.11.2019).
166. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 474-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984> (дата звернення: 13.04.2019).
167. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.06.2023).
168. Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів: наказ МОН України від 13.07.2017 № 1028. URL: <https://imzo.gov.ua/2017/07/17/nakaz-mon-ukrajiny-vid-13-07-2017-1028-pro-provedennya-vseukrajinskoho-eksperymentu-na-bazi-zahalnoosvitnihnavchalnyh-zakladiv/> (дата звернення: 11.02.2019).
169. Програма «Нова українська школа»: у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с.
170. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ivchitelya-z-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 30.12.2020).
171. Путятіна Г. М., Гауряк О. Д., Канівець Т. В. Вплив уроків фізичної культури із застосуванням оздоровчих технологій на рівень знань з оздоровчої фізичної культури та фізичну підготовленість дітей молодшого шкільного

- віку. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 22, т. 4 (спецвип. за результатами II Міжнар. наук.-спорт. конгресу студентів та молодих учених). Херсон: Гельветика, 2020. С. 105–109.
172. Радіонова М. Особистісне зростання як складова професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (18 вересня 2019 р.). Бердянськ, 2019. С. 201–206.
173. Резнік Н. О. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до інноваційної діяльності під час проходження виробничої педагогічної практики. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи*: зб. матеріалів Всеукр. з міжнар. участю наук.-практ. конф. Херсон: Борисфен-про, 2018. С. 117–119.
174. Ротерс Т. Методологічні засади фізичного виховання школярів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2012. № 4(20). С. 180–184.
175. Ротерс Т. Т. Науково-дослідна робота студентів – проблема фізичної освіти в Україні. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2007. № 12. С. 3–5.
176. Рубан В. Ю. Вікові особливості фізичного розвитку учнів початкових класів сільських загальноосвітніх шкіл. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 3. С. 184–188.
177. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 3. С. 26–32.
178. Свістельник І. Р. Вища фізкультурна освіта та її інформаційне забезпечення: 80-ті роки ХХ століття (повідомлення третє). *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 3. С. 3–6.
179. Семенова І. Перспективи розвитку інноваційних технологій навчання майбутніх учителів фізичної культури. *Фізична культура в школі: стан і перспективи розвитку*: зб. тез доп. II Регіон. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 23–24 квітня 2021 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2021. С. 37–39.

180. Сергієнко В. П. Особливості соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку з різним рівнем рухової активності. *Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2018. Вип. 5. С. 150–153.
181. Сидорук І. О., Гірак А. М., Гамма Т. В., Орел І. О. Рухливі ігри в системі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. 2021. № 9. С. 200–204.
182. Січко І. О. Підготовка майбутнього вчителя до реалізації ідей освіти для сталого розвитку у початковій школі. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2017. Вип. 19. С. 290–296.
183. Скальські Д. Концепції фізкультурної освіти у країнах Європейського Союзу: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. Суми, 2019. 47 с.
184. Словник основних понять з фізичної культури: для студентів факультетів фізичного виховання вищих пед. навч. закладів / уклад. О. А. Согоконь, О. В. Донець. Полтава: Сімон, 2020. 111 с.
185. Смолюк А. І. Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Луцьк, 2018. 240 с.
186. Собчук-Ліва А. Аналіз концептуальних підходів підготовки вчителя початкової школи. *Молодь і ринок*. 2017. № 8. С. 160–167.
187. Солтик О. Оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах інтегративного підходу. *Психологічні тревелогі*. 2022. № 1. С. 98–116.
188. Стахів М. Формування професійної компетентності вчителя початкових класів в умовах ступеневої вищої освіти. URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00900856_0.html (дата звернення: 05.06.2023).
189. Степанко А. Фахівці про значимість спеціальних знань у процесі підготовки студентів факультету початкових класів до роботи з фізичного виховання. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2007. № 3. С. 16–19.

190. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 629 с.
191. Степанченко Н. І., Окопний А. М. Концепція професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 51. С. 359–363.
192. Супрунюк В. Ф. Рухливі ігри молодших школярів на уроках фізичної культури та в позаурочний час: посібник для вчителів. Корець, 2017. 40 с.
193. Сутула В. О., Власов Г. В., Булгаков О. І. Сучасні педагогічні технології в системі фізичного виховання школярів: [навч.-метод. посіб.]. Харків, 2013. 117 с.
194. Теоретичний аналіз організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів за рубежом. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*: зб. наук.-метод. праць: у 3-х ч. / за заг. ред. В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Полісся, 2016. Ч. І. С. 169–172.
195. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді: автореф. дис. ... доктора наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Київ, 2012. 39 с.
196. Трачук С., Куликовська С., Заяць Л. Оцінка рухової активності молодших школярів у позакласній роботі з фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 3. С. 226–229.
197. Турчак А. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до роботи з попередження шкідливих звичок у учнів. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 106. С. 162–169.
198. Турчик І., Кравченко О. Моделі фізичного виховання у шкільній освіті США (кінець ХХ – поч. ХХІ ст. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 10(141). С. 124–127.

199. Тюх І. А. Індивідуальні норми фізичної підготовленості молодших школярів у процесі фізичного виховання: дис. ... кандидата наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. 2009. 210 с.
200. Упатова І. П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 4(73). С. 192–200.
201. Федорович О. Структура готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних педагогічних технологій. *Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти: матеріали Всеукр. інтернет-конф. з проблем вищої освіти і науки (Миколаїв, 2 грудня 2021 р.)*. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. С. 61–65.
202. Федорчук Н. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до реалізації концепції Нової української школи. *Нові технології навчання*. 2022. № 96. С. 169–173.
203. Федюк В. Особливості формування морально-вольових якостей учнів початкової школи на заняттях з фізичної культури. *Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Бердянськ, 15 листопада 2022 р.)*. Бердянськ, 2022. С. 201–204.
204. Фізичне виховання учнів початкових класів у позакласній роботі загально-освітніх навчальних закладів: навч.-метод. посіб. / В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик; [за ред. М. Д. Зубалія]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.
205. Фізкультурно-оздоровчі та спортивні технології в освітньому просторі: теорія і практика: кол. моногр. / за заг. ред. О. О. Момот, Ю. В. Зайцевої. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. 339 с.
206. Філатова Л. С. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації спілкування учнів у процесі розвиваючих ігор: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Харків, 2002. 21 с.
207. Фоменко Д. В. Порівняльна характеристика організації дистанційних занять з

- фізичної культури в Україні та країнах Європи. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах*: матеріали Регіон. наук. інтернет-конф. Дніпро: ДНУ, 2022. С. 183–187.
208. Харахайчук А. Є. Використання інноваційних технологій навчання як засіб підвищення мотивації студентів до заняття фізичною культурою. *Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання та спорту в закладах освіти*: матеріали II Всеукр. інтернет-конф. (Кременчук, 16 квітня 2021 р.). Кременчук, 2021. С. 53–59.
209. Харченко О. В., Тимошенко О. М. Компетентнісний підхід у формуванні професійної підготовки вчителя фізичної культури в закладі освіти. *Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання та спорту в закладах освіти*: матеріали II Всеукр. інтернет-конф. (Кременчук, 16 квітня 2021 р.). Кременчук, 2021. С. 27–32.
210. Хомич І. Вікові особливості прояву особистісних характеристик молодших школярів. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2020. Вип. 14. С. 221–225.
211. Царьова К. А. Вплив занять спортом на організм людини. *Сучасні досягнення фізичного виховання*: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 19 жовтня 2021 р.). Харків, 2021. С. 41–42.
212. Цибульська О. В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2021. 320 с.
213. Цюняк О. Професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів в умовах цифрової трансформації освіти: монографія. Івано-Франківськ: Кушнір Г. М., 2021. 316 с.
214. Чайковська Г. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи на засадах сталого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2020. Вип. 1(46). С. 138–142.
215. Череповська О. А. Фізичне виховання в умовах дистанційного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 4(134). С. 116–120.

216. Чижик В. В., Дудник О. К. Методи досліджень у фізичному вихованні: навч. посіб. для студ. Біла Церква, 2013. 241 с.
217. Шандригось В. І. Організація навчальної роботи вчителя фізичної культури за допомогою комп'ютера. Тернопіль: ТНПУ, 2005. 260 с.
218. Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2017. 384 с.
219. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях. *Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2015. Вип. LXVIII. С. 134–138.
220. Шевченко А. Розвивальні ігри. Для дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2014. 72 с.
221. Шевченко А. О. Педагогічні основи формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи. *Записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: КДПУ, 2013. Вип. 120. С. 350–355.
222. Шевченко О., Мельнік А. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Shevchenko_Melnik.pdf (дата звернення: 05.06.2023).
223. Шейко Л. В. Вплив ігрового методу на якість плавальної підготовленості дітей молодшого шкільного віку, які займаються оздоровчим плаванням. *Спортивні ігри*. 2021. № 1(19). С. 84–94.
224. Шищенко В. О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування позитивної навчальної мотивації молодших школярів: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Харків, 2016. 212 с.
225. Шиян Б., Кругляк О. Система підготовки майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2006. № 2. С. 2–5.
226. Шквир О. Л. Теоретичні і методичні засади ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2018. 572 с.

227. Шутько В. В. Методика застосування рухливих ігор в початковій школі: [метод. реком.]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КП, 2014. 47 с.
228. Шутько В. В. Методика застосування рухливих ігор: метод. реком. Кривий Ріг: Криворізький держ. пед. університет, 2016. 145 с.
229. Яковлів В., Герасимишин В., Чуйко Ю. Мотиваційні пріоритети до занять фізичною культурою учнів початкової школи. Вінниця: Твори, 2020. Вип. 9(28). С. 90–98.
230. Ярова О. Б. Фізкультурна освіта і спорт у початковій школі Євросоюзу: сучасний стан і тенденції розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 4(38). С. 401–412.
231. Яценко Т., Кропивка К. Особливості формування негативних особистісних проявів молодших школярів. *Гуманізація – найкоротший шлях до особистості: III Всеукр. наук.-практ. майстерня (Кременчук, 24 вересня 2021 р.)*. Кременчук, 2021. С. 104–108.
232. Dolinskyi V., Todorova V., Bukhovets B., Pogorelova O., Borshchenko V. Preparation of future physical education teachers for the application of individual educational trajectories of students' activities in the educational process. *Designing an Individual Trajectory of Educator's Professional Development in the Context of the Concept of «Lifelong Learning»*: Collective monograph. 2021. Pp. 119–141. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/monographs/issue/view/d-oblippo.monograph-2021> (Last accessed: 05.06.2023).
233. Dyson B. Cooperative Learning in an Elementary Physical Education Program. *Human Kinetics Journal*. URL: [https://journals.humankinetics.com/configurable/content/journals\\$002fjtpe\\$002f20\\$002f3\\$002farticlep264.xml?t:ac=journals\\$002fjtp e\\$002f20\\$002f3\\$002farticle-p264.xml](https://journals.humankinetics.com/configurable/content/journals$002fjtpe$002f20$002f3$002farticlep264.xml?t:ac=journals$002fjtp e$002f20$002f3$002farticle-p264.xml) (Last accessed: 05.06.2023).
234. Galan Y., Ivanchuk M., Kushnir I. et al. The factor structure of the physical condition of the 13 year-old young men going in orienteering. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019. Vol. 19. Issue 2. Art. 179. Pp. 1236–1241.
235. Galan Ya., Ohnystyi A., Andrieieva O. et al. Pedagogical conditions for the formation of physical culture in first grade school students by means of olympic

- education in the New Ukrainian School: [collective monograph]. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. 118 p.
236. González-Cutre D., Brugarolas-Navarro M., Beltrán-Carrillo V. J., Jiménez-Loaisa A. The frustration of novelty and basic psychological needs as predictors of maladaptive outcomes in physical education. 2023. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17408989.2023.2167969?scroll=top&needAccess=true&role=tab> (Last accessed: 05.06.2023).
237. Gordon B., Doyle S. Teaching Personal and Social Responsibility and Transfer of Learning: Opportunities and Challenges for Teachers and Coaches. *Journal of Teaching on Physical Education*. 2015. Vol. 34. P. 152–161.
238. Harris J. Physical education teacher education students' knowledge, perceptions and experiences of promoting healthy, active lifestyles in secondary schools. *Journal Physical Education and Sport Pedagogy*. 2014. Issue 19(5). Pp. 466–480.
239. Hellison D. Teaching responsibility through physical activity (3-ed.). Champaign, IL: Human Kinetics, 2011. 1195 p.
240. Kostyria I., Bereziuk D., Sadovyi M., Podoprygora N., Tryfonova O. Use of smart technologies in the training of specialists in higher education institutions. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, no. 62. Pp. 149–157.
241. Kryeziu A. R., Lenjani N., Iseni A., Badau D. The effects of curriculum change programs in physical education according with the hours of teaching on the fitness level of children. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23. Issue 2, № 68. Pp. 545–554.
242. Kyrychenko V., Deak G.-FL., Pop N. H., Gomboş L. Features of physical development and physical fitness of students from the Faculty of Physical Education and Sport, Babeş-Bolyai University. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23. Issue 2, № 63. Pp. 510–516.
243. Leja R., Bula-Biteniece I., Radičuks R., Līcis R., Laviņš R. Assessing physical activity in sports lessons – distance learning in secondary school *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23. Issue 2, № 59. Pp. 476–481.
244. Papagiannopoulos D., Digelidis N., Sympas I. PE teachers' perceptions of and

- experiences with using the TGFU model in teaching team games in elementary school. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23. Issue 2, № 60. Pp. 482–491.
245. Physical Activity Guidelines for Americans: guidebook. 2nd ed. Washington, 2018. 118 p. URL: <http://surl.li/fsqey> (Last accessed: 05.06.2023).
246. Pidhirnyi O. Preparation of future teachers of physical culture for self-educational activity as a psychological and pedagogical problem. *The Scientific Heritage*. 2020. № 48. Pp. 47–50.
247. Promoting sport and enhancing health in European Union countries: a policy content analysis to support action. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe, 2013. 64 p.
248. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K. Autonomy of the system of higher education in the conditions of integration of Ukraine into the European educational area. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16, Issue 3. Pp. 501–510.
249. Romanchyshyn O., Briskin Y. U., Sydorko O., Ostrovs'kyi M., Pityn M. Pedagogical colleges students readiness formation for sport and recreation activity. *Journal of Physical Education and Sport*. 2015. Issue 15(4). Art. 125. Pp. 815–822.
250. Sallis J. F., McKenzie T. L., Kolody B., Lewis M., Marshall S., Rosengard P. Effects of health-related physical education on academic achievement: project SPARK. *PubMed*. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10380244/> (Last accessed: 05.06.2023).
251. Schulze C., von Huth M. Digital survey to detect factors that determine successful implementation of cooperative learning in physical education. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23. Issue 2, № 48. Pp. 399–403.
252. Soltyk O., Bazylchuk O., Dutchak Y., Khimich V., Dobrovitska O. Formation of Professional Skills of Future Teachers of Physical Culture. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Issue 14(1). Pp. 406–425. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/526> (Last accessed: 05.06.2023).
253. Susan de la Riva, Thomas G. Ryan. Effect of Self-Regulating Behaviour on Young Children's Academic Success. *International Journal of Early Childhood Special*

- Education (INT-JECSE)*. 2015. Issue 7(1). P. 69–96.
254. Tin N. H. van Tien N., Vinh N. Q. Application of physical exercises with music to develop the general physical fitness of four-graded students in Ho Chi Minh City, Vietnam. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 2023. Vol. 9, № 5. Pp. 1–10.
255. Tran Thi Tu. Solutions to improve the effectiveness of physical education for students at Chu Van An High School, Thai Nguyen Province, Vietnam. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 2023. Vol. 9, № 5. Pp. 21–31.
256. Usra M., Bayu W. In., Solahuddin S., Octara K. Improving critical thinking ability using teaching game for understanding. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23. Issue 2, № 51. Pp. 419–423.
257. Voinar I. Problems and Tendencies of Professionals Education in Physical Culture Area. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2011. Vol. 17(1). Pp. 44–50.
258. Yeremiia Y. Subject-methodical competence of future teachers of physical culture: to the issue of identifying structural components. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. 2022. Issue 16. URL: <https://education-journal.org/index.php/journal/article/view/306> (Last accessed: 05.06.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТИ

з визначення передумов для підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи (пілотажне дослідження)

Анкета

визначення ставлення батьків до фізичної культури

1. *Ваше ставлення до фізичної культури.*
  - А. Позитивне.
  - Б. Негативне.
  - В. Важко відповісти.
  - Г. Власний варіант.
2. *Вкажіть, будь ласка, регулярність занять фізичною культурою.*
  - А. Систематично.
  - Б. Від випадку до випадку.
  - В. Не займаюсь.
  - Г. Власний варіант.
3. *Чи використовуєте Ви народні рухливі ігри на сімейних святах, прогулянках на свіжому повітрі, туристичних походах тощо.*
  - А. Використовую.
  - Б. Не використовую.
4. *Якщо Ви відповіли на 3 питання позитивно, то вкажіть, будь ласка, назви народних рухливих ігор, що використовуються Вами.*
5. *Якщо Ви не використовуєте народні рухливі ігри у вільний час, то вкажіть причини.*
  - А. Не вистачає часу.

- Б. Не вистачає літератури з цього питання.
- В. Немає бажання.
- Г. Через незнання ігор.

Анкета

визначення труднощів батьків у створенні умов для фізичного розвитку та фізичної підготовленості молодшого школяра

1. *Які захворювання має Ваша дитина, що найбільше хвилює Вас у плані здоров'я? (перерахуйте).*
2. *Які основні складові здорового способу життя, на Вашу думку?*
  - А. Не палити, не пити спиртне.
  - Б. Раціональне харчування.
  - В. Заняття фізичною культурою та спортом.
3. *Що Вам необхідно для зміцнення здоров'я Вашої дитини?*
  - А. Наявність відповідних знань.
  - Б. Наявність засобів.
  - В. Наявність приміщень та обладнання.
  - Г. Наявність відповідної літератури.
  - Д. Спеціальна програма у школі.
  - Е. Відповідні фахівці.
  - Є. Спеціальна програма за місцем проживання.
4. *Чи займаєтесь Ви самі фізичною культурою? (підкресліть).*
  - А. Так.
  - Б. Іноді.
  - В. Ні.
5. *Що, на Вашу думку, найпривабливіше в заняттях фізичними вправами? (підкресліть).*
  - А. Можливість фізичного розвитку вдосконалення фізичних якостей розширення кругозору.
  - Б. Можливість спілкування з однолітками.

- В. Можливість покращити здоров'я.
- Г. Набуття фізкультурно-оздоровчих знань.
6. *Чи робить Ваша дитина ранкову зарядку?*
- А. Так.
- Б. Ні.
- В. Іноді.
7. *Чи робите Ви вранці зарядку?*
- А. Так.
- Б. Ні.
- В. Іноді.
8. *Чи відвідуєте Ви спортивні заклади (ковзанка, басейн, спортивний зал, лижна база).*
- А. Так.
- Б. Ні.
- В. Іноді.
9. *Як би Ви оцінили фізичну підготовленість своєї дитини? (підкресліть).*
- А. Хороша.
- Б. Середня.
- В. Погана.
10. *На яке місце Ви поставите урок фізичної культури серед інших уроків?*
- А. До провідних.
- Б. Поряд з рештою.
- В. На незначне місце.
11. *Які Ви маєте уявлення про фізкультурно-спортивні заходи? (підкресліть).*
- А. Знаю.
- Б. Багато знаю.
- В. Мало знаю.
- Г. Не знаю.
12. *Які рівні рухової активності сім'ї? (підкресліть).*
- А. Спортивний: батьків – кожен день, щотижня; дітей – кожен день, щотижня.

- Б. Ігровий: батьків – кожен день, щотижня; дітей – кожен день, щотижня.
 В. Дозвілєвий: батьків – кожен день, щотижня; дітей – кожен день, щотижня.
 Г. Не займаємось.

13. Якими методами та засобами сім'я виховує свою дитину (режим, захоплення певними видами діяльності, розподіл обов'язків, доручень тощо) (опишіть).
 14. За яким напрямом у Вашій сім'ї розвивається дитина (розумовому, фізичному, трудовому, моральному, естетичному) та в яких співвідношеннях? (опишіть).

Ключ до відповідей:

- відповідь батьків, що свідчить про його позитивне ставлення до фізичної культури, оцінюється в 3 бали;
- нейтральна відповідь («не знаю», «іноді», «не завжди» тощо) оцінюється в 1 бал.

Опитувальник

для визначення ставлення учнів початкової школи до фізичної культури

1. Чи подобається ходити на урок фізкультури?
2. Що найбільше подобається під час проведення уроків фізичної культури?
3. З якими спортивними предметами найбільше подобається займатися?
4. Які взаємини з однокласниками на заняттях фізичної культури?
5. Чи добре до тебе ставиться вчитель фізичної культури?
6. Як ти ставишся до вчителя фізичної культури?
7. Чи готовий займатися фізичною культурою після уроків?
8. Чим би ти займався у спортивному залі після уроків?
9. Чи подобається тобі ходити в спортивний зал?
10. Який спортивний інвентар знаєш?
11. Які спортивні снаряди знаєш?
12. Які спортивні снаряди є у спортивному залі твоєї школи?
13. На яких снарядах тобі найбільше подобається займатися?
14. Чому ти обрав саме цей вид спорту чи форму фізкультурних занять?
15. Чи привів би ти в спортивний зал свою родину, друзів?

Анкета

для визначення у дітей молодшого шкільного віку

знань народних рухливих ігор, вмінь використовувати народні рухливі ігри

1. *Ваше ставлення до фізичних вправ.*
  - А. Люблю займатися під час уроків фізичної культури.
  - Б. Займаюся, чи хотів би займатися у спортивній секції.
  - В. Займаюся іграми з друзями за місцем проживання.
  - Г. Беру участь у спортивних святах у колі батьків та родичів.
  - Д. Інші (напишіть).
2. *Як часто Ви займаєтеся фізкультурою та спортом?*
  - А. 1–2 рази на тиждень.
  - Б. 3–4 рази на тиждень.
  - В. 5–6 разів на тиждень.
  - Г. 7 разів і більше.
3. *Тривалість Ваших занять.*
  - А. До півгодини.
  - Б. 0,5–1 години.
  - В. 1–1,5 години.
  - Г. 1,5–2 години.
  - Д. Більше 2-х годин.
4. *Яке місце для занять Ви вважаєте найзручнішим?*
  - А. За місцем навчання.
  - Б. Біля будинку.
  - В. У будинку.
  - Г. Парк, лісопаркова зона.
  - Д. Інше місце (яке?).
5. *Як волієте займатися?*
  - А. Самостійно.
  - Б. У шкільній спортивній секції.
  - В. В оздоровчій групі.

- Г. Інша форма (яка?).
6. *Яким видом спорту Ви займаєтесь чи хотіли б займатися?*
- А. Гімнастикою.
  - Б. Легкою атлетикою.
  - В. Плаванням.
  - Г. Спортивними іграми.
  - Д. Іншим видом спорту (яким?).
7. *З якою метою необхідно розвивати та вдосконалювати рухові якості?*
- А. Бути здоровою людиною.
  - Б. Мати успіхи у спорті.
  - В. Бути підготовленим до праці.
  - Г. Завоювати авторитет у друзів своїм фізичним розвитком.
  - Д. Інші (напишіть).
8. *Які рухливі ігри Ви знаєте? Напишіть свій варіант.*
9. *Як ставляться Ваші родичі до занять фізичною культурою?*
- А. Схвалюють і беруть участь.
  - Б. Байдужі до моїх занять.
  - В. Не схвалюють.
  - Г. Інше (напишіть).

АНКЕТА

**для визначення ставлення учителів початкової школи
до використання народних фізичних вправ та рухливих ігор
на уроках фізичної культури та у вільний час**

1. *Чи вважаєте Ви достатньою увагу, яка приділяється фізичній культурі в сучасній школі?*
- А. Так, приділяється достатньо уваги.
  - Б. Ні, достатньої уваги не приділяється.
  - В. Важко відповісти.
2. *Чи використовуєте Ви народні рухливі ігри для розвитку у школярів певних*

фізичних якостей, навичок та умінь.

А. Так.

Б. Ні.

3. *Якщо на запитання 2 Ви відповіли позитивно, то вкажіть народні рухливі ігри, які Ви використовуєте у своїй діяльності? (напишіть)*
4. *Укажіть, будь ласка, які фізичні якості можна розвивати, на Ваш погляд, переліченими Вами народними рухливими іграми?*
5. *Що на Вашу думку заважає Вам застосовувати народні рухливі ігри у Вашій педагогічній діяльності?*
  - А. Відсутність бажання у дітей.
  - Б. Відсутність методичних рекомендацій та літератури з цього питання.
  - В. Програма складена дуже жорстко і на використання народних рухливих ігор не вистачає часу.
  - Г. Відсутність матеріальної бази та інвентарю.
  - Д. Власна думка (напишіть).

Анкета-опитувальник

для визначення труднощів учителів початкової школи

у процесі навчання фізичної культури

1. *Чи вдається Вам ефективно вирішувати поставлені завдання?*
  - А. З формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою (підкресліть): завжди, часто, рідко, ніколи.
  - Б. З організації освітнього процесу з предмету «Фізична культура» (підкресліть): завжди, часто, рідко, ніколи.
  - В. Із збільшення результативності у процесі навчання (підкресліть): завжди, часто, рідко, ніколи.
2. *Які завдання цього навчального року найцікавіші для Вас? (назвіть їх).*
3. *Чи задоволені Ви програмою з фізичної культури, за якою Ви працюєте? (підкресліть): цілком задоволений. не задоволений.*
4. *Чи задоволені Ви своєю професійною підготовленістю? (підкресліть): цілком,*

частково, незадоволений.

5. *З якими основними проблемами, на Вашу думку, Ви стикаєтеся у своїй професійній діяльності? (назвіть їх).*
6. *У якій сфері діяльності Ви відчуваєте найбільші труднощі і чому?*
7. *Чому, на Вашу думку, залежить успіх та ефективність праці вчителя фізичної культури?*
8. *Чи відображається Ваш стан здоров'я на організації освітнього процесу? (підкресліть): завжди, рідко, ніколи.*

АНКЕТА

з визначення ставлення здобувачів до фізкультурно-спортивних заходів

1. *Як часто Ви відвідуєте змагання, спортивні свята та інші фізкультурно-спортивні заходи?*
  - А. 1–2 рази на тиждень.
  - Б. 1–2 рази на місяць.
  - В. Раз у півроку.
  - Г. Не відвідую взагалі.
2. *Які заходи Вам більше подобаються?*
  - А. Тренування.
  - Б. Змагання.
  - В. Конкурси.
  - Г. Спортивні програми.
3. *Чи подобається Вам брати участь у спортивних програмах?*
  - А. Так.
  - Б. Ні.
  - В. Не знаю.
4. *Чи приносять Вам рухи радість та задоволення?*
  - А. Так.
  - Б. Ні.
  - В. Не знаю.

5. *Чи допомагають заняття фізкультурою у спілкуванні з друзями, виконанні домашніх справ, у навчанні?*
  - А. Так.
  - Б. Ні.
  - В. Не знаю.
6. *Які якості, на Вашу думку, виробляються у процесі занять фізкультурою?*
  - А. Сила.
  - Б. Спритність.
  - В. Витривалість.
  - Г. Товариськість.
  - Д. Воля.
  - Е. Інше.
7. *Чи берете Ви участь у спортивних гуртках чи секціях? «так» чи «ні».*
  - А. Спортивні ігри.
  - Б. Аеробіка, шейпінг, фітнес.
  - В. Легка атлетика.
  - Д. Інше.
8. *Які спортивні гуртки та секції хотів би відвідувати?*
9. *У якому складі вважаєте за краще долучатися до фізкультури?*
  - А. Один.
  - Б. З другом (подругою).
  - В. У компанії друзів.
  - Г. Інше.

Мотиваційна анкета-опитувальник

для визначення ставлення здобувачів до обраної професії

1. *Чому Ви навчаєтеся саме у цьому коледжі? (мета).*
2. *Напишіть 10 якостей, якими повинен, на Ваш погляд, володіти педагог-професіонал.*
3. *Чи володієте Ви цими якостями, якими?*

4. *Чому Ви обрали цю професію?*
5. *Що найсильніше впливає на Ваше навчання в коледжі?*
  - А. Інтерес до знань.
  - Б. Бажання отримати хорошу оцінку.
  - В. Інтерес до навчальних дисциплін.
  - Г. Приклад друга, подруги.
  - Д. Відчуваю відповідальність перед групою, викладачами.
  - Е. Бажання здобути професію.
  - Є. Знання важливі для майбутньої професії.
  - Ж. Розумію, що студент має добре вчитися.
  - З. Отримана освіта багато в чому визначить подальшу долю.
  - І. Хочу вчитися далі.
  - К. Люблю пізнавати нове.
  - Л. Хочу бути культурною людиною.
  - М. Хочу отримати схвалення викладача.
  - Н. Хочу бути зразковим студентом.
  - О. Люблю слухати розповіді викладача.
  - П. Подобається долати труднощі.
6. *Чи хотіли б Ви вивчати себе як особистість, як педагог?*
7. *Як Ви відреагуєте в ситуації: закінчилися заняття в коледжі, а викладач просить допомогти зробити щось, що вам не подобається, не хочеться робити. Ви:*
  - А. Погоджуєтесь.
  - Б. Просите однокурсників вам допомогти.
  - В. Категорично відмовляєтесь.
8. *Ви випадково почули, що про вас сказали щось справедливе, але вам це дуже не сподобалося, Ви:*
  - А. Намагаєтесь пояснити мотиви своєї поведінки.
  - Б. Переводите все на жарт.
  - В. Вдаєте, що це не про вас.
9. *Чому ви обрали професію педагога? Які ваші перспективи?*

МЕТОДИКИ

**для визначення готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах
до формування основ фізичної культури учнів початкової школи**

Опитувальник

для визначення особистісних характеристик

«Оцініть свій творчий потенціал»

1. *Чи вважаєте Ви, що навколишній світ може бути покращений?*
  - А. Так.
  - Б. Ні.
  - В. Так, але тільки в дечому.
2. *Чи думаєте Ви, що самі зможете брати участь у значних змінах навколишнього світу?*
  - А. Так, здебільшого.
  - Б. Ні.
  - В. Так, у деяких випадках.
3. *Чи вважаєте Ви, що деякі ваші ідеї принесуть значний прогрес у тій сфері діяльності, яку ви оберете?*
  - А. Так.
  - Б. Звідки можуть бути такі ідеї.
  - В. Можливо, і не значний прогрес, але певний успіх можливий.
4. *Чи вважаєте Ви, що в майбутньому гратимете таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити?*
  - А. Так, напевно.
  - Б. Дуже мало ймовірно.
  - В. Можливо.
5. *Коли Ви вирішуєте щось зробити, чи впевнені, що справа вийде?*
  - А. Звісно.

- Б. Часто охоплюють сумніви, чи зможу зробити.
- В. Частіше впевнений, ніж невпевнений.
6. *Чи виникає у Вас бажання зайнятися якоюсь невідомою для вас справою, такою справою, в якій ви некомпетентні, і абсолютно її не знаєте?*
- А. Так, всяке невідоме мене приваблює.
- Б. Ні.
- В. Все залежить від самої справи та обставин.
7. *Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи Ви відчуваєте бажання досягти в ній досконалості?*
- А. Так.
- Б. Що вийде, те й добре.
- В. Якщо це дуже важко, то так.
8. *Якщо справа, яку Ви не знаєте, вам подобається, чи хочете ви знати про неї все?*
- А. Так.
- Б. Ні, треба вчитися найголовнішому.
- В. Ні, я лише задовольню свою цікавість.
9. *Коли Ви зазнаєте невдачі, то:*
- А. Якийсь час упираєтеся, навіть всупереч здоровому глузду.
- Б. Відразу махнете рукою на цю витівку, як тільки зрозумієте її нереальність.
- В. Продовжуєте робити свою справу, поки здоровий глузд не покаже непереборність перешкод.
10. *Професію треба обирати, виходячи з:*
- А. Своїх можливостей та перспектив для себе.
- Б. Стабільності, значущості, потреби професії, потреби у ній.
- В. Престижу та переваг, які вона забезпечить.
11. *Подорожуючи, могли б Ви легко орієнтуватися на маршруті, яким уже пройшли?*
- А. Так.
- Б. Ні.

- В. Якщо місце сподобалося та запам'яталося, то так.
12. Чи можете Ви згадати відразу після розмови все, що на ній говорилося?
- А. Так.
- Б. Ні.
- В. Згадаю все, що цікавило.
13. Коли Ви чуєте незнайому мову, чи можете ви повторити її без помилок?
- А. Так.
- Б. Ні.
- В. Повторю, але не зовсім правильно.
14. У вільний час Ви віддаєте перевагу:
- А. Залишатися наодинці, подумати.
- Б. Перебувати у компанії.
- В. Мені байдуже, чи я один чи в компанії.
15. Ви займаєтесь якоюсь справою. Ви вирішуєте припинити її тільки тоді, коли:
- А. Справа закінчена і здається вам добре виконаною.
- Б. Ви більш-менш задоволені зробленим.
- В. Справа здається зробленою, хоча її ще можна робити краще. Але навіщо?
16. Коли Ви один, Ви:
- А. Любите мріяти про якісь речі, можливо, і абстрактні.
- Б. За будь-яку ціну намагаєтеся знайти собі конкретне заняття.
- В. Іноді любите мріяти, але про речі, пов'язані з вашими справами.
17. Коли якась ідея захоплює Вас, Ви будете думати про неї:
- А. Незалежно від того, де і з ким Ви перебуваєте.
- Б. Тільки наодинці.
- В. Лише там, де є тиша.
18. Коли Ви відстоюєте якусь ідею, ви:
- А. Можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів видадуться Вам переконливими.
- Б. Залишитесь при своїй думці, які б аргументи не висувалися.
- В. Зміните свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

Підрахуйте бали:

За відповідь нараховується: а) 3 бали, б) 1 бал, в) 2 бали. Запитання діагностували межі вашої допитливості, впевненість у собі, прагнення незалежності, зорову і слухову пам'ять, здатність абстрагуватися і зосереджуватися. Ці показники і є якістю творчого потенціалу.

Якщо ви набрали 48 балів і більше, то у вас закладено значний творчий потенціал, який надає вам багатий вибір творчих можливостей. Якщо ви насправді зможете застосувати ваші здібності, то вам доступні різноманітні форми творчості.

Якщо ви набрали 24–47 балів, то у вас є якості, які дозволяють вам творити, але існують бар'єри вашої творчості. Найнебезпечніший – страх, особливо у людей, орієнтованих на обов'язковий успіх. Побоювання невдачі гальмує уяву – основу творчості. Будь-яка нова ідея може здатися несподіваною, викликати здивування, невизнання, осуд навколишніх. Побоювання осуду за нові, незвичні для інших поведінку, погляди, почуття гальмує творчу активність, знищує творчу особистість.

Методика

визначення значення цінностей у вашому житті

Ціннісні орієнтири	Ранги
1. Гарний фізичний розвиток	
2. Улюблена робота	
3. Хобі	
4. Успіхи у навчанні	
5. Заняття улюбленим видом спорту	
6. Вдале заміжжя, одруження	
7. Спілкування з друзями	
8. Участь у суспільному житті	
9. Матеріальне благополуччя	
10. Здоровий спосіб життя	
11. Знання	
12. Задоволеність обраною професією	
13. Здоров'я	
14. Любов до музики	
15. Професійна майстерність	
16. Активна творча діяльність	

17. Гарна спортивна форма	
18. Самореалізація	
19. Розвиток інтелекту	
20. Соціальний статус	

Визначте місце від 1–20 за значимістю у житті перераховані ціннісні орієнтири. Кожна цифра повторюється лише один раз. Цифри проставте у бланку за рангами значущості.

Методика

визначення мотивів занять фізичною культурою

Запитання	5	4	3	2	1
1. Люблю багато рухатися					
2. Люблю різні ігри					
3. Хочу бути здоровим					
4. Тому що стоїть у розкладі					
5. Подобаються заняття фізичною культурою					
6. Подобається викладач фізкультури					
7. Хочу навчитися виконувати всі вправи					
8. Щоб не отримати погані бали					
9. Хочу навчитися влучно кидати м'яч					
10. Щоб бути сильним та витривалим					
11. Щоб довго жити					
12. Щоб мати гарну поставу					
13. Щоб більше дізнатися про фізкультуру					
14. Щоб стати самостійним					
15. Щоб брати участь у змаганнях					
Потрібне обвести					

Методика

визначення особливостей розвитку пізнавального інтересу

у студентів педколеджу

Пропонований при цьому оцінний лист побудований за принципом функціонального угруповання особистісних якостей.

№	Якості	Бали	Якості
1.	1. Цілеспрямованість	5 4 2 3 2 1	Непослідовність
	2. Відповідальність	5 4 2 3 2 1	Безвідповідальність
	3. Зібраність	5 4 2 3 2 1	Не зібраність
	4. Організованість	5 4 2 3 2 1	Неорганізованість
	5. Вибагливість	5 4 2 3 2 1	Не вибагливість

2.	1. Ініціативність	5 4 2 3 2 1	Пасивність
	2. Рішучість	5 4 2 3 2 1	Невпевненість
	3. Імпульсивність	5 4 2 3 2 1	Загальмованість
3.	1. Комунікабельність	5 4 2 3 2 1	Замкнутість
	2. Емоційність	5 4 2 3 2 1	Раціональність
	3. Відкритість	5 4 2 3 2 1	Скутість
	4. Принциповість	5 4 2 3 2 1	Безпринципність
	5. Витриманість	5 4 2 3 2 1	Нестриманість
	6. Тактовність	5 4 2 3 2 1	Безтактність
	7. Чарівність	5 4 2 3 2 1	Непривабливість

Оцінювальний лист: перша група якостей характеризує ставлення до роботи, друга – активність у діяльності, третя – комунікабельність вчителя.

Тест «Мотивація до успіху»

Дайте відповідь «так» або «ні» на кожне із запропонованих Вам питань.

1. Коли є вибір між двома варіантами, його краще зробити швидше, ніж відкласти певний час?
2. Я легко дратуюсь, коли помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання.
3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби все ставлю на карту.
4. Коли виникає проблемна ситуація, я найчастіше приймаю рішення одним із останніх.
5. Коли два дні поспіль у мене немає справи, я втрачаю спокій.
6. У деякі дні мої успіхи нижчі за середні.
7. По відношенню до себе я строгіший, ніж по відношенню до інших.
8. Я доброзичливіший, ніж інші.
9. Коли я відмовляюся від важкого завдання, я потім суворо засуджую себе, тому що знаю, що в ньому я б досяг успіху.
10. У процесі роботи я потребую невеликих пауз відпочинку.
11. Ретельність – це не основна моя риса.
12. Мої досягнення у праці не завжди однакові.
13. Мене більше приваблює інша робота, ніж та якою я зайнятий.
14. Осуд мене стимулює сильніше, ніж похвала.

15. Я знаю, що мої колеги вважають мене грамотною людиною.
16. Перешкоди роблять мої рішення ще жорсткішими.
17. У мене легко викликати честолюбність.
18. Коли я працюю без натхнення, це помітно.
19. Під час виконання роботи я не розраховую на допомогу інших.
20. Іноді я відкладаю те, що маю зробити зараз.
21. Потрібно покладатися лише на себе.
22. У житті мало речей важливіших за гроші.
23. Завжди, коли мені належить виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю.
24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.
25. Наприкінці відпустки я радію, що скоро вийду на роботу.
26. Коли я схильний до роботи, я роблю її кращою та кваліфікованіше, ніж інші.
27. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть працювати.
28. Коли я не маю справ, я відчуваю, що мені не по собі.
29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим.
30. Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюся робити це якнайкраще.
31. Мої друзі іноді вважають мене лінивим.
32. Мої успіхи певною мірою залежать від моїх колег.
33. Безглуздо протидіяти волі керівника.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Коли щось не ладнається, я нетерплячий.
36. Я зазвичай звертаю мало уваги свої досягнення.
37. Коли я працюю разом з іншими, моя робота дає більші результати, ніж робота інших.
38. Багато чого, за що я беруся, я не доводжу до кінця.
39. Я заздрю людям, які не дуже завантажені роботою.
40. Я не заздрю тим, хто прагне влади і становища.
41. Коли я впевнений, що стою на правильному шляху, я йду до кінця, щоб довести свою правоту.

Методика оцінки співвідношення репродуктивних та творчих ситуацій на занятті

Під час педагогічної практики на відвіданих навчальних заняттях для визначення співвідношення репродуктивних та творчих ситуацій просимо, будь ласка, заповнити карту хронометрії часу. Після цього оціни за дев'ятибальною шкалою рівень досягнення цілей.

Види творчих та репродуктивних ситуацій	Затрати часу	Час в %	Частота прояву
Створення проблемних та дискусійних ситуацій			
Постановка та вирішення творчого завдання			
Висування гіпотез			
Генерування ідей розв'язання творчих завдань			
Стимулювання фантазії			
Стимулювання мислення			
Критичний аналіз			
Критичне судження			
Поділ творчого завдання на підзавдання			
Самостійне формулювання проблеми			
Дослідницька робота			
Вирішення типових завдань, виконання однотипних вправ			
Відповіді на питання інформаційного характеру			
Спостереження дослідів, виконаних з метою ілюстрації закону, явища			
Загальні витрати часу на репродуктивні ситуації			

Дайте оцінку за дев'ятибальною шкалою рівнів досягнення цілей:

- 1) навчальних –
- 2) розвивальних –
- 3) виховуючих –
- 4) контролюючих –
- 5) рівня творчої активності на занятті –
- 6) рівня насиченості та ефективності застосування технічних та дидактичних засобів на занятті –
- 7) рівня проблемності застосовуваних методів та всієї методичної системи в цілому –
- 8) загального рівня ефективності заняття у системі розвитку творчих здібностей –

Проведіть аналіз резервних можливостей якості заняття з усіх наведених вище параметрів.

Картка обліку сформованості професійно-значимих якостей особистості

1. Вміння спілкуватися з дітьми, педагогами.
2. Інтерес до професійної діяльності.
3. Розуміння дітей, прагнення зрозуміти мотиви їх вчинків, інтереси, способи діяльності.
4. Володіння вміннями та навичками самоорганізації, самоосвіти.
5. Рівень розвитку моральних аспектів:
  - Відповідальність
  - Тактовність
  - Дисциплінованість
  - Працьовитість
  - Наполегливість
  - Акуратність
  - Толерантність (прояв терпимості до дітей, інших людей)
  - Емпатія (здатність до співпереживання).
6. Конструктивні вміння (планування діяльності).
7. Професійно-мовленнєвий розвиток.
8. Організаторські здібності.
9. Креативні вміння.
10. Вміння викликати та підтримати творчість, фантазію дітей.
11. Ініціативність.
12. Сприйнятливість до нового, нетрадиційного.
13. Володіння мімікою, жестами емоційним станом.
14. Вміння проводити оцінку та самооцінку діяльності.
15. Різноманітність використовуваних форм, методів та засобів роботи.

Схема спостереження на навчальному занятті

Мета спостереження: визначити рівень використання моделювання професійної діяльності та її роль у підготовці майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Модель заняття

Етапи	Бал
1) Цілепокладання:	
1. Викладач не повідомляє мету заняття.	0
2. Мету заняття формулює викладач.	1
3. Мета заняття формулюється за допомогою викладача.	2
4. Мета заняття формулюється студентами самостійно після постановки проблемного питання у спільній діяльності.	3
2) Проєктування навчального заняття:	
1. План заняття відсутній.	0
2. План заняття повідомляє викладач.	1
3. Складання плану дій відбувається у спільній діяльності.	2
4. Студенти проєктують навчальні заняття під керівництвом викладача.	3
3) Організація діяльності студентів:	
1. Діяльність студентів зведена до мінімуму.	0
2. Діяльність студентів має репродуктивний характер.	1
3. Діяльність студентів має частково-пошуковий характер.	2
4. Діяльність студентів носить проблемно-пошуковий характер.	3
4) Підтримка і розвиток пізнавальних інтересів:	
1. Заняття не викликає інтересу у студентів.	0
2. Викладач підтримує інтерес студентів через зміст матеріалу, що вивчається.	1
3. Підтримка інтелектуальної активності за допомогою системи питань.	2
4. Стимулювання інтересу до предмета за допомогою проблемного викладу матеріалу, активної ролі студентів через самостійну результативну діяльність студентів.	3
5) Організація самостійної діяльності студентів на заняттях:	
1. Самостійна робота відсутня.	0
2. Педагог використовує самостійну роботу студентів за інструкцією.	1
3. Надає право самостійного вибору варіанта або завдання за рівнем труднощів.	2
4. Педагог організує самостійну діяльність студентів на всіх етапах навчального заняття (від цілепокладання до рефлексії).	3
6) Педагогічне управління комунікативною діяльністю студентів:	
1. Заняття проходить у формі монологу викладача.	0
2. Викладач ставить перед студентами питання.	1
3. Викладач використовує діалог як метод ведення навчально-пізнавальної діяльності.	2
4. Організує спільну діяльність студентів у контекстних, діалогічних формах, надає право вибору форми співробітництва.	3
7) Організація контрольної-оцінної та рефлексивної діяльності:	
1. Педагог не організує самоконтроль та рефлексивну діяльність студентів на навчальному занятті.	0
2. Педагог використовує самоконтроль студентів за зразком.	1
8) Створення психолого-гуманістичної атмосфери:	
1. Педагог зі спілкуванням займає позицію «згори», використовує авторитарний тиск.	0
2. Педагог створює доброзичливу атмосферу, залишаючи провідним авторитарний стиль.	1
3. Педагог займає позицію «нарівні», створює позитивний настрій.	2
Разом	

Методика

оцінки технології моделювання професійної діяльності та її елементів

1. *Які форми моделювання використовувалися?*
  1. Ігрові форми.
  2. Неігрові (вирішення педагогічних завдань, аналіз педагогічних ситуацій, тренінг тощо).
  3. Використання моделей у вигляді схем, таблиць, алгоритмів (які).
2. *Висновок із заняття (за шкалою від 0 до 3 балів):*
  1. Вміння здобувача перетворити навчальну ситуацію на професійно-орієнтовану (готовність учнів та власна готовність до інтерактивної взаємодії, можливості матеріалу, що вивчається тощо).
  2. Вміння моделювати у навчальному процесі елементи майбутньої професійної діяльності; проектування педагогічної дії (уміння) студентів, його мотиваційного, орієнтовно-теоретичного та власне виконавського компонентів.
  3. Застосування у власній навчально-предметній діяльності особистісно-розвиваючих освітніх технологій (контекстних, діалогічних, ігрових).
  4. Відповідність дій та рефлексивних суджень студентів майбутньої професійної діяльності.
  5. Вміння проводити педагогічний аналіз власних занять за критеріями моделювання студентами майбутньої професійної діяльності.
  6. Використання інтерактивного підходу на цьому занятті.

Підсумковий бал: модель заняття + висновки

41–31бал – відмінно

30–21 бал – добре

20–13 балів – задовільно.

Методики

Оцінка психічного стану за шкалами «Тривожність – спокій» та «Упевненість у своїх силах - почуття безпорадності»

Для визначення стану тривожності та впевненості у собі була використана методика оцінки свого поточного психічного стану в балах відповідно до наведених ухвал.

А. Шкала «Спокій – тривожність»

1. Величезна тривожність, стурбованість. Наляканий нерозв'язаними труднощами та проблемами. Деяке занепокоєння, страх, занепокоєння. Хвилююся, роздратований.
2. Почуваюся дещо скуто, трохи стривожений.
3. Загалом упевнений у собі, вільний від занепокоєння.
4. Повний спокій, на диво впевнений у собі, абсолютно не хвилююся.

Б. Шкала «Упевненість у собі – почуття безпорадності»

1. Почуваюся жалюгідним і нещасним. У мене нічого не виходить.
2. Почуваюся досить нездатним до вирішення життєвих проблем.
3. Мої вміння та здібності обмежені.
4. Моїх здібностей достатньо, бачу гарну перспективу.
5. Відчуваю велику впевненість, що зможу зробити все, що захочу.

За кожною шкалою підраховувалося набране кожним респондентом кількість балів і виводилася середня величина за контрольною та експериментальною групою (окремо).

Для діагностики рівня освоєності окремих навичок фізкультурної діяльності використано тест-опитувальник. Тест-опитувальник застосовується для індивідуальної та групової діагностики засвоєння навичок фізкультурно-освітнього компонента. Шкала вимірювань від -3 до $+3$ дозволяє досить точно вловлювати ставлення учнів до тих чи інших навичок, визначати сформованість окремих навичок фізкультурно-освітнього компонента (у межах від -15 до $+15$ балів) та сумарну сформованість у межах від -240 (повна відсутність навичок фізкультурної діяльності) до $+240$ (абсолютна сформованість усіх навичок

фізкультурної діяльності). Цей підхід дає можливість реалізувати принцип індивідуалізації у процесі формування навичок фізкультурно-освітнього компонента.

Під час проведення опитування справжня мета маскується. Дослідження проводилось анонімно. Анкети, що мають 20 і більше невизначених відповідей (оцінюються показником «0»), відкидалися, оскільки демонструється фактично відмова від тестування. Тест-опитувальник складається з 80 питань, згрупованих у 16 розрядів, кожен з яких характеризував сформованість певної навички. На кожну навичку, таким чином, відводилося 5 питань. Відповідь на кожне питання могла складатися з 7 варіантів: -3, -2, -1, 0, +1, +2, +3 бали. Якщо респондент повністю згоден із твердженням, поданим у питанні, він оцінює свою відповідь як +3. Якщо респондент згоден в повному обсязі, то оцінка може становити +2 чи +1 бал. Якщо респондент байдужий до питання або ставиться щодо нього негативно чи різко негативно, то оцінка може становити відповідно 0; -1, -2; -3 бали. Сумою оцінки відповідей для кожного з 16 навичок фізкультурної діяльності визначається рівень засвоєння кожної навички. Підсумовуючи всі оцінки, отримані у респондента, одержують загальну картину засвоєння.

Критерії готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності

Автор	Проблема	Критерії
В. Поберецька [151, с. 119]	готовність майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів	мотиваційний – визначає ставлення до інтегрованого навчання як інновації; усвідомлення його доцільності; потребу в засвоєнні методики здійснення інтегрованого навчання та його реалізації на основі необхідних умінь; когнітивний – характеризується розумінням сучасних інтегрованих тенденцій у всіх сферах життєдіяльності людини, володіння системою знань щодо закономірностей, принципів, напрямів, рівнів і цілей (функцій) інтегрованого навчання, обізнаністю із методикою проведення інтегрованих занять різних типів і видів; діяльнісний – характеризується здатністю майбутніх учителів початкових класів використовувати отримані знання під час розроблення та аналізу інтегрованих занять, оцінювання їх ефективності; рефлексивний – визначає ставлення до впровадження інтегрованого навчання; творчу активність в засвоєнні методики проведення інтегрованого навчання; саморозвиток, самоорганізацію, орієнтацію на сучасні підходи до інтегрованого навчання
О. Шквир [226, с. 455]	готовність майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень	три групи критеріїв: особистісно-мотиваційні (емоційний, перспективний, інтелектуальний); когнітивно-дослідницькі (сформованість дослідницьких знань та педагогічного мислення); діялісно-творчі (сформованість дослідницьких умінь)
О. Цибульська [212, с. 85]	готовність майбутнього вчителя початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження	критерії: спонукально-мотиваційний; пізнавально-інформаційний; рефлексивно-поведінковий
Н. Денисенко [61, с. 29]	професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти	мотиваційно-ціннісний – характеризує наявність мотивів навчання та отримання якісної освіти, задоволеність процесом навчання у закладі вищої освіти; визначає упевненість майбутніх учителів фізичної культури у змісті отриманих знань для успішної роботи за фахом; розкриває інтелектуальну динаміку особистісного розвитку здобувача вищої освіти в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в Новій українській школі, і як наслідок, спонукають їх до професійної самореалізації та удосконалення майстерності з урахуванням зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Знанневий – передбачає

		наявність у майбутніх учителів фізичної культури ґрунтовних і системних знань, здобутих під час вивчення теорії і методики фізичного виховання, основ педагогічної майстерності та фахових методик фізичного виховання, які сприяють осмисленню їхньої важливості для застосування у процесі організації урочних і позаурочних форм занять фізичними вправами в Новій українській школі. Процесуальний – характеризує наявність загальних, спеціальних (фахових) компетентностей, їхній обсяг порівняно з еталонним переліком освітнього стандарту та програмні результати навчання, якими повинні оволодіти майбутні учителі фізичної культури для проектування освітнього процесу в школі з урахування розвивального потенціалу нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту. Професійно-комунікативний – передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури прийомів професійної комунікації, які забезпечать створення комфортної атмосфери для спілкування з учасниками освітнього процесу, їхню здатність до толерантного та доброзичливого контактування з учнями, їхніми батьками, колегами-вчителями, методистами педагогічної практики, спрямованих на усвідомлення важливості обраної професії. Креативно-модельючий – характеризує наявність професійно важливих якостей, спрямованих на генерування нових ідей, що дає можливість здобувачам вищої освіти знаходити нестандартні способи розв’язування складних і проблемних педагогічних ситуацій у сфері фізичної культури і спорту
О. Федорович [201, с. 64]	готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування ІТ	мотиваційний – це складова процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів, яка спрямована на усвідомлення студентами необхідності застосування різних інтерактивних педагогічних технологій у навчальній роботі з молодшими школярами та формування інтересу до інтерактивної педагогічної діяльності, потреби в ній. Включає професійну вмотивованість упровадження інтерактивних педагогічних технологій. Змістовий – це результат теоретичної підготовки студентів, опанування ними теоретичними знаннями, процесуальною сутністю ППТ; засвоєння концептуальних, методологічних і процесуальних основ ППТ, особливостей їх застосування у навчальній роботі з молодшими школярами. Операційний – репрезентує комплекс умінь і навичок майбутніх учителів початкових класів, необхідних для застосування ППТ у навчальний процес початкової школи. Передбачає формування у студентів проєктувальних умінь, оволодіння ними алгоритмом упровадження ППТ, уміннями організовувати, спрямовувати

		й активізувати пізнавальну діяльність молодшого школяра у навчальному процесі, визначати конкретні завдання і керувати розвитком і учінням дітей у процесі застосування конкретної технології навчання. Оцінювальний – передбачає формування у студентів уміння аналізувати ефективність застосування ІТ у навчальній роботі з молодшими школярами під час різних видів педагогічної практики; здатності до самооцінювання й самоаналізу проведеної роботи у цьому напрямі, окреслення шляхів вдосконалення навчального процесу через застосування ІТ.
Л. Філатова [206, с. 8]	готовність майбутнього вчителя початкових класів до організації спілкування учнів у процесі розвиваючих ігор	потреба в нових стосунках учителя з учнями на принципах співтворчості, віри в можливість, здібності кожного учня та усвідомлення важливості оволодіння необхідними знаннями й умінями організації спілкування учнів (мотиваційний компонент); знання, що розкривають сутність і специфіку спілкування молодших школярів у процесі розвиваючих ігор (когнітивний компонент); уміння організувати спілкування молодших школярів у процесі розвиваючих ігор, вибираючи для цього оптимальні методи і форми (операційний компонент); здатність до виявлення ініціативності, відповідальності, самокритичності, вияву витримки й терпіння (вольовий компонент); практичні дії по здійсненню спілкування молодших школярів в ігровій діяльності (комунікативний компонент).

АНКЕТИ

**для визначення сформованості мотиваційно-ціннісного критерію
готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ
фізичної культури учнів початкової школи**

Анкета

для визначення мотивів вибору педагогічної професії

Позначте найбільш значущий для Вас мотив у графі «ранг» цифрою «1», за зменшенням значущості цифрою «2», далі зі зменшенням значущості до «18».

№	Мотиви	Ранг
1.	Професія педагога надає можливість краще пізнати внутрішній світ іншої людини	
2.	Нема куди подітися	
3.	Спілкування з дітьми приносить мені радість	
4.	Хочу допомогти дітям у їхньому інтелектуальному та фізичному розвитку	
5.	Професія педагога передбачає вдосконалення себе як особистості	
6.	Бажання стати дипломованим фахівцем	
7.	Суспільне визнання професії педагога оцінюється як досить високе	
8.	Дозволяє уникнути опіки батьків	
9.	Професія вчителя дає можливість розвинути свої організаторські здібності, мені подобається керувати людьми	
10.	Професія вчителя подобається батькам	
11.	Робота вчителем сприяє розумовому та фізичному розвитку	
12.	Професія вчителя відповідає моїм здібностям	
13.	Професія вчителя дає можливість приносити користь людям	
14.	Здобуття професії вчителя початкової освіти дозволяє вчитися близько від дому	
15.	Здобуття професії вчителя – єдина можливість здобути освіту в обставинах, що склалися	
16.	Майбутня професія близька до улюбленого шкільного предмета	
17.	Професію вчителя обрано моїми друзями	
18.	Професія вчителя припускає високі почуття відповідальності	

АНКЕТА

**ранжування особистісних якостей та педагогічних здібностей
студентами коледжу**

Позначте найбільш значущу, на Вашу думку, у графі «ранг» цифрою «1», за зменшенням значущості цифрою «2» і далі. Ранжування провести окремо за особистісними якостями та педагогічними здібностями.

№	Характеристики	Ранг
Особистісні якості учителя початкової освіти в галузі фізичної культури		
1.	Витримка	
2.	Ініціативність	
3.	Дисциплінованість	
4.	Тактовність	
5.	Впевненість в собі	
6.	Вибагливість	
Педагогічні здібності учителя початкової освіти в галузі фізичної культури		
1.	Експресивні	
2.	Дидактичні	
3.	Авторитарні	
4.	Перцептивні (сприйняття та розуміння один одного)	
5.	Комунікативні	
6.	Організаторські	
7.	Мажорні (оптимізм)	
8.	Психомоторні	
9.	Гностичні	
10.	Конструктивні	
11.	Науково-педагогічні (академічні)	
12.	Вирішення конфліктних ситуацій	
13.	Концентрації та розподілу уваги	
14.	Особистісні здібності	

Опитувальник

для оцінки якостей особистості

Для визначення якостей особистості здобувачам пропонували оцінити твердження про особливості їхньої особистості. Кожне твердження оцінювали за п'ятибальною шкалою. Всього в анкеті використано 24 твердження.

1. Шанобливо ставлюся до більшості людей і до своїх однокласників.
2. Розвиваю у собі здатність бачити труднощі інших людей, активно допомагати їм.
3. Готовий поступитися своїми інтересами заради колективу.
4. Допомагаю людям, не чекаючи натомість похвали чи нагороди. Хочу, щоб моя праця приносила користь оточуючим.
5. Завжди дбайливо ставлюся до предметів ручної роботи.
6. Завжди прагну досягти найкращих результатів у будь-якій роботі.
7. Прагну самостійно справлятися з труднощами у роботі.
8. Часто винаходжу свій підхід до справи, свої способи досягнення поставленої мети.

9. Люблю пропонувати та здійснювати нові справи.
10. Я – цілеспрямований майбутній фахівець.
11. Вмію довго працювати з повною віддачею сил.
12. Мені соромно, якщо я полінувався допомогти людям.
13. Невдоволення собою змушує мене боротися зі своїми вадами.
14. Відповідально ставлюся до справ групи, переживаю за загальний успіх.
15. Виявляю співчуття до однокласників, які не можуть щось зробити.
16. Виконую охоче будь-яку неприємну роботу, якщо вона приносить користь людям.
17. Дбайливо ставлюся до навколишнього світу: тварин, рослин, водойм, взагалі до природи.
18. Мені властива ретельність, сумлінність у будь-якій справі.
19. Люблю самостійну, важку роботу.
20. Люблю зробити будь-яку роботу цікавою та корисною для себе та для інших людей.
21. Мені подобається освоювати нові види діяльності, нові вміння, нові навички.
22. Звик виділяти у справах головне, не відволікатися на сторонні, менш важливі завдання.
23. Вмію зберігати витримку та терпіння у конфліктах з людьми.
24. Хочу приносити користь оточуючим.

Після підрахунку набраних кожним респондентом балів визначали рівень завоювання кожної із п'яти соціально значимих якостей особистості: колективізм, громадянськість, працьовитість, творчість та вольові показники.

АНКЕТИ

**для визначення сформованості пізнавально-когнітивного критерію
готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування
основ фізичної культури учнів початкової школи**

Анкета

для визначення сформованості знань здобувачів про фізичні якості дітей

1. *Найбільш сприятливим (сензитивним) періодом розвитку сили у хлопчиків вважається вік:*
  - А. 8–10 років.
  - Б. 10–11 років.
  - В. 11–12 років.
  - Г. Від 13–14 до 17–18 років.
2. *Найбільш сприятливим (сензитивним) періодом розвитку сили у дівчаток вважається вік:*
  - А. 8–10 років.
  - Б. 10–11 років.
  - В. Від 11–12 до 15–16 років.
  - Г. Від 15–16 років до 17–18 років.
  - Д. 18–19 років.
3. *Найбільш сприятливим періодом розвитку швидкісних здібностей вважається вік:*
  - А. Від 7 до 11 років.
  - Б. Від 14 до 16 років.
  - В. 17–18 років.
  - Г. Від 19 до 21 року.
4. *Найбільш інтенсивний приріст витривалості спостерігається у віці:*
  - А. Від 7 до 9 років.

- Б. Від 10 до 14 років.
- В. Від 14 до 20 років.
- Г. Від 20 до 25 років.
5. *Найбільш сприятливим (сензитивним) періодом для розвитку рухово-координаційних здібностей вважається вік:*
- А. 5–6 років.
- Б. 7–9 років.
- В. 11–12 років.
- Г. 13–15 років.
6. *Для розвитку активної гнучкості найбільш сприятливим (сенситивним) періодом є вік:*
- А. 5–7 років.
- Б. 8–9 років.
- В. 10–14 років.
- Г. 15–17 років.
7. *Для розвитку пасивної гнучкості найбільш сприятливим (сенситивним) періодом вважається вік:*
- А. 5–6 років.
- Б. 7–8 років.
- В. 9–10 років.
- Г. 11–15 років.
8. *Метод (методи) розвитку витривалості, не прийнятний (не прийнятні) для початкового етапу формування фізичної культури дітей молодшого шкільного віку:*
- А. Безперервний.
- Б. Інтервальний.
- В. Круговий.
- Г. Ігровий.
9. *Частота серцевих скорочень, що відповідає верхній межі аеробної зони у дітей:*
- А. 120 уд/хв.

Б. 140 уд/хв.

В. 160 уд/хв.

Г. 180 уд/хв.

10. Частота серцевих скорочень, що відповідає рівню порога аеробного обміну у дітей:

А. 120 уд/хв.

Б. 140 уд/хв.

В. 160 уд/хв.

Г. 180 уд/хв.

11. Вік, що відповідає зниженню економічності аеробного енергозабезпечення у дітей:

А. 5–7 років.

Б. 8–9 років.

В. 10–14 років.

Г. 15–17 років.

12. Основний метод кругового тренування, спрямований на розвиток витривалості:

А. Безперервно-потоківий.

Б. Потоківий-інтервальний.

В. Інтенсивно-інтервальний.

Г. Все вищезазначене.

13. Основний метод кругового тренування, спрямований на розвиток швидкості:

А. Безперервно-потоківий.

Б. Потоківий-інтервальний.

В. Інтенсивно-інтервальний.

Г. Все вищезазначене.

14. Основний метод кругового тренування, спрямований на розвиток сили:

А. Безперервно-потоківий.

Б. Потоківий-інтервальний.

В. Інтенсивно-інтервальний.

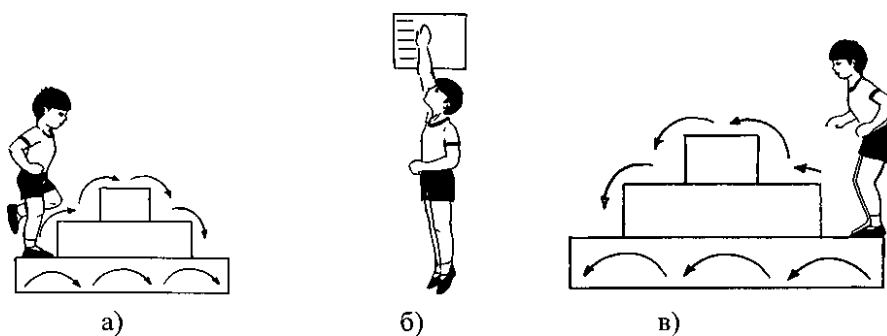
Г. Все вищезазначене.

15. При виконанні вправ, спрямованих на розвиток прямого м'яза живота нижні кінцівки повинні бути:
- А. Прямі.
  - Б. Максимально зігнуті в колінах.
  - В. Трохи зігнуті в колінах.
  - Г. Зігнуті в колінах та розведені.
16. При використанні вправ, спрямованих на розвиток ромбоподібних м'язів кисті рук повинні бути:
- А. На ширині плечей.
  - Б. Лише на рівні діафрагми.
  - В. Лише на рівні грудей.
  - Г. Все вищезазначене.
17. При виконанні вправ, спрямованих на розвиток сідничних м'язів, нижні кінцівки повинні бути:
- А. Витягнуті.
  - Б. Трохи зігнуті в колінах і розведені.
  - В. Значно зігнуті у колінах.
  - Г. Все вищезазначене.
18. За наявності ознак передозування фізичних навантажень насамперед необхідно:
- А. Зменшити інтенсивність занять.
  - Б. Зменшити загальну тривалість занять.
  - В. Зменшити загальну кількість занять.
  - Г. Все вищезазначене.

Анкета

**для визначення знань здобувачів принципів оцінки фізичних вправ
з позиції травмонебезпечності та афізіологічності для дітей**

1. Виберіть із наведених нижче варіантів стрибки, які не є фактором ризику порушень функціонального стану опорно-рухового апарату.

2. Виберіть із наведених нижче варіантів стрибки, які не є фактором ризику порушень функціонального стану опорно-рухового апарату.

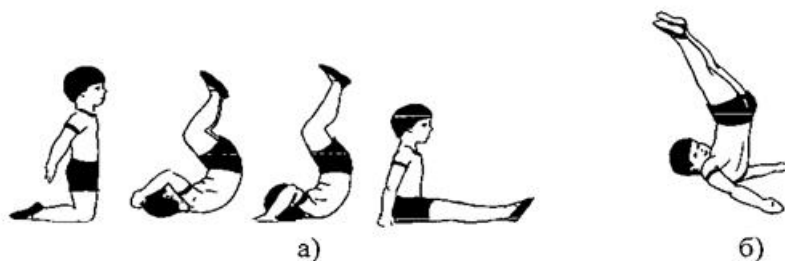
А. Стрибки у висоту до 110 см.

Б. Стрибки через гімнастичну лаву (висота 30 см) з приземленням однією ногою, з поворотом на 180–360°.

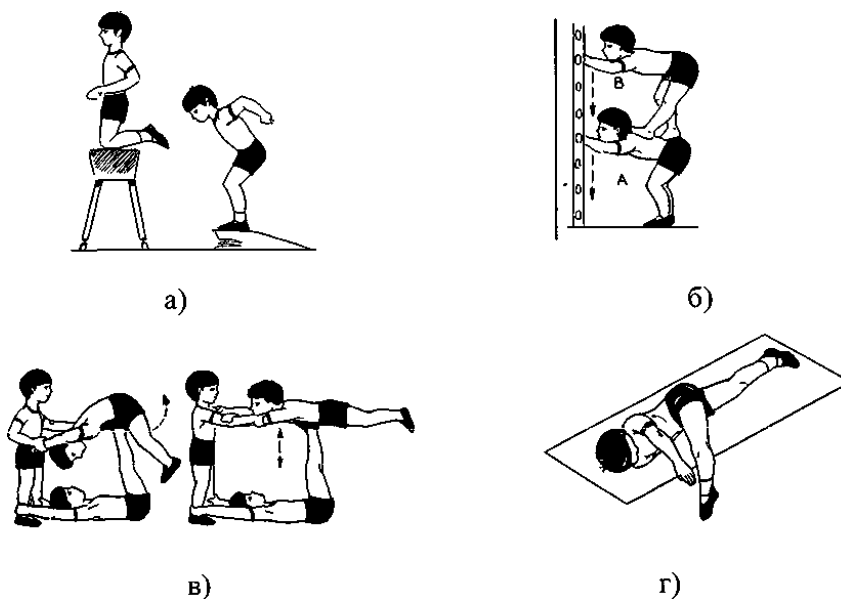
В. Естафети зі стрибками на двох ногах.

Г. Стрибки з просуванням вперед (боком) з діставанням орієнтирів, що розташовані на різній висоті.

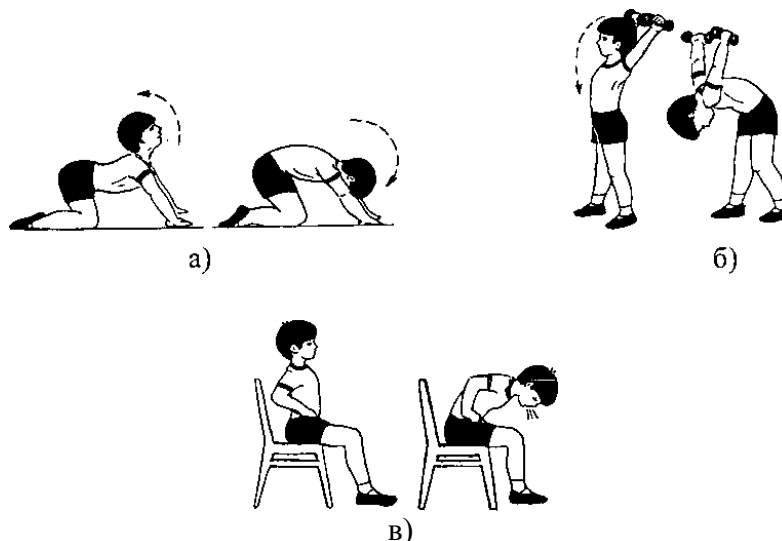
3. Виберіть із наведених нижче варіантів вправи, які є особливим фактором ризику порушень у шийному відділі хребта

4. Найбільш травмонебезпечними із нижченаведених вправ є:

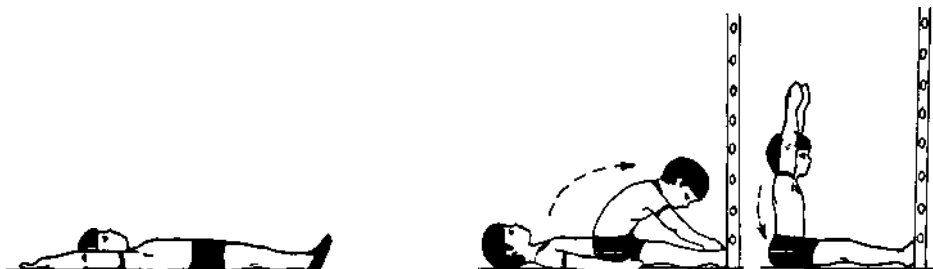
5. *Із нижченаведених вправ найбільш фізіологічними є:*

6. *Із нижченаведених вправ порушення функціонального стану колінних суглобів може викликати:*

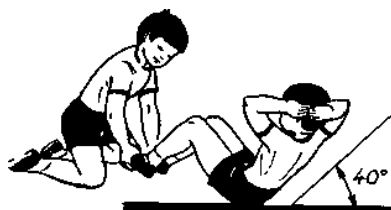
- А. Присідання з обтяженням в руках із вихідного положення – ноги нарізно.
- Б. Присідання з обтяженням в руках із вихідного положення – ноги разом.
- В. Все вищезазначене.

7. *При виконанні цієї вправи основне навантаження лягає на:*

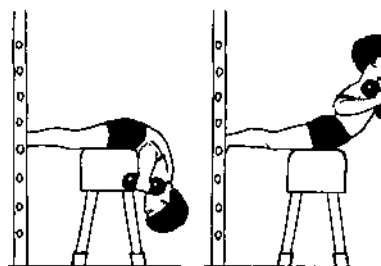
- А. Прямий м'яз живота.
- Б. Дихально-поперековий м'яз.
- В. Те й інше.

8. *При виконанні цієї вправи основне навантаження лягає на:*

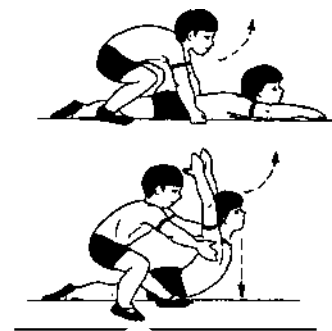

- А. Прямий м'яз живота,
- Б. Дихально-поперековий м'яз,
- В. Те й інше.

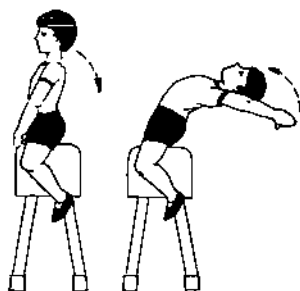
9. Яку з вказаних нижче вправ можна вважати фізіологічною в плані впливу на функціональний стан опорно-рухового апарату:

а)

б)

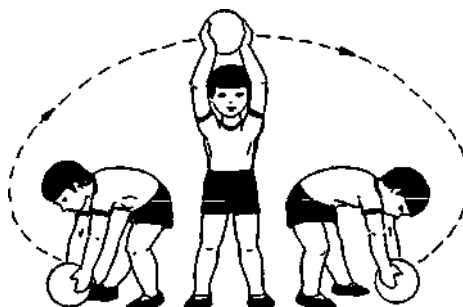

в)

жодна із зображених вправ

г)

10. Ця вправа найбільш травмонебезпечна для:

- А. Шийного відділу хребта.
- Б. Грудного відділу хребта.
- В. Поперекового відділу хребта.

11. «Високодальні стрибки» небезпечні у плані виникнення функціональних порушень у:

- А. Шийному відділі хребта.
- Б. Грудному відділі хребта.
- В. Поперековому відділі хребта.

12. Виконання «стрибків на колоді в присід, у тому числі з поворотом на 90°, 180°» не є небезпечним у плані виникнення функціональних порушень:

- А. Шийного відділу хребта.

- Б. Грудного відділу хребта.
В. Поперекового відділу хребта.
13. Стрибки з поворотом у повітрі на $90-120^\circ$ з точним приземленням у квадрат найбільш небезпечні для:
- А. Шийного відділу хребта.
Б. Грудного відділу хребта.
В. Поперекового відділу хребта.
14. Стрибки з поворотом у повітрі на $90-120^\circ$ з точним приземленням у квадрат при багаторазовому повторенні можуть призвести до виникнення:
- А. Сколіозної деформації хребта.
Б. Кіфозної постави.
В. Лордозної постави.
15. Метання набивних м'ячів із різних вихідних положень небезпечно щодо виникнення у дітей:
- А. Функціонального блокування хребта.
Б. Рухових сегментів.
В. Нестабільності хребетно-рухових сегментів.
Г. Того й іншого.
16. Ігри зі стрибками та відштовхуваннями на майданчику невеликого розміру слід вважати:
- А. Нетравмонебезпечними.
Б. Травмонебезпечними.
В. Високотравмонебезпечними.

Тест

для визначення рівня володіння знаннями з фізичної культури

Оцінка знань з фізичної культури здійснювалася за п'ятибальною системою з урахуванням спеціальних рекомендацій.

1. Як впливають заняття фізичними вправами для здоров'я першокласника?
- А. Жодного впливу не мають.

- Б. Мають позитивний вплив.
  - В. Впливають негативно.
2. *Скільки часу потрібно щодня приділяти заняттям фізичними вправами?*
- А. 5 хвилин.
  - Б. Як вийде.
  - В. Щонайменше 30 хвилин.
3. *Основні вправи для розвитку сили, швидкості, витривалості:*
- А. Загальнорозвиваючі вправи, ходьба, вправи з набивним м'ячем.
  - Б. Метання м'яча на дальність; лазіння по гімнастичній стінці; плавання.
  - В. Лазіння канатом, стрибки в довжину, біг на довгі дистанції.
4. *Скільки часу має пройти після їжі до початку заняття фізичними вправами?*
- А. 30–40 хвилин.
  - Б. Можна відразу розпочинати заняття фізичними вправами.
  - В. 5 хв.
5. *Чи можна починати фізичні вправи відразу з максимальних навантажень?*
- А. Можна одразу починати виконувати максимальні навантаження.
  - Б. Величина навантаження не має значення.
  - В. У жодному разі.

АНКЕТИ

**для визначення сформованості дієво-практичного критерію готовності
майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування
основ фізичної культури учнів початкової школи**

Анкета

**для визначення умінь використання змагально-ігрових методів
у формуванні основ фізичної культури дітей молодшого шкільного віку**

1. *Які шляхи вдосконалення фізичної культури учнів молодшого шкільного віку Ви вважаєте найбільш ефективними?*
  - А. Удосконалення програми з фізичної культури.
  - Б. Збільшення кількості уроків.
  - В. Підвищення кваліфікації вчителів.
  - Г. Удосконалення методики викладання предмета.
  - Д. Удосконалення матеріальної бази.
  - Є. Інші шляхи (вказіть).
2. *Як Ви розумієте визначення кожного специфічного методу формування фізичної культури?*
  - А. Ігровий метод – це ...
  - Б. Змагальний метод – це ...
  - В. Методи строго регламентованої вправи – це ...
3. *Які методи, на Вашу думку, мають найбільше значення у молодшому шкільному віці для формування стійкого інтересу до занять фізичною культурою:*
  - А. Методи строго регламентованої вправи.
  - Б. Ігровий метод.
  - В. Змагальний метод.
4. *Відповідно до Вашого особистого досвіду, який метод найбільше подобається учням 1–4 класів (у дужках вкажіть класи):*

А. Методи регламентованої вправи ( ).

Б. Ігровий метод ( ).

В. Змагальний метод ( ).

5. На якому етапі навчання руховим діям найефективніші ігровий, змагальний метод та методи строго регламентованої вправи в заняттях з дітьми молодшого шкільного віку (поставте знак «+» у відповідній графі):

№	Етап	Ігровий метод	Змагальний метод	Методи строго регламентованої вправи
1.	При встановленні готовності до засвоєння рухових процесів			
2.	На етапі початкового навчання			
3.	На етапі поглибленого деталізованого розучування			
4.	На етапі результативної обробки рухових дій.			

6. Як Ви вважаєте, при вирішенні яких, що реалізуються у формуванні основ фізичної культури учнів, доцільніше користуватися ігровим методом, змагальним, «круговим тренуванням» (поставте знак «+» у відповідній графі):

№	Завдання	Ігровий метод	Змагальний метод	Кругове тренування
1.	Формування особистості			
2.	Навчання рухових дій			
3.	Розвиток фізичних якостей			
4.	Розиток навичок самостійних занять			
5.	Оцінка успішності			

7. У яких формах фізичної культури молодших школярів найкраще використовувати ігровий метод, метод змагання, методичні принципи «кругового тренування» (поставте знак «+» у відповідній графі):

№	Форми занять	Ігровий метод	Змагальний метод	Кругове тренування
1.	Фізична культура у режимі дня			
2.	Уроки фізичної культури			
3.	Фізкультурно-масові заходи			

8. У яких рамках можна використовувати ігрову методіку на уроках фізичної культури протягом навчального року (будь ласка, впишіть «так» чи «ні»):

Клас	Сюжетна організація	Ігрове суперництво	Командні ігри	Використання ігрових снарядів	Гра на перемогу
1					
2					
3					

9. Які методи, на Вашу думку, найефективніші при вирішенні завдань з формування фізичних якостей (поставте знак «+» у відповідній графі):

№	Завдання у фізичній культурі	Методи строго регламентованої вправи	Ігровий метод	Змагальний метод
1.	Розвиток силових здібностей			
2.	Розвиток координаційних здібностей			
3.	Розвиток швидкісних здібностей			
4.	Розвиток витривалості			
5.	Розвиток гнучкості			

10. Яким методам Ви маєте віддати перевагу при вивченні розділів шкільної програми з фізичної культури (поставте знак «+» у відповідній графі):

№	Разделы программы	Ігровий метод	Змагальний метод	Методи строго регламентованої вправи
1.	Стройові вправи			
2.	Ходьба та біг			
3.	Стрибки			
4.	Метання			
5.	Вправи на рівновагу			
6.	Лазання та перелазіння			
7.	Упори			
8.	Акробатика			
9.	Лижна підготовка			
10.	Рухливі ігри з основами спортивних ігор			

11. Які засоби і як часто Ви можете часто використовувати на уроках фізичної культури (приблизне число разів у навчальному році) (вказіть):

- наочні посібники ( ),
- малюнки ( ),
- схеми ( ),
- предметні орієнтири ( ),

- фізкультурно-спортивний інвентар ( ),
- обладнання ( ) тощо.

12. *Як Ви вважаєте, можна на уроках фізичної культури у молодшому шкільному віці застосовувати вправи використовуючи організаційно-методичні принципи «кругового тренування» та методичні лінії, що реалізуються в ігровому та змагальному методах.*

АНКЕТА

для студентів за результатами педагогічної практики

1. *Чи задоволені Ви результатами педагогічної практики?*
  - А. Задоволений повністю.
  - Б. Швидше так, ніж ні.
  - В. Швидше ні, ніж так.
  - Г. Ні.
2. *Що принесло найбільше задоволення?*
  - А. Відповідність уявлень про майбутню професію реальності.
  - Б. Відповідність роботи вчителя до Ваших здібностей.
  - В. Спілкування з дітьми.
  - Г. Задоволеність наявними у Вас знаннями та педагогічними вміннями.
  - Д. Систематична допомога з боку вчителя та керівника практики.
  - Е. Свій варіант відповіді.
3. *У чому полягають, на Вашу думку, основні причини незадоволеності результатами педагогічної практики:*
  - А. Недостатнє володіння методикою викладання предмета.
  - Б. Недостатня підготовка з теорії фізкультурної освіти.
  - В. Недостатня сформованість педагогічних умінь (проективних, рефлексивних, аналітичних).
  - Г. Відсутність схильності та бажання спілкуватися з дітьми.
  - Д. Недостатня допомога з боку керівників практики.
  - Е. Інші причини (допишіть).

4. *Які види педагогічної діяльності викликають у Вас найбільші проблеми?*
  - А. Підготовка до уроків.
  - Б. Проведення уроків.
  - В. Індивідуальні форми роботи з учнями.
  - Г. Організаторська діяльність.
  - Д. Інші форми роботи (допишіть).
5. *Чи є у Вас проблеми в організації взаємодії:*
  - А. З освітянами.
  - Б. Із учнями.
  - В. Із батьками учнів.
6. *Які види спільної діяльності з учнями Вам вдалося здійснити на практиці?*
  - А. Спільне цілепокладання.
  - Б. Проектування уроку.
  - В. Організація групової навчально-пізнавальної роботи.
  - Г. Контрольно-рефлексивна діяльність.
  - Д. Інше.
7. *Який рівень Вашої підготовленості до спілкування зі школярами?*
  - А. Підготовлений.
  - Б. Швидше підготовлений, ніж не підготовлений.
  - В. Не підготовлений.
  - Г. Швидше не підготовлений, ніж підготовлений.
8. *Які труднощі Ви мали під час підготовки до уроків?*
  - А. Постановка цілей та завдань.
  - Б. Проектування навчально-пізнавальної діяльності.
  - В. Відбір змісту уроку.
  - Г. Вибір форм та методів навчання.
  - Д. Інше.
9. *Які умови організації процесу підготовки в коледжі, на Вашу думку, сприяють ефективному формуванню готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи:*

- А. Активне спілкування студентів у колективі.
- Б. Високий рівень теоретичної підготовки.
- В. Виступи перед аудиторією.
- Г. Відпрацювання практичних умінь та навичок на навчальних заняттях.
- Д. Використання моделювання професійної діяльності на навчальних заняттях (ділові ігри, аналіз конкретних педагогічних ситуацій, тренінг та інше (допишіть)).
- Е. Раннє залучення студентів до безпосередньої педагогічної діяльності.
- Є. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність.

Етапи підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності

Автор	Проблема	Етапи
В. Поберецька [151, с. 139–141]	підготовка студентів педагогічних коледжів – майбутніх учителів до інтегрованого навчання учнів	підготовчий – аналіз початкового стану готовності студентів і освітнього середовища; практичний – розроблення змісту та завдань підготовки майбутніх учителів до реалізації інтегрованого навчання учнів; вибір педагогічних засобів для його реалізації; впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до інтегрованого навчання учнів; коригуючий – діагностика готовності. Перший етап передбачає з'ясування й аналіз стану освітнього процесу в педагогічному коледжу з точки зору підготовки до інтегрованого навчання учнів, а також готовності студентів до реалізації інтегрованих процесів в школі, тобто діагностику їх знань про педагогічну інтеграцію, ставлення до проблем інтеграції, бажання оволодіти необхідними знаннями та вміннями тощо. Другий етап (практичний) передбачає реалізацію змістово процесуального блоку моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів, який включає зміст та завдання підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів, педагогічні умови, форми і методи ефективного її забезпечення в педагогічних коледжах. Мета практичного етапу моделі є забезпечення методичної підготовки студентів до здійснення інтегрованого навчання учнів. Також цей етап підготовки студентів спрямований на засвоєння студентами тих обов'язкових чи вибіркових компонентів, які передбачені освітньою програмою закладу освіти. Він також передбачає поглиблення знань та формування на основі них практичних навичок, що покладені в фундамент умінь здійснювати інтегроване навчання учнів у процесі професійної діяльності. На цьому етапі передбачено вже практичне застосування студентами елементів створення інтегрованих уроків. Він включає в себе педагогічну практику, під час якої студенти на практиці застосовують набуті знання.
Н. Денисенко [64, с. 28]	підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності	діагностично-збагачувальний, репродуктивний, практично-творчий та оцінювальний. На діагностично-збагачувальному етапі забезпечувалося формування у студентів професійних інтересів, мотивації до оздоровчої роботи у майбутній педагогічній діяльності та важливості такої роботи зі школярами. На репродуктивному етапі забезпечувалося формування

		знань, умінь та навичок щодо оздоровчої роботи з учнями. Практично-творчий етап полягав у самоутвердженні і самореалізації студентів під час педагогічної практики, у процесі проходження якої узагальнювалися й застосовувалися набуті знання та сформовані вміння з оздоровчої роботи. Оцінювальний етап передбачав аналіз ефективності змісту, форм, засобів і методів формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до майбутньої професійної діяльності та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності цього процесу.
Г. Панченко [145, с. 137]	формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до ЗЗД з попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи	Перший етап. Вивчення спецкурсу «Фізична культура – бар'єр дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи», розроблений на основі дидактичного синтезу та спрямований на концентроване оволодіння сучасними теоретичними знаннями з основ здоров'язбереження на основі педагогічної валеології за напрямом попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи. Другий етап. Проведення спецсемінару, спрямованого на формування практичних умінь та навичок конкретних здоров'язбережувальних методик, що необхідні для попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи. Третій етап. Проходження педагогічної практики, в процесі якої активно застосовуються знання, уміння, навички, набуті в ході першого-другого етапів, для організації та проведення оздоровчо-прикладного супроводу навчальних навантажень у початковій школі з наступним вивченням отриманого оздоровчого ефекту в попередженні дидактогенних порушень здоров'я.
О. Кругляк [102, с. 5]	підготовка студентів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання	Пропедевтичний етап (I курс) передбачав формування основ мотиваційного та змістового компонентів підготовки майбутніх учителів. У циклах загальноосвітніх, природничо-наукових і професійно-практичних дисциплін студентів ознайомлювали із суттю використання міжпредметних зв'язків у шкільному навчально-виховному процесі. У майбутніх учителів виховували інтерес до реалізації міжпредметних зв'язків. Навчально-тренувальний етап (II–III курси) був орієнтований на формування мотиваційного, змістового та діяльнісного компонентів підготовки під час вивчення циклу професійно-практичних дисциплін. Зміст підготовки студентів, який представлений у розроблених навчальних програмах, передбачав оволодіння інформацією про реалізацію міжпредметних зв'язків у структурі уроків фізичної культури. Інтеграційно-професійний етап (IV курс) завершував формування педагогічних компетенцій майбутнього вчителя щодо реалізації

		міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання. Діяльнішим аспектом підготовки студентів-випускників до реалізації міжпредметних зв'язків на уроках фізичної культури була педагогічна (поурочна й переддипломна) практика в школі, під час і після завершення якої вчитель школи, керівник педпрактики та студенти шляхом самооцінки визначали у протоколах діагностики рівень готовності до цього виду професійної діяльності.
О. Цибульська [212, с. 158]	формування готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження	Адаптаційно-настановчий, пізнавально-збагачувальний та креативно-діяльнісний етапи
Н. Степанченко [190, с. 423]		На першому – теоретико-аналітичному, діагностичному етапі відбувалось вивчення теорії та практики професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ВНЗ як педагогічної проблеми; визначались об'єкт, предмет, мета та завдання, формулювалась гіпотеза дослідження. Було розглянуто та проаналізовано різноманітні науково-педагогічні, нормативні та методичні джерела з питань підготовки майбутніх учителів і фахівців галузі ФКіС у контексті ідей гуманістичної освітньої парадигми, а також методології і методики науково-педагогічних досліджень, пошуково-інноваційної діяльності тощо. Для виявлення ефективності освітнього процесу, якості підготовленості випускників ЗВО, а також основних недоліків у чинній системі підготовки учителів було проведено: опитування педагогів-практиків; анкетування молодих учителів фізичного виховання; дослідження знань випускників про майбутню професійну діяльність; дослідження мотивації студентів із застосуванням комплексу діагностичних методик. На другому етапі дослідження – проектно-пошуковому – розглянуто теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Детальний аналіз наукових робіт у галузі ФКіС дозволив визначити основні напрями дослідження педагогічної системи професійної підготовки вчителів фізичного виховання та розкрити педагогічну сутність соціально формувальної, творчої, конструктивної, організаторської, діагностичної діяльності вчителів фізичного виховання. На третьому – формувально-перетворювальному етапі розроблені й апробовані методичні аспекти системи професійної

		підготовки студентів ЗВО у галузі фізичної культури і спорту: методика вдосконалення професійної підготовки учителів фізичного виховання та інноваційні технології у професійній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання. На цьому етапі виконувалась основна частина програми формульованого експерименту, заснованого на впровадженні у ЗВО галузі фізичної культури і спорту авторської моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів і психолого-педагогічних умов її реалізації. Підсумково-загальнювальний етап було присвячено опрацюванню та систематизації матеріалів формульованого експерименту, їх порівнянню з теоретичними положеннями, заключній статистичній перевірці й загальненню одержаних результатів дослідження, формулюванню загальних висновків і рекомендацій щодо впровадження системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання тощо.

На основі аналізу етапів, застосованих у дотичних, виокремлено у моделі підготовки майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури учнів початкової школи три етапи: проблемно-пошуковий, змістово-пізнавальний, діяльнісно-практичний.

Кожен етап має власні цільові, змістові та процесуальні характеристики, але, водночас програма експерименту була побудована таким чином, що при її реалізації кожен наступний етап ніби «виростав» з попереднього та «ініціював» наступний етап.

При проектуванні процесу підготовки майбутніх учителів ми виходили з таких положень: мета кожного етапу процесу підготовки повинна відповідати кінцевій меті. При постановці етапних цілей необхідно передбачати розвиток критеріїв готовності майбутніх вчителів до означеного виду діяльності; для обґрунтованого формулювання мети на кожному з етапів необхідно орієнтуватися на рівні готовності майбутніх учителів до формування в учнів основ фізичної культури.

Підготовка здобувачів на проблемно-пошуковому етапі спрямована на оволодіння науково-педагогічною інформацією, що забезпечує вихід на рівень ціннісного розуміння необхідності фізичної культури для фізичної підготовки суб'єктів освітнього процесу та на виявлення мотиваційної спрямованості

студентів на фізкультурно-оздоровчі знання. Тому метою першого етапу було формування позитивного ставлення та інтересу до проблем формування фізичної культури в освітньому просторі.

Цей етап пов'язаний з вивченням ідей фізкультурної підтримки особистості, основ народних фізичних ігор, виявленням тенденцій розвитку фізкультурної освіти у вітчизняному та зарубіжному досвіді. Визначилося проблемне поле дослідження, виокремлювався його категоріальний апарат, основні базові поняття, що дозволило визначити теоретичні прогностичні орієнтири фізкультурної підтримки особистості у фізкультурному освітньому просторі.

Провідними засобами стали: зміст навчальної дисципліни «Фізичне виховання» та «Методика навчання фізкультурної ОГПО», ціннісний потенціал фізичної культури; використання активних методів навчання (діалог, педагогічні ситуації тощо); насичення занять фізкультурно-оздоровчим змістом. Ціннісним новоутворенням першого етапу є виникнення у здобувачів інтересу до фізкультурної діяльності, концентрація їх уваги на складності та важливості проблеми формування основ фізичної культури молодшого школяра.

Змістово-пізнавальний етап характеризувався критичним осмисленням категорій, закономірностей, технологій формування основ фізичної культури індивіда та особливостей її формування у молодшому шкільному віці. Мета другого етапу досягнення студентами педколеджу специфіки, логіки фізкультурної діяльності вчителя початкових класів, засобів і методів формування основ фізичної культури в учнів молодших класів.

Цей етап пов'язаний з розробкою теоретичних аспектів фізкультурної діяльності, фізкультурної освіти щодо підтримки процесу підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. На цьому етапі здійснювалося початкове методологічне обґрунтування сутності та змістовних характеристик процесу підготовки майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, що забезпечує реалізацію фізкультурної підтримки особистості. Проводилося часткове пілотажне впровадження авторських ідей у педагогічну діяльність та зміст інноваційної роботи у ЗЗСО.

Засобами досягнення формульованої мети на цьому етапі виступили: педагогічні ситуації в процесі вивчення дисциплін «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор», зміст теоретичної частини дисципліни вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи», активних методів та прийомів навчання. Підготовка студентів проходила з урахуванням актуалізації потреби у формуванні основ фізичної культури молодшого школяра. На цьому етапі підготовки створювався мікроклімат творчості завдяки використанню інтерактивних форм роботи в цілісному освітньому процесі: семінар, як групове обговорення та осмислення теоретичного матеріалу, тренінг, самостійне проведення фрагмента заняття та ін.

На діяльнісно-практичному етапі здобувачі набували вмінь та навичок формування фізичної культури особистості в процесі спеціальних вправ, ігор, тренінгових завдань, ситуацій особистісно-розвивального навчання, ессе. Досягалася мета третього етапу – становлення готовності до формування основ фізичної культури молодшого школяра як цілісної особистісної підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Цей етап орієнтований на узгодження критеріїв готовності майбутнього вчителя до формування основ фізичної культури молодшого школяра, на самореалізацію в особистісному та професійному плані в процесі апробації наявних знань і умінь в умовах, що моделюють майбутню професійну діяльність.

Основним засобом підготовки на цьому етапі було моделювання практико-імітаційних ситуацій. Ефективним засобом виступили ділові та імітаційні ігри. Центральне місце на цьому етапі займає підготовка та захист творчих проєктів із формування основ фізичної культури молодшого школяра. У результаті ціноспрямованого розвитку педагогічної діяльності на цьому етапі формувалася особистісна педагогічна позиція майбутнього вчителя, в якій конкретизовано педагогічне мислення здобувача, яке надалі має реалізуватися в особистій фізичній підготовленості, що є конкретним результатом підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури молодшого школяра.

Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності

Автор	Проблема	Структура
О. Цюняк [213, с. 126]	організаційно-педагогічні умови, які забезпечують ефективність професійної підготовки майбутніх вчителів в умовах цифрової трансформації освіти	створення інформаційно-освітнього середовища, наявність відповідної матеріально-технічної бази (комп'ютери, модеми, мережа, мережеве забезпечення, електронні підручники, системи діагностики та контролю знань тощо); формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів вищої освіти та мотивації до застосування цифрових технологій шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу; оновлення змісту професійної підготовки, що сприяє у здобувачів вищої освіти формуванню інформаційно-цифрової компетентності та професійної готовності до застосування цифрових технологій; реалізація моделі змішаного навчання, яке гармонійно поєднує традиційні та дистанційні технології навчання, реалізуючи принципи модульності, мобільності у виборі освітньої траєкторії, місця і часу навчання, актуалізації змісту навчання, підвищення мотивації, адаптивності та гнучкості навчального процесу, суб'єкт-суб'єктних відносин, інтерактивності засобів навчання, варіативності форм навчання (індивідуальні та групові, реальні та віртуальні) тощо.
О. Кругляк [102, с. 5]	підготовка студентів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання школярів	використання міждисциплінарних зв'язків та інтеграція зусиль викладачів різних дисциплін для підготовки майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання; на лежне навчально-методичне забезпечення процесу підготовки; особистісно-орієнтований підхід у процесі підготовки студентів; застосування комп'ютерних технологій; використання методу професійного самовдосконалення «Портфоліо»; систематичний контроль і оцінювання досягнень студентів вз досліджуваного напрямку роботи.
О. Шквир [226, с. 258]	готовність майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень	стимулювання мотивації та активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів, організація навчання як дослідження, оптимальне поєднання репродуктивної та творчої діяльності, інтеграція індивідуальних і колективних форм діяльності.

В. Борова [39, с. 35]	професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи засобами інноваційних технологій	забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу даного процесу; вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців; визначення змісту, організаційних форм і методів інформаційної підтримки процесу формування готовності майбутніх фахівців до професійно-педагогічної діяльності в умовах дошкільного та загальноосвітнього навчального закладу.
А. Белянкінова [29, с. 101]	підготовка майбутнього вчителя початкових класів до формування світогляду молодших школярів	створення майбутніми вчителями інтегрованого освітнього середовища початкової школи, підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування світогляду молодших школярів на засадах сформованості власного світогляду, збагачення змісту освіти виховним і розвивальним матеріалом, який створюватиме передумови різнобічного виховання майбутнього фахівця.
О. Шевченко [222, с. 216]	підготовка майбутніх учителів фізичної культури	розвиток професійного інтересу, активізація пізнавальної діяльності, удосконалення спортивно-мистецької майстерності.
А. Крижановський [99, с. 105]	підготовка майбутніх учителів початкової школи із застосуванням хмарних технологій	використання в освітньому процесі закладів вищої освіти хмарних технологій як моделі забезпечення доступу до освітніх ресурсів в умовах електронного навчання. Використання змішаного (Blended-learning) навчання як інноваційної форми професійної підготовки майбутніх педагогів. Організація підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у Smart-університеті. Створення та використання в освітньому процесі закладів вищої освіти електронних освітніх ресурсів.
Г. Панченко [145, с. 136]	формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи	формування стійкої позитивної моти вації студентів до майбутньої професійної діяльності щодо збереження здоров'я учнів; орієнтація на випереджально-прогностичну систему навчання відповідно до перспектив реформування здоров'я збережувальної складової початкової шкільної освіти; інтеграція знань студентів щодо майбутньої ЗЗД на основі валеологічного підходу.
Н. Денисенко [64, с. 28]	формування готовності учителів фізичної культури нового покоління для потреб нової української школи	врахування цілісності структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами; поетапність, структурна чіткість і змістова на сиченість навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації, врахування його специфіки та наближеність до умов майбутньої профе-

		сійної діяльності у початковій школі; забезпечення спрямованості студентів на творчу самореалізацію у процесі оздоровлення молодших школярів.
О. Томенко [195, с. 20]	реалізації неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді	методологічні (врахування концептуальних положень теорії пізнання; новітніх ідей щодо модернізації системи фізичного виховання; побудова процесу неспеціальної фізкультурної освіти на основі діяльнісного, культурологічного, аксіологічного підходів); організаційні (забезпечення загальнодоступної фізкультурної освіти; стимулювання фахівців до роботи в навчальних закладах та активної участі у фізкультурно-оздоровчих заходах; стимулювання досліджень, спрямованих на удосконалення теорії і методики неспеціальної фізкультурної освіти; доступ до безпечних місць занять руховою активністю в навчальних закладах та за місцем проживання; забезпечення відповідності змісту неспеціальної фізкультурної освіти інтересам молоді); такі, що пов'язані з викладанням у школах навчальної дисципліни «Фізична культура»; проведення заходів у позанавчальний час; залучення батьків; інформаційна підтримка та систематичний контроль ефективності.
В. Поберецька [151, с. 146]	підготовка вчителів початкової школи в педагогічних коледжах до інтегрованого навчання учнів	формування мотивації майбутніх учителів початкових класів до здійснення інтегрованого навчання учнів; оновлення програмних результатів навчання та змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів; забезпечення поетапного освоєння майбутніми вчителями початкової школи теоретичними та методичними особливостями інтегрованого навчання; використання потенціалу виробничої практики досвіду для набуття досвіду використання та удосконалення навичок здійснення інтегрованого навчання учнів.
В. Михальська [123, с. 12]	підготовка студентів педагогічного коледжу до управління навчальною діяльністю молодших школярів	розвиток у студентів усвідомленої потреби в управлінні навчальною діяльністю молодших школярів; засвоєння ними знань про особливості управління навчанням учнів початкових класів та оволодіння управлінськими вміннями і навичками шляхом використання активних методів навчання, комбінування теоретичного навчання, практичних видів роботи, навчальної практики та виховної позааудиторної роботи; створення умов для виявлення і розвитку особистісних управлінських якостей кожного студента; критерії та рівні готовності студентів педагогічного коледжу до управління навчальною діяльністю молодших школярів.

Г. Чайковська [214, с. 140]	організаційно-педагогічні умови професійної підготовки здобувачів вищої освіти на засадах сталого розвитку	вважаємо, що підготовка фахівців початкової школи до майбутньої професійної діяльності буде ефективною за умови створення системи реальних практик освіти для сталого розвитку, які об'єднують формальну, неформальну та інформальну освіту, побудовану на загальному змісті й методології ОСР. Ефективна підготовка майбутніх учителів початкової школи на засадах сталого розвитку в межах формальної освіти повинна мати міждисциплінарний характер, оскільки пов'язана з глобальністю, всебічністю сталого розвитку як феномена. Беззаперечною умовою організації успішного освітнього простору ЗВО на засадах сталого розвитку є використання нових педагогічних моделей, нової педагогічної культури і мислення, нових технологій і методів навчання. Необхідною умовою професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах сталого розвитку вважаємо використання таких принципів педагогіки емпowerменту (мотивації й натхнення до дії) з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності: створення умов для формування в здобувачів вищої освіти впевненості у власних силах і можливостях, відповідальності за результати навчання; прийняття майбутнім фахівцем рішень щодо власного способу життя і його виконання; забезпечення психологічного комфорту під час занять. Важливою умовою підготовки сучасних здобувачів вищої освіти є інтерактивність освітнього середовища. З-поміж методичних особливостей ОСР варто виокремити широке використання активних методів навчання та педагогіки партнерства: стимулювання пізнавальної діяльності студентів, обов'язкова їхня взаємодія між собою та з викладачем у процесі навчання, спонукання до активної розумової та практичної діяльності, реалізація суб'єкт-суб'єктного підходу та досягнення високого рівня навчальної мотивації.

Навчально-методичне забезпечення

Програма дисципліни вільного вибору

«Фізична культура в освітньому процесі початкової школи»

Мета програми. Програма розроблена для здобувачів, у чію діяльність входить фізична культура як одна із загальноосвітніх дисциплін, яка сприятиме: підвищенню загальної та фізичної культури; формуванню цілісного уявлення про психологічні особливості учня як фактори успішності його фізкультурного компонента; вмінню самостійно мислити та передбачати наслідки індивідуальних дій; самостійно вчитися знанням, вмінням та навичкам фізичної культури та адекватно оцінювати свої рухові можливості; самостійно знаходити оптимальні шляхи досягнення рухового завдання та подолання життєвих труднощів.

Завдання програми: ознайомлення з основними напрямками розвитку фізичної культури; оволодіння понятійним апаратом, що описує пізнавальну, емоційно-вольову, мотиваційну та регуляторну сфери фізичної культури, проблеми особистості, мислення, спілкування, освітнього фізкультурного компонента та саморозвитку; набуття досвіду аналізу навчальних проблемних ситуацій, організації спілкування та взаємодії у процесі виконання фізичного компонента, прийняття індивідуальних та спільних рішень, рефлексії та розвитку компонента; набуття досвіду обліку індивідуально-психологічних та особистісних особливостей учнів, стилів їх пізнавального та культурного – компонента; засвоєння теоретичних основ проектування, організації та здійснення сучасного освітнього процесу, діагностики його перебігу та результатів; засвоєння методів виховної роботи з однолітками; формування навичок підготовки та проведення основних видів навчальних занять фізичною культурою; ознайомлення з методами розвитку мислення, творчості у галузі рухового компонента.

Вимоги до рівня засвоєння змісту програми

Розділ 1. Особливості зародження фізичної культури

Розділ 2. Способи пересування учня

Характеристика основних рухів та пересування учня: біг, стрибки, метання. Характеристика бігу: бігом називається пересування учня з обов'язковою присутністю фази відштовхування, фази польоту (коли жодна частина тіла не стосується землі) і фази приземлення, характеристика стрибків: стрибками називається подолання довгих або високих перешкод (реальних або уявних), обов'язковим фаз – відштовхування, польоту та приземлення; характеристика метань; метаннями називають вправи в переміщенні різних предметів на різні відстані, при обов'язковому присутності фази польоту снаряда, що метається.

Загальна характеристика фізичних вправ з видів спорту (гімнастичні, легкоатлетичні тощо). Класифікація фізичних вправ за їх переважними вимогами до фізичних якостей: швидко-силові види вправ (біг на короткі дистанції, метання, стрибки); вправи, що вимагають прояви витривалості (лижні гонки, плавання, кросовий біг); вправи на координацію рухів (акробатика, гімнастика); вправи, які потребують комплексного вияву фізичних якостей (боротьба, спортивні гри).

Розділ 3. Робота системи дихання під час виконання фізичних вправ

Дихання під час виконання фізичних вправ. При тривалих циклічних рухах (біг, пересування на лижах, плавання) тривалість вдиху та видиху однакова. Якщо навантаження перевищує індивідуальну підготовленість школяра, настає почуття задухи, бажання знизити швидкість пересування. Критерій відповідності фізичного навантаження і функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем – рівномірне глибоке дихання під час виконання вправи; або гіри, лазіння по канату без компетенції ніг тощо) Така затримка дихання сприяє прояву максимальних м'язових зусиль).

Характеристика серця під час виконання фізичних вправ. Робота серця при виконанні вправ, що вимагають прояви сили м'язів, зазвичай не збільшується на

велику величину і становить близько 110–135 уд/хв. Це зумовлено тим фактом, що силові вправи висувають підвищені вимоги не до серцевого м'яза, а до м'язового апарату – його сили, швидкості, стійкості до втоми. Тренування при ЧСС менше 110 уд/хв не дає значного ефекту, оптимальні величини ЧСС при тренуванні швидкості, сили м'язів, витривалості залежать від багатьох факторів (вік, рівень тренуваності, величина навантаження тощо). Для дітей 7–11 років тренування сили, швидкості або витривалості становлять відповідно 120, 160 і 140 уд/хв.

Розділ 4. Фізичні якості

1. Що таке фізичні якості – сила, швидкість, витривалість. Сила м'язів – здатність долати зовнішній опір. М'язи можуть виявляти силу в трьох режимах: без зміни своєї довжини (статичний режим), при зменшенні довжини м'яза (подолаючий режим) і при подовженні м'яза (поступаючий режим). Прикладом статичного режиму роботи є вис на перекладині. Долаючий режим можна проілюструвати такою вправою, як жим гантелей, а поступальний режим – роботою м'язів ніг при приземленні після стрибка. Швидкість рухів – комплексна якість, куди входять властивості, від яких залежить швидкість рухів, а також час реакції учня, вимагають вияву швидкості. Це метання м'яча на дальність, стрибок у довжину або висоту, лов падаючого м'яча (типовою вправою, що вимагає прояву витривалості, є біг на довгі дистанції).

2. Розвиток фізичних аспектів під впливом занять фізичними вправами. (Розвиток фізичних якостей при виконанні вправ на витривалість. Витривалість вважається базовою якістю для підвищення фізичної підготовленості учня. Для успішного збільшення витривалості необхідно тренуватися не менше 3 разів на тиждень, по 30–60 хвилин. Для тренування витривалості потрібно виконувати роботу такої інтенсивності, щоб ЧСС становила не менше 130–140 ударів на хвилину, тільки таке навантаження дозволить тренувати витривалість, розвиток фізичних якостей під впливом занять силовими вправами. Обсяг, витривалість для тренування в молодшому шкільному віці не обов'язково повинен мати великі обтяження. Досить застосовувати загальнорозвиваючі гімнастичні вправи,

рухливі та спортивні ігри, лазіння та перелазіння. Тренувати силові якості потрібно 2–3 рази на тиждень, при тривалості одного заняття не менше 20–30 хв.).

Розділ 5. Основи особистої гігієни

Основи особистої гігієни та гігієнічні процедури у режимі дня. Загальні гігієнічні заходи молодшого школяра в режимі дня, правила складання раціонального режиму дня. До основних гігієнічних заходів молодшого школяра належать: умивання, чищення зубів, виконання ранкової гігієнічної гімнастики, водні процедури (обтирання, обливання тощо), нічний сон 10 годин, прогулянки на свіжому повітрі, рухливі ігри Щоб вказані заходи принесли максимальну користь, їх потрібно використовувати впродовж дня у певній послідовності. Правила складання режиму дня наступні: ранкову гігієнічну гімнастику планують не раніше 30 хвилин після пробудження, потім – водні процедури. Прогулянки на свіжому повітрі повинні становити не менше 1,5 години на день, їх рекомендується планувати після відвідування школи, до або після обіду. При стомленні корисно навіть збільшувати тривалість нічного сну до 11–12 годин. Гігієнічні процедури гартують в режимі дня молодшого школяра. Процедури, що гартують зазвичай виконують після виконання гігієнічної ранкової гімнастики (зарядки). До них належать: обтирання, обливання, контрастний душ, ходіння босоніж. Для загартовування організму корисно перед сном обполіскувати ноги холодною або холодною водою. У денний час дуже корисне ходіння босоніж. Це можна робити при приготуванні домашніх завдань або під час занять фізичними вправами у позашкільному компоненті.

Гігієнічні вимоги до умов проведення занять фізичними вправами, до підбору одягу та інвентарю. Вимоги до підготовки місця для занять фізичною культурою. Місця для занять фізичною культурою повинні бути чистими, провітрюваними (при занятті в закритих приміщеннях). Поверхня підлоги або покриття на спортивному майданчику не повинні мати нерівностей, тріщин, інших дефектів, які можуть спричинити травму тих, хто займається. Навколо місць для занять фізичними вправами не повинно бути предметів, які можуть завдати травми – гімнастичних снарядів (якщо заняття не передбачають їх

використання), гімнастичних лав, розкиданих м'ячів, інвентарю тощо. Вимоги до правил безпеки до місць самостійних занять фізичною культурою та спортом.

Школярі зазвичай самостійно займаються фізичними вправами або вдома, або у дворі. Для домашніх занять потрібно підготувати місце для їх проведення. Якщо кімната не дозволяє виконувати фізичні вправи з великою амплітудою, можна обмежитись найпростішими вправами (присідання, віджимання, випади вперед і назад, нахили, вправи ранкової гімнастики). При занятті на відкритому повітрі необхідно стежити, щоб поряд не було автомашин, не займатися фізичними вправами поблизу проїжджої частини).

Розділ 6. Попередження травматизму на заняттях фізичною культурою

Профілактика травматизму під час занять фізичною культурою. Види травм, що виникають у школярів на заняттях фізичною культурою різноманітні. Основними видами травм є: забиття, розтягування. Якщо чітко дотримуватись дисципліни на заняттях фізичною культурою та спортом, виконувати всі команди вчителя фізичної культури, не відволікатися, то травм можна взагалі уникнути, що найчастіше травмуються ті школярі, які неуважні під час уроків фізичної культури, зайняті своїми справами, погано слухають пояснення вчителя фізичної культури.

Правила поведінки та техніка безпеки під час занять фізичною культурою. Правила поведінки школяра на заняттях фізичною культурою в гімнастичній залі полягають у чіткій підтримці дисципліни та виконанні всіх вказівок вчителя фізичної культури. Входити в гімнастичний зал і залишати його можна тільки з дозволу вчителя. Не можна без команди вчителя займатися на снарядах (канаті, брусах). Техніка безпеки на заняттях фізичною культурою в першу чергу полягає у виконанні всіх команд вчителя фізичної культури та правил поведінки в гімнастичному залі, на відкритому майданчику та в басейні. Якщо самопочуття погіршилося до початку уроку фізичної культури, також необхідно повідомити про це вчителя фізичної культури.

Розділ 7. Складання комплексів ранкової гімнастики

Основні правила складання комплексів ранкової гігієнічної гімнастики. Правила підготовки місць для занять ранковою гігієнічною гімнастикою:

приміщення, має бути досить просторим для виконання – основних рухів руками, ногами, тулубом (махи, нахили, повороти, згинання, випадати тощо), у безпосередній близькості від місця занять не повинно бути предметів, які можуть завдати травми, лав, стільців, меблів зі скляними дверцятами, інші предмети, про які можна вдаритися. Приміщення для виконання ранкової гігієнічної гімнастики має бути ретельно прибрано, пил з навколишніх предметів видалено, а саме приміщення добре провітрене. Якщо планується виконувати вправи лежачи (нахили вперед, піднімання ніг, статичні пози системи хатха-йога), необхідно приготувати килимок або складену ковдру.

При виконанні гімнастики необхідно попросити домашніх, щоб школяру не заважали і не відволікали його будь-якими питаннями та дорученнями. Вправи ранкової гігієнічної гімнастики виконуються за такими правилами: кількість вправ зазвичай не перевищує 7–12, вправи не повинні бути складними для виконання (наприклад, можна обмежитися нахилами голови в різних напрямках, поворотами тулуба, нахилами, випадками, ривками рук у різних напрямках та їх обертаннями вперед і назад, присіданнями тощо). Потрібно пам'ятати, що завдання ранкової гігієнічної гімнастики – не тренування рухових якостей, а поступове включення систем організму в роботу після нічного сну. Тому вилучаються вправи, що вимагають при виконанні сильної напруги (віджимання та присідання до відмови, підтягування на перекладині тощо).

Правила складання комплексів на формування рухових якостей (сили, гнучкості). Основні правила підбору вправ для формування сили м'язів залежать від тієї мети, яка передбачається такими заняттями. Якщо метою є покращення статури та виправлення дефектів фігури, то підбираються вправи, що цілеспрямовано збільшують рельєф м'язів у відсталих групах м'язів. Якщо ставиться за мету покращити силові показники для занять певним видом спорту, то необхідно підбирати вправи, що комплексно впливають на всі основні групи м'язів (м'язи рук, ніг, тулуба, живота, шиї). Основні правила підбору вправ для формування гнучкості полягають у наступному: вправи повинні розвивати гнучкість у суглобах рук, ніг, тулуба. Для цього в комплекс включають вправи

для цих частин тіла. Зазвичай застосовують махи руками, їх обертання вперед і назад з максимальною амплітудою, ривки руками, нахили тулуба і його обертання вліво і вправо, махи прямими ногами вперед і назад, ударні рухи руками та ногами).

Розділ 8. Ведення щоденника самопостереження за фізичною підготовленістю

Що називається фізичною підготовленістю. Поняття «фізична підготовленість» містить результат фізичної підготовки – тренування фізичних якостей у процесі виконання рухових дій. Фізична підготовка спрямована на підготовку учня до різних видів діяльності).

Як контролювати режим навантаження за показниками серцевих скорочень. Порівняння ЧСС у спокої та при виконанні фізичного навантаження – важливий показник для оцінки рівня тренуваності. Чим більша різниця між цими показниками, тим вище рівень тренуваності учня. Зазвичай пульс у спокої становить у тренуваного учня 64–60 уд./хв, а у нетренуваного він доходить до 70–80 уд./хв. У молодших школярів ЧСС зазвичай становить приблизно 70–80 уд./хв, поступово з віком знижується до 65–70 уд./хв. Якщо навантаження однакове, то у тренуваного учня ЧСС менше, ніж у нетренуваного. Зазвичай тренування витривалості здійснюється з пульсом близько 135–145 уд./хв, тренування сили м'язів – з пульсом близько 130–140 ударів, і тренування швидкості (найбільш потужна по навантаженню) – з пульсом 150–160 уд./хв.

Розділ 9. Організація та проведення самостійних занять

Як провести самостійне заняття фізичною культурою. Постановка мети самостійного заняття фізичною культурою – початковий компонент організації самостійного заняття фізичною культурою. Необхідно з'ясувати для себе, яка мета занять: або це виправлення дефектів постави і фізичного розвитку, або підготовка до спортивного змагання, або спосіб зайняти свій вільний час. Тільки буде з'ясована мета занять фізичною культурою, стане зрозуміло, які засоби та методи необхідно використовувати. Вибір засобів самостійного заняття фізичною культурою проводиться відповідно до поставленої мети занять. Якщо у завдання самостійних занять входить виправлення дефектів фізичного розвитку (слабко

розвинена мускулатура, сутулість тощо), вибір засобів інший: тут необхідно відібрати ті вправи, які ефективно розвивають м'язовий апарат, а при сутулості – зміцнюють м'язи спини, живота і так званий м'язовий корсет (бічні та передні м'язи живота, м'язи спини, грудні м'язи).

Вибір загартовувальної процедури відповідно до індивідуальної підготовленості – важливий і непростий. Якщо рівень загартування невисокий, починати необхідно з найпростішої процедури (наприклад, повітряної ванни, ходіння босоніж). Після початкового рівня загартування можна переходити до більш ефективних процедур загартовування – обтирання, обливання, контрастний душ. Вибір тривалості процедури, що загартовує, відповідно до індивідуальної підготовленості – здійснюється відповідно до рівня індивідуального загартування. На початку виконання процедур, що гартують, їх тривалість повинна бути мінімальна – до декількох секунд при поступовому збільшенні холодового навантаження.

Методичні рекомендації щодо формування умінь

Необхідно уточнити різноманітність форм занять фізичними вправами у процесі самостійної діяльності молодших школярів, зразковий практичний матеріал та передбачувані вияви відтворювальних та творчих розумових та практичних дій.

Зупинимося спочатку на різноманітності форм. Зазвичай використовують такі форми:

в умовах будинку:

- ранкова гігієнічна гімнастика (заряджання);
- фізкультхвилинки та фізкультпаузи;
- вечірня гімнастика (перед сном);
- домашні завдання з фізичної культури;
- самостійні заняття з фізичної культури у години дозвілля;

в умовах школи:

- самостійне виконання фізичних вправ під час уроку;
- самостійне виконання фізичних вправ на перерві;
- самостійні заняття з фізичної культури у групах продовженого дня.

Приклад практичного матеріалу для самостійного виконання.

Ранкова гігієнічна гімнастика (зарядка)... Що це таке? Навіщо вона потрібна і чому у системі фізичного виховання цій формі самостійних занять приділено багато уваги?

Режим дня людини, яка бажає бути здоровою, немислима без ранкової гігієнічної гімнастики. Лікарі встановили, що ранкова гімнастика з кількох вправ приносить величезну користь організму – усуває залишки сонливості, покращує настрій та самопочуття. Після вправ значно легше розпочинати навчальні заняття. Вправи ранкової гімнастики рекомендується виконувати щодня протягом 10 хвилин. Вибір вправ ранкової гімнастики та загальне навантаження мають відповідати особливостям молодших школярів та стану їхнього здоров'я. Комплекс вправ найкраще будувати в такий спосіб, щоб забезпечити поступовий перехід із лежачого положення до сидячого, а потім і до стоячого. Ви, очевидно, помітили, як прокидаються тварини, особливо кішки, якщо їх не розбудили. Насамперед вони кілька разів потягуються всім тілом.

Наводимо кілька варіантів зразкових комплексів вправ ранкової гімнастики:

Комплекс № 1 (1–2 класи)

В.П. – лежачи на спині на килимку, руки вздовж тулуба, 1–2 – піднімаючи руки вгору, повернутись на бік 3–4 – вихідне положення, те саме в інший бік (вправу повторити 3–4 рази на кожному боці).

В.П. – лежачи на спині на килимку, руки вздовж тулуба 1–2 сісти без допомоги рук, 3–4 – лягти, поступово опускаючись і не відриваючи ніг від підлоги.

В.П. – сидячи на підлозі, руки на колінах, спина випрямлена 1–2 – піднімаючи праву руку вбік, поворот праворуч 3–4 – вихідне положення, те саме в інший бік (вправу повторити 3–4 рази на кожному боці).

В.П. – стійка, ноги нарізно, руки на поясі, 1–2 – нахил вправо, 3–4 – нахил вліво.

В.П. – основна стійка, нахил вперед до торкання пальцями підлоги, В.П.

В.П. – основна стійка, присід на всій ступні, руки вперед.

В.П. – ходьба на місці.

Комплекс № 2 (3–4 класи)

В.П. – основна стійка, дугами вперед руки нагору, ліву ногу назад на носок.

В.П. – лежачи на спині, руки вздовж тулуба, кисті під сідницями, 1–2 – підняти ноги 3–4 – опустити повільно.

В.П. – лежачи на животі, руки вздовж тулуба. Повільне прогинання, піднімаючи голову, плечі та прямі ноги (тримати три рахунки), а потім розслабитися і витримати паузу в три рахунки у вихідному положенні. Повторити 4 рази.

В.П. – основна стійка, 1–2 – пружний нахил вперед до торкання пальцями підлоги, 3–4 – нахил назад.

В.П. – стійка, руки над головою, 1–2 – нахил вправо, 3–4 – нахил вліво.

Фізкультхвилинки та фізкультпаузи

Внаслідок тривалої розумової чи фізичної роботи рівень працездатності поступово знижується, особливо у молодших школярів. Активний відпочинок, чергування одного виду роботи з іншим у вигляді фізкультхвилин і фізкультпауз, дозволяє зберігати працездатність і гарний стан.

Фізкультхвилинка проводиться протягом 2–3 хвилин під час виконання домашніх навчальних завдань. Складається із 3–4 вправ. При виборі вправ перевагу слід віддавати нахилам назад та убік. До комплексу фізкультхвилинки обов'язково треба включати присідання, ходьбу на місці, найпростіші стрибки тощо.

Комплекс 1 (1–2 класи)

В.П. – сидячи на стільці, руки над головою, 1–2 – руки нагору, потягнутися всім тілом.

В.П. – сидячи, руки до плечей, лопатки з'єднати, 1–2 – нахил вправо, 3–4 – нахил вліво.

В.П. – стоячи біля стільця, сісти, встати.

Комплекс 1 (3–4 класи)

В.П. – сидячи на стільці, руки вздовж тулуба (розслаблено), нахил голови назад, нахил голови вперед (вправу виконувати повільно, утримуючи спину випрямленою, нахилити голову якнайдалі).

В.П. – сидячи на стільці, руки до плечей, лопатки з'єднати 1–2–3 – пружинні нахили назад, починаючи рухи головою і прогинаючись у грудній частині хребта.

В.П. – стійка ноги нарізно, 1–2 – нахил вперед до торкання пальцями підлоги, 3–4 – нахил назад, руки нагору.

В.П. – стійка ноги нарізно, кисті рук стиснуті в кулаки, присід на правій нозі, ліва вбік, руки вперед, пальці випрямити і розставити, В.П.

В.П. – те саме на лівій нозі.

Фізкультпауза проводиться протягом 10–15 хвилин після кожної години навчальної роботи. Крім гімнастичних вправ у комплекси фізкультпауз корисно включати рухливі ігри, спортивні розваги на свіжому повітрі.

Комплекс 2 (1–2 класи)

Енергійна ходьба із широкими, вільними рухами рук. Дихання рівномірне – на 4 кроки вдих, на 4 – видих (70–80 кроків).

В.П. – Основна стійка. На «раз» – руки убік. На «два» – руки нагору, піднятися на пальці і потягнутися. На «три» – опуститися на всю ступню, руки убік. На «чотири» – руки вниз. При підніманні руки нагору – вдих, при опусканні – видих (6–7 разів).

В.П. – стійка ноги нарізно, руки зігнуті, лікті притиснуті до грудей, пальці стиснуті в кулаки. «Бокс» – на «раз» – повертаючи тулуб праворуч, швидко випрямити ліву руку (удар). На «два» – В.П. (8–10 разів кожною рукою). Дихання рівномірне. Удари можна робити і на кожен рахунок.

В.П. – упор на колінах. На «раз» – «два» – випрямити ноги до упору стоячи, зігнувшись, на «три» – «чотири» – В.П. (4–6 разів). Виконати повільно.

В.П. – Руки на голові, пальці зчеплені. Біг на місці, високо піднімаючи коліна (20–30 сек.). Після бігу перейти на ходьбу, виконувати дихальні вправи.

Комплекс 2 (3–4 класи)

Вправи з малими та великими м'ячами.

В.П. – м'яч у лівій руці. На «раз-два» – руки через сторони нагору, потягнутися і передати м'яч у праву руку – вдих. На «три-чотири» – опускаючи руки вниз, – видих (6–7 разів). М'яч передавати над головою або дещо позаду.

В.П. – стійка ноги нарізно. М'яч унизу. На «раз-два» – піднятися на шкарпетки, м'яч нагору, потягтися – вдих. На «три-чотири» – видих (6–7 разів). М'яч піднімати прямими руками. Плечі розгорнуті, не сутулитися.

В.П. – стійка ноги нарізно, м'яч у лівій руці. На «раз-два» – нахил праворуч, передати м'яч над головою праву руку – вдих. На «три-чотири» – опускаючи руки, В.П. – видих (3–4 рази на кожен бік). Голову не опускати, груди подавати наперед.

В.П. – м'яч попереду. На «раз» – мах правою ногою вперед до верху, торкнутися носком м'яча. На «два» – В.П. (4–5 разів кожною ногою).

В.П. – упор на колінах, м'яч на підлозі між руками. На «раз-два-три-чотири» – взявши м'яч правою (лівою) рукою, описати велике коло вперед – вгору в бічній площині, покласти м'яч на місце. Піднімаючи руку – вдих, опускаючи – видих (4–5 разів кожною рукою).

В.П. – Упор сидячи ззаду, м'яч між ступнями. На «раз-два» – трохи підняти ноги і перекласти м'яч ближче. На «три-чотири», випрямляючи ноги, перекласти м'яч на попереднє місце (5–6 разів. Зберігати поставу, не сутулитися).

В.П. – Права (ліва) нога попереду, руки на поясі, м'яч на підлозі між ніг. Стрибки на двох ногах зі зміною їх положення (60–70 стрибків).

Ходьба спокійна

Призначення фізкультхвилин та фізкультпауз – активний відпочинок, а не напружене тренування. У період такого виду відпочинку самостійне виконання фізичних вправ не повинно супроводжуватись надмірним збудженням нервової системи.

Вечірня гімнастика (гімнастика перед сном)

У системі самостійної діяльності учнів у плані фізичного стану вечірня гімнастика сприяє сприятливій підготовці; організації молодшого школяра до тривалого відпочинку

Декілька спеціальних вправ, у тому числі і вправ на розслаблення, які можна виконувати безпосередньо в ліжку, успішно сприяють поступовому переключенню до сну, засинання та міцного здорового сну. При цьому необхідно пам'ятати, що всі вправи повинні виконуватися в повільному темпі, зосереджено, із заплющеними очима, не порушуючи дихання. Загальна тривалість гімнастики перед сном – 10–12 хвилин.

Вправи для вечірньої гімнастики: повороти голови; згинання та розгинання, приведення та відведення стопи; почергове згинання ніг, рук тощо.

Домашнє завдання

Домашні завдання з предмету «Фізична культура» передусім спрямовані на підготовку школяра до уроку фізичної культури із засвоєння шкільної програми предмета. Завдання, що виконуються самостійно дають можливість ще більше всебічно розвивати особистість.

Важливим для самостійного виконання є принцип відбору матеріалу. Цей принцип необхідно зіставляти із загальними та індивідуальними завданнями додому. Обидва види завдань складаються з урахуванням програмних вимог. Різниця лише в тому, що індивідуальні завдання вчитель добирає з урахуванням особливостей (фізичних, психічних) тих, кому вони призначаються. Індивідуальні завдання потрібно добирати тим, які відстають від своїх однолітків у фізичному розвитку, фізичної підготовленості та випереджаючим у розвитку однолітків. При визначенні загальних та індивідуальних завдань необхідно спиратися на методичні засади: свідомість та активність, систематичність, доступність, наочність тощо. Пояснити школярам, а потім слід звернути особливу увагу на

виконання цих завдань самостійно. При цьому забезпечити повну безпеку учнів, не дозволяти виконувати вправи, які можуть спричинити травми.

Найважливішою роботою для вчителя фізичної культури у цьому виді діяльності учнів є складання карток-інструкцій одночасно і для батьків, діти яких навчаються у 1–4 класах та для учнів.

Приклад картки-інструкції

Картка-інструкція № 1

Клас 3. Розділ програми «Лижна підготовка».

Завдання: вчитися пересуватися на лижах поперемінним двокроковим ходом.

Рекомендації: звикай з користю займатися самостійно.

Виконуй такі завдання:

Тренуйся ходити на лижах без палиць.

На відстані 10–15 розстав прапорці. Розбігайся і спробуй пройти на відстань від прапорця до прапорця, зробивши якнайменше ковзних кроків.

Картка-інструкція № 2

Клас 3. Розділ програми «Гімнастика».

Завдання: навчитися виконувати «міст» із положення лежачи на спині.

Рекомендація 1: старанно та акуратно виконуй завдання і тоді, коли на тебе не дивиться вчитель. Повтори вправи: нахили тулуба, повороти тулуба убік із різних вихідних положень – стоячи, сидячи, лежачи. Потім виконуй завдання і не забудь про наступне: не спирайся на голову і не нахиляй її вперед; не згинай сильно руки та ноги; вагу тіла на руки та ноги розподіляй рівномірно.

Рекомендація 2. У цій рекомендації розкриваються як загальні вимоги до самостійного виконання фізичних вправ, так і конкретні. Поно зразкові фізичні вправи.

Загальні вимоги: розробити правила самостійних занять.

Наприклад: 1. Щоб фізичні вправи приносили користь, виконуй їх старанно.

Виконуючи вправи самостійно, намагайся виконати так, як їх показував і

пояснював вчитель.

Якщо вправа не виходить, не переймайся. Повторюй все спочатку. Напруж всю свою волю і справа піде на лад.

Конкретні вимоги: розробити правила для самостійного виконання рухів та рухових дій.

Наприклад: 1. Щоб навчитися бігати, необхідно щодня виконувати спеціальні «бігові» вправи. У першому класі бігати на пальчиках так, щоб не було чути. У другому класі – пробігати на пальчиках вузьким коридором (накресли «коридор» крейдою). У третьому класі – бігати, переступаючи через смужки, відстань 50–60 см. У четвертому класі – через набивні м'ячі, не зупиняючись перед ними та не підстрибуючи.

Щоб навчитися стрибати, потрібно виконати такі вправи. У першому і другому класі – щодня по 2–3 хвилини кілька разів на день стрибати як «м'ячик». У третьому та четвертому – виконувати вправи зі скакалкою. Тільки не забувати, що занадто велика кількість стрибків поспіль може призвести до перевтоми. За одне заняття до 100–150 стрибків. Між серією стрибків (20–30) необхідно робити коротку перерву для відпочинку.

Щоб навчитися потрапляти м'ячем в ціль, кидати м'яч на дальність необхідно виконувати наступні вправи. У першому та другому класі – накреслити на підлозі кола і намагатися потрапляти до них тенісним м'ячиком. Щоразу змінювати відстань між колами і розташовувати їх у різних варіантах.

У третьому та четвертому – ударяти м'ячиком об підлогу з відскоком об стіну та його ловом.

Взимку можна вправлятися зі сніжками для кидків м'яча на дальність.

Орієнтовні вправи для самостійних занять

Стрибкові вправи: Стрибки на двох ногах (виконувати м'яко, на пальчиках). Стрибки по черзі на правій та лівій нозі. Підстрибнути і в стрибку торкнутися пальцями предмета підвішеного на висоті 170–190 см. Стрибки у довжину з місця,

відштовхуючись двома ногами. Стрибки у довжину з місця, відштовхуючись однією ногою. Стрибки по «кічках» на двох та на одній нозі. Стрибки з короткою скакалкою на двох і одній нозі (по черзі), обертаючи скакалку вперед і назад. Біг наввипередки, обертаючи скакалку вперед і перестрибуючи через неї. Стрибки через «рів» шириною 90–110 см. Стрибки у глибину з висоти до 60 см. Стрибки через скакалку вдвох, стоячи в потилицю один одному або один до одного.

Вправи з метання: Метання тенісних м'ячів або мішечків з піском в ціль. Метання тенісного м'яча у волейбольний м'яч, що лежить на стільці. Метання тенісних м'ячів в рухливу мішень (волейбольний м'яч або обруч, рухливий і хитається на мотузці). Накидання кілець на кілочок з різної відстані (3–5 м).

Вправи на снігу: Метання сніжків у ціль і на дальність. Ліплення «сніговика». Катання з гірки на лижах (без палиць). Ходьба на лижах ковзним кроком. Катання з гір на лижах парами. Катання з гірки на лижах, проїжджаючи ворота шириною 100–120 см і під поперечиною висотою 90–100 см. Катання з гірки на санчатах сидячи, лежачи, стоячи на колінах. Катання з гірки на санчатах удвох.

Вправи на льоду: Довільне катання на ковзанах. Біг на ковзанах навперегонки парами та невеликими групами. Катання на ковзанах між перешкодами (м'ячі, булави).

Рекомендація 3. Ця рекомендація розкриває доступні для молодшого школяра форми контролю над своїми власними досягненнями у сфері фізичного стану. Визначення своїх результатів, їхню оцінку, учні проводять за умови розвитку конкретних рухових якостей.

Швидкісно-силові вправи

Стрибки зі скакалкою.

Для всіх класів (1–4) протягом 10 сек. кілька разів:

1–2 класи: «3» – 10 стрибків, «4» – 15, «5» – 20.

3–4 класи: «3» – 18 стрибків, «4» – 25, «5» – 30.

Вистрибування з присіду на місці:

1–2 класи: «3» – 5 стрибків, «4» – 7, «5» – 10.

3–4 класи: «3» – 8 стрибків, «4» – 10, «5» – 12.

Силові вправи.

Присідання на одній нозі з допомогою однієї руки за опору.

1–2 класи: «3» – 2 рази, «4» – 3, «5» – 4.

3–4 класи: «3» – 3 рази, «4» – 4, «5» – 5.

Згинання та розгинання рук в упорі лежачи:

1–2 класи: «3» – 2 рази, «4» – 3, «5» – 4.

3–4 класи: «3» – 3 рази, «4» – 4, «5» – 5.

Лежачи на спині піднімання та опускання прямих ніг.

1–2 класи: «3» – 8–10 разів, «4» – 10–15, «5» – 15–18.

3–4 класи: «3» – 10–12 разів, «4» – 15–18, «5» – 18–20.

Вправи на гнучкість

Стоячи з нахилом вперед (для 1–4 класів):

«3» – торкатися опори пальцями, «4» – торкатися опори долонями, «5» – торкатися ніг животом.

Сидячи нахил вперед (1–4 класів):

«3» – торкатися ніг животом, «4» – торкатися ніг грудьми, «5» – торкатися ніг лобом.

«Міст», відстань між ступнями та пальцями рук (1–4 класи):

1–3 класи: «3» – 30 см, «4» – 25, «5» – 20.

3–4 клас: «3» – 35 см, «4» – 30, «5» – 25.

Вправи на витривалість:

1–2 класи: Повільний біг 1500 м. Ходьба на лижах 2 км.

3–4 класи: Повільний біг 1500 м. Ходьба на лижах 2 км.

Рекомендація 4. Про складання програм.

За допомогою дорослих, вчителів та батьків необхідно скласти програму з виконання завдань самостійно. Наводимо програму для учня 4 класу. Оформлено

у вигляді перекладного календаря. На кожній сторінці, що відповідає дню тижня, вказані: форма занять, час, види вправ, дозування, результат. У графі «примітка» зазначено, що виконано, що ні і чому.

Загальний зміст програми містить регулярне виконання ранкової гімнастики, процедури, що гартують, виконання фізичних вправ, включаючи вправи з розвитку рухових якостей, елементи вправ або вправи в цілому із завдань уроку.

Початок дії програми із 1 вересня. У програмі дотримуються вимог шкільної програми з фізичного виховання цього віку.

Рекомендація 5. Про застосування знань, умінь та навичок, набутих самостійно

У процесі уроку фізичної культури учня можна залучати: до показу окремих вправ, що вивчаються за програмою; до оцінки виконання вправ іншими; до надання допомоги в окремих вправах; до виконання обов'язків судді.

У процесі уроків у ЗЗСО залучати до керівництва та проведення фізкультурних хвилин.

У фізкультурно-оздоровчих заходах у режимі дня школи: до участі у проведенні рухливих змін у своєму класі; до керівництва та проведення окремих вправ з гімнастики до занять у групі учнів; до керівництва та проведення фізкультпауз.

Педагогічна характеристика рухливих ігор та методика їх проведення

(Фрагмент робочої програми курсу

«Рухливі ігри з методикою навчання» для студентів педколеджу)

Рухливими іграми називаються ігри з відносно простим змістом, де використовуються природні рухи, а досягнення мети не пов'язано з високою фізичною та психічною напругою.

Діяльність гравців підпорядкована правилам гри. Правила полегшують вибір тактики дії та керівництво грою.

Рухливі ігри поділяються на:

1. Некомандні – це ігри, у яких відсутня необхідність домагатися мети

загальними зусиллями. Кожен діє сам, підкоряючись лише правилам гри. Некомандні ігри можуть бути поділені на ігри з ведучими та ігри без ведучих.

2. Командні – це ігри, у яких змагання відбувається між командами, та дії окремих учасників підпорядковані інтересам колективу та правилам гри. Командні ігри поділяються на два основні види: ігри з одночасною участю всіх та ігри з почерговою участю (естафети). Також командні ігри розрізняються за ознакою єдиноборства гравців. Є ігри без зіткнення з суперником і з вступом з ним у боротьбу.

Розрізняють ігри імітаційні (з наслідувальними діями), з перебіжками, з подоланням перешкод, з м'ячем, з ціпками та іншими предметами, з опором, з орієнтуванням (за слуховими та зоровими сигналами).

Особливу групу складають музичні ігри, які використовують дії під музику (танці, співи).

Останнім часом більшої популярності набувають різноманітні підготовчі ігри, спрощений зміст яких робить доступним для дітей, забезпечує раннє знайомство з такими спортивними іграми як футбол, баскетбол, волейбол, хокей, теніс тощо.

Рухливі ігри мають освітнє та виховне значення. Вони допомагають хлопцям освоїти «школу рухів». Удосконалюється сприйняття та реакція. Розвиваються рухові навички і перетворюються на вміння.

В іграх, де потрібно боротися з перешкодами, при вмілому керівництві можна виховати морально-вольові якості: витривалість, сміливість, наполегливість, організованість та дисциплінованість. Розвиваються здібності до аналізу ситуації та прийняття рішень, що позитивно відображається на формуванні критичного мислення та мисленневих процесів взагалі. Таким чином, під впливом ігрових умов набувається здатність до правильної дії.

Винятково велике оздоровче значення цих ігор. Різноманітна рухова діяльність, що супроводжується виявом позитивних емоцій.

Під час гри навантаження дозується як керівником, так і самими учасниками. Це виключає можливість перенапруги.

Вибір гри повністю визначається конкретними завданнями та умовами їх проведення. Для кожної вікової групи характерні свої особливості у виборі та методиці проведення гри.

Навчання дітей рухомим іграм – це організована система, що забезпечує повне та якісне оволодіння комплексом необхідних навичок. Основна вимога до цієї системи – поступовість в ускладненні досліджуваних зразків (від простого до складного). Таким чином, проведення ігор ділиться на дві взаємопов'язані фази: створення передумов (оволодіння правилами та ігровими діями) та безпосереднє проведення гри.

Діяльність керівника складається з кількох елементів (вибір гри, підготовка місця та інвентарю, організація граючих, пояснення, керівництво, підбиття підсумків).

1. Вибір гри. Керівник повинен враховувати склад групи (її фізичні та психічні особливості, форму майбутнього заняття – те, що добре для уроку, зовсім не придатне для місця проведення).

2. Підготовка місця та інвентарю. Добра підготовка підвищує настрій, тому до неї корисно залучати дітей.

3. Пояснення правил має бути чітким, коротким та наочним. Воно має відбуватися в тій послідовності, з якої починається гра. Дітей потрібно зацікавити. Керівник здійснює пробну спробу гри. Це дає можливість зрозуміти, чи все засвоєно. Якщо потрібно, то гру тут же зупиняють.

4. Керівник повинен допомогти гравцям розподілитися за командами та вибрати капітанів або ведучих. Особливо важливо мати помічників у іграх, які потребують складного суддівства. Їх часто призначають зі звільнених дітей чи з найавторитетніших.

5. Найважчим є керівництво грою. Керівник допомагає правильно вибрати спосіб вирішення ігрового завдання, виправляє помилки, припиняє грубість, регулює навантаження та взаємини гравців. Помилки потрібно обов'язково та своєчасно виправляти, не даючи їм закріпитись.

6. Закінчувати гру потрібно своєчасно (не обривати і не затягувати).

Зупинивши гру, керівник підраховує очки та оголошує переможця. Помилки у виконанні прийомів зазвичай прирівнюються до секунд, метрів – як штрафні очки, які підсумовують із загальним результатом. Підрахунок результатів має бути наочним. Для цього потрібно систематично під час гри повідомляти зміни у рахунку. Сигналізація може бути різною (свисток, прапорець тощо).

Методика проведення ігор

Перелік ігор, що використовуються з метою фізичного розвитку дуже широке. Їх прийнято ділити на великі групи: рухливі і спортивні.

Спортивні ігри – це єдиноборство двох сторін, що відбувається в рамках правил, перевага в якому оцінюється за кількістю досягнень обумовленої мети («Футбол», «Баскетбол», «Теніс», «Хоккей», «Бадмінтон», «Волейбол» тощо).

Спортивні ігри відрізняються єдиними правилами, що чітко визначають склад учасників, розміри та розмітку майданчика, тривалість гри, обладнання та інвентар.

Важливою особливістю спортивних ігор є складні колективні тактичні дії. Більшість видів спортивних ігор – командні, і успіх залежить від злагодженості дій усіх учасників.

Спортивні ігри займають чільне місце у системі фізичного виховання, є чудовим засобом поліпшення здоров'я, фізичного розвитку, підвищують працездатність. Багато в чому допомагають вирішенню педагогічних завдань.

Рухливі ігри – це ігри з відносно простим змістом, де використовуються природні рухи, а досягнення мети не пов'язано з високими психічними та фізичними напруженнями.

Поступове ускладнення навчального матеріалу здійснюється з урахуванням фізіологічних особливостей дитячого організму. Виховний вплив ігор фізичного розвитку великою мірою залежить від посильності ігрового завдання та ступеня фізичного навантаження. Перезбудження є ознакою фізичного та психічного навантаження. Іншими словами, використання простих ігрових ситуацій у

молодших класах переходить до осмисленого, цілеспрямованого процесу освоєння фізичних вправ у старших класах.

Успіх гри залежить і від того, наскільки емоційно вона подається дітям. Ігрова діяльність повинна приносити радість як від самого процесу, так і від його результату, від спільних дій та переживань. Сам рух приносить дітям задоволення. Тут не має бути байдужості вчителя.

Взимку потрібно більше стимулювати рухову активність, але не допускати, щоб діти перегрівалися. При температурі -12 градусів грати небажано.

Час виконання ефективних фізичних вправ має становити 30 хв на одному занятті. У спортивній секції цей час може бути тривалішим. Розминка повинна підготувати дітей у виконанні фізичних вправ основної частини заняття і зазвичай не повинна тривати більше 5–10 хв. Розминка може складатися з поступової ходьби, легкого бігу і 3–4 гімнастичних вправ: присідань, нахилів і різних рухів руками, ногами і тулубом.

Основна частина заняття завжди має чітку спрямованість на навчання навичкам та вдосконалення фізичних якостей. У кожній віковій групі необхідно приділяти увагу природному поєднанню таких вправ, як біг, стрибки та метання. Основна частина заняття має тривати 15–20 хв. У ній головна увага приділяється розвитку точності та узгодженості рухів, сили, швидкості, витривалості та гнучкості.

Зазвичай вправи роблять у такій послідовності: спочатку розучують нові елементи техніки рухів; потім переходять до вправ на розвиток швидкості (наприклад, біг із прискореннями); після цього приступають до швидкісно-силових вправ: стрибкам, метанню тощо.

Вправи на гнучкість можна виконувати тільки після гарного розігрівання м'язів.

Завдання заключної частини заняття – привести організм дітей до спокійного стану. Для цього можна використовувати вправи на розслаблення – рухи руками і ногами, можна кілька хвилин побігати підтюпцем або спокійно.

Підбиття підсумків є природним завершенням заняття.

Під час уроку потрібно обов'язково робити перерву для ознайомлення з

навчальним матеріалом та правилами гри (якщо є можливість, краще все обговорити до початку заняття). У такому разі ніколи не виникає ні суперечок, ні образ і заняття принесуть лише радість та задоволення. Організація навчального процесу та вибір навчального матеріалу залежать від рівня фізичного розвитку класу або групи. Його вчитель може легко визначити за допомогою простих вправ (тестів). Наприклад, це «Біг на 20 м з ходу», «Стрибок у довжину з місця», «Згинання і розгинання рук в упорі лежачи», «Шестихвилинний біг». Часто проводити такі випробування не потрібно – відмінності в результатах будуть невеликі. Але у вересні, листопаді, квітні та червні провести необхідно. Вчитель повинен активно використовувати все спортивно-гімнастичне обладнання, яке знаходиться в його розпорядженні і найбільше підходить для занять за планом.

Необхідно, щоб вчитель стежив за одягом учнів, і щоб заняття не проводилися натще або відразу після їжі, так як це може призвести до захворювань шлунка та печінки. Дітям, невпевненим у своїх рухах, треба допомагати у подоланні труднощів: опустити нижче мотузку, підсунути ближче кошик, підтримати за руку тощо. Але робити це потрібно дуже обережно, щоб не страждала самооцінка дитини. Легко збудливих дітей треба залучати до ігор, що сприяють розвитку гальмівних процесів («їстівне-неїстівне»).

Імпровізаційно-творчі ігри

Імпровізаційно-творчі ігри – це колективні ігри з ігровими правилами, спрямовані на розкриття індивідуальних якостей та здібностей кожного учасника.

Учасники імпровізаційно-творчих ігор випробовують себе у різних ролях (є частиною народних святкових обрядів).

Виконання задуму гри вимагає від учасників фантазії, уяви, іноді спеціальної підготовки, атрибутів, костюмів, що перетворює їхні ігри на вистави з діалогами.

Сюжети таких ігор розраховані на дітей та підлітків.

У грі можуть брати участь 2–3 особи. Колективні та ігри-хороводи зустрічаються рідко.

Народні ігри та їх класифікація

Рухлива гра – природний супутник життя дитини, джерело радісних емоцій, що мають виховну силу. Народні рухливі ігри є традиційним засобом педагогіки. Споконвіку в них яскраво відображався спосіб життя людей, їх побут, праця, національні особливості, уявлення про честь, сміливість, мужність, бажання володіти силою, спритністю, витривалістю, швидкістю і красою рухів, виявляти кмітливість, витримку, творчу вигадку, винахідливість, волю та прагнення до перемоги.

З метою дослідження, відновлення та систематизації фольклорного матеріалу організуються етнографічні експедиції, їм надається увага у ЗМІ, у передачах радіо та ТБ, видаються тематичні збірки ігор.

Народні ігри є невід'ємною частиною міжнародного, художнього та фізичного виховання молодших школярів. Радість руху поєднується в них із духовним збагаченням. Формується стійке, зацікавлене, поважне ставлення до культури рідної країни, створюється емоційно-позитивна основа для розвитку патріотичних почуттів, любові до Батьківщини.

Незабутні враження дає дітям знайомство з особливостями життя інших народів.

За змістом всі народні ігри класично лаконічні, виразні та доступні дитині. Вони викликають активну роботу думки, сприяють розширенню світогляду, уточненню уявлень про навколишній світ, вдосконаленню всіх психічних процесів, стимулюють перехід дитячого організму на більш високий рівень розвитку. Саме тому гра визнана провідною діяльністю молодшого школяра.

Велике виховне значення закладено у правилах гри. Вони визначають весь хід гри, регулюють дії та поведінку дітей, їх взаємини, організують та дисциплінують їх.

У народних іграх багато гумору, жартів, змагального задору; рухи точні та образні, часто супроводжуються несподіваними веселими моментами, привабливими та улюбленими дітьми лічилками, жеребкуванням, потішками.

Вони зберігають свою художню красу, естетичне значення і становлять найважливіший, неповторний ігровий фольклор. Народний фольклор передається з покоління до покоління ніколи не застаріє.

Методика проведення спортивних ігор (Фрагмент робочої програми курсу «Теорія і методика навчання спортивних ігор»)

Класифікація ігор

1. Ігри фізичного розвитку – напіврухливі, напівспортивні, спортивні.
2. Пізнавальні.
3. Художні.
4. Предметно-трудова.

Розрізняють ігри командні та некомандні.

Отже, народні ігри в комплексі з іншими виховними засобами є основою початкового етапу формування гармонійної та активної особистості, що поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість.

Принципи відбору змісту та форм гри в культурно-дозвілових програмах:

1. Для того, щоб вибрати гру, потрібно враховувати обставини, вік, рівень знань та розвитку дітей. Обов'язково потрібно згадати про перехід від простого до складного.

2. Якщо приміщення для ігор невелике, потрібно вибрати спокійну гру з невеликою кількістю учасників, інші ж будуть глядачами. Учасників у цьому випадку треба міняти. Керівник повинен стежити за дотриманням гігієнічних норм та правил.

3. Ігри на повітрі проводяться залежності від пори року та погоди. На повітрі також можна грати в ті ж ігри, що і в приміщенні. При температурі нижче –12 градусів грати не рекомендується.

4. Весь необхідний ігор інвентар керівник повинен приготувати заздалегідь. Потрібно обов'язково стежити, щоб поряд не було небезпечних для життя та здоров'я предметів.

5. Ігри вибираються залежно від кількості учасників. За наявності окремого приміщення вони можуть бути галасливими.

Особливості організації ігрової діяльності у клубі:

Організація ігрової діяльності передбачає всебічне вивчення гри.

Класифікація ігор за ознакою їхньої педагогічної функції.

Групувати ігри можна за ознаками: кількістю учасників; місцем проведення; віком та професійним напрямом учасників; особливостями заходів, до яких включені ігри; дидактичною ознакою; інтелектуальним та фізичним навантаженням; особливостями учасників гри; характером використання атрибутів; порою року.

Вони можуть бути змінені та доповнені. Найважливіша особливість ігрової діяльності полягає в тому, що гра виступає в різних якостях і насамперед, як ігрова форма та ігровий компонент.

Ігрова форма – це гра у чистому вигляді, де процес гри є одночасно і її результат. Ігрова форма характеризується спеціальним ігровим контекстом, внутрішнім світом, що будується із застосуванням специфічних засобів, що передбачають наявність певних позицій або ролей учасників та особливих механізмів, що стимулюють рух гри, розвивають її зміст.

Під змістом розуміється сюжет гри та ігрової дії, що здійснюється для досягнення мети.

Сюжет – це сфера діяльності, яку людина відображає в грі. Сюжети бувають професійні, побутові. Вони видозмінюються залежно від умов життя.

Ігровий компонент – група ігор, що виступають складовою іншої форми роботи. У цій ситуації процес гри та її результат не збігаються. Зміст гри, мета, особливості проведення підпорядковані вирішенню складніших завдань. Вони мають доповнювати клубні заходи своїми особливими можливостями.

Дитячі ігри мають генетичний зв'язок з усіма видами діяльності людини і виступають як специфічно дитяча форма пізнання, праці, спілкування, мистецтва та спорту. Звідси і назви ігор: пізнавальні, інтелектуальні, рухливі, спортивні та ін.

Всі ігри для дітей, побудовані на русі, можна розділити на дві великі групи:

рухливі ігри із правилами; спортивні ігри.

Першу групу складають ігри, різні за змістом, по організації дітей, складності правил та своєрідності рухових завдань. Серед них виділяються сюжетні та безсюжетні ігри, ігри-забави.

Друга група – спортивні ігри: бадмінтон, баскетбол, настільний теніс, футбол, хокей. У роботі з дітьми молодшого шкільного віку їх застосовують із спрощеними правилами.

Спортивні ігри – це єдиноборство двох сторін, що протікає в рамках правил, перевага в яких оцінюється за якістю та кількістю досягнень.

Спортивні ігри відрізняються єдиними правилами, що чітко визначають склад учасників, розміри та розмітку майданчика, тривалість гри, обладнання та інвентар. Змагання зі спортивних ігор мають характер спортивної боротьби та вимагають від учасників великої фізичної праці.

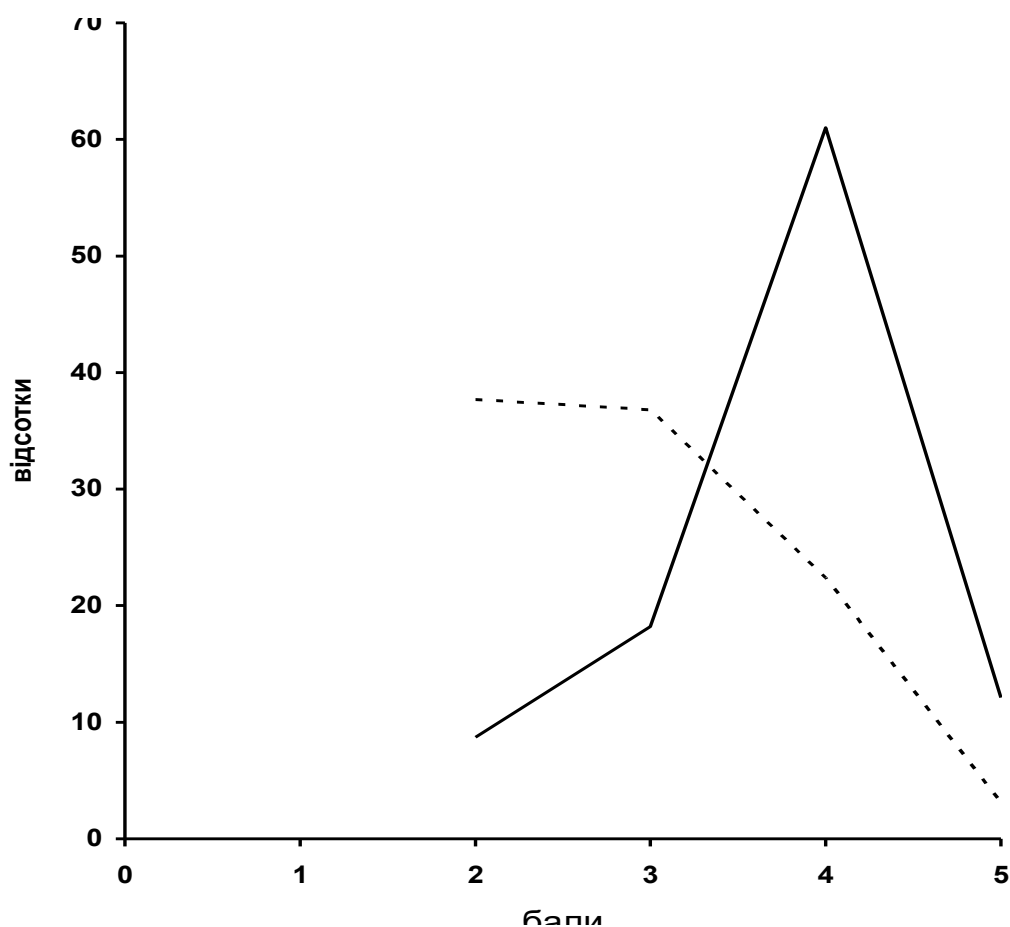
Важливою особливістю спортивних ігор є складні колективнотактичні дії. Більшість видів спортивних ігор – командні, і успіх у змаганнях багато в чому залежить від злагодженості дій учасників. Рамки діяльності у грі обмежені відповідними правилами, порушення яких покладено певні покарання.

Спортивні ігри сприяють вихованню цілого ряду позитивних навичок і рис характеру: вміння підкорити особисті інтереси колективу, взаємодопомога, активність, силу волі, мужність. Під час кожної гри можлива робота будь-якої потужності, тому тренування має бути спрямоване на спортсменів високого рівня аеробної та анаеробної продуктивності.

Таким чином, спортивні ігри займають важливе місце у системі фізичної культури. Спортивні ігри зміцнюють здоров'я, виховують людей, характер людини, сприяють гармонійному розвитку особистості.

Результати формувального експерименту

За мотиваційно-ціннісним критерієм готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи

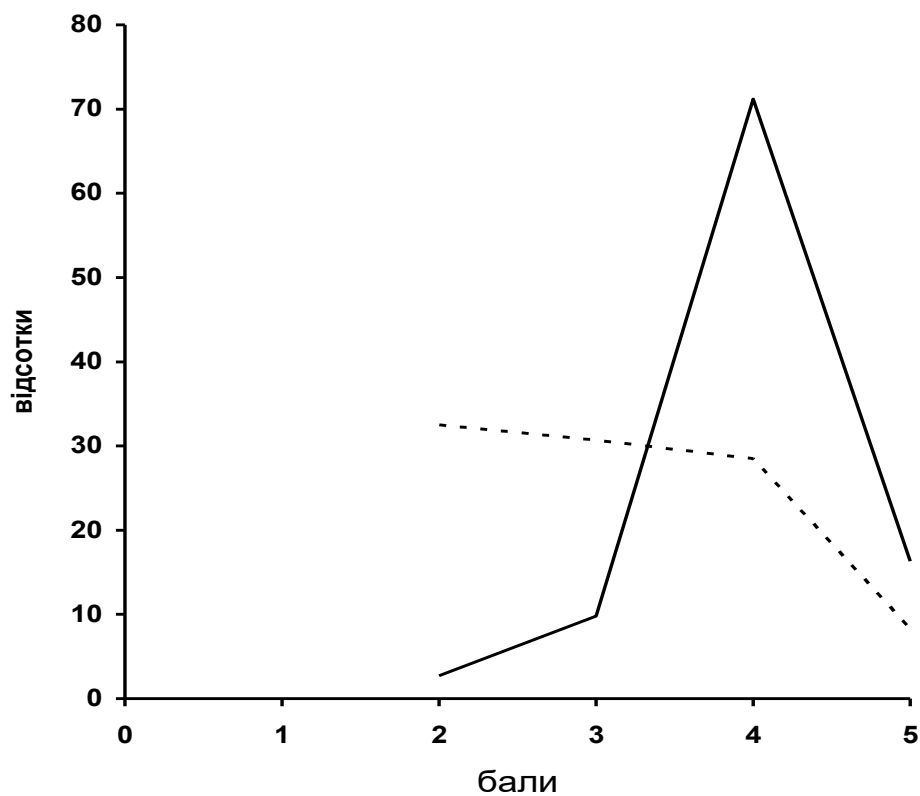

Рис. 1. Розподіл показників готовності майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за мотиваційно-ціннісним критерієм (формувальний експеримент):

----- контрольна група;

_____ експериментальна група.

**За пізнавально-когнітивним критерієм готовності майбутніх учителів
у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури
учнів початкової школи**

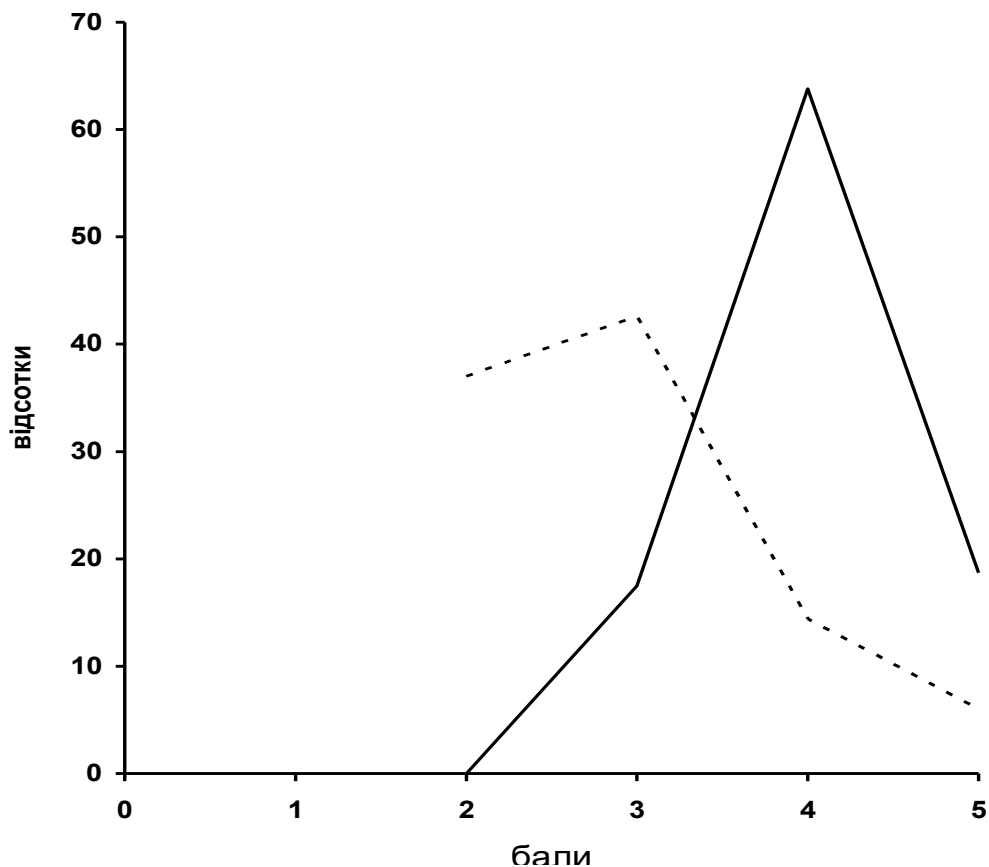

Рис. 2. Розподіл показників готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за пізнавально-когнітивним критерієм (формувальний експеримент):

----- контрольна група;

_____ експериментальна група.

**За пізнавально-когнітивним критерієм готовності майбутніх учителів
у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури
учнів початкової школи**

Рис. 3. Розподіл показників готовності майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи за дієво-практичним критерієм (формувальний експеримент):

----- контрольна група;

_____ експериментальна група.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові
результати дисертації***

1. Березюк Д. І. Умови підготовки майбутніх учителів педагогічних коледжів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2022. № 207. С. 99–104.
2. Березюк Д. І. Зміст, форми та методи роботи з формування фізичної культури учнів початкової школи у соціокультурному середовищі. *Вісник Глухівського Національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2023. Т. 2(52), № 52. С. 248–254.
3. Березюк Д. І. Формування дидактичних умінь студентів педагогічних коледжів з використанням активних методів навчання у фізичному вихованні. *Наукові записки [Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II; Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв Закарпатської обласної ради»]*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2023. Вип. 3. С. 186–190.
4. Березюк Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. № 67. С. 96–103.
5. Березюк Д. І. Теоретичні підходи до розробки змісту фізкультурно-освітнього компонента з урахуванням закономірностей розвитку особистісних якостей в учнів початкової школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2023. Вип. 2. С. 197–205.
6. Kostyria I., Bereziuk D., Sadovyi M., Podoprygora N., Tryfonova O. Use of smart technologies in the training of specialists in higher education institutions. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, no. 62. Pp. 149–157.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Березюк Д. І. Можливості формування фізичної культури майбутнього вчителя початкових класів. *Basics of learning the latest theories and method: IX Міжнар. наук.-практ. конф.*, (Бостон, 7–10 берез. 2023 р.). Бостон, 2023. С. 239–241.
8. Березюк Д. І. Мотиваційно-ціннісне ставлення особистості до фізичної культури. *Global Issues and Decisions: II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конгр.*, (Дніпро, 10–11 квіт. 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 23–25.
9. Березюк Д. І. Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи. *Наука. освіта. молодь: матеріали XVI Всеукр. наук. конф.* (Умань, 11 трав. 2023 р.). Умань, 2023. С. 28–31.
10. Березюк Д. І. Умови підготовки майбутніх учителів до організації фізкультурної діяльності учнів молодших класів. *Перспективні напрямки розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: теорія і практика: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф.* (Полтава, 19 квіт. 2023 р.). Полтава, 2023. С. 6–8.
11. Березюк Д. І. Фізична культура особистості як багатоаспектний об'єкт дослідження. *Наука, освіта та технології: актуальні проблеми теорії та практики: Міжнар. наук.-практ. конф.* (Дрогобич, 19 трав. 2023 р.). Дрогобич, 2023. С. 6–7.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Березюк Д. І. Організаційно-педагогічні засади формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах фахової передвищої освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: педагогіка*. 2021. Т. 2(27), XXVII. С. 142–148.
13. Березюк Д. І. Підходи до визначення поняття «Внутрішня система забезпечення якості освіти». *Актуальні проблеми педагогічної науки в XXI столітті: зб. тез доп. I наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти* (Одеса, 24 берез. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 17–20.

14. Березюк Д. І. Внутрішня система забезпечення якості освіти як педагогічне поняття. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 14 трав. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 293–296.
15. Березюк Д. І. Структура і зміст внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах фахової передвищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 2, № 52. С. 124–127.
16. Березюк Д. І. Забезпечення якості фахової перед вищої освіти в Україні: виклики сьогодення. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 трав. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 168–173.
17. Березюк Д. І. Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності у закладах фахової перед вищої освіти. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 29–30 верес. 2022 р.). Тернопіль: Тайп, 2022. С. 40–42.

Відомості про апробацію результатів дослідження

1. I науково-практична конференція здобувачів вищої освіти «*Актуальні проблеми педагогічної науки в XXI столітті*» (Одеса, 24 березня, 2021 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні та публікація на тему: «Підходи до визначення поняття «внутрішня система забезпечення якості освіти». Сертифікат учасника.
2. III Всеукраїнська науково-практична конференція «*Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку*» (Одеса, 14 травня 2021 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні та публікація на тему: «Внутрішня система забезпечення якості освіти як педагогічне поняття». Сертифікат учасника.
3. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «*Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*» (Одеса, 20 травня 2022 р.). Форма участі – дистанційна. Публікація на тему: «Забезпечення якості фахової перед вищої освіти в Україні: виклики сьогодення». Сертифікат учасника.
4. V Міжнародна науково-практична конференція «*Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*» (Тернопіль, 29–30 вересня 2022 р.). Форма участі – дистанційна. Публікація на тему: «Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності у закладах фахової перед вищої освіти». Сертифікат учасника.
5. IX Міжнародна науково-практична конференція «*Basics of learning the latest theories and method*» (Бостон, 7–10 березня 2023 р.). Форма участі – дистанційна. Публікація на тему: «Можливості формування фізичної культури майбутнього вчителя початкових класів». Сертифікат учасника.
6. II Міжнародний науково-практичний інтернет-конгрес «*Global Issues and Decisions*» (Дніпро, 10–11 квітня 2023 р.). Форма участі – дистанційна.

- Публікація на тему: «Мотиваційно-ціннісне ставлення особистості до фізичної культури». Сертифікат учасника.
7. XVI Всеукраїнська наукова конференція «*Наука. освіта. молодь*» (Умань, 11 травня 2023 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні та публікація на тему: «Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи». Сертифікат учасника.
  8. Міжнародна науково-практична конференція «*Перспективні напрямки розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: теорія і практика*» (Полтава, 19 квітня 2023 р.). Форма участі – дистанційна. Публікація на тему: «Умови підготовки майбутніх учителів до організації фізкультурної діяльності учнів молодших класів». Сертифікат учасника.
  9. Міжнародна науково-практична конференція «*Наука, освіта та технології: актуальні проблеми теорії та практики*» (Дрогобич, 19 травня 2023 р.). Форма участі – дистанційна. Публікація на тему: «Фізична культура особистості як багатоаспектний об'єкт дослідження». Сертифікат учасника.

Довідки про впровадження результатів дослідження

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
Івано-Франківський фаховий коледж
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Баштанки, 1, тел.: (0342) 57-00-08, e-mail: college_if@ukr.net

03.07.2023 № 09/03-05/252

Довідка

про впровадження результатів завершеного дисертаційного дослідження Березюка Дмитра Івановича «Підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи» (011 освітні, педагогічні науки)

На базі Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника упродовж 2021-2023 рр. Березюком Дмитром Івановичем здійснювалася апробація власних методичних розробок з підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи зі студентами спеціальності «Початкова освіта». Головні положення, висновки та результати дослідження були презентовані і обговорювалися на засіданнях методичної ради коледжу.

Зміст розроблених дисертантом і упроваджених у освітній процес коледжу нововведень, як зазначають викладачі, відзначаються досить обґрунтованим змістом підготовки, зокрема оновленням дисциплін «Фізичне виховання» та «Методика навчання фізкультурної ОГПЮ», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор», упровадженням дисципліни вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи», спецсемінару «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі».

Крім того викладачами відзначено інноваційні форми навчання: бінарні лекції, лекції-бесіди, проблемні лекції, лекції-диспути, лекції-прес-конференції, семінари-зустрічі, тренінги, методи: проблемний метод, метод конкретних ситуацій, метод інциденту, мозкова атака; підготовка творчої доповіді, реферату; есе; творчі ігри; моделювання; метод проектів, діалогове спілкування; ігрові та змагальні форми організації рухової діяльності здобувачів, методи строго регламентованої вправи, ігровий метод (використання вправ в ігровій формі) та метод змагання (використання вправ у формі змагань), за допомогою яких вирішуються конкретні завдання, пов'язані з навчанням техніки виконання фізичних вправ.

Результати апробації довели, що підготовка майбутніх учителів у закладах фахової передвищої освіти до формування основ фізичної культури учнів початкової школи свідчить про доцільність та ефективність його впровадження у освітній процес педагогічних спеціальностей закладу освіти.

Заступник директора
з навчально-методичної роботи

Ярослав НИКОРАК

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ
КОЛЕДЖ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ"

вул. Небесної сотні, 33/1, м. Умань, Черкаська область, 20300
тел.(04744) 4-04-76, моб.тел. 068-293-10-93, факс (04744) 4-04-76, web: <http://www.umanpedcollege.at.ua>,
e-mail: umanpedcollege@it-tim.net, код ЄДРПОУ 02125645

06.07.2023 р. № 254/01-14

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи Березюка Дмитра Івановича «Підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи»
(011 освітні, педагогічні науки)

Результати завершеного дисертаційної роботи Березюка Дмитра Івановича упродовж 2021-2023 років пройшли успішну апробацію у освітньому процесі комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради» під час викладання фахових дисциплін, спрямованих на підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Зміст розроблених дисертантом і упроваджених у освітній процес нашого коледжу нововведень, як зазначають викладачі, відзначаються обґрунтованими і досить змістовно охарактеризованими теоретичними засадами підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи. Крім цього, розроблені здобувачем, а в подальшому апробовані педагогічні умови забезпечили високу ефективність реалізації моделі підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, що упроваджувалися в експериментальній роботі. Важливим практичним здобутком запроваджених матеріалів є їх ефективність у формуванні фахових знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти стосовно професійної діяльності, а також набуття особистого досвіду її здійснення.

Важливим моментом апробації є розроблене Березюком Дмитром Івановичем навчально-методичне забезпечення (оновлення змісту дисциплін, збагачення його основами фізкультурної діяльності; використання розроблених завдань, завдяки яким планувалася, організовувалася і контролювалася робота здобувачів в досліджуваному аспекті за етапами: проблемно-пошуковим, змістово-пізнавальним, діяльнісно-практичним. Застосовано організаційні форми: бінарні лекції, лекції-бесіди, проблемні лекції, лекції-диспути, лекції-прес-конференції, семінари-зустрічі, тренінги; активні методи: проблемний

метод, використання педагогічних завдань та ситуацій, метод конкретних ситуацій, метод інциденту, тренування чутливості, побудови конструктивних рішень, метод «креативного поля»; брейнстормінг (мозковий штурм); метод фокальних блоків, синектики, вирішення творчих завдань; підготовка творчої доповіді, реферату; есе; творчі ігри; моделювання; метод проєктів, діалогове спілкування; ігрові та змагальні форми організації рухової діяльності здобувачів, методи строго регламентованої вправи, ігровий метод та метод змагання, за допомогою яких вирішуються конкретні завдання, пов'язані з навчанням техніки виконання фізичних вправ, «кругове тренування», кросфіт; технології: проблемі, проєктні, інформаційно-комунікативні, особистісно-орієнтовані, інтегративно-модульна.

Запропоноване навчально-методичне забезпечення отримало позитивну оцінку викладачів коледжу, які використовували матеріали у власній діяльності з метою удосконалення освітнього процесу, метою якого була підготовка майбутніх учителів до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Основні положення і результати були обговорені та схвалені на засіданні навчально-методичної ради комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради» від 27.06.2023 р. № 9.

В.о. директора

Зоя КРАМСЬКА

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

✉ 43010 м. Луцьк, проспект Волі, 36   E-mail: lpk@ua.fm   ☎ (0332) 77-06-59
код ЄДРПОУ 02126107, Державна казначейська служба України м. Київ МФО 820172,
р/р UA358201720344200004000031375, UA758201720344291004200031375

«29» 06 2023 року

015-06

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження **Березюка
Дмитра Івановича** «Підготовка майбутніх учителів у педагогічних коледжах до
формування основ фізичної культури учнів початкової школи»
(011 освітні, педагогічні науки)

Ознайомлення з результатами завершеної дисертаційної роботи засвідчує, що рецензована праця Березюка Дмитра Івановича присвячена актуальній і недостатньо розробленій проблемі з підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Упродовж 2021-2023 рр. зазначена робота пройшла успішну апробацію в освітньому процесі Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради на факультеті початкової освіти та фізичної культури під час викладання професійно-орієнтованих освітніх компонентів, спрямованих на підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Детальне ознайомлення з матеріалами дисертації, аналіз основних положень та висновків дозволяють нам констатувати, що автору дослідження вдалося успішно розкрити основні завдання та досягти мети науково-педагогічного пошуку, зокрема: розробити авторську програму, спрямовану на підготовку та реалізацію навчально-методичного забезпечення в процес підготовки сучасного покоління вчителів Нової української школи; увести в освітній процес нові варіативні освітні компоненти для розвитку творчих можливостей студентів; вдосконалити зміст, форми та методи підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Результати експерименту дозволяють зробити висновок про те, що оновлення змісту освітніх компонентів, розширило інтереси здобувачів вищої освіти до професійної діяльності, сприяло їхньому фаховому зростанню.

Отже, ефективність авторських нововведень в освітню діяльність коледжу, наукова обґрунтованість підходів, змістовність та методична доцільність,

доцільність, відповідність актуальним потребам вищої освіти на сучасному етапі довели, що у студентів підвищився рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Основні положення і результати дослідження обговорені і схвалені на засіданні кафедри фізичної культури факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 7 від 15.06.2023 р.) та можуть бути рекомендовані іншим закладам освіти.

Декан факультету початкової освіти
та фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
доктор педагогічних наук,
Заслужений вчитель України

Наталія ДЕНИСЕНКО

Сігнатур Наталії Денисенко засвідчує

Старший інспектор

Наталія Шмишко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»**

66101, Одеська область, м. Балта, вул. Шевченка, 2 КОД ЄДРПОУ 36642931
Тел. (048-66) (факс) - 2-18-86, 2-20-03, 2-25-01, 2-27-70, e-mail: bpupepin@ukr.net; pedagoghpu@ukr.net
№ 378 від 04.07.2023

Довідка

про впровадження результатів завершеної дисертації
Березюка Дмитра Івановича «Підготовка майбутніх учителів у педагогічних
коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи»
(011 освітні, педагогічні науки)

Результати дисертації Березюка Дмитра Івановича впроваджено в освітній процес КЗ «Балтський педагогічний фаховий коледж» при викладанні фахових дисциплін у період з 2021 по 2023 рр.

Заслуговує на увагу алгоритм побудови експериментальної роботи, що включає мету, завдання, підходи, принципи, методи, технології підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

На основі дослідження апробована модель підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах, що включає: оновлення змісту дисциплін «Фізичне виховання» та «Методика навчання фізкультурної ОГПО», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастики», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання спортивних ігор», упровадження дисципліни вільного вибору «Фізична культура в освітньому процесі початкової школи», проведення спецсеминару «Фізкультурно-оздоровчі технології в початковій школі», вдосконалення програми педагогічної практики, розробці методичних рекомендації щодо формування основ фізичної культури учнів початкової школи на уроках фізичної культури та в позаурочний час.

Обґрунтовані та впроваджені педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи у освітню діяльність педагогічного коледжу, наукова обґрунтованість підходів, змістовність та методична доцільність, відповідність актуальним потребам педагогічного коледжу на сучасному етапі довели, що у здобувачів підвищився рівень готовності до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Запропоновані методичні нововведення отримали позитивну оцінку викладачів коледжу, які використовували матеріали в освітньому процесі з метою підготовки майбутніх учителів у педагогічних коледжах до формування основ фізичної культури учнів початкової школи.

Основні положення і результати дослідження обговорені і схвалені на засіданні методичної ради КЗ «Балтський педагогічний фаховий коледж», протокол №4 від 19.04.2023 р., та можуть бути рекомендовані іншим закладам освіти.

Директор коледжу

Сергій ІВАННІКОВ